

T.C.
KONYA NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TARİH EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAÖĞRETİM 10. SINIF TARİH DERSİ
ÖĞRETİMİNDE SEYAHATNAMELERİN YERİ VE
KULLANIMI

Süleyman EKŞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ

KONYA- 2017

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı Süleyman EKŞİ
	Numarası 148308021003
	Ana Bilim / Bilim Dalı Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi A.B.D. /Tarih Eğitimi B.D.
	Programı Tezli Yüksek Lisans
Tezin Adı Ortaöğretim 10. Sınıf Tarih Dersi Öğretiminde Seyahatnamelerin Yeri ve Kullanımı	

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Süleyman EKŞİ
	Numarası	148308021003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi A.B.D. /Tarih Eğitimi B.D.
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ
Tezin Adı	Ortaöğretim 10. Sınıf Tarih Dersi Öğretiminde Seyahatnamelerin Yeri ve Kullanımı	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Ortaöğretim 10. Sınıf Tarih Dersi Öğretiminde Seyahatnamelerin Yeri ve Kullanımı başlıklı bu çalışma 02.08.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ	Danışman	
Prof. Dr. Ramazan TOSUN	Jüri Üyesi	
Yrd.Doç. Dr. Mustafa ARIKAN	Jüri Üyesi	

ÖZET

Çalışmanın amacı seyahatnamelerin 10. sınıf tarih dersi öğretiminde kullanımının faydalarını ve bunun nasıl yapılabileceğini örneklerle tespit etmektir. 10. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı kazanımları doğrultusunda seyahatnameler araştırmacı tarafından incelenmiştir. Araştırma süreci 2015-2017 yılı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacına uygun veri toplama aracı olarak kaynak taraması ve doküman incelenmesi seçilmiştir. Seyahatnamelerden seçilen bölümlerle 10. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlara ulaşılabilecek etkinlikler düzenlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre seyahatnameler, sınıf içinde eleştirel bir gözle ve karşılaştırmalı olarak kullanılırsa 10. sınıf tarih dersinin kazanımlarına ulaşılmasında ve 10. sınıf programında yer alan tarihsel düşünme becerilerinin öğrencilere kazandırılmasında etkili olabilir. Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular doğrultusunda seyahatnamelerin 10. sınıf tarih dersi kazanımlarının gerçekleştirilmesinde kullanılabileceğine, ortaöğretimde yer alan diğer tarih derslerinin kazanımlarının gerçekleştirilmesinde de uygulanabileceğine, bu konuda akademik çalışmalar yapılabileceğine ilişkin öneriler sunulmaktadır.

SUMMARY

The main purpose of this research is to determine the benefits of studying the travelbooks in the history lesson in the 10th grade and how it will be able to be done with different examples. These travelbooks have been examined on the view of earnings of the 10th grade history subject teaching programs the research has been performed between 2015 and 2017 by the researcher. In order to get the necessary data, it has been chosen the way of analyzing documents and studying different sources according to the aims of the research. Some activities have been organised to acquire the earnings of 10th grade history lesson teaching program. With the parts chosen from the travelbooks

According to the gathered data if these travelbooks are used in a criticizing and a contrastive way in the class, it can be effective on acquiring the earnings of 10th grade history lesson and making the students earning the skills of historical thinking.

According to the data reached at the end of the study some advice is given that travelbooks can be used to get the earnings of the 10th grade history lesson and they can be implemented to get the earnings of history lesson on other grades in High Schools and some other academic researchers can be done on the given subject.

ÖNSÖZ

Ortaöğretim 10. Sınıf tarih dersinde kazanımlara ulaşmak için seyahatnamelerden faydalanılabileceği düşüncesinden hareketle çalışmamız yapılmıştır. Seyahatnameler tarih bilimine kaynak olmasının yanında 10.Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı'nda yer alan bilgi ve becerilerin öğrencilere kazandırılması için çeşitli etkinlik örnekleri hazırlanabilecek etkili materyallerdir.

Seyahatçıların bıraktıkları bilgiler tarih dersinde kullanıldığında, ders akışını sıkıcılıktan kurtararak daha canlı ve renkli bir hâle getirecektir. Tarih dersinde seyahatnameler eleştirel bir gözle ve karşılaştırmalı olarak kullanılırsa öğrencilerimizin pek çok kültürel değeri fark etmesini sağlayacaktır.

Tarihî bir kaynak olan seyahatnamelerden elde edilen metinler; sınıf ortamına getirilerek sorgulama, çözümleme yolu ile öğrencilerin düşünce ufukları geliştirilecektir.

Yüksek lisans tezimin çalışma konusunun seçiminden sonuçlandırılmasına kadar her aşamada beni yönlendirip teşvik eden, karşılaştığım sorunların çözümünde yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ'ye, çalışmalarımın yazımı esnasında manevi destekleri ile çalışmama katkıda bulunan aileme teşekkürü borç bilirim.

Süleyman EKŞİ

Konya 2017

KISALTMALAR

A.g.e.: Adı geçen eser

A.g.m.: Adı geçen makale

A.g.t.: Adı geçen tez

A.g.p.:Adı geçen program

AÜ: Atatürk Üniversitesi

C.: Cilt

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

OTAM:Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi

S.: Sayı

s.: Sayfa

TTK: Türk Tarih Kurumu

TDK: Türk Dil Kurumu

TÖDK: Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları

vd.: Ve devamı

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
TEZ KABUL FORMU.....	ii
ÖZET.....	iii
SUMMARY.....	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ.....	1
1.Araştırmanın Amacı, Önemi ve Muhtevası.....	1
2. Araştırmanın Metodu.....	2
3. Araştırmanın Kaynakları.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİH ÖĞRETİMİ METODLARI, SEYAHATNAMELERİN TARİH ÖĞRETİMİNDEKİ YERİ

1.1. Tarih Öğretim Metodlarına Genel Bir Bakış	16
1.1.1. Düz Anlatım metodu	16
1.1.2. Örnek Olay Çalışması	17
1.1.3. Alan Gezileri.....	19
1.1.4. Soru Sorma	22
1.1.5. Grup Çalışmaları.....	24
1.1.6. Benzetişim (Simülasyon).....	25
1.2.Seyahatnameler ve Tarih Öğretimi	27
1.2.1. Seyahat ve Seyahatname Kavramları	27
1.2.2. Seyahatnamelerin Biçim Özellikleri	30
1.2.2.1. Günlük / Günce.	31
1.2.2.2. Mektup.....	31

1.2.2.3. Anı	32
1.2.2.4. Sefaretname.....	32
1.2.3. Bir Tarih Kaynağı Olarak Seyahatnameler.....	33
1.2.3.1. Seyahatnamelerin Kaynak Olarak Değeri.....	33
1.2.3.2. Seyahatnamelerin Kaynak Olarak Kullanımında Dikkat Edilmesi Gerekenler.....	35
1.2.4. Seyahatnamelerin Tarih Öğretimindeki Yeri ve Önemi.....	37

İKİNCİ BÖLÜM

ONUNCU SINIF TARİH DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI

2.1. Onuncu Sınıf Tarih Ders Programının Yapısı.....	40
2.1.1 Kazanımlar.....	40
2.1.2. Etkinlik Örnekleri.....	40
2.1.3. Açıklamalar.....	41
2.2. Onuncu Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programının Kapsamı.....	41
2.2.1. Ünite -1: Beylikten Devlete (1300–1453).....	41
2.2.2 Ünite-2: Dünya Gücü: Osmanlı Devleti (1453–1600).....	43
2.2.3. Ünite -3: Arayış Yılları (XVII. Yüzyıl).....	45
2.2.4. Ünite -4: Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl).....	47
2.2.5. Ünite -5: En Uzun Yüzyıl (1800–1922).....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARİH ÖĞRETİMİNDE KULLANILACAK ETKİNLİK ÖRNEKLERİ VE DERS KİTAPLARINDAKİ METİNLERİ TAMAMLAYABİLECEK KAYNAKLAR

3.1. 10. Sınıf Tarih Dersinin Kazanımlarına Ulaşabilmek İçin Seyahatnamelerden Oluşturulan Örnek Etkinlikler.....	53
3.1.1. Örnek 1: Fetih Ve İskân Siyaseti.....	53
3.1.2. Örnek 2: Devşirme Sistemi.....	60
3.1.3. Örnek 3: Divân-ı Hümâyun.....	66
3.1.4. Örnek 4: Avrupalı Seyyahların Gözüyle Osmanlı Ordusu.....	77

3.1.5. Örnek 5: Seyyahların Dilinden Medreseler.....	87
3.1.6. Örnek 6: . Keşifler Ve Kaşifler.....	96
3.1.7. Örnek 7: Osmanlı Devleti’nde Ticaret.....	106
3.1.8. Örnek 8: Avrupalı Seyyahların Gözüyle Osmanlı Ailesi.....	114
3.1.9. Örnek 9: Gök Kubbe Altında Birlikte Yaşamak.....	125
3.1.10. Örnek 10: Osmanlı Devleti’nde Hukuk.....	136
3.1.11. Örnek 11: Kazan Kaldırma.....	145
3.1.12. Örnek 12: Venedik Ve Papa.....	155
3.1.13. Örnek 13: Evliya Çelebi’nin Gözünden XVII. Yüzyılda Konya.....	161
3.1.14. Örnek 14: Seyyahların Dilinden Milleti Sadıka.....	171
3.2. Tarih Ders Kitaplarındaki Metinleri Tamamlayabilecek Bazı Kaynaklar.....	181
3.2.1. Örnek 1: 1.Ünite 5. Kazanım	181
3.2.2. Örnek 2: 2..Ünite 1. Kazanım	183
3.2.3. Örnek 3: 2.Ünite 2. Kazanım.....	184
3.2.4. Örnek 4: 2.Ünite 3. Kazanım.....	185
3.2.5. Örnek 5: 2.Ünite 6. Kazanım.....	186
3.2.6. Örnek 6: 2.Ünite 10. Kazanım.....	187
3.2.7. Örnek 7: 2.Ünite 12. Kazanım.....	190
3.2.8. Örnek 8: 2.Ünite 16. Kazanım.....	192
3.2.9. Örnek 9: 3..Ünite 7. Kazanım.....	193
3.2.10. Örnek 10: 3.Ünite 9. Kazanım.....	194
3.2.11. Örnek 11: 4.Ünite 3. Kazanım.....	195
3.2.12. Örnek 12: 4.Ünite 9. Kazanım.....	196
3.2.13. Örnek 13: 4.Ünite 11. Kazanım	198
3.2.14. Örnek 14: 5.Ünite 3. Kazanım	199
3.2.15. Örnek 15: 5.Ünite 6. Kazanım	199
3.2.16. Örnek 16: 5.Ünite 8. Kazanım.....	200
3.2.17. Örnek 17: 5.Ünite 10. Kazanım.....	202
SONUÇ.....	204
BİBLİYOGRAFYA.....	207

GİRİŞ

1. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Muhtevası

Çalışmamızın amacı, seyahatnamelerin 10.sınıf tarih dersinin öğretiminde öğretim materyali olarak kullanımının faydalarını ve bunun nasıl yapılabileceğini örneklerle tespit etmektir.

10. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı öğrenci merkezli, bilgi ve beceriyi dengeleyen bir yaklaşım çerçevesinde biçimlendirilmiştir. Program içerdiği kazanımlarla öğrencilerde tarihsel bilgi ve tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilmesini hedeflemektedir¹. Öğrencinin bir tarihçi gibi çalışma yapması beklenen bu yaklaşımda tarihî kaynakların kullanımı önemlidir.

Seyahatnameler gezilen yerlerin devlet yönetimini, toplum yaşayışını, kültürünü, ekonomik faaliyetlerini ve insanların çeşitli olaylar karşısında takındıkları tavırları başkalarının gözünden bize anlatan kaynaklardır. Seyahatnameler 10.Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımların hayata geçirilmesi; hedeflenen bilgi, beceri, değer, tutum ve alışkanlıkların kazandırılması için çeşitli etkinlik örnekleri hazırlanabilecek etkili materyallerdir.

Tarih biliminin yazılı kaynakları içinde yer alan seyahatnamelerin derslerde etkin kullanımıyla öğrencilere empati kurma, boşlukları düş gücüyle doldurma becerileri kazandırılacaktır.

Seyahatnamelerin incelenmesinin toplumun hafızasına ve medeniyetlerin değişim süreçlerinin fark edilmesine önemli bir katkı sağlayacağı açıktır. Ayrıca, bir medeniyet hakkında farklı kültüre sahip seyyahlarca kaleme alınan seyahatnamelerin incelenmesi, o toplumun uluslararası imajı hakkında bilgi edinilebilmesini sağlayacaktır. Seyahatnameler sınıf içinde eleştirel bir gözle ve karşılaştırmalı olarak kullanılırsa öğrencilerimiz tarihsel düşünme becerilerini kazanırken aynı zamanda toplumsal değerlerin farkına varacaktır.

¹ MEB, *Ortaöğretim 10. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı ve 10. Sınıf Seçmeli Tarih Dersi Öğretim Programı*, Ankara 2011, s.5.

Araştırmamız seyahatnamelerin tarih dersi öğretim materyali olarak ortaöğretim 10. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımların hayata geçirilmesi ve hedeflenen bilgi, beceri, değer, tutum ve alışkanlıkların kazandırılması amacı ile ders ortamında kullanılmasını kapsamaktadır.

2. Araştırmanın Metodu

Araştırmanın amacına uygun veri toplama aracı olarak seyahatnameleri incelemek, elde edilen verilerden ders içi etkinlikleri düzenlemek ve ders kitabı yazarlarının eserlerini oluştururken faydalanabilecekleri kaynak metinler hazırlamak çalışmanın yöntemini oluşturmaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünün ilk kısmında tarih öğretiminde en çok kullanılan öğretim metodları genel olarak ele alınmış; faydaları, sınırlılıkları ve sınıf ortamında en verimli şekilde nasıl kullanılmalrı gerektiği üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümün ikinci kısmında araştırmada temel alınan kaynaklar olan seyahatnamelerin ve seyyahların tanımı yapılarak seyahatnamelerin bir tarih kaynağı olarak nasıl bir değere sahip olduğu, tarihçilerin bu konuya nasıl yaklaştıkları üzerinde durularak seyahatnamelerin kaynak olarak kullanılmasında dikkat edilecek hususlar ele alınmıştır. Ayrıca seyahatnamelerin tarih öğretimindeki yeri ve önemi açıklanmıştır. 10. Tarih Dersi Öğretim Programı'nın kazanımlarına ulaşmak için kullanılmasının gerekliliği ispat edilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde araştırmamızın odak noktalarından olan 10. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı iki kısma ayrılarak incelenmiştir. Bölümün birinci kısmında program yapı bakımından incelenirken ikinci bölümde içerik ve kapsam bakımından değerlendirilmiştir.

İki kısma ayırdığımız üçüncü bölümün birinci kısmında seyahatnamelerden elde edilen verilerle 10. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlara ulaşmamızı sağlayacak etkinlik örnekleri tasarlanmıştır. Etkinliklerin tasarlanmasında Tarih Eğitimcileri Birliği tarafından hazırlanan Yenilikçi Tarih

Öğretimi Etkinlik Örnekleri² adlı eserde yer alan genel çerçeveden istifade edilmiştir. Etkinlikleri hazırlarken farklı seyyahların aynı konuya değinen metinlerinin karşılaştırılacağı ve derinlemesine okunacağı etkinlikler olmasına özen göstererek bilgiyi öğrencilerin tasarımlarını hedefledik. Etkinlikleri hazırlarken seyahatnamelerde etkinliklerle ilgili resimler var ise öncelikle bu resimler kullanılmıştır. Yoksa konu ile ilgili daha sonra yapılmış resimler kullanarak öğrencilerin resimlerden bilgi çıkarmalarına ve onlara eleştirel bakabilmelerini sağlamaya çalıştık. Kanıtların daima eksik olduğu ve bunun düş gücü ile tamamlanması gerektiği gerçeğinden hareketle etkinlikleri hazırlarken dikkat ettiğimiz diğer bir husus da etkinliklere konu ile ilgili bilgi notu eklemek oldu. Çünkü öğrencilerin bir tarihçi gibi çalışması isteniyorsa bilgi boyutunun da verilmesi gerekiyordu³.

Üçüncü bölümün ikinci kısmında ise öğrencilerin kanıt olarak kullanabileceği bilgileri ders kitaplarında bulamamalarından yola çıkarak ders kitabı yazacaklara ders kitaplarında konunun ana hatları ile anlatıldığı metin kısmından sonra konuyla ilgili değişik görüşleri yansıtan çeşitli kaynaklara yer vermelerinde işlerine yarayabilecek, metindeki bilgileri tamamlayabilecek kaynaklar oluşturduk. Bu kaynaklar öğretmenler tarafından dersi daha akıcı hâle getirmek için de kullanılabilir.

3. Araştırmanın Kaynakları

Araştırmamızın temel kaynaklarını çalışmamızın başlığından da anlaşılacağı gibi seyahatnameler oluşturmuştur. Bu seyahatnameler, 10. Sınıf Tarih dersinin programının kapsadığı zaman dilimine ışık tutabilecek niteliktedir.

Araştırmamızda yararlandığımız seyyahların gezdikleri yerleri, görgü tanığı oldukları olayları ve edindikleri bilgileri aktardıkları eserler olan seyahatnameleri şu şekilde kısaca tanıtabiliriz:

² Komisyon, *Yenilikçi Tarih Öğretimi Etkinlik Örnekleri*, (Baş Editör: Hüseyin Köksal). Harf Eğitim Yayıncılığı, Ankara 2012.

³ Dursun Dilek, *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi*, Ankara 2007, s.71.

Türkler ve Tatarlar Arasında 1394-1427; Niğbolu Savaşı'nda tutsak edildikten sonra altı yıl Yıldırım Bayezid'in emrinde kalan ve 1402 Ankara Savaşı'nda onunla birlikte Timur'a tutsak olup Orta Asya'ya götürülen Johannes Schiltberger'in başından geçenleri anlattığı seyahatnamesidir. Toplamda 30 yılı aşkın bir süre esir hayatı yaşadktan sonra memleketi olan Almanya'ya dönebilen Schiltberger; Niğbolu Savaşı, Yıldırım Bayezid'in Karamanoğulları Beyliği'ne son vermesi ve Ankara Savaşı hakkında gördüklerine dayanarak seyahatnamesinde bilgiler vermektedir. Eser, Osmanlı Devleti'nin ilk devirleri hakkında bilgiler vermesi açısından önemlidir⁴.

Anadolu, Orta Asya ve Timur adlı seyahatname, Kastilya ve Leon hükümdarı III. Hanri'nin (Enrique) 1403 yılında Timur'a gönderdiği elçilik heyeti içerisinde yer alan Ruy Gonzales de Clavijo tarafından yazılmıştır. Clavijo'nun, yolculuk sırasında gördüğü yerleri ve başından geçen olayları anlattığı seyahatnamesi, son günlerini yaşayan Bizans'la; Fetret Dönemi Anadolu'su, Timur'un sarayları ve askerî disiplini ile ilgili bilgileri ihtiva etmesi açısından önemlidir⁵.

Bertrandon De La Broquiére'in Denizaşırı Seyahati, Türklerin politik durumlarını yerinde incelemek, Philippe le Bon'un yapmayı tasarladığı bir Haçlı Seferi için zemini yoklamak amacıyla seyahat eden Bertrandon De La Broquiére tarafından yazılmıştır. 1432-1433 yılları arasında seyahat eden Bertrandon, bir ajandır. Venedik'ten yola çıkan seyyah; Yafa, Kudüs ve Suriye üzerinden Anadolu'ya ulaşır. Boydan boya, Ramazanoğulları, Karamanoğulları Beylikleri'nin ve Osmanlı topraklarından geçtikten sonra Bizans İmparatorluğunun elinde bulunan İstanbul'a gelir. Bertrandon, eserinde Anadolu beylikleri, Osmanlı Devleti'nin askeri durumu, Bizans'ın içinde bulunduğu durum ve Türklerin yaşam biçimi hakkında geniş bilgiler vermektedir. Ayrıca Avrupalıların ordu ve savaş düzeni ile Osmanlı Devleti'nin ordusunu karşılaştırmaktadır⁶.

Anadolu'ya ve İran'a Seyahat adlı seyahatnamenin yazarı Jasophat Barbaro, önce tüccar olarak daha sonra da elçi olarak doğuya iki yolculuk yapmıştır. 1436 ile

⁴ Johannes Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar Arasında 1394-1427*, (Çeviren: Turgut Akpınar), İstanbul 1997.

⁵ Ruy Gonzales de Clavijo, *Anadolu, Orta Asya ve Timur*, (Tercüme: Ömer Rıza Doğrul), İstanbul 1993.

⁶ Bertrandon De la Broquiére, *Bertrandort De La Broquiére'in Denizaşırı Seyahati*, (Yayına Hazırlayan: Muhittin Salih Eren), İstanbul 2000.

1452 yılları arasındaki ilk yolculuğunda, Karadeniz'in kuzeyindeki Tatarlar arasında bulunmuştur. İkinci yolculuğunu ise Osmanlı-Venedik savaşlarının hız kazandığı bir dönemde Venedik elçisi sıfatıyla 1474-1478 yılları arasında İran'a gerçekleştirmiştir. Venedik Cumhuriyeti'nden gönderilen ateşli silahları Akkoyunlulara teslim etmek ve Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ı Osmanlılara karşı savaşmaya teşvik etmek misyonuyla bu ziyareti gerçekleştirmiştir. Uzun Hasan'ın yanında bir süre kalan Barbaro, Doğu Anadolu'yu, İran'ı ve Kafkasları gezdi. Her iki seyahatindeki izlenimlerini kaleme aldı. Kitabın birinci bölümünde Tatarlar ve yaşamları hakkında bilgiler verilirken ikinci bölümünde Anadolu'daki Türkmen şehirlerinin coğrafi, sosyal ve mimari özellikleri, ülkeler arası ticaret, Akkoyunlu devletinde yaşanan iç karışıklıklar ve hanedan üyeleri arasındaki taht mücadeleleri hakkında bilgiler verilmektedir⁷.

Seyir Defterleri adlı eser, Kral Fernandao ve Kraliçe Ísabel'in desteği ile 1492-1504 yılları arasında batıya doğru keşif gezisi yapan Kristof Kolomb'un dört yolculuğunun hikâyesinden oluşmaktadır. İlk yolculukta Kolomb'un tuttuğu notlar Bartolemé de las Casas'ın kaleminden çıkan bir özet hâlinde günümüze ulaşmıştır. İkinci yolculuğa dair bilgiler Kolomb'un Antonio de Torres'e gönderdiği bir mektuptan, üçüncü ve dördüncü yolculukların ana hatları da kral ve kraliçeye yazılmış mektuplardan oluşmaktadır. Kolomb'un eseri Amerika Kıtası'nın keşfi, yerli halkın sömürge hâline getirilişi, keşiflerin Avrupa ekonomisi ve siyasi yapısının değişimine etkisi ile ilgili bilgileri bize sunması açısından önemlidir⁸.

Yolculuk Günlüğü 1530 adlı eseri yazan Benedict Curipeschitz, I. Ferdinand tarafından Kanuni Sultan Süleyman'a gönderilen elçilik heyetinde Latince tercümanı olarak bulunuyordu. Curipeschitz, Bosna, Sırbistan ve Bulgaristan üzerinden İstanbul'a yapılan seyahatte yolda rastladığı antik kalıntıları, şatoları, kervansarayları, köyleri, kasabaları ve buralarda yaşayan halka dair gözlemlerini ayrıntılı bir şekilde kaydetmiştir. Kitabın günlük tarzında sıcağı sıcağına yazılışı değerini arttırsa da yer yer taraflı ve duygusal anlatımda bulunduğu görülmektedir⁹.

⁷ Josaphat Barbaro, *Anadolu'ya ve İran'a Seyahat*, (Çeviren: Tufan Gündüz), İstanbul 2016.

⁸ Kristof Kolomb, *Seyir Defterleri*, (Çeviren: Sait Maden), İstanbul 2015.

⁹ Benedict Curipeschitz, *Yolculuk Günlüğü 1530*, (Çeviren: Özdemir Nutku), Ankara 1977.

D'Aramon Seyahatnamesi'nin oluşmasını sağlayan Monsieur D'Aramon, 1547 senesi başında Fransa Kralı I. François tarafından İstanbul'a büyükelçi olarak gönderilmiş bir soyludur. Kanuni'nin İran Seferi'ne katılmak üzere Osmanlı ordusuyla birlikte yola çıkar. Sonra Kudüs, Suriye ve Mısır üzerinden İstanbul'a geri döner. İstanbul ve Anadolu'da gündelik hayat, Türklerin âdetleri ve saray nizamı metinde ele alınan genel konulardır. Yazarın bizzat orduyla birlikte hareket ederek, ordunun düzen, işleyiş ve disiplinine tanıklık etmesi kaynak olarak eserin önemini artırmaktadır¹⁰.

Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğunda, adlı seyahatnameyi yazan Nicolas de Nicolay, 19 Eylül 1551'de Fransa Kralı II. Henry'nin elçisi Kont d' Aramon' la birlikte İstanbul'a gelmiştir. Nicolay Osmanlı Devletinde ordu, hukuk ve güncel yaşam gibi pek çok konu hakkında bilgiler vermiştir.. Nicolay yazdıklarının yanı sıra gördüğü desen ve kıyafetleri aslına sadık kalarak çizmiştir. Çizimlerin varlığı eserin önemini artırmaktadır¹¹.

İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü, 1554-1555'te I. Ferdinand'ın yıllık vergisini Kanuni Sultan Süleyman'ın sarayına götürmek üzere görevlendirilen elçi heyetiyle İstanbul'a ve oradan Amasya'ya seyahat eden Hans Dernschwam tarafından kaleme alınmıştır. İstanbul, İzmit, İzmit, Ankara ve Çorum üzerinden Amasya'ya kadar süren seyahatinde gördüklerini aynen ve bütün ayrıntıları ile günlüğüne geçiren Dernschwam, maddî kültürle ilgili bilgiler vermekle yetinmemiş; Türklerin yaşayış tarzları, örf ve âdetleri, düğünleri, bayramları gibi o devrin Türk sosyal hayatında akla gelen çeşitli hususlar hakkında da bilgiler vermiştir. Mutaassıp bir Protestan olan Dernschwam, yer yer Türklerin evlerini, yaşayış tarzlarını ve bazı ibadet tarzlarını, dini inançlarını kendince doğru bulmayarak küçümsemiştir¹².

Türkiye'yi Böyle Gördüm; 1554-1562 yılları arasında İstanbul'da Alman İmparatoru Ferdinand'ın büyükelçisi olarak bulunan Ogier Ghiselin de Busbecq'in arkadaşına gönderdiği mektupların bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur. Bu kitap; Osmanlı'nın politik, askeri, iktisadi ve sosyokültürel yapısına dair dönemsel

¹⁰ Jean Chesneau, *D'Aramon Seyahatnamesi*, (Çeviren: Işıl Erverdi), İstanbul 2012.

¹¹ Nicolas De Nikolay, *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğu'nda*, (Çeviren: Menekşe Tokyay, Şirin Tekeli), İstanbul 2014.

¹² Hans Dernschwam, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, (Çeviren: Yaşar Önen), Ankara 1987.

bilgileri, gözlemleri ve tespitleri içermektedir. Busbecq'in seyahatnamesi, bir Batılı'nın dönemin Osmanlı-Türk varlığına bakış açısını yansıtmaya açısından önemlidir¹³.

Türkiye Günlüğü 1573-1576, Avusturya elçisi ile birlikte sefaret heyetinin vaizi olarak 1573'te İstanbul'a gelen Stephan Gerlach'ın günlüğüdür. Gerlach günlüğünde At Meydanı'ndaki eğlenceleri, yabancı heyetlerin karşılanışını, Ramazan davetlerini, cenaze alaylarını, düğünleri, Muharrem-aşure-nevruz kutlamaları gibi çeşitli konuları anlatmaktadır. İstanbul'un Müslim ve gayrimüslim halkının yaşamını dikkatle gözlemleyen Gerlach, özellikle hükümdar, hanedan, saray ve iktidarı oluşturan paşalar hakkında önemli bilgiler vermiştir¹⁴.

Sultanlar Kentine Yolculuk (1578-1581) adlı kitap, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun İstanbul'a gönderdiği elçilik maiyetindeki din adamı Salomon Schweigger tarafından yazılmış ve resimlenmiştir. Schweigger kitabında 1577'de Viyana'dan yola çıkarak Budapeşte, Belgrad, Sofya, Filibe ve Edirne üzerinden İstanbul'a yaptıkları yolculuğu ve İstanbul'da yaşadığı -Sultan III. Murad'ın padişahlık dönemine rastlayan- dört yılı anlatır. Uzun süre kalamamış olması ve yeterince parasının bulunmaması dolayısıyla "Ben ancak Türkiye'de kaldığım süre içinde duyduklarımı ve gördüklerimi yazabilirim, diyen" Schweigger, Türklerin günlük yaşamı hakkında önemli bilgiler verir. Anlattığı bazı olaylarda tarafsız kalamaz, anlatıklarına duygularını katar ama Türklerin Hıristiyanları yenmelerinin sebebini araştırdığı ve savaş düzenlerini açıkladığı bölümde Osmanlı düzeninin ana hatları, örneğin soyluluğun veraset yoluyla kazanılmaması hakkında çok isabetli görüşler ileri sürmüştür. Schweigger'in gerçeğe sadık çizimleri bu seyahatnamenin diğer bir özelliğidir¹⁵.

Büyük Efendi'nin Sarayı, XVII. yüzyılın ilk çeyreğinde İstanbul'da Venedik Cumhuriyetini temsil eden büyükelçi Ottaviano Bon tarafından yazılmıştır. İngiliz Büyükelçisi Pindar'ın yanında 1610 tarihinde görevli olarak geldiği İstanbul'da

¹³ Ogier Ghiselin De Busbecq, *Türkiye'yi Böyle Gördüm*, (Hazırlayan: Aysel Kurutluoğlu). (yayın yeri ve tarihi yok).

¹⁴ Stephan Gerlach, *Türkiye Günlüğü 1573-1576*, (Editör: Kemal Beydilli, Çeviren: Türkis Noyan), İstanbul 2010.

¹⁵ Salomon Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581*, (Çeviren: Türkis Noyan), İstanbul 2014.

1620'ye kadar kalan Robert Withers tarafından İngilizceye çevrilmiştir. Robert Withers'ın seyahatnamesi Topkapı Sarayı'nın özellikleri, padişahın ve saray mensuplarının yaşama biçimi ve bunlar arasındaki ilişkiler, saray protokolü, dinî inançlar ve hukukî konular gibi çeşitli alanları kapsayan ayrıntılı bilgiler içermektedir¹⁶.

Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi (1608-1619), Kudüs'e hacı olmak amacıyla yola çıkan Simeon tarafından kaleme alınmıştır. Dindar olduğu kadar bilime ilgi duyan Simeon, 15 Şubat 1608'de Kudüs'e gitmek amacıyla seyahatlerine başlamıştır. Simeon, Lemberg'den (Lvov) 15 Şubat 1608'de yola çıktı ve 10 Eylül 1608'de İstanbul'a vardı. Daha sonra 1611'de bir Ermeni Başpatriği temsilcisine refakat ederek Rumeli'den Venedik'e ve Roma'ya gitti. 1612'de İzmir'e döndü. 1613'te Muş'a kadar seyahat etti. 1614'te buradan İstanbul'a döndü. 15 Ağustos 1615'te Mısır üzerinden Kudüs'e ulaşarak seyahatinin amacını gerçekleştirebildi. Simeon, 1616 yılında Suriye üzerinden Anadolu'ya geçip 1618'de İstanbul'a ulaştıktan sonra memleketi Polonya'ya döndü. Simeon, seyahatnamesinde duyduklarını ve gördüklerini olduğu gibi nakletmiştir. Uğradığı yerlerin iktisadi, etnik ve coğrafi özelliklerini belirten basit teferruatlar vermiştir. Bu bakımdan İstanbul, Tokat Diyarbakır, Kahire, Kudüs, Halep şehirleri hakkında verdiği bilgiler dikkat çekicidir¹⁷.

Seyahatname, Evliya Çelebi (1611-1685) tarafından kaleme alınmıştır. Çelebi 19 yaşında başladığı seyahatinde ara vermeksizin Osmanlı coğrafyasını dolaşmış bir gezgindir. Gezileri sırasında birçok devlet adamı ile görüşmüş, pek çok tarihi olaya tanıklık etmiştir. Yazar sadece kendi dönemindeki değil, geçmişteki olaylar hakkında da bilgi verir. Anlatımında abartılar bulunmasına rağmen seyahatnamesinde; kültür tarihi, mimarlık, sosyal hayat, coğrafya, edebiyat, demografi gibi çeşitli alanları ilgilendiren bilgiler bulunmaktadır¹⁸.

¹⁶ Robert Withers, *Büyük Efendi'nin Sarayı*, (Çeviren: Cahit Kayra), İstanbul 2010.

¹⁷ Hrand Der Andreasyan, *Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi (1608-1619)*, (Hazırlayan: Saro Dadyan), İstanbul 2013.

¹⁸ Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. I-II (Sadeleştiren: Tefvik Temelkuran, Necati Aktaş), İstanbul (yayın tarihi yok).

Tavernier Seyahatnamesi adlı eseri yazan Fransız tüccar Tavernier 1631-1663 yılları arasında Ortadoğu'ya altı seyahat yaptı. Bu seyahatler sırasında Anadolu'nun çok çeşitli köşelerine “Adapazarı, Afyonkarahisar, Ankara, Antakya, Bitlis, Bolvadin, Bolu, Edirne, Efes, Erzurum, Gebze, Gerede, Gümüşhane, İskenderun, İzmir, İznik, Kağızman, Kars, Kuşadası, Mardin, Sivas, Sinop, Trabzon Tarsus, Tatvan, Turhal, Urfa ve Van'a” uğradı. Tavernier'in eserinde daha çok kervanların güzergâhları, yolların ulaşım elverişliliği ve güvenliği, kervansarayların durumu, hangi saatlerde yola çıkılabileceği, daha az verginin nasıl ödenebileceği gibi konular yer almaktadır. Eserde ayrıca Türkler, Rumlar, Ermeniler, Kürtler ve Yahudiler hakkında bilgiler bulmak da mümkündür¹⁹.

1655-1656'da Türkiye adlı eser, Türkiye'de dokuz ay kalan seyyah Jean Thévenot tarafından kaleme alınmıştır. Biraz Türkçe bilen Thévenot, İstanbul'da Türklerle ilişki kurarak Türk toplumunu daha yakından tanıma fırsatı bulmuştur. Eserinde insanların ne yediğini, ne içtiğini, nasıl giyinip nasıl temizlendiklerini, siyasi durumu vs. konu alır. 1656 İstanbul İsyanı'nı (Çınar Vakası) ayrıntıları ile anlatır²⁰.

İstanbul'a Bir Yolculuk 1657-1658 İsveç kralı X. Karl Gustav tarafından Osmanlı Sultanı IV. Mehmed'e elçi olarak gönderilen Claes Ralamb'ın günlüğüdür. Yazar eserinde Osmanlı Devleti'nde edindiği deneyimleri, İstanbul'daki diplomatlarla ilişkilerini anlatır. Ayrıca Ralamb'ın şehirdeki gündelik yaşam ve Müslümanlıkla ilgili verdiği bilgiler önemlidir²¹.

İstanbul Seyahatnamesi, İstanbul'da iki yıl kalan Fransız seyyah Guillaume Joseph Grelot tarafından yazılmıştır. Grelot, seyahatnamesini krala hitaben kaleme almıştır. Genellikle 1672'deki İstanbul'a dair gözlemlerini anlattığı seyahatnamesinde, şehrin genel görünümü, saray binaları ve bahçeleri; Türklerde sünnet, Türklerin özellikleri, temizlik anlayışı, ibadet şekli, yönetim anlayışı ve

¹⁹ Jean-Baptiste Tavernier, *Tavernier Seyahatnamesi*, (Editör: Stefanos Yerasimos, Çeviren: Teoman Tunçdoğan), İstanbul 2010.

²⁰ Jean Thévenot, *1655-1656'da Türkiye*, (Çeviren: Nuray Yıldız), İstanbul 1978.

²¹ Claes Ralamb, *İstanbul'a Bir Yolculuk 1657-1658*, (Çeviren: Ayda Arel), İstanbul 2013.

günlük yaşamı hakkında ayrıntılı bilgi verir. Ayrıca yaptığı resimlerde İstanbul'un binaları, meydanları ve şehir halkından bazı kişilerin giysilerini betimlemiştir²².

İlyas Hanna Seyahatnamesi, Osmanlı tebaasından Iraklı Katolik bir din adamı olan İlyas Hanna tarafından kaleme alınmıştır. 1675 yılında Cadiz'den yola çıkan Hanna, Güney ve Orta Amerika'da ağırlıklı olarak And Dağları bölgesinde sekiz yıl gezer. Bu süre boyunca birçok yerel olaya tanık olan seyyah, yol güzergâhındaki gümüş ve altın madenlerinin hemen hepsini gezmiştir. Eser Doğulu bir Hıristiyan gözünden Amerika kıtasının keşfinden sonra Hıristiyanlığın yayılışı ve kölelik olgusunun gelişimini göstermesi açısından önem arz etmektedir²³.

Tournefort Seyahatnamesi, Fransa krallık bahçelerinin bitki bilimcisi Joseph Piton de Tournefort tarafından yazılmıştır. 1700 yılında bitki, maden ve mineral araştırması yapmak; hastalıklar ve bunlarda kullanılan ilaçlar konusunda bilgi toplamak üzere Osmanlı ülkesine gelen Tournefort; uzun uzun İstanbul'u anlattığı eserinde Ege adaları, Tokat, Trabzon Kars, Ağrı ,Amasya, Ankara, Erzurum, Bursa ve İzmir'e de yer verir²⁴.

Türkiye Mektupları, Avusturyalılara karşı yaptığı mücadeleyi kaybederek 1717'de Osmanlı Devleti'ne sığınan Erdel Bey'i II. Rakozi'nin maiyetinde bulunan Kelemen Mikes'in mektuplarından oluşan seyahatnamedir. Mikes mektuplarını ablasına yazmış olmakla birlikte gerçekte yaşayan bir şahsa göndermemiştir. Eser Tekirdağ'da bulunan Macar kolonisinin hayatını anlatmakla beraber Osmanlı toplum yapısı hakkında da önemli bilgiler vermektedir²⁵.

Viyana ve Berlin Sefaretnameleri, III. Mustafa'nın tahta çıkışını duyurmak üzere 1757'de Viyana'ya gönderilen Ahmed Resmi Efendi'nin sefaretnamesidir. Ahmed Resmi Efendi bu eserinde Avusturya ve Prusya hakkında bilgiler vermektedir. Basit bir gözlem yapmak yerine olup bitenleri kavramaya çalışan Ahmed Resmi Efendi'nin önemle üzerinde durduğu konu ise ticarettir. Dikkatini

²² Gülgün Üçel-Aybet, *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1699)*, İstanbul 2010, s.87.

²³ İlyas Hanna, *İlyas Hanna Seyahatnamesi*, (Çeviren: Bekir Keskin), İstanbul 2010.

²⁴ Joseph de Tournefort, *Tournefort Seyahatnamesi*, (Editör: Stefanos Yerasimos, Çeviren: Teoman Tunçdoğan), İstanbul 2013.

²⁵ Kelemen Mikes, *Türkiye Mektupları 1717-1760*, (Çeviren: Aysel Kurutluoğlu), (yayın yeri ve tarihi yok).

çeken diğer bir konu da Avusturya ve Prusya’da ticaretle uğraşanların hile ve rüşvete tamah etmemeleridir²⁶.

XVIII. Yüzyıl Türkiye’sinde Örf ve Âdetler adlı eserin yazarı M. d’Ohsson Ermeni asıllıdır. İsveç tabiiyetine girmiş, İsveç’in İstanbul elçiliğinde uzun yıllar tercüman olarak görev almıştır. d’Ohsson eserinde; yemek adabı; hayırseverlik, hayâ duygusu, namusluluk ve yeminlere saygı gibi eskiden beri süregelen ve o devirde yaşamakta olan örf ve âdetlere yer vermiştir²⁷.

Osmanlıya Yolculuk 1799-1800-1801 adlı eser; Napolyon’un Mısır’ı işgali üzerine İngiltere’nin yardım için gönderdiği askerî heyetin doktoru William Wittman tarafından yazılmıştır. Wittman, İstanbul’da kaldığı bir yıl içinde Osmanlı toplumunu ve yaşayışını gözlemleme ve gözlemlerini kendi toplumunda yaşananlarla kıyaslama olanağı buldu. Seyahati sırasında, mesleğinin gereği olarak Osmanlı ordusunun durumu ile Osmanlı toplumundaki sağlık sorunları üzerine odaklandı. Wittman, eserinde Fransızların Mısır’ı işgali sırasında yaptıkları zulüm hakkında da bilgiler vermektedir²⁸.

Seyyid Mehmed Emin Vahîd Efendi’nin Fransa Seferatnamesi, 1806 tarihinde Osmanlı padişahı III. Selim tarafından Napoleon Bonaparte’a elçi olarak gönderilen Seyyid Mehmed Emin Vahid Efendi’nin kaleme aldığı Fransa elçilik raporudur. Vahid Efendi’nin görevi, o sıralarda Osmanlı İmparatorluğunun savaş halinde bulunduğu Rusya’ya karşı bir müttefik sağlamak ve Rusya ile yapılacak olası barışta Türkiye’nin çıkarlarını korumak için Fransa’dan destek almaktı. Vahid Efendi’nin elçilik görevi süresince geçen olayları yazdığı eserinde anlatılanlar içtenlikle kaleme alınmış olsa da ilgi çekici siyasal fikirlere rastlanmaz²⁹.

1814’te İstanbul ve Çanakkale’ye Seyahat, Polonyalı bir asilzade olan Kont Raczynski’nin 9 Ağustos-27 Kasım 1814 tarihleri arasında yapmış olduğu Türkiye seyahatini anlattığı eseridir. Raczynski; antik eserleri aramak ve tanımak gayesiyle yaptığı Türkiye seyahatinde İstanbul, Çanakkale, Ereğli, Midilli, Tekirdağ ve

²⁶ Ahmet Resmi Efendi, *Viyana ve Berlin Seferatnameleri*, (Sadeleştiren: Bedriye Atsız), İstanbul 1980.

²⁷ Ignatius Mouradgea d’Ohsson, *XVIII. Yüzyıl Türkiye’sinde Örf ve Adetler*, (Çeviren: Zehra Yüksel), (yayın yeri ve tarihi yok).

²⁸ William Witman, *Osmanlı’ya Yolculuk 1799-1800-1801*, (Çeviren: Belkıs Dişbudak), Ankara 2011.

²⁹ Yavuz Ercan, “Seyyid Mehmed Emin Vahîd Efendi’nin Fransa Seferatnamesi” *OTAM Dergisi*, 1991,S. 2.

çevresini gezmiş, bölge ile ilgili bilgiler vermiştir. Raczynski Türkçe bilmediğinden dolayı Türk kültür hayatına yabancı kalmış, verdiği bilgileri gayrimüslim olan rehberinin anlattıklarına dayandırmıştır. Bununla beraber Türklerin ailelerine bağlılığı, misafirperverlikleri, zekâ ve kabiliyetleri, hayır işlerine önem vermeleri gibi özelliklerini de eserinde övmekten geri durmamıştır³⁰.

Avrupa Seyahatnamesi, 1863'te kaplıcalarda tedavi görmek maksadıyla Avrupa'ya giden Hayrullah Efendi'nin seyahatten dönüşte kaleme aldığı eseridir. Hayrullah Efendi Avrupa seyahatini anlattığı bu eserde Avrupa'nın büyük kentlerinden kasabalarına kadar yollar, köprüler, ulaşım araçları, parklar, okullar, kütüphaneler vb. hakkında detaylı bilgiler vermektedir. Hayrullah Efendi Osmanlı aydını olarak ülkesine faydalı olmak isteyen bir tavırla gördüklerini sebep-sonuç ilişkisi içinde vermeye çalışırken millî hassasiyet göstermiştir; Türkler, vatan, Türkistan, Osmanlı, Osmanlılık gibi unsurları eserinde sık sık kullanmıştır³¹.

Alphonse de Lamartine ve İstanbul Yazıları, Fransız Edebiyatının ve politika hayatının en önemli isimlerinden Alphonse de Lamartine tarafından kaleme alınmıştır. Yazar Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde bulunan Beyrut, Lübnan ve Filistin gibi yerleri gezmiştir. Bu gezileri sırasında kızını kaybeden Lamartine, 1833'te İstanbul'a gelmiştir. Eserinde Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu siyasi durumu, II. Mahmut'un ıslahat çalışmalarını ve başarısızlık nedenlerini Ermenilerin durumunu ayrıntılı bir şekilde anlatır ve çıkarımlarda bulunur. Milletvekili olarak parlamento'ya girebileceği haberini alınca ülkesine geri dönmeye karar verir. Türkiye'ye yaptığı ikinci yolculuğunda Sultan Abdülmecit ile de görüşen yazar Osmanlı tarihine ait uzun bilgiler vermiştir³².

*18. Yüzyılda İstanbul*³³, tanınmış bir İngiliz yazarı olan Miss Julia Pardoe (1806-1862) tarafından kaleme alınmıştır. Yazar 1835 yılında İstanbul'a gelerek burada dokuz ay kalmıştır. Yazar; eşsiz doğa güzellikleriyle dolu Boğaziçi'ni, halkın eğlence yerlerini, anıtlarını ve çarşılarını dolaşmış; Sultan II. Mahmut'un başta

³⁰ Edward Raczynski, *1814'te İstanbul ve Çanakkale'ye Seyahat*, (Çeviren: Kemal Turan), İstanbul 1980.

³¹ Hayrullah Efendi, *Avrupa Seyahatnamesi*, (Hazırlayan: Belkıs Altuniş-Gürsoy), Ankara 2002.

³² Alphonse de Lamartine, *Alphonse de Lamartine ve İstanbul Yazıları*, (Çeviren: Çelik Gülersoy, Nurullah Berk), İstanbul 1971.

³³ Kitabın orijinal adı "The City of the Sultan, and Domestic Manners of the Turks, in 1836" olmasına rağmen 19. yüzyılı anlatan eser Türkçe'ye "18. Yüzyılda İstanbul" olarak çevrilmiştir.

olduğu bu dönemde bayram ve düğün alaylarına katılmış, çeşitli sosyal konumdaki kişilerin konaklarında konuk olarak bulunmuştur. Bütün bunları tarafsızlıkla hatta daha çok yakınlık diyebileceğimiz bir duygu ile belirtmiştir³⁴.

Moltke'nin Türkiye Mektupları; Eser, Prusya'dan 1835-1839 yılları arasında gezmek üzere geldiği Türkiye'de askerî uzman ve danışman olarak kalan Helmuth Von Moltke'nin ailesine ve dostlarına Türkiye'den yolladığı mektuplardan oluşturulmuştur. Osmanlı Devleti'nin son yıllarının bir yabancı gözüyle incelenmesi açısından önemli olan eser, II. Mahmut Dönemi ıslahat çalışmaları, Mehmet Ali Paşa İsyanı ve dönemin siyasi gelişmeleri hakkında oldukça önemli bilgiler içermektedir³⁵.

Müşavir Paşa'nın Kırım Harbi Anıları; 1850-1866 yıllarında Osmanlı Bahriyesi'nde danışman olarak görev yapan Sir Adolphus Slade'ın anılarından oluşmaktadır. Müşavir Paşa adı ile anılan Slade, Kırım Harbi sırasında Osmanlı ve Müttefik donanmaları arasında aracılık görevi yaptı. Kırım Savaşı'na dair anılarından oluşan kitabında savaş sırasında Osmanlı askerlerinin durumu "hastalıkları, yiyecek-icecek eksikliği" hakkında çeşitli bilgiler yer almaktadır³⁶.

Kırım Harbi Sonrasındaki İstanbul, 1856 sonları ile 1858 yılı ortaları arasında amcası Thouvenel'in yanında yaşamış olan Durand de Fontmagne'nin İstanbul'da iken tuttuğu notlar ve yazdığı mektuplardan oluşan seyahatnamedir. Yazar kitabında o sıralarda İngiliz ve Fransız sefaretleri arasındaki rekabete yer vermesinin yanında XIX. yüzyıl İstanbul'undaki birçok âdeti; dilencilerin az olması, saraydaki yemek âdetleri ve yemeklerin hazırlanışı, zenginliklerin gitgide azalması, Türk çocuklarının terbiyesi, köle fiyatları gibi bilgileri de bize aktarmaktadır³⁷.

İstanbul, 1874'te İstanbul'a gelen ünlü İtalyan yazar Edmondo de Amicis'in seyahatnamesidir. Eserde XIX. yüzyıl İstanbul'unun insanlarına ve alışkanlıklarına, iskelelerinden kuşlarına, camilerinden sokak aralarına, çeşmelerinden meydanlarına kadar çeşitli bilgiler yer almaktadır. Yazar okuduğu kitaplardan öğrendiklerini veya

³⁴ Jullia Pardoe, *18. Yüzyılda İstanbul*, (Çeviren: Bedriye Şanda), İstanbul 1997.

³⁵ Helmuth Von Moltke, *Moltke'nin Türkiye Mektupları*, (Çeviren: Hayrullah Örs), İstanbul 1969.

³⁶ Adolphus Slade, *Müşavir Paşa'nın Kırım Harbi Anıları*, (Çeviren: Candan Badem), İstanbul 2012.

³⁷ Durand de Fontmagne, *Kırım Harbi Sonrasındaki İstanbul*, (Çeviren: Gülçiçek Soytürk), İstanbul 1977.

duyduğu rivayetleri hemen hemen münakaşasız kabul ettiği “Türkleri yakından tanıma fırsatını bulamadığı” için zaman zaman yanlışlığa düşmekte, yanlış değerlendirmeler yapmaktadır³⁸.

At Sirtında Anadolu, Osmanlı Devleti’ndeki azınlıkların durumuna ilişkin Avrupa kamuoyunda ortaya atılan iddiaların gerçeklik derecesini görmek için Anadolu’ya gelen Fred Burnaby tarafından 1876’da yazılan bir eserdir. Avrupalı bir subayın gözünden Doğu’nun dinden kültüre, müzikten batıl inançlara kadar uzanan zengin ve renkli bir panoramasını çıkartan eser, 1877- 1878 Osmanlı-Rus Savaşı öncesi Anadolu’nun görünümü, Osmanlı ordusu ve ekonomisinin durumu; Ermenilerin yaşantısı, örgütlenişi; Müslümanların Hıristiyanlar, Ermenilerin ise Türkler ve Ruslar hakkındaki düşünceleri ve halkın meşrutiyete bakışı ile ilgili bilgileri ihtiva etmesi açısından önemlidir³⁹.

İstanbul’dan Mektuplar adlı eser, 1893 yılında İngiliz sefaretinde vazifeli bulunan oğlunu ziyaret için İngiliz milletvekili olan kocasıyla birlikte İstanbul’a gelmiş olan Georgina Max Müller ve kocasının İstanbul’dan İngiltere’ye yolladığı mektuplardan oluşmaktadır. Eserde İstanbul’un güzelliği, kadınların toplum içindeki yeri, ve azınlıklar hakkında bilgiler yer almaktadır⁴⁰.

Gizli Notlar adlı seyahatname, Osmanlı’nın son döneminde uzun müddet Türkiye’de bulunmuş, İsviçreli hukukçu Lui Ramber’in tuttuğu notlardan oluşmaktadır. Duyun-u Umumiye idaresinde görevli olarak Türkiye’ye gelen Ramber eserinde Duyunu Umumiye idaresi ile Padişah ve hükümet arasındaki ilişki başta olmak üzere Osmanlı’nın son dönemiyle ilgili ekonomik, kültürel, birçok konuda bilgiler vermektedir.⁴¹.

Eski İstanbul’da Hayat; babasının elçilik görevi nedeniyle uzun yıllar İstanbul’da yaşamış olan Dorina L. Neave tarafından kaleme alınmıştır. Yazarın kitabın sonlarında 26 yıllık uzun süren bir ikametden sonra 1907’de İstanbul’dan ayrıldığını yazması İstanbul’daki hayatının 1881’den itibaren geçtiğini gösterir.

³⁸ Edmundo de Amicis, *İstanbul*, (Çeviren: Beynun Akyavaş), Ankara 1986.

³⁹ Fred Burnaby, *At Sirtında Anadolu*, (Çeviren: Fatma Taşkent), İstanbul 2014.

⁴⁰ Georgina Max Müller, *İstanbul’dan Mektuplar*, (Çeviren: Afife Buğra), İstanbul 1978.

⁴¹ Lui Ramber, *Gizli Notlar*, (Hazırlayan: Niyazi Ahmet Banoğlu), İstanbul (yayın tarihi yok).

Dorina L. Neave eserinde II. Abdulhamid dönemi İstanbul’unda kadın, deprem, yangın, dervişler, dinî ayinler, elçilikler arası ziyaretler, Abdulhamid’in cesareti gibi pek çok bilgi vermektedir⁴².

Üsküp’ten Kosova’ya, Yavuz Bülent Bâkiler’in 1976 yılında yaptığı Yugoslavya seyahatini anlattığı eseridir. Bâkiler, tarihin izini Osmanlı coğrafyasında sürdürdüğü eserinde Rumeli’de silinmemiş Türk izleri ile ilgili önemli bilgiler vermektedir⁴³.

Arnavutluk Seyahati ve Düşündürdükleri, 30 Ekim - 1 Kasım 2014 tarihlerinde Tiran’da düzenlenen “3. Uluslar arası Dil ve Edebiyat (Türkoloji) Konferansı”na bir tebliğ ile katılan Nuri Köstüklü, bir tarihçi olarak Arnavutluk coğrafyasını zaman, mekân ve insan olarak bize özetlemiştir. Yazar, makalesinde gördüklerini akıcı bir dil ile anlatmanın yanında fotoğraflayarak etkinlik hazırlarken ihtiyaç duyulan görsel materyaller de meydana getirmiştir. Söz konusu seyahat notları, bize Osmanlı’nın Balkanlardaki izleri hakkında çok önemli veriler sunmaktadır⁴⁴.

⁴² Dorina L. Neave, *Eski İstanbul’da Hayat*, (Çeviren: Osman Öndeş), İstanbul 1978.

⁴³ Yavuz Bülent Bâkiler, *Üsküp’ten Kosova’ya*, Ankara 1996.

⁴⁴ Nuri Köstüklü, “Arnavutluk Seyahati ve Düşündürdükleri”, *Bilgi Yurdu Gençlik Dergisi*, Kasım / Aralık 2015, S. 52, s.34-38.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİH ÖĞRETİM METODLARI, SEYAHATNAMELERİN TARİH ÖĞRETİMİNDEKİ YERİ

1.1. Tarih Öğretimi Metodlarına Genel Bir Bakış

1.1.1. Düz Anlatım Metodu

Geleneksel metod olarak da adlandırılan düz anlatım metodu, öğretim yöntemleri içinde en sık kullanılanıdır. Bilginin süratli ve sistemli bir şekilde öğrenciye aktarılmasını amaçlayan bu metod daha çok bilgi düzeyindeki kazanımların elde edilmesinde tercih edilmektedir⁴⁵. Derslerde Düz anlatım metodu kullanıldığında öğrenciler çoğunlukla pasif dinleyici durumunda bulunurlar⁴⁶.

Öğretmen merkezli bir metod olan düz anlatım, tarih dersinin öğretiminde de sıkça kullanılan bir yöntemdir⁴⁷. Her ne kadar öğrenciler tarafından sıkıcı bir metod olarak kabul edilse de yapılan bazı araştırmalarda öğretmen anlatısına öğrencilerin büyük güven duydukları görülmektedir⁴⁸.

Diğer öğretim metodlarına göre zaman, emek ve maliyet yönlerinden ekonomik olan düz anlatım, kalabalık kitlelerin eğitiminde etkili bir metottur. Dinleyenlere konuyla ilgili organize bilgiler sunması, konuların belirli bir sıra ve düzenle aktarılması, etkili dinleme ve not alma becerilerini kazandırması düz anlatım metodunun diğer öğretim yöntemlerine göre üstün özellikleridir⁴⁹.

Ancak düz anlatımın, öğrencilerin akıl yürütme ve problem çözme yeterliliklerini engelleyerek ezberciliğe ve hazırcılığa alıştırmaya, öğretimde sıkıcılık, dikkat ve ilginin çabuk dağılması nedeniyle bilgilerin ayrıntılı bir şekilde verilmesini güçleştirme, bilgi düzeyi üstündeki hedeflerin gerçekleşmesinde yetersizlik gibi sınırlılıkları da bulunmaktadır⁵⁰.

⁴⁵ Hasan Hüseyin Şahan, *Öğretim Yöntem ve Teknikleri*, Ankara 2010, s.100.

⁴⁶ Şefik Yaşar- Mehmet Gültekin, "Anlamlı Öğrenme İçin Etkili Öğrenme Stratejileri", *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*, (Editör: Cemil Öztürk), Ankara 2009, s.90.

⁴⁷ Nuri Köstüklü, *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi*, Konya 2006, s.36.

⁴⁸ İlhan Tekeli, *Tarih Bilinci ve Gençlik*, İstanbul 1998, s.78.

⁴⁹ Şahan, *aynı yer*.

⁵⁰ Savaş Büyükkaragöz-Cuma Çivi, *Genel Öğretim Metodları*, İstanbul 1999, s.71-72.

Düz anlatımın etkili olabilmesi için öğretmenin dikkat etmesi gereken ilkeleri şu şekilde belirtebiliriz;

- Sunumu yapılan konuya hâkim olmalıdır.
- Konuya girişi, öğrencilerin dikkatini çekecek tarzda yapmalıdır.
- Konu ile ilgili kavramları vurgulamalı, gerekiyorsa açıklamalıdır.
- Konuyu tek düze monoton şekilde sunmaktan kaçınmalıdır.
- Sunum sırasında eğitim araç gereçlerinden faydalanmalıdır.
- Düzgün açık ve anlaşılır ifadeler kullanmalıdır.
- Düz anlatımı başka yöntemlerle desteklemelidir.
- Dersin akış hızını öğrencilerin not tutmasına imkân verecek şekilde ayarlamalıdır.
- Kendisinin kullanacağı süre dersin yarısını geçmemelidir.
- Sınıfla iyi diyalog kurmalıdır⁵¹.

1.1.2. Örnek Olay Çalışması

Örnek olay çalışması, gerçek yaşamda karşılaşılmış veya karşılaşılabilecek problemlerin sınıf ortamına getirilerek analiz edilmesi, tartışılması ve olayın çözülmesi yoluyla öğrenimin sağlandığı öğretim metodudur⁵². Örnek olay çalışması daha çok buluş yoluyla öğretim yaklaşımında ve kavrama düzeyindeki kazanımlara ulaşmak için kullanılmaktadır⁵³.

Öğrenci merkezli bu metotta öğrenciler, öğrendiklerini, bildiklerini ve kavradıklarını gerçek bir durumda kullanma ve uygulama şansı bulurlar. Bir problemi analiz ederek çözmeyi öğrenirler⁵⁴.

Örnek olay metodunu uygulamak için ilgili alandan yaşanmış olaylar seçilir. Yaşanmış olay bulunamadığında yaşanma ihtimali olan bir olay kurgulanabilir. Seçilen veya kurgulanan olaylar öğrencilerin anlayabileceği bir biçimde ortaya konur. Olayın nedeni, nasıl gerçekleştiği ve sonuçları tartışılır, daha sonra tartışılan

⁵¹ Köstüklü, *a.g.e.*, s.36-37.

⁵² İsmail Hakkı Demircioğlu, *Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar*, Ankara 2005, s.148.

⁵³ Özcan Demirel, *Genel Öğretim Yöntemleri*, Ankara 1993, s. 37.

⁵⁴ Aynı yer.

konulara alternatif çözüm önerileri getirilir⁵⁵. Örnek olayın çözümlemesi yapılırken öğrencilere olayı dikkatle okumaları, olaya uygun bir çözüm yöntemi seçmeleri, verilen olgulara dikkat etmeleri önerilerinde bulunulabilir⁵⁶.

İyi bir örnek olay her şeyden önce dersin kazanımlarına uygun olmalıdır⁵⁷. Ayrıca örnek olay günlük yaşamla ilişkili olmalı, açık ve anlaşılır olmalı, öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olmalı, farklı çözümler önerilebilecek bir sorun içermelidir. Uygulama aşamasında ise olayın nedeni, oluş şekli ve sonuçları üzerinde tartışmalar yoğunlaşmalıdır. Tartışma sonucunda ortaya çıkan sonuçlar ile çoğunluk tarafından kabul edilen öneriler tahtaya yazılmalıdır⁵⁸.

Tarih derslerinde de, çeşitli örnek olay etkinlikleri yapılabilir. Öğrenciler örnek olay etkinliklerinde, pasif olan rollerinden çıkararak aktif olacakları için derste sıkılmayacaklardır. Kendilerine sunulan konu hakkında düşünecek, eleştirecek, sebep- sonuç çerçevesinde mantıklı bir biçimde sonuca gitmeye çalışacaklardır. Böylelikle öğrencilerin analitik ve mantıklı düşünme, tahlil yapma, karar verme ve olası çözümleri bulma becerileri de gelişecektir⁵⁹.

Örnek olaya dayalı etkinliklerin faydaları yanında sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle kalabalık sınıflarda uygulanması zor olan örnek olay metodu örnek olaylar, iyi seçilmez veya iyi ortaya konmaz ise, olaydaki çatışma ve tartışmalar sınıfa da aktarılabilir. Ayrıca uygulama için seçilen örnek olaylar, öğrenci seviyesine uygun değilse, çalışmaya katılan öğrenciler sağlıklı fikir üretmezler ve tartışamazlar. Öğrencilerin hazır bulunuşlukları yeterli değilse, katılım az olabilir ve değişik fikirler ortaya konamaz. Uygulaması zaman alan bu metotta öğretmenin önceden çok iyi hazırlanmaması durumunda karışıklık olabilir⁶⁰.

Tarih öğretmeni örnek olay etkinliğini hazırlayabilmek için, anılar, seyahatnameler, kronolojiler, hikâyeler, gazetelik tarihsel olaylar, araştırma raporları,

⁵⁵ Kamile Ün Açıkğöz, *Aktif Öğrenme*, İzmir 2004, s.149.

⁵⁶ Muhsin Hesapçioğlu, *Öğretim ilke ve Yöntemleri*, İstanbul 1988, s.211-212.

⁵⁷ Köstüklü, *a.g.e.*,s.38.

⁵⁸ Demirel, *a.g.e.*,s.38.

⁵⁹ Demircioğlu, *a.g.e.*,s.149.

⁶⁰ *A.g.e.*,s.151.

bilimsel kitaplar, radyo televizyon yayınları gibi kaynakları materyal olarak kullanabilir⁶¹.

1.1.3. Alan Gezileri

Alan gezisi, okul ve sınıf içi çalışmalarını tamamlamak ve öğrenmeyi daha anlamlı kılmak için yapılan planlı gezidir. Alan gezileri öğrencilere öğretim konusu ile ilgili nesnelere, olgu ve olayları gerçek ortamlarında inceleme imkânı sunar. Bu olanaktan yararlanan öğrenciler olay ve olguları daha iyi anlayıp gerçek yaşamı daha yakından tanıyabilmektedirler⁶².

Alan gezileri tarih öğretiminde kullanılarak, geleneksel tarih öğretim metotları ile kazandırılması zor olan bilgi, beceri ve tutumlar öğrencilere kazandırabilir⁶³. 10. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı'nın uygulanmasıyla ilgili açıklamalar bölümünde tarih öğretiminde alan gezilerinin önemi özellikle vurgulanarak şöyle denilmektedir:

“Ders işlenişlerinde, inceleme gezilerine önem verilmelidir. Müzeler, tarihi ve kültürel mekânlara imkânlar ölçüsünde gerçek ya da sanal ortamda (tarihi yapılar, anıtlar, müze-kentler, savaş alanları) geziler düzenlenmelidir.”⁶⁴

Alan gezilerinin öğrencilere sağlaması beklenen faydaları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür;

- Ders kitaplarında yer almayan pek çok bilgiyi sağlar.
- Sınıf ortamında edindikleri bilgileri artırarak kalıcı hale getirir.
- Sınıf ortamına getirilmesi mümkün olmayan materyallerle karşılaşacakları için daha sağlıklı bir öğrenme gerçekleşir.
- Tarihsel empati becerilerini geliştirir.
- Gözlem sınıflama analiz ve değerlendirme yeteneklerini geliştirir.
- Tarihsel süreklilik ve değişim anlayışlarını geliştirir.
- Farklı yorumlamalar ve ön yargıları görme olanağı sağlar.
- Gerçek ile kurgu arasındaki farkları anlamalarına yardımcı olur.
- Sebep sonuç ilişkisini görmelerini sağlar.

⁶¹ A.g.e.,s.152.

⁶² Yaşar-Gültekin, a.g.m., s.96.

⁶³ Demircioğlu, a.g.e., s.88.

⁶⁴ MEB, a.g.p., s.15.

- Tarihte değişimin nasıl meydana geldiğini gösterir.
- Geçmişle günümüz arasında bağlantı kurma becerisini kazandırır.
- Kronolojik düşünme becerisinin gelişmesine katkı sağlar.
- Kavram gelişimine yardımcı olur.
- Tarihi kanıtları kullanmalarına yardımcı olur⁶⁵.

Alan gezileri bu faydaların yanında, öğrenciler arasında dayanışma ve kaynaşmayı artırarak öğrencilerin sosyalleşmesine de katkıda bulunmaktadır⁶⁶. Bu geziler sayesinde çevre bilinci gelişmiş, tarihî mekânları koruma alışkanlığı kazanmış, etkin, üretici ve yaratıcı bireyler yetiştirilebilmektedir⁶⁷. Böylelikle Alan gezilerinin düzenlenmesi, tarih dersi öğretim programının öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine imkân sağlayan anlayışının, yaşama geçirilmesine katkı sağlamaktadır.

Alan gezilerinin tarih eğitimi içinde bir takım sınırlılıkları da vardır. Bunlar ise şu şekilde sıralanabilir;

- Zaman, para, organizasyon eksiklikleri zorluklar yaratabilir.
- Kalabalık gezilerde problemler yaşanabilir.
- Kötü hava şartları elde edilmek istenen başarıyı etkiler
- Alan gezisi araştırma ve problem çözmeye yönelik yürütülmediğinde istenilen verim alınamayabilir⁶⁸.

Alan gezilerinden istenen verimin sağlanabilmesi için gezilecek mekânın seçimi ve gezi için ön hazırlık yapılması önemlidir. İlgili merciler ve velinin izni ile yapılabilen alan gezileri, ders programı ile ilgili olmalı ve onu desteklemedir. Maliyet düşük tutulmalı, öğrencilere tek başlarına, küçük gruplarla ya da ebeveynleriyle kolayca yaşayamayacakları deneyimler yaşatılmalıdır. Süre planlanmasına dikkat edilmeli yolda geçen süre gezi süresine göre uzun olmamalıdır⁶⁹.

⁶⁵ Demircioğlu, *a.g.e.*, s.100-101.

⁶⁶ Köstüklü, *a.g.e.*, s.48.

⁶⁷ Demircioğlu, *a.g.e.*, s.88.

⁶⁸ Demircioğlu, *a.g.e.*, s.101.

⁶⁹ Köstüklü, *a.g.e.*, s.48-49.

Tarih derslerinde alan gezilerinin yapılacağı yerlerin başında, geçmişteki insanların kullanmak ya da eser vermek için bıraktıkları cami, medrese, anıt mezar, türbe, çeşme, ev, han, kervansaray vb yapılar ile tarihî olayların geçtiği yerlerden oluşan tarihî mekânlar bulunmaktadır⁷⁰. Tarihî mekânlar dışında, tarihî çevreye ait birçok önemli materyalleri bünyesinde bulunduran ve onları sergileyerek toplumların sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmelerine ışık tutan müzelerde tarih derslerinde alan gezilerinin yapılacağı yerlerdir⁷¹.

Tarih dersi 10. sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı'nın uygulanmasıyla ilgili açıklamalar bölümünde de belirtildiği gibi gerçek gezilerin yapılmasının olanaklı olmadığı durumlarda İnternet ortamında sanal gezilerde yapılabilir. Sanal geziler aracılığı ile öğretmen öğrencilerin tarihî mekân ve müzeleri ziyaret etmelerini sağlayabilir.

Sanal alan gezileri ziyaret edilmek istenen tarihî mekân ve müzelerin sınıf ortamına getirilmesi olanağını sağladığı gibi öğrencilerin teknolojiden yararlanma becerilerini de geliştirir. Gerçek gezilere kıyasla zaman ve maliyet tasarrufu sağlayan sanal geziler öğrencilerin işlenen konu ile ilgili detaylı bilgiler edinmesini sağlamaktadır⁷².

Alan gezilerinin yapıldığı yerlerden olan müzeler gelişmiş ülkelerde önemli öğretim alanları olarak algılanmakta ve tarih öğretiminde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Türkiye'de ise müzelerden yeterli düzeyde istifade edildiği söylenemez. Öğretmenlerin çevresindeki müzeleri ve mahiyetlerini tam olarak bilmemesi ve müze materyallerinden nasıl faydalanılacağı konusunda metod bilgisine sahip olmamaları bu durumun temel nedenleridir⁷³.

İyi planlanmış bir alan gezisi, hem öğrencilerin kişisel gelişimlerine hem de onların tarihi öğrenmelerine yardımcı olacaktır. Sağlıklı bir planlamanın yanında, ziyaretler esnasında gezinin amaçları doğrultusunda, gözlem ve elle dokunma,

⁷⁰ Bahri Ata , “Müzelerle ve Tarihî Mekânlarla Tarih Öğretimi: Tarih Öğretmenlerinin ‘Müze Eğitime’ İlişkin Görüşleri” (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2002, s. 55.

⁷¹ Yeliz Kale, “Tarih Öğretiminde Müzeler ve Tarihi Mekânlar”, *Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri*, (Editör: Mustafa Safran), İstanbul 2016, s.242.

⁷² Yaşar- Gültekin, *a.g.m.*, s.97.

⁷³ Köstüklü, *a.g.e.*, s.49.

kaydetme, dinleme ve konuşma, yaratıcı çalışmalar, drama vb etkinlikler yürütülmelidir. Ayrıca gezi sonrasında öğrencilerin gezi ile ilgili olarak metin yazma, çizme, boyama, model yapma ve benzer diğer sanat çalışmaları yapmaları da etkin öğrenmeyi gerçekleştirecektir⁷⁴.

1.1.4. Soru Sorma

Eğitim ve öğretim etkinliklerinin en eskilerinden biri de soru sormadır. Öğrencilerine bildiklerini aktarmak yerine onlara düşündürücü sorular sorarak eğittiği bilinen Sokrat (M.Ö. 470-399) bu etkinliğin ilk sistemli uygulayıcısı kabul edilmektedir. Günümüzde de soru sorma etkili öğretimin vazgeçilmez araçlarından biri kabul edilmektedir. Bunun nedeni ders işlenirken öğretmen ve öğrencilerin sorduğu sorular ile ders kitabı, çalışma yaprağı vb. kaynaklarda yer alan soruların cevaplanarak verilen cevapların tartışılmasının öğretim sürecinde önemli bir yer tutmasıdır⁷⁵.

Bütün öğretim metotlarıyla kullanılabilen soru sorma ile yapıcı ve yaratıcı düşünce yeteneğini geliştirmek, öğrencileri güdülemek, öğrencilerin bilgiyi organize etmelerini sağlamak, öğrencilere problem çözme tekniğini kazandırmak önemlidir. Öğrencilere grup halinde düşünme yeteneği edindirmek, önemli noktaları vurgulamak ve öğrencilere yararlı sosyal eğilimler ve alışkanlıkları kazandırmak bu metotla amaçlanmaktadır⁷⁶.

Sorular, verilen cevaplara göre tek cevaplı ve çok cevaplı olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. Tek cevaplı soruların tek doğru yanıtı vardır. Örneğin: Lozan Antlaşması kimler arasında imzalandı? Oysa çok cevaplı soruların birden fazla cevabı bulunur. Örneğin: İstanbul 1453'te fethedilmeseydi ne olurdu? Örneklerden de anlaşılacağı gibi tek cevaplı soruları cevaplamak için öğrenenin öğrendiklerini hatırlaması yeterlidir. Oysa çok cevaplı sorularda öğrenci hem zihinsel olarak etkin hem de yaratıcı olmak zorundadır. Her iki tür soruda eğitim için önemli olmakla birlikte aktif öğrenmenin sağlanması için çok cevaplı sorular gerekmektedir⁷⁷.

⁷⁴ A.g.e., s.54-55.

⁷⁵ Açıkgöz, a.g.e., s.249.

⁷⁶ Hesapçıoğlu, a.g.e., s.170-171.

⁷⁷ Açıkgöz, a.g.e., s.251-252.

Öğretmen ders işlenişi sırasında soracağı soruların öğretim programında yer alan kazanımlara yönelik sorular olmasına dikkat etmelidir. Diğer bir deyişle kazanımın düzeyi ile soruların düzeyi birbirine uygun olmalıdır. Soruların düzeyleri “Bloom Taksonomisi” adıyla anılan sınıflandırmada bilgi, anlama (kavrama), uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme olarak kabul edilmektedir⁷⁸.

Eğitim ve öğretimde sıklıkla kullanılan soru sorma etkinliğinden istenilen başarının elde edilmesi için hazırlanan soruların niteliği önemlidir. Sorular, öncelikle açık ve anlaşılır olmalıdır. Ayrıca sorular, amacı gerçekleştirici, öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun, konuya karşı ilgi ve merak uyandırıcı nitelikte olmalıdır⁷⁹.

Soru sorma etkinliğinin daha etkili olabilmesi için soruların niteliği kadar öğrencilere yöneltiliş şekli de önemlidir. Bununla ilgili olarak şu hususlara dikkat edilmelidir;

- Öğretmen soruyu bütün sınıfa sormalı,
- Öğrencilerin düşünmeleri için yeterli süreyi süre bekledikten sonra cevap istemelidir.
- Sorular yinelenmekten kaçınılmalıdır.
- Soruyu sorup arkasından cevap verilmemeli
- Soruların cevapları hep aynı öğrencilerden istenmemelidir.
- Yanıtı evet hayır olan sorulardan kaçınılmalıdır.
- Amaçsız sorular sırf soru sormak için sorulmamalıdır.
- Öğrencilerin yönelttiği sorular öncelikle diğer öğrencilere yönlendirilmeli yeterli cevap çıkmadığında öğretmen cevaplandırmalıdır.
- Soru anlaşılır ve kısa olmalıdır.
- Sorulan soru sınıfta cevapsız kalırsa, ipuçları verilerek öğrencilerin soruyu cevaplandırmalarına yardımcı olunmalıdır.
- Sadece öğretmen soru sormamalı aynı zamanda öğrencinin soru sormasına imkân verilmelidir⁸⁰.

⁷⁸ Köstüklü, *a.g.e.*, s.39.

⁷⁹ Yaşar- Gültekin, *a.g.m.*, s.91.

⁸⁰ Açıkgöz, *a.g.e.*, s.266.

Soru sormanın yukarıda anlatılan yararlarının yanında bir takım sınırlılıkları bulunmaktadır. Bunları şu şekilde belirtebiliriz;

- Soru sorma sürekli kullanıldığında dersi sıkıcı hale getirebilir.
- İyi planlanmadığında zaman kaybına neden olur.
- Soruları cevaplayamayan öğrencilerde öz güven kaybına neden olabilir.
- Deneyimsiz öğretmenler soru hazırlama ve soru yöneltme konusunda sorunlarla karşılaşabilirler⁸¹.

1.1.5. Grup Çalışmaları

Öğrencilerden en az ikisinin en fazla da onunun birleşerek aynı konu üzerinde ortak amaçla yaptıkları çalışmaya grup çalışması denir. Grup çalışmasının esası öğrencilerin birlikte düşünmeleri ve düşüncelerini ifade etme çabalarıdır⁸². Öğretim grupları büyük ya da küçük olabilir. Çalışmanın büyük grup ya da küçük grup halinde mi yapılacağına öğretmen karar verir. Ayrıca bu gruplardaki öğrencilerin kimler olacağı, grup yapısının nasıl bir özellik taşıyacağı konusunda öğretmenin bilgi ve deneyimleri de önemlidir⁸³.

Öğrencilerin gruplandırma biçimleri gerçekleştirilmesi istenen amaca göre değişiklik göstermektedir. En sık kullanılan gruplandırma biçimleri ise rastgele gruplandırma, bilgiye göre gruplandırma, ilgiye göre gruplandırma, beceri düzeyine göre gruplandırma ve arkadaşlık durumlarına göre gruplandırmadır. Bu gruplamalar yapılırken öğrencilerin bilgi düzeyleri, ilgileri, arkadaşlık durumları, beceri düzeyleri gibi ölçütler etkili olmaktadır⁸⁴.

Grup çalışmalarında öğrenciler arası yarışma yerine gruplar arası yarışma söz konusu olmaktadır. Grup üyeleri kendi başarılarının grubun başarısına bağlı olduğunu bildiklerinden ya birbirine öğreterek ya da her üye işin bir kısmını yaparak yardımlaşır. Grup çalışması her öğrenciye yardım etme ve yardım alma şansını verirken öğrencilerin yüz yüze etkileşimde bulunmalarını da sağlamaktadır.

⁸¹ Yaşar- Gültekin, *a.g.m.*, s.92.

⁸² Demirel, *a.g.e.*,s.51.

⁸³ Dilek Gözütok, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara 2007, s.109.

⁸⁴ Şefik Yaşar, *Yabancı Dilde Okuma Becerilerinin Geliştirilmesinde Küçük gruplarla Öğretim Yönteminin Etkililiği*, Eskişehir 1993, s.7.

Birbirlerini daha iyi tanıdıkça yapay engeller ortadan kalkmakta böylelikle öğrenciler arasında güven duygusunu geliştirmektedir⁸⁵.

Grup çalışmasında öğretmenin rolü, çalışmalarını yakından izlemek, çalışmalarını kontrol etmek ve grup üyelerine gerektiğinde yardımcı olmaktır⁸⁶. Grup çalışmalarında grupta yer alan tüm öğrencilerin aktif olmaları esastır. Ancak zaman zaman bazı öğrenciler çalışmadan zevk alamayabilir ve grup çalışmasını dersi kaynatacağı bir fırsat olarak görebilir. Öğretmen daha işin başında grup çalışmasının önemini öğrencilere kavratarak herkesin üzerine düşen görevi yapmasını teşvik ederse çıkabilecek sorunlar en aza inecektir⁸⁷. Ayrıca öğretmenin gruplar arasında gezerek gereksinim duyan öğrencilere yardım etmesi çalışmanın daha verimli geçmesini sağlayacaktır.

Grup çalışmasının gerçekleştirileceği ortam fiziki olarak düzenlenmesi, çalışmaya başlamadan önce planlama yapılması ve bu planın öğrencilere aktarılması, grubun ve grup üyelerinin performanslarının belli aralıklarla değerlendirilmesi, gruplara verilen problemin zorluğu ve gruplara çalışma için verilen sürenin birbirine yakın olması, grupla çalışmada başarı sağlamak için dikkat edilmesi gereken noktalardır⁸⁸.

1.1.6. Benzetişim (Simülasyon)

Benzetişim, bir olayı gerçekmiş gibi ortam düzenleyip öğrencilerin üzerinde çalışma yapmalarını sağlayan bir öğretim faaliyetidir. Benzetişim, harp oyunları, pilotların uçak modelleri üzerinde uçmaları, şoför adaylarının özel pistlerde yetiştirilmeleri gibi çeşitli alanlarda önceden düzenlenen sanal ortamlarda yapılan etkinlikleri içerir⁸⁹.

Benzetişim, tarih öğretiminde tarihî olayların veya kavramların imkânlar ölçüsünde dönem şartlarının da dikkate alınarak sınıf ortamında canlandırılması şeklinde gerçekleştirilir. Canlandırma öğrenciler tarafından gerçekleştirilebileceği

⁸⁵ Özcan Demirel, "Eğitimde Nitelik Geliştirmede İşbirliğine Dayalı Öğrenme İle Tam Öğrenmenin Yeri ve Önemi" *Eğitim ve Bilim*, 1991, C. 15, S.82, s.5.

⁸⁶ Demirel, *a.g.e.*, s.52.

⁸⁷ Köstüklü, *a.g.e.*, s.45.

⁸⁸ Yaşar- Gültekin, *a.g.m.*, s.88.

⁸⁹ Leyla Özyürek, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara 1983, s.61.

gibi bilgisayar ortamında olayların canlandırılması ile de gerçekleştirilebilir⁹⁰. Teknoloji kullanılarak meydana getirilen canlandırmalar günümüzde konusu tarihten alan dizi ve sinema filmlerinde sıkça kullanılmaya başlandı. Örneğin “Muhteşem Yüzyıl” dizisinde üç boyutlu animasyonlarla günümüze ulaşmamış kale ve saraylar izleyiciye sunuldu. Yine aynı dizide top ve tüfek atışları, kılıç dövüşü sahneleri görsel efektler kullanılarak gerçekleştirilmiştir. “Fetih 1453” adlı sinema filminde de benzer animasyon sahneleri dikkat çekmektedir. Çanakkale Savaşı’nda Nusret Mayın Gemisi’nin denize döktüğü mayınlar “Çanakkale 1915” filminde “animasyon yöntemi ile izleyicilere sunulmuştur. Bu animasyonlar öğrenciler içinde öğretici niteliktedir⁹¹.

Benzetişim, uygulamaya yönelik imkânların az olduğu sosyal bilimlerde etkili bir yaparak öğrenme faaliyetidir. Öğrenciye bir tarihçi veya tarihî şahsiyetin bakış açısından geçmişi anlayabilme imkânı sunan benzetişim uygulamalarının tarih öğretimindeki faydalarını şu noktalarda toplamak mümkündür;

- “Millî irade” ve “demokrasi” gibi zor algılanan tarihî kavramların öğrenciler tarafından daha çabuk ve doğru olarak algılanmasını sağlar.
- Aktif bir öğrenme gerçekleştiğinden edinilen bilgilerin daha kalıcı olmasını sağlar.
- Aktif bir öğretim gerçekleştiğinden öğretim sırasında öğrencilerin sıkılmasını önler.
- Empati kurma becerisini geliştirir.
- Benzetişim uygulamaları işbirlikli bir öğrenmenin meydana gelmesini sağlayarak öğrencinin sosyal yönünün gelişmesine katkıda bulunur⁹².

Yukarıda sayılan yararlıkları yanında öğrencilerin aktif olduğu pek çok yöntemde olduğu gibi fazla zaman gerektirmesi, ortamın yapay olması, bu sebeple gerçek ortamlarda karşılaşılmayan durumlarla karşılaşılabilmesi, öğrencilerin

⁹⁰ Köstüklü, a.g.e.,s.62.

⁹¹ Tuba Şengül Bircan, “Tarih Öğretimi ve Animasyonlar(Canlandırmalar)” *Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri*, (Editör: Mustafa Safran), İstanbul 2016, s.369.

⁹² Köstüklü, a.g.e., s.63.

rollerindeki karakterlerle derin duygusal bağ kurmaları gibi sınırlılıkları bulunmaktadır⁹³.

Yararlılıkları ve sınırlılıklarını belirttiğimiz benzetişim metodunun, hazırlanış safhaları ve uygulanışıyla ilgili belli başlı ilkelere bakmak istiyoruz;

- Öğretmen önce uygulayacağı benzetişim uygulaması ile ilgili hedef davranışları belirlemelidir.
- Mümkün olduğu kadar kaynaklar esas alınarak işlenecek konu, senaryo haline getirilir.
- Mümkün olduğu kadar fazla öğrencinin aktif katılımı sağlanmalıdır. Rol alan öğrenciler dinleyici ve seyredici konumda olan öğrencilere göre, daha yoğun öğrenme etkinliği içinde bulunmuş olurlar.
- Roller öğretmen tarafından dağıtılabileceği gibi öğrenciler tarafından da seçilebilir.
- Öğretmen, canlandırılacak kişilerin karakterleri, davranışları, siyasi eğilimleri, sosyal görüşleri vb. bilgilerle ilgili kaynakları öğrencilere sağlayarak canlandırılacak kişilerin tanınması ve anlaşılmasına katkıda bulunmalıdır.
- Öğrencilere hazırlanmaları için yeterli süre verilmelidir. Ancak bu süre fazla uzun olmamalıdır.
- Uygulama sırasında öğretmen kendini sahne dışında bırakmalıdır.
- Etkinlik sonunda istenilen kazanımların gerçekleşip gerçekleşmediğini anlamaya yönelik değerlendirme yapılmalıdır⁹⁴.

1.2. Seyahatnameler ve Tarih Öğretimi

1.2.1. Seyahat ve Seyahatname Kavramları

Sözlükte “suyun yeryüzünde sürekli akması” anlamındaki seyh kökünden türeyen seyâhat (siyâha) “yürüme, gitme; insanların arasını bozmak için ortalıkta dolaşma; kendini ibadete verip ruhban hayatı yaşamak için yeryüzünde gezip

⁹³ Leyla Özyürek, *a.g.e.*, s.63.

⁹⁴ Köstüklü, *a.g.e.*, s.64.

dolaşma’’şeklinde açıklanmakta, suyun yeryüzünde akması gibi yolculuk edene de yeryüzünde gezip dolaştığı için salih veya seyyah denildiği bilinmektedir⁹⁵.

Seyahatname; çeşitli amaçlarla yapılan seyahatler dolayısıyla kaleme alınan eserlere verilen ortak isimdir. Arapça “gezmek, gezi” anlamındaki *seyâhat* ile Farsça *name* (risale, mektup) kelimelerinden oluşan seyahatname gezi mektubu, gezi eseri manasına gelir⁹⁶.

Seyahatname kelimesi TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “Bir yazarın gezip gördüğü yerlerden edindiği bilgi ve izlenimlerini anlattığı eser.”; Yazın Terimleri Sözlüğü’nde ise “Görülen yeni yerlerle, değişik uluslarla ilgili izlenimlerin yazınsal bir biçimde kaleme alınmasından doğan yapıt”⁹⁷ manasında kullanılmaktadır.

Tarih çağlarını başlatan yazının icadı, insana gördüğünü, duyduğunu ve düşündüğünü kayıt altına alma imkânı sağlamıştır. Böylelikle gezginlerin seyahatleri sırasında gördüklerini özgün üslubuyla anlattığı seyahatnameler ortaya çıkmıştır⁹⁸. Bilinen ilk seyyah, MÖ IV. binde Mezopotamya’da arkadaşı Enkidu’nun ölmesi üzerine ölümsüzlüğü ve ‘ihtiyarı gençleştiren büyülü otu’ bulmak için maceradan maceraya sürüklenen Uruk kralı Gilgameş kabul edilebilir. MÖ V. yüzyıldan itibaren Herodot (Herodotos) ile seyahatname yazımının başladığı kabul edilmektedir. Onu MÖ IV.yüzyılda Ksefenon (Xenophon) ve daha sonra MÖ I. yüzyılda da Strabon (Strabon) izledi⁹⁹.

Bu yazarlardan sonra yüzyıllarca önemli sayılabilecek bir seyahatname yazılmadığı görülmektedir. Belki de yazılmıştır fakat elimize geçmemiştir. Yani yüzyıllar süren bir boşluk vardır¹⁰⁰.

Bu büyük boşluktan sonra yeniden seyahatname türünde eserler vermeye başlanıyor. 10. yüzyılda İbn Fazlân, 13. asırda Marko Polo, 14. yüzyılda İbn Battuta;

⁹⁵ Mustafa Çağrı, “Seyahat”, *DİA*, C. 37, s. 7.

⁹⁶ Hüseyin Yazıcı, “Seyahatname”, *DİA*, C. 37, s. 9.

⁹⁷ www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime Erişim Tarihi: 04.04.2017.

⁹⁸ Sedat Maden, “Türk Edebiyatında Seyahatnameler ve Gezi Yazıları” *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları, Enstitüsü Dergisi*, 2008, S. 37, s.147.

⁹⁹ Güngör Karauğuz, “Seyahatlerin Gözüyle Kuzeybatı Anadolu: Sosyal, Kültürel Yaşam ve Arkeolojik Kalıntılar” *III. Disiplinler arası Turizm Araştırmaları Kongresi 04-05 Nisan 2014, Bildiriler Kitabı, Kuşadası-Aydın*, s.521.

¹⁰⁰ Seyfeddin Sağlam, “Türkiye Seyahatnamelerine Dair”, *Türk Yurdu*, Haziran 2013, C.33, S.310, s.25.

15. yüzyılda özellikle Osmanlı Devleti hakkında bilgi veren Ruy Gonzales de Clavijo, Johannes Schiltberger, Josaphat Barbaro, Bertrandon de la Broquière; 16. yüzyılda Hans Ulrich Krafft, Seydî Ali Reis, Salomon Schweigger, Ogier Ghiselin De Busbecg, Hans Dernschwam; 17. yüzyılda Evliya Çelebi, Jean Chardin, İlyas Hanna, , Claes Ralamb, JeanThevénot; 18. yüzyılda Lady Montagu, Ignatius Mouradgea d'Ohsson, Christoph Wilhelm Lüdeke, Ebûbekir Râtib Efendi; 19. yüzyılda Lui Ramber, Max Müller, Fred Burnaby, Durand De Fontmagne ve Ahmed Mithat Efendi'yi seyahatname yazarlar arasında sayabiliriz.

Uzaklara duyulan merak ve bilinmeye duyulan ilgi, insanların giderek daha uzun yolculuklara çıkmasına, ciltler dolusu seyahatname ve sayısız harita yapılmasına neden oldu. İnsanlar, macera aramak, keşfetmek, kâr elde etmek, eğlenmek gibi amaçlarla seyahatin bütün zorluklarını göze alarak yola çıkmaktaydılar¹⁰¹.

İnsanlar geçmişte olduğu gibi günümüzde de farklı amaçlarla seyahat ediyor. Sadece gezmek için seyahat etmiyor; iş ve inceleme gezileri, aile ziyaretleri, kültür, spor, dinlenme ve tatil gibi nedenlerle de yolculuk ediyor. Bir zamanlar zor ve önemli bir olay olan seyahat, günümüzde artık teknolojik imkânlar, ulaşımdaki kolaylık, gelir seviyesinin ve ülkeler arasındaki diplomasinin iyileşmesi gibi etmenler nedeniyle daha rahat yapılan bir etkinlik haline geldi¹⁰².

Bazen mekânda yapılan seyahatler o mekânın ve medeniyetin değişimini de yakalamaktadır. Yani esas itibari ile gezgin çağdaş dünyayı, ülkeleri, insanları, doğayı ve kültürleri keşfederken o bölgede geçmişte var olan medeniyetlere zamanda yolculuk yaparak geçmiş ve o dönemdeki hayatı anlamaya çalışmakta böylelikle mekânda ve zamanda aynı anda seyahat gerçekleşebilmektedir. Bu tür seyahatler okuyucuya gezip görülen yerlerin tarihsel süreçte farklılaşmasını da aktarmaktadır¹⁰³.

Seyyah gezerek edindiği tecrübeyi seyahatnamesinde okuyucusuyla paylaşır. Yazar seyahatini anlatırken okuyucuları da onunla birlikte yolculuğa çıkmış gibi

¹⁰¹ İbrahim Şirin, "Seyahatnamelerin Sosyal Bilimlerde Kullanım Değeri: Seyahatname Metodolojisi Geliştirmenin Zorunluluğu", *Türk Yurdu*, Haziran 2013, C.33, S.310, s.38.

¹⁰² Aynı yer.

¹⁰³ Serpil Güner, "XVII-XVIII ve XIX Yüzyıllarda Fransız Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumu", (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2010, s.15.

olur. Seyahatname edebiyatın bir parçasıdır. Aynı zamanda kültür tarihçiliğinin de önemli bir malzemesini oluşturur¹⁰⁴.

1.2.2. Seyahatnamelerin Biçim Özellikleri

Çoğunlukla ayrıntıya kaçmadan kronolojik bir metod izlenerek kaleme alınan seyahatnamelerde durağan bir zaman kullanılmaz. Seyyah; ülkeleri, insanları, doğayı ve kültürleri keşfederken o bölgede geçmişte var olan medeniyetlere zamanda yolculuk yaparak betimlemesini yapar¹⁰⁵.

Yazar seyahat sırasında tuttuğu notlarını, tekrarlanan bölümleri ayıklamak, anlatım biçimi ve ritmini birbirine uygun hâle getirmek, bazı detayları doğrulamak gibi amaçlarla yayımlamadan önce genellikle yeniden gözden geçirerek düzenler. Bu düzenlemenin yapıldığı bazen açıkça belirtilirken bazen de okuru, eserin özgün ve olay yerinde kaleme alınmış olduğuna inandırmak için gizlenir¹⁰⁶.

Gezgin umumiyetle, anlatımına genel bir ifade vermeye çalışsa da gezginin hem yazar, hem anlatıcı, hem de başkahraman olduğu metin çoğunlukla son derece öznel olarak karşımıza çıkar. Seyahate ve ziyaret edilen ülkeye ilişkin kendi duygu ve düşüncelerini dile getirmekten geri kalmayan yazar bu durumu bazen itiraf eder, bazen ısrarla inkâr eder, bazen de bu öznelliğin izlerini silmeye çalışır¹⁰⁷.

Seyahat ve seyahatname kelimelerinin günümüzde karşılığı olarak gezi ve gezi yazısı kelimeleri kullanılmaktadır. Seyahate ilişkin deneyimlerin, izlenimlerin ve bilgilerin toplandığı kitap olan seyahatname aynı zamanda türe de adını vermiştir. Seyahatname kadar iddialı olmasa da yolculuk kelimesi seyahatname ile eş anlamlı olarak kabul edilip kullanılmaktadır¹⁰⁸. Bu türe örnek olarak Evliya Çelebi'nin Seyahatname adlı eseri ile ve Claes Râlab'ın İstanbul'a Bir Yolculuk adlı eserlerini verebiliriz.

Gezi türü hemen hemen bütün edebiyat tarihlerinde edebî bir tür olarak yer almaktadır. Fakat bu tanı yapılırken kesin sınırların çizilmediği görülmektedir.

¹⁰⁴ Şirin, *aynı yer*.

¹⁰⁵ Gürer, *a.g.t.*, s.18.

¹⁰⁶ *Aynı yer*.

¹⁰⁷ Gürer, *a.g.t.*, s.17.

¹⁰⁸ *A.g.t.*, s.31.

Edebiyat tarihlerinin bir kısmında gezi türü için ayrı bir bölüm açılmışken bir kısmında bu türün içine günlükler, mektuplar, anılar ve sefaretnameler dâhil edilmiştir¹⁰⁹.

1.2.2.1. Günlük / Günce

Gün içinde yaşanan olayların yorum ve değerlendirmeler de katılarak sıcağı sıcağına anlatıldığı yazılara günlük / günce denmektedir. Günlüklere ne gün, ne yazıldığına hatırlayabilmek için tarih de atılır¹¹⁰. Stephan Gerlach'ın “Türkiye Günlüğü” (1573-1576) ve Antoine Galland'ın “İstanbul'a Ait Günlük Hâtıralar” (1672-1673) adlı eserleri bu türün örneklerindedir.

Deniz yolculuklarında seyahat boyunca meydana gelen yön değişiklikleri, iklimler, hastalıklar, ölümler vb. gibi gemide geçen tüm olayların resmi olarak kaydedildiği defterler olan seyir defterleri de günlüklerle benzer özellikleri taşımaktadır. Seyir defterlerine önemli örneklerinden biri Christophe Colomb'un Amerika Kıtası'nın keşfi sırasında tutmuş olduğu “Seyir Defteri”dir¹¹¹.

1.2. 2. 2. Mektup

Bir şey haber vermek, sormak veya duygularını bildirmek için birbirinden uzakta bulunan kurum ve kişiler arasında haberleşmeyi sağlayan yazın türüne verilen isimdir. Eski dönemlerde gezginin yakınları ile haberleşmesinin yegâne yolu mektuplaşmak idi. Üslup olarak samimi ve içten olan bu edebi türde anlatılan olaylar gönderilecek kişilere ve ilgi alanlarına göre değişmekteydi¹¹². Bu türe örnek olarak Lady Montequ'nun “Türkiye Mektupları” eseri ile Tournefort'un Kont Pontchartrain'e hitaben yazmış olduğu mektuplardan oluşan ve Türkçe'ye “Tournefort Seyahatnamesi” olarak çevrilen eseri verilebilir.

¹⁰⁹ Yasemin Dinç Kurt; “Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Gezi Türünün Gelişimi (1920-1980)”, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2008, s.6.

¹¹⁰ Gürer, *aynı yer*.

¹¹¹ *Aynı yer*.

¹¹² Gürer, *a.g.t.*, s.32.

1.2.2.3. Anı

Bir kimsenin kendi hayatını, yaşadığı devrede şahidi olduğu ya da duyduğu olayları sanat değeri taşıyan bir üslupla anlattığı yazılardır. Anıları diğer gezi yazılarından ayıran temel fark; günlük, mektup gibi seyahat esnasında değil seyahatten sonra yazılmasıdır. Anılar yazarlarının yaşadığı döneme ışık tutmaları açısından tarihî bir değer taşımaktadırlar¹¹³. Bu türe Sir Adolphus Slade'ın “Müşavir Paşa'nın Kırım Harbi Anıları” adlı eserini örnek olarak verebiliriz.

1.2.2.4. Sefaretname

Osmanlı Devletinin padişah cüluslarını yabancı devlet adamlarına bildirmek, imparatorların taç giyme törenlerinde Osmanlı elçisini de hazır bulundurmak; bir devletle yapılan anlaşmanın tasdikli metnini tevdi etmek, dostluk ilişkilerini yeniden kurmak, savaşın barışla neticelenmesini teklif etmek ve müzakereye girişmek; bir kralın gönderdiği mektuba yazılan cevap mektubunu ve hediyeleri götürmek veya sadrazamın mektubunun o devletin başbakanına göndermek, devlet alacağını istemek ve ödeme şartlarını görüşmek, iki devlet arasındaki ilişkileri kuvvetlendirmek, yabancı devletin talebi üzerine elçi göndermek, Batı'nın ilim ve fende gelişmişlik derecesini araştırmak gibi farklı nedenlerle çeşitli ülkelere elçi olarak gönderilen kişilerin gittikleri ülkenin siyasi, sosyal, kültürel vb. yapısına ait izlenimlerini aktardıkları eserlere sefaretname denmektedir¹¹⁴.

İlişkide bulunulan devletlerle ilgili çok önemli bilgiler veren bu tür eserlere Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin “Paris Sefaretnamesi” ile Mustafa Efendi'nin “Viyana Sefaretnamesi”ni örnek olarak verebiliriz.

Seyahatnameler ister gezi yazısı, ister günlük, ister mektup, ister anı hangi isimle yazılmış olursa olsun bütün yazılarda edebi bir özellik, ilginç bir yaklaşım, farklı bir gözlem gücü bulunmaktadır. Seyahatnamelerde yer alan bilgiler tarih araştırmaları içinde önemli bir belge niteliği taşımaktadırlar.

¹¹³ Gürer, *a.g.t.*, s.33.

¹¹⁴ Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, Ankara 1968, s.17-18. Aktaran Nazir Bayram, “Londra sefiri Mehmed Emin Paşa'nın Felemenk İzlenimleri” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2010, Wolume 3/11, s.439.

1.2.3. Bir Tarih Kaynağı Olarak Seyahatnameler

Bilindiği üzere kaynak, olayın bizatihi içinden günümüze kadar gelebilmiş olan geçmişe ait bilgi belge ve kalıntıların tümüdür¹¹⁵. Tarih biliminin arşiv belgeleri, kronikler, vakayinameler, gibi çeşitli kaynakları bulunmaktadır. Bu kaynaklardan biri de aynı devirlerde yaşamış insanlardan bazılarının, çeşitli gaye ve sebeplerle seyahat edip gördükleri yerlerin yapısını anlattıkları ve bu yerlerin insanlarını çeşitli yönlerden tasvir ettikleri seyahatnameleridir¹¹⁶.

1.2.3.1. Seyahatnamelerin Kaynak Olarak Değeri

Ayrıntılı ve zengin içerikleriyle dikkat çeken seyahatnameler bizlere geçmişteki insan yaşantıları hakkında önemli bilgiler vermektedir¹¹⁷. Bu bağlamda seyahatnameler özellikle sosyoekonomik ve sosyokültürel tarih araştırmalarında önemli bilgilerin elde edilebileceği son derece değerli metinlerdir¹¹⁸.

Tuncer Baykara'ya göre tarih metodu açısından seyahatnameleri yazılı kaynaklar içerisinde (olayı görenler) değerlendirmek mümkündür. Ayrıca seyahatnamelerde gözlem unsuru etkin olduğundan bu metinler “şahitler” kesiminde de değerlendirilebilir¹¹⁹.

A. Zeki Velidi Togan “Tarihte Usul” adlı eserinde seyahatnameleri yazılı haberler içinde göstermiştir, “*Ayrı devirlerin tarihini öğrenmek için seyahatnameler pek mühim menba'dırlar. Seyahatnameler bizim devrimiz için kaynak olmak itibariyle ayrı bir ehemmiyete haizdirler. Çünkü yabancı seyyahlar daima bizim dikkat etmediğimiz hususları görmüşlerdir.*” diyerek seyahatnamelerin kaynak olarak ele alınmasının önemini vurgulamıştır¹²⁰.

Geçmişte Herodotus gibi bazı yazarlar kendi tarih kitabını yazmak için seyahat ederek gözlemlerini kaydetmişlerdir. XV. yüzyıl Osmanlı tarihçilerinden Neşri de “Cihânnümâ” adlı kitabında İstanbul şehrinin Fatih Sultan Mehmed tarafından imar

¹¹⁵ Köstüklü, *a.g.e.*, s.14.

¹¹⁶ İbrahim Güler, “Osmanlı Tarihi Kaynakları Olarak Avrupalı Seyyah ve Gözlemciler ile Eserlerinin Önemi”, *Geçmişten Günümüze Seyahatler ve Seyahatnameler*, (Editör: Mehmet Ali Beyhan), İstanbul 2013, s.141.

¹¹⁷ Aynı yer.

¹¹⁸ Şirin, *a.g.m.*, s.43.

¹¹⁹ Tuncer Baykara, *Tarih Araştırma ve Yazma Metodu*, İzmir 1996, s.34.

¹²⁰ A. Zeki Velidi Togan, *Tarihte Usul*, İstanbul 1985, s.59.

edildiğini anlatırken “Seyyahlar şehadet ederler.” diyerek seyyahları tanık olarak göstermiştir¹²¹.

Çalışmamızın odak noktası olan seyahatnameler, modern dönem tarih araştırmacıları tarafından da önemli belgeler arasında görülmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, İsmail Hami Danişmend, Robert Madran ve Bernard Lewis gibi Osmanlı tarihi araştırmacıları seyahatnamelerin incelenmesine büyük gereksinim olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca eserlerinde bazı seyahatnameleri kaynak olarak göstermişlerdir¹²². Türkiye’de sosyal tarih çalışmalarının son zamanlarda artması, seyahatnamelerin de daha fazla ilgi görmesine ve tarih yazımında kullanılacak kaynaklar arasındaki öneminin artmasına vesile olmuştur¹²³.

Seyyahlar gezdikleri yerler ile ilgili görgü tanığı oldukları olayları ve edindikleri bilgileri eserlerinde anlatmışlardır. Gözlemlerini ve yaşadıkları olayları kaydeden seyyahların eserlerinde dolaylı olarak sosyal ve kültürel yaşama dair pek çok bilgi vardır¹²⁴. Gezginler kabiliyetli iseler resim ya da kroki çizerek gördüklerinin ve yazdıklarının daha anlaşılır olmasını sağlamışlardır. Hatta bazı zengin seyyahlar, fotoğraf yaygınlaşmadan önceleri yanlarında gravür ve resimde usta birer yardımcı da bulundururlardı¹²⁵. Bunların yapmış olduğu minyatürler ve gravürler sosyal yaşamı görsel olarak da yansıtmıştır.

Seyyahların ortak yanlarından biri gözlemedikleri toplum üzerinden kendi toplumlarına ya da kendi toplumlarından gözlemedikleri topluma bakmalarıdır. Bu bakımdan genellikle anlatılar hep bir karşılaştırma içermektedir. Bu durum araştırmacıya seyahat metnini iki türlü kullanabilme imkânı tanır: Araştırmacı seyyahın gözlemediği topluma dair anlattıklarını o toplumun tarihini yazmada kullanabildiği gibi, seyyahın gözlemlerinden çok seyyaha yönelerek onun hayal gücünü ortaya koyabilir¹²⁶.

¹²¹ Gülgün Üçel-Aybet, *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1699)*, İstanbul 2010, s.16.

¹²² A.g.e., s.20.

¹²³ Özgür Yılmaz, “Osmanlı Şehir Tarihleri Açısından Yabancı Seyahatnamelerin Kaynak Değeri” *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Aralık 2013, S.XVIII / 2, s.597.

¹²⁴ Üçel-Aybet, a.g.e., s.18.

¹²⁵ Baykara, a.g.e., s.36.

¹²⁶ Şirin, a.g.m., s.41.

Tarih araştırmacıları; gezilen ülkelerdeki halkın ve yönetenlerin durumu, kurumlar, ekonomik yapı, kültür, mimari, askeri ve idari teşkilatlar hakkında bulamadığı “başvurduğu diğerkaynaklarda göremediğı” bilgileri seyahatnamelerde bulabilmektedirler. Bu sebeple seyyahların seyahatnâmelerinde verdikleri bilgiler, gerçekten de araştırmacılar için büyük bir öneme sahiptir¹²⁷.

Osmanlı Devleti çoğunluğu XVI ve XVII. yüzyıllarda olmak üzere varlığı süresince pek çok Avrupalı seyyahı ağırlamıştır. Çoğu eğitimli olan bu insanların gördükleri ve işittiklerini sayfalara dökmeleri ile ciddi bir seyahatname arşivi oluşmuştur¹²⁸. Avrupalı gezginlerin bıraktığı bu seyahatnameler, arşiv belgeleri, kronikler, vakayinameler gibi çeşitli kaynakların belirtmediğı, boş bıraktığı alanları doldurmak açısından önemli bir işleve sahiptirler¹²⁹.

Osmanlı sefirlerinin gidilen ülkedeki faaliyetlerini başta sultan olmak üzere sadrazam ve reisülkütuba bildirmek amacıyla yazdıkları nameler, takrirler ve havadisnameler genel adı ile sefaretnameler Avrupa ülkeleri hakkında ilk elden bilgiyi içermesi, sultan ve onun bakanlarına yabancı ülkeler hakkında bilgi veren resmi Osmanlı kaynakları olması açısından da önemlidir¹³⁰.

1.2.3.2. Seyahatnamelerin Kaynak Olarak Kullanımında Dikkat Edilmesi Gerekenler

Seyahatnameler, tarihi araştırmalar için şüphesiz önemli kaynaklardır. Fakat her edebi türde olduğu gibi seyahatnamelerin de sosyal bilimlerde kaynak olarak kullanımında dikkat edilmesi gereken konular vardır. Her şeyden önce seyahatnamelerin içeriğini ve bize sunduğı bilgilerin doğruluğunu belirleyen etmenler olan gezginlerin kişiliğini, algılama becerisini, doğrudan izledikleri dışında kendisine o yöreyle ilgili aktarılan bilgilerin doğruluğunu, gezginin mesleğini, sosyal

¹²⁷ Güler , *a.g.m.*,s.149.

¹²⁸ Aybet , *a.g.e.*, s.9-10.

¹²⁹ Şafak Tunç, *Şehristan Seyyahların Hayal Şehri İstanbul*, İstanbul 2010, s.25.

¹³⁰ Mehmet Alaaddin Yalçınkaya, “Osmanlı Zihniyetindeki Değişimin Göstergesi Olarak Sefaretnamelerin Kaynak Defteri” *OTAM Dergisi*, 1996, S.7, s.336.

statüsünü, hangi şartlarda seyahat ettiğini, ilgilerini, sponsorlarını, mensup olduğu millet ve kişisel özelliklerini bilmemiz gerekmektedir¹³¹.

Gezgin seyahatlerini yaparken öteki toplumları kendi toplumu ile kıyaslayarak bir değerlendirmede bulunur. Şüphesiz ki seyyah bu değerlendirmeyi, aldığı eğitime, politik düşüncesine, dini inançlarına ve zevklerine göre yapmaktadır. Bu durum onların tarafsız olarak yazmak yerine olması gerekeni yazmalarına sebep olmuştur¹³². Seyahatnamelerin kaynak olarak kullanılmasında dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de seyyahların eserlerini daha cazip hale getirebilmek için mübalağaya kaçmalarıdır. Hatta bazı seyyahlar kendilerinden önce gezen seyyahın eserinden aldıkları bilgileri kendi gördükleri gibi aktarabilmektedirler. Bu nedenlerle seyahatnameler kaynak olarak kullanırken dikkatli olunmalı; mübalağanın, doğru ile yanlışın ayırt edilmesine çalışılmalıdır¹³³.

Osmanlı topraklarına gelen yabancıların çeşitli nedenlerle doğru bilgilere ulaşmada, gözlemlerini hakikate uygun olarak anlamalarında ve aktarmalarında sıkıntı yaşadıkları bir gerçektir. Kimi zaman da resmi görevli olan birinin görevinden kaynaklanan stratejik kaygılar gözlemlerinin sınırlı kalmasına sebep olmuştur¹³⁴. Seyyahın amacını gerçekleştirmek için kendi dışındaki dünyaya karşı duyduğu ön yargıda gözlemlerini etkilemiştir¹³⁵. Yine seyyahlardan bazıları gezdikleri yerlerdeki edindikleri bilgilerin eksik yerlerini hayalleri ile doldurmuşlardır. Öyle ki sonraki dönemde tarafsız olarak gezen seyyahlar bu durumu eleştirmişlerdir¹³⁶.

Yabancı seyyahların Osmanlı hakkında yazdığı seyahatnameleri incelerken dikkat edilmesi gereken hususlar Osmanlı seyahatnameleri için de söz konusudur. Sefaretnameleri yazanlar, gizlilik dereceli resmi raporları yazmak yerine Sultan,

¹³¹ Gürsoy Şahin, *İngiliz Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumunu ve Türk İmaju*, İstanbul 2007, s.32.

¹³² Gürer, *a.g.t.*, s.34.

¹³³ Mübahat S. Kütükoğlu, *Tarih Araştırmalarında Usul*, İstanbul 1998, s.25.

¹³⁴ Alman seyyah Salomon Schweigger bu durumu şöyle dile getirmektedir “benim birinci görevim Türklerin yaptıkları savaşları araştırmak değil, İncil’deki sözler üzerine vaaz vermektir” Salomon Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578- 1581*, İstanbul 2014, s.178.

¹³⁵ İzmir Protestan kilisesini kurmak üzere 1759 yılında İzmir’e gelen Christoph Wilhem Lüdeke eserinde “Türklerin Hıristiyanlara karşı gösterdiği hoşgörüyü övenler gerçek durumdan habersiz üstelikte kötü niyetlidirler” diyerek amaçlarına ulaşmak için gerçeği saptırma yoluna gitmiştir. Christoph Wilhem Lüdeke, *Türklerde Din ve Devlet Yönetimi*, İstanbul 2013, s.22.

¹³⁶ Lady Montagu Türkiye mektuplarında “ Öyle zannediyorum ki bütün bunları okurken bilmedikleri şeylerden kendilerini bir türlü tutamayan basit seyyahların hatıralarından farklı şeyler gördüğünüze hayret edersiniz” Lady Montagu *Türkiye Mektupları 1717-1718*, (yayın yeri ve tarihi yok), s.73.

Sadrazam ve Reisülküttapla ayrı ayrı görüşerek onlara yaptıkları görüşme bilgilerini ve gözlemleri şifahen vermişlerdir. Bunun yanında Avrupa'ya gönderilen sefirlerin görev sürelerinin kısıtlı olması da sefaretlerdeki bilgilerin güvenilirliğine olumsuz etkide bulunmuştur. Ayrıca sefaretname yazarların gördükleri toplumları incelerken ön yargılarından kurtulamamaları da bu eserlerin önemli noksanlıklarından biridir¹³⁷.

Seyyahların edindikleri bilgileri ve gözlemlerini kendi bilim anlayışları, kültürel değerleri ve almış oldukları eğitim doğrultusunda kaleme almaları insan olma özellikleri açısından pek tabiidir. Bu nedenle araştırmacılara düşen bu metinleri kaynak olarak kullanırken dikkatli olmaktır¹³⁸. Bu bağlamda seyahatnameler kaynak olarak kullanılırken seyyahların gözlemleri aynı dönemde seyahat etmiş diğer seyyahların gözlemleri ile karşılaştırılmalıdır¹³⁹.

1.2.4. Seyahatnamelerin Tarih Öğretimindeki Yeri ve Önemi

Günümüzde hayatın çeşitli alanlarında meydana gelen hızlı değişme bireylerin ve toplumların karşılaştığı karmaşık sorunlar, insanlar arası ilişkiler ve toplumsal değerler öğretim faaliyetlerinin yenilenmesi bakımından önem taşımaktadır¹⁴⁰.

Uzun yıllar ve günümüzde bile tarih dersi, insanlar tarafından gerçek hayatla ilgisi olmayan soyut, üretimi olmayan, insana ve topluma katkısı bulunmayan sıkıcı bir ders olarak algılanmıştır¹⁴¹. Bu bağlamda Açıkgöz'ün, 1993 yılında eğitim programları ve öğretim dersleri gören öğrencileriyle ilgili yaptığı bir çalışmada, öğrencilerin en başarısız dersinin tarih olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı çalışmada tarih dersinin öğrenciler tarafından ezbercilikle bezenmiş, yararına inanılmayan, sıkıcı bir ders olarak görüldüğü ve bu nedenle öğrencilerin derse motive edilemediği belirtilmiştir. Bu düşüncelerin değiştirilememesi öğrencilerin tarih dersini başarmaları önündeki en büyük engeldir¹⁴².

¹³⁷ Yalçınkaya, a.g.m., s.336.

¹³⁸ Güler, a.g.m., s.149.

¹³⁹ Bâki Asiltürk, *Osmanlı Seyyahlarının Gözü İle Avrupa*, İstanbul 2000, s.10.

¹⁴⁰ MEB, a.g.p., s.5.

¹⁴¹ İbrahim Güler, *Tarihin Toplumdaki İşlevi ve Yeri*, İstanbul 2012, s.190.

¹⁴² Kamile Ün Açıkgöz, "Tarih Derslerinde Öğrencileri Güdöleme Stratejileri", TÖDK, s.313 vd. Aktaran Salih Özbaran, *Tarih, Tarihçi ve Toplum*, İstanbul 1997, s.167.

Geleneksel tarih öğretiminde öğrenciye verilen bilgi kırıntılarının kesin doğrular kabul edilmesi, öğrencinin geçmişi değerlendirmesinde başka yolları denemesini engelleyerek tarih öğretimine zarar vermiştir. Unutulmamalıdır ki tarih başlığı altında hiçbir şekilde geçmişin kesin bilgisine sahip olduğumuzu savunamayız¹⁴³.

Tarih alanında yapılan araştırmalar ve yeni yayınlar, tarih ders programlarının güncellenmesi ihtiyacını doğurmuştur¹⁴⁴. Nitekim, 11.10.2007'de 9. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı değiştirilmiş, bunu takiben çalışmamızın odak noktalarından olan 10. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı 03.06.2008'de yenilenmiştir. 10 sınıflar için hazırlanan yeni Tarih Dersi Öğretim Programı üzerinde 04.09.2008, 09.03.2009 ve 12.09.2011 tarihlerinde değişiklikler yapılmıştır.

10. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı, öğrenci merkezli, bilgi ve beceriyi dengeleyen; öğrencileri yaşama hazırlayan yapılandırmacı bir yaklaşımla oluşturulmuştur¹⁴⁵. Yapılandırmacı yaklaşım, kaynakları kullanarak öğrencilerin kendi bilgilerini oluşturması ve geliştirmesi anlamına gelir. Yapılandırmacı anlayışla hazırlanmış bir tarih programında öğrenciler sorgulama, analiz etme, değişen yorumların farkına varma becerilerini kullanarak bilgilenirler. Tarihî kaynakların kullanımının önemli olduğu bu yaklaşımda öğrencilerin bir tarihçi gibi çalışma yapması hedeflenir¹⁴⁶.

Seyahatnamelerin tarih biliminin yazılı kaynakları içinde olduğunu önceki bölümümüzde belirtmiştik. Seyahatnameler tarih bilimine kaynak olmak yanında, Tarih Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımların elde edilmesi; hedeflenen bilgi ve becerilerin, öğrencilere kazandırılması için çeşitli etkinlik örnekleri hazırlanabilecek tarihî metinlerdir.

Seyahatnameler gezilen yerlerin devlet yönetiminin yanı sıra camisini, hamamını, yemeğini; insanların birbirine karşı davranışlarını, ticarete bakışını, başına gelen olumlu ya da olumsuz durumlar karşısında sergilediği tutumları, binaları hangi

¹⁴³ Salih Özbaran, *Tarih, Tarihçi ve Toplum*, İstanbul 1997, s.133.

¹⁴⁴ MEB, *aynı yer*.

¹⁴⁵ *A.g.p.*, s.15.

¹⁴⁶ Dursun Dilek, *a.g.e.*, s.49.

amaçla nasıl yaptıklarını, şehirleri nasıl oluşturduklarını; misafirin nasıl karşılandığını; evliliğin, kız istemenin, düğünün; akşam eğlencelerinin, ramazan eğlencelerinin nasıl gerçekleştiğini; savaşta tüm zorluklara rağmen askerlerin hangi amaçla şehit olmak istediklerini ve daha nicelerini başkalarının gözünden bize anlatan kaynaklar olduğundan tarih öğretiminde oldukça yararlı öğretim araçlarıdır.

Bazı eğitimcilerin, yabancı seyyahların tespitlerinin Türklere ilişkin kalıp yargılar içermesinden dolayı seyahatnamelerin derslerde kaynak olarak kullanılması konusunda endişeleri bulunmaktadır. Ancak bu olumsuz bakış açılara rağmen seyahatnameleri ölçülü bir şekilde sınıf ortamında tartışma aracı olarak kullanmak, gerçek hayata yakın ortamı oluşturmayı sağlayacaktır¹⁴⁷. Öğrenciler böylece birbiriyle ihtilafli tarihsel metinleri karşılaştırarak tarihsel analiz ve yorum becerilerini geliştirecektir.

Tarih derslerinde seyahatnamelerin kullanılması tarih derslerini daha canlı ve renkli hâle getirecektir. Bu eserler, yeni bilgilere ulaşmamıza, bildiğimiz konularda ise farklı yorumlarla geniş bir bakış açısı yakalamamıza yardımcı olmaktadır. Nihayet seyahatnameler tarihî kaynaklardır. Her kaynak gibi tarih öğretiminde büyük önem taşırlar¹⁴⁸.

¹⁴⁷ Bahri Ata "Sosyal Bilgiler Eğitim Programı ve Seyahatnameler: Çocuklar Ninelerimiz ve Dedelerimiz Çok Yardımseverdi." *Türk Yurdu*, Haziran 2013, C. 33, S. 310, s. 166.

¹⁴⁸ Firdevs Çetin, *Batılı Seyyahlara Göre İstanbullu Gayrimüslimler*, İstanbul 2012, s.11.

İKİNCİ BÖLÜM

10. SINIF TARİH DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI

Ders öğretim programları öğretimin amaçlarını, içeriğini, ders kitabının nasıl yazılması gerektiğini, ölçme ve değerlendirmenin nasıl yapılacağını öğretmenin neyi nasıl yapması gerektiğini gösteren programlardır. Eğitimin bileşenlerinin içinde öğretmenden sonra en etkili ve biçimlendirici olanı öğretim programlarıdır¹⁴⁹.

Türkiye Cumhuriyeti'nde öğretim programları ilk kez 1924'te uygulanmaya başlamıştır. Öğretim programlarının ilk örnekleri konu başlıklarını içeren listeler şeklinde hazırlanmış ve uygulanmıştır. Uzun yıllar devam eden bu uygulama 1993 tarih programında da sürmüştür. Tarihi konu alan derslerde gerçek anlamda, unsurları tam tanımlanmış öğretim programları, ilköğretim düzeyinde 2005'te Sosyal Bilgiler, ortaöğretim düzeyinde 2007'de Tarih 9 programı ile ortaya çıkmıştır¹⁵⁰.

2.1. Onuncu Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programının Yapısı

Öğrencilerin yaşama etkin katılımını, doğru karar vermelerini, sorun çözmelerini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım ile hazırlanan 10. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı'nda; kazanımlar, etkinlik örnekleri ve açıklamalar yer almaktadır¹⁵¹.

2.1.1. Kazanımlar

Kazanımlar; öğretim sürecinde öğrencilerin edinecekleri bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıkları kapsamaktadır¹⁵².

2.1.2. Etkinlik Örnekleri

Programın bu bölümünde, programda yer alan kazanımların hayata geçirilmesi ve hedeflenen bilgi, beceri, değer, tutum ve alışkanlıkların kazandırılması için çeşitli etkinlik örneklerine yer verilmiştir. Öğretmen, birer öneri niteliğindeki bu etkinlikleri

¹⁴⁹ Ahmet Şimşek "Taslak Tarih Öğretim Programı (Eleştiriler-Öneriler)" *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, İlbahar 2016, 5(1), s. 316-317.

¹⁵⁰ Aynı yer.

¹⁵¹ MEB, a.g.p., s.6.

¹⁵² Aynı yer.

uygulayıp uygulamamakta serbest bırakılmıştır. Öğretmen, bu etkinlikleri olduğu gibi ya da değişiklikler yaparak uygulayabilir veya yeni etkinlikler tasarlayabilir. Öğrenci merkezli ve öğrenme sürecinde öğrencinin etkin bir rol üstlenmesini sağlayacak şekilde hazırlanan etkinlik örneklerinin uygulanmasında uygulayıcıdan beklenen ise; etkinliğin hangi kazanımlara yönelik olduğuna dikkat etmesi, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları göz önünde bulundurması, öğrencilerin birbirleriyle ve öğretmenleriyle sürekli iletişim içinde olmalarını ve etkinliklerin her aşamasında katılımcı olarak yer almalarını sağlamasıdır¹⁵³.

2.1.3. Açıklamalar

Bu bölümde programın uygulanması ile ilgili uyarı, ders içi ilişkilendirme ve diğer derslerle ilişkilendirme ile ilgili açıklayıcı ve işlenecek konuların sınırlarını belirleyici ifadeler yer almaktadır¹⁵⁴.

2.2. Onuncu Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programının Kapsamı

10. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı, Beylikten Devlete (1300–1453), Dünya Gücü: Osmanlı Devleti (1453–1600), Arayış Yılları (XVII. Yüzyıl), Avrupa Ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ve En Uzun Yüzyıl (1800–1922) olmak üzere toplam 5 üniteden oluşmaktadır.

2.2.1. Ünite -1: Beylikten Devlete (1300–1453)

KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
Bu ünite ile öğrenciler; 1. XIV. yüzyıl başlarında Anadolu, Avrupa ve Yakın Doğu'nun siyasi durumunu kavrar.	☐ Dünyaya Bakış: XIV. yüzyıl başlarında Anadolu, Avrupa ve Yakın Doğu'daki devletleri gösteren harita çalışması yapılır. Dönemle ilgili tarih şeridi hazırlanır.	[!] XIII. yüzyıl sonunda Anadolu'nun durumu; XIV. yüzyıl başında İlhanlılar, Memluklar, Altın Orda, Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) ile Anadolu'daki Türk beylikleri; Balkanlar ve Avrupa'daki diğer devletlerin siyasi durumu hakkında bilgi verilecektir.
2. Osmanlı Devleti'nin gelişimini etkileyen faktörleri değerlendirir.	☐ Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu: Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili belgesel veya film izlenir. ☐ Beylikten Devlete: Osmanlı Devleti'nin gelişimini etkileyen faktörlerle ilgili araştırma yapılarak sınıfta tartışılır. ☐ Osmanlı'nın İlk Şehirleri: Osmanlı Devleti'nin önemli merkezlerine (Söğüt, Domaniç, İznik, Bursa vb.) gezi düzenlenir.	[!] Kayı Boyu; Kayıların Anadolu'ya gelişi ve yerleşmesine değinilecektir. [!] XIV. yüzyılda Anadolu'nun siyasi, kültürel ve demografik yapısına değinilecektir. [!] Koyunhisar Savaşı, Bilecik ve Bursa'nın fethi, Maltepe Savaşı, İznik ve İznit'in fethi de ele alınacaktır.

¹⁵³ Aynı yer.

¹⁵⁴ MEB, a.g.p., s.7

3. Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki fetihleriyle iskân siyaseti arasındaki ilişkiyi açıklar.	☐ İskân (Şenlendirme) Politikası: Osmanlı Devleti'nin iskân politikasını içeren metinler (araştırma, makale, hikâye, tarihi vesikalar vb.) incelenir. ☐ Balkanların Fethi: Balkanlarda yapılan fetih ve savaşları yansıtan harita çalışması yapılır.	[!] Edirne'nin fethi; İstanbul kuşatılması; Sırp Sındığı, Çirmen, I. Kosova ve Niğbolu savaşları da ele alınacaktır. [!] İskân politikasının amacı, gerekçesi ve nasıl gerçekleştirildiğine değinilecektir.
4. Osmanlı Devleti'nin Anadolu'daki faaliyetlerini Türk siyasi birliğinin sağlanması açısından değerlendirir.	☐ Anadolu'da Türk Birliği: Anadolu'da Türk siyasi birliğinin sağlanması ile ilgili sunu hazırlanır. ☐ Dedem Korkut'un Dilinden: Türk toplum hayatı, aile hayatı, kadın ve erkeğin konumu vb. açılardan Dede Korkut Hikâyeleri incelenir.	[!] Akkoyunlu ve Karakoyunlu devletlerine ve kültürel etkilerine de değinilecektir.
5. Ankara Savaşı'nın Türk dünyasına etkilerini kavrar.	☐ Çubuk Ovası'nda İki Hükümdar: Ankara Savaşı'nın Osmanlı ve Timur devletleri açısından sebep ve sonuçlarını Timur ve Yıldırım Bayezit'in dilinden anlatan bir metin yazılır. Metinler farklı bakış açılarını yansıtmaları yönünden incelenir.	[!] Timur'un uyguladığı politikaların Türk dünyasına etkileri verilecektir. [!] Altın Orda Devleti'nin yıkılması ile Karadeniz'in kuzeyindeki siyasi gelişmelere (Kırım, Ejderhan, Kazan, Kasım, Küçüm, Nogay hanlıklarına) kısaca değinilecektir. [!] Ankara Savaşı sonrası Anadolu'nun siyasi durumu vurgulanacaktır.
6. Balkanlarda Türk hâkimiyetinin güçlenmesinde etkili olan siyasi olayları değerlendirir.	☐ Anadolu'dan Balkanlara Uzanan Güç: Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki fetihleri ile ilgili harita çalışması yapılır. ☐ Evlâd-ı Fatihân: Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda uyguladığı siyasi, sosyal, askerî ve kültürel politikalarla ilgili sunu hazırlanır.	[!] Edirne-Segedin Antlaşması, Varna Savaşı, İkinci Kosova Savaşı ele alınacaktır. [!] Balkanlarda uygulanan siyasi, sosyal ve ekonomik (vergi adaleti, hoşgörü vb.) politikalar vurgulanacaktır.
7. Osmanlı devlet anlayışı ve yönetiminin temel özellikleri kavrar.	☐ Osmanlı Çınarı: Osmanlı Devleti'nin devlet yönetimiyle ilgili araştırma yapılarak sunu hazırlanır. ☐ Osmanlı Devleti'ne Dair: Döneme ilişkin kaynaklardan (İbn-i Batuta Seyahatnamesi, Aşık Paşazade Tarihi vb.) yararlanılarak Osmanlılarda devlet ve yönetim anlayışı incelenir.	[!] Osmanlı devlet anlayışının dayanakları vurgulanacaktır. [!] Devlet anlayışı ve yönetimin temel özellikleri kurumsallaşma sürecini kapsayacak şekilde ele alınacaktır. [!] Şehzade sancağı uygulamasına değinilecektir.
8. XIV-XV. yüzyıllarda Osr askerî teşkilat yapısının temel özelliklerini kavrar.	☐ Devşirme Sistemi: Devşirmelerin nasıl alındığı ve yetiştirildiğine dair bilgileri içeren metinler incelenir	[!]Yeniçeri Ocağının kurulması ve işleyişi ele alınacaktır. [!] Devşirme sisteminin işleyişi vurgulanacaktır. [!] Kapıkulu sistemi ele alınacaktır. [!] Tımar sisteminin işleyişine; tımar sisteminde toprak kullanımı, toprak yönetimi, vergi sistemi ve askerî sistem arasındaki ilişkiye değinilecektir. [!] Kuruluş dönemi Osmanlı donanmasına da değinilecektir.
9. XIV-XV. yüzyıllarda Osmanlı ekonomisinin temel özelliklerini kavrar.	☐ Lonca Teşkilatı: Lonca teşkilatının işleyişiyle ilgili drama yapılır.	[!] Ekonominin temel kaynakları insan gücü, tarım, hayvancılık ve ticaret açısından ele alınacaktır.
[!] Öğrencilerin tarihî olayları eş zamanlı olarak algılamaları sağlanacaktır. [!] Anadolu'da kurulan Türk devlet ve beyliklerinin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarındaki değişim ve süreklilik vurgulanacaktır.		
 :Etkinlik :İnceleme gezisi [!] :Uyarı :Ders içi ilişkilendirme : Diğer derslerle ilişkilendirme		

2.2.2. Ünite -2: Dünya Gücü: Osmanlı Devleti (1453–1600)

KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
Bu ünite ile öğrenciler; 1. İstanbul'un fethinin sebeplerini, fetih sürecini ve fethin sonuçlarını kavrar.	<p>☐ Fethi Bir Gün Kala: II. Mehmet'in dilinden fetih öncesi ve sonrası yapılan çalışmaları, fetih gününü ve İstanbul'a girişini anlatan metin yazılır.</p> <p>☐ Fethin Yankıları: Bizans İmparatoru ve Avrupalı liderlerin dilinden İstanbul'un fethiyle ilgili metin yazılır.</p> <p>☐ Dünya Başkenti: İstanbul'un Fethi kutlamalarında kullanılacak şehrin geçmişten günümüze önemini anlatan afiş, poster, resim vb. çalışmalar yapılır.</p>	<p>[!] İstanbul şehrinin siyasi, sosyal, ekonomik, stratejik ve sembolik önemi vurgulanacaktır.</p> <p>[!] Osmanlı Devleti ve Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nun İstanbul'un fethi öncesi ve fetih sırasındaki çalışmalarına değini-lecektir.</p>
2. II. Mehmet (Fatih) Döneminin siyasi ve askerî faaliyetlerini açıklar.	<p>☐ Fatih ve Fetihler: Fatih Sultan Mehmet döneminde gerçekleştirilen (Balkanlar, Anadolu ve denizlerdeki) fetihlerle ilgili harita çalışması yapılır. Fetihlerle ilgili tarih şeridi hazırlanır.</p> <p>☐ Fatih Sultan Mehmet: II. Mehmet ile ilgili biyografi çalışması yapılır.</p>	<p>[!] Sınırların genişlemesi, fetih ve mücadeleler kronolojik olarak ele alınacaktır.</p> <p>[!] Anadolu'da Türk siyasi birliğinin sağlanmasına değini-lecektir.</p>
3. Osmanlı Devleti'nin yönetim yapısındaki değişimi değerlendirir.	<p>☐ Osmanlı'da Yönetim: Osmanlı Devleti'nde merkezi, taşra ve eyalet yönetimini gösteren bir şema hazırlanır.</p> <p>☐ Divân-ı Hümayun: Divân-ı Hümayun'un işleyişi görevleri ve üyelerinin yetki ve sorumlulukları ile ilgili sunu hazırlanır.</p>	<p>[!] Padişahın tahta geçişi, yetki ve sorumlulukları vurgulanacaktır.</p> <p>[!] Merkezi yönetim kapsamında Divân-ı Hümayun'un yapısı, üyeleri ve görevleri ele alınacaktır.</p> <p>[!] Osmanlı yöneticilerinin seyfiye, ilmiye ve kalemiye sınıftan olduğuna değinilecektir</p> <p>[!] Taşra ve eyalet yönetimi de ele alınacaktır.</p> <p>[!] Tımar sisteminin gelişimine değinilecektir.</p>
4. Osmanlı Devleti'nin askerî teşkilatının gelişimini kavrar.	<p>☐ Sefer-i Hümayun: Bir sefer hazırlığının nasıl yapıldığı, ordunun sefere çıkış kararı, askerlerin eğitimi, sefer hazırlıkları, sefer yolculuğu, , giyecek, barınma, güvenlik vb. konularıyla ilgili sunu hazırlanır.</p>	<p>[!] Osmanlı Devleti'nin çağdaş harp teknolojisine ilişkin çalışmalarına da değinilecektir.</p>
5. Osmanlı eğitim sisteminin temel özelliklerini ve işleyişini kavrar.	<p>☐ Sahn-ı Seman'da Bir Gün: Külliye örneğinden yararlanılarak Osmanlıdaki eğitim ortamları, öğrenciler, eğitim verenler, dersler, öğrencilerin ve öğretmenlerin yaşamlarıyla ilgili bir metin yazılır.</p> <p>☐ Saraydaki Okullar-Enderun ve Harem: Enderun ve Haremde eğitim hakkında araştırma yapılarak buradaki eğitimin aşamaları ile ilgili şema oluşturulur.</p>	<p>[!] Osmanlılarda eğitim anlayışı, mesleki eğitim (Lonca teşkilatı vb.), saraydaki eğitim (Enderun ve Harem), medreselerdeki, askerî eğitim ve dinî kurumlardaki eğitim vurgulanacaktır.</p> <p>[!] Eğitim anlayışındaki süreklilik ve değişim verilecektir.</p> <p>[!] Gayrimüslimlere verilen eğitim özgürlüklerine değinilecektir.</p>
6. Coğrafi keşiflerin Avrupa'nın siyasi, sosyal ve ekonomik yapısına etkisini açıklar.	<p>☐ Keşifler-Kâşifler: Coğrafi keşiflere öncülük eden kişilerin hayatları, yaptıkları keşiflerin sebep ve sonuçları araştırılır.</p> <p>☐ Yeni Dünya: Avrupa-Asya arasındaki ana ticaret yolları ile coğrafi keşiflerle yeni bulunan ticaret yollarını kapsayan harita çalışması yapılır.</p>	<p>[!] Feodalitenin zayıflamasına ve merkezi krallıkların güçlenmesine değinilecektir.</p> <p>[!] Papa ve krallar arasındaki mücadeleye değinilecektir.</p> <p>[!] Coğrafi keşiflerin gerçekleşmesinde teknolojik ve bilimsel gelişmelerin etkisine ve bu keşif hareketlerinin sürekliliğine vurgu yapılacaktır.</p>

7. Rönesans'ın ortaya çıkış nedenlerini ve etkilerini kavrar.	<p>☐ Avrupa'da Yeni Dönem: Rönesans'ın ortaya çıkışı, yayılışı ve etkileri araştırılarak sunu hazırlanır.</p> <p>☐ Rönesans Aydınları: Rönesans dönemi sanat eserleri (mimari, resim, heykel vb.) İnternette Rönesans dönemi sanatçıları ve sanat eserlerinin yer aldığı sunu hazırlanır.</p> <p>☐ Rönesans ve Osmanlı Devleti: Rönesans'ın sonuçları araştırılarak Osmanlı Devleti'ne etkilerini sınıfta tartışır.</p>	<p>[!]Rönesans kelimesinin anlamına değinilecektir.</p> <p>[!] Rönesans'ın ortaya çıkışında doğu medeniyetinin etkisine değinilecektir.</p> <p>[!] Rönesans'ın ortaya çıkışında teknolojik ve bilimsel gelişmelerin etkilerine değinilecektir.</p>
8. I. Selim (Yavuz) döneminde Osmanlı Devleti, Safevi ve Memluk devletleri arasındaki askerî ve siyasi ilişkileri açıklar.	<p>☐ Doğunun Fethi: Yavuz Sultan Selim dönemi askerî ve siyasi gelişmeleriyle ilgili sunu hazırlanır. Bu dönemin siyasi durumunu gösteren harita çalışması yapılır.</p> <p>☐ İkinci Güneşi: Yavuz Sultan Selimle ilgili biyografi çalışması yapılır.</p> <p>☐ Yurtluk-Ocaklık: Yurtluk-ocaklık sisteminin ortaya çıkışı ve savaşlar sonrasında sistemin değişimi incelenir.</p>	<p>[!] Yavuz Sultan Selim dönemi siyasi ve askerî gelişmelerin doğu politikası çerçevesinde değinilecektir.</p> <p>[!] Osmanlı Devleti - Safevi Devleti arasındaki hâkimiyet mücadelesine değinilecektir.</p>
9. Osmanlı ekonomisinin gelişimini değerlendirir.	<p>☐ Kapalı Çarşı-Bedesten-Arasta: Osmanlı devletinde alış-veriş, ticaret yapılan mekânlar, bu mekânların işleyişi ve ekonomiye etkileriyle ilgili araştırma yapılır.</p> <p>☐ Osmanlı'da Ticaret Yolları: Osmanlı Devleti'nde ticaret yollarını gösteren harita çalışması yapılır.</p> <p>☐ Lonca Teşkilatı: Lonca teşkilatının işleyişine ilişkin drama yapılır.</p> <p>☐ Bir Akçenin Değeri: XVI. yüzyılda İstanbul Kapalıçarşı'da bir Osmanlı akçesi ile neler satın alabi-leceği konusunda araştırma yapılır.</p> <p>☐ Osmanlı Çarşıları: Yakın çevre-sinde bulunan Osmanlı Dönemine ait çarşı, bedesten, arasta, kapalı çarşı vb. mekânlara gezi düzenlenir.</p>	<p>[!]Üretim-tüketim dengesine değinilecektir.</p> <p>[!] Osmanlı Devleti'nde ticaretin önemine değinilecektir.</p> <p>[!] Osmanlı Devleti'nin gelir-gider dengesi ve bütçe anlayışına değinilecektir.</p>
10. XV-XVI. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin toplum yapısını analiz eder.	<p>☐ Mahallede Günlük Yaşam: Döneme ait minyatürler, gravürler, tarihi metinler vb. yararlanılarak bir Osmanlı mahallesinde çocuk, kadın ve esnaf gözüyle bir günü anlatan metin yazılır.</p> <p>☐ Aynı Zamanda Farklı Yaşamlar: Avrupalı bir köylü ile Osmanlı köylüsünün yaşamlarının karşılaştırıldığı bir metin yazılır.</p> <p>☐ Seyyahların Gözüyle: Osmanlı topluma ilişkin Türk ve Avrupalı seyyahların dilinden yazılmış metinler incelenir.</p>	<p>[!]Yöneten ve yönetilen ilişkisi vurgulanacaktır</p> <p>[!]Dönemin eserlerinden (tarihi vesika, minyatür, gravür, seyahatname vb.) yararlanılarak XV-XVI. yüzyıllarda Osmanlı toplumunda günlük yaşam ele alınacaktır.</p> <p>[!] Osmanlı toplumunda aile hayatına değinilecektir.</p> <p>[!] Vakıfların kuruluşu, işleyişi ve sosyal yaşamdaki önemine değinilecektir.</p>
11. Osmanlı Devleti'nde millet sisteminin toplumsal yaşama etkisini açıklar.	<p>☐ Gök Kubbe Altında Birlikte Yaşamak: Osmanlı toplumunda birlikte yaşamının önemine ilişkin tarihî metinler incelenir.</p>	<p>[!] Osmanlı'daki hoşgörü anlayışı vurgulanacaktır.</p> <p>[!] II. Bayezit Döneminde İspanya'dan Osmanlı Devleti'ne sığınan Yahudilerin durumu da işlenecektir.</p>
12. I. Süleyman (Kanuni) Dönemi siyasi ve askerî faaliyetlerinin Osmanlı Devleti'nin dünya gücü olmasına etkisini değerlendirir.	<p>☐ Osmanlı-Dünya Gücü: Kanuni Dönemi fetihlerini içeren harita çalışması yapılır. Fetihlerle ilgili tarih şeridi hazırlanır.</p> <p>☐ Denizlerde Türk Gücü: Türk denizciliğinin gelişimi (kürekli ve yelkenli gemiler, haritacılık faaliyetle vb. özellikler) araştırılarak sunu hazırlanır.</p> <p>☐ Barbaros Hayrettin: Barbaros Hayrettin Paşa'nın biyografisi araştırılır. Kanuni'nin, Barbaros'u huzuruna kabul edişiyile ilgili drama çalışması yapılır.</p> <p>☐ Osmanlı Devleti: XV ve XVI. yüzyıllarda Osmanlı Devleti ile ilgili film, belgesel, tiyatro oyunu vb. izlenir.</p>	<p>[!] XVI. yüzyıl başlarında Avrupa'da meydana gelen siyasi gelişmelere değinilecektir.</p> <p>[!] Osmanlı Devleti'nin Batıda Roma-Germen İmparatorluğu, Avusturya, Venedik, Portekiz; Doğuda İran ile ilişkileri ele alınacaktır.</p> <p>[!] II. Bayezit Dönemi denizcilik faaliyetlerine değinilecektir.</p> <p>[!] Kanal projelerinin amaçlarına değinilecektir.</p> <p>[!]Osmanlı Devleti'nin Akdeniz hâkimiyeti ile Osmanlı deniz politikasının ilişkisi vurgulanacaktır.</p>

	<p>☐ Muhteşem Süleyman: Kanuni Sultan Süleyman ile ilgili biyografi çalışması yapılır.</p>	<p>[!] Hint Deniz Seferlerinin sebep ve sonuçlarına değinilecektir [!] XV ve XVI. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletlerine verdiği ticari ve hukuki ayrıcalıkların siyasi gelişmelere etkisine değinilecektir.</p>
13. Osmanlı hukuk sisteminin özellikleri ve işleyişini kavrar.	<p>☐ Osmanlı Hukuk Sistemi: Klasik dönem Osmanlı hukuk sistemine ilişkin araştırma yapılır ☐ Kasr-ı Adalet: Divân-ı Hümayun'a gelerek problemlerinin çözümlenmesini isteyen bir kişinin burada yaşadıklarıyla ilgili drama çalışması yapılır.</p>	<p>[!] Osmanlı adalet anlayışı, kanunnamelerin hazırlanması, merkezi yönetimin güçlendirilmesi ve veraset sistemi ele alınacaktır. [!] Hukukun resmileşmesi ve yazılı hukuk anlayışı vurgulanacaktır. [!] Kanuni Döneminde yapılan hukuki düzenlemelerin önemi vurgulanacaktır.</p>
14. Osmanlı Devleti'nde bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeleri, çağdaş Avrupa devletlerinin bu alandaki gelişmeleriyle karşılaştırır.	<p>☐ Bilimin Işığında: Takiyüddin, Piri Reis, Şerafettin Sabuncuoğlu vb. bilim insanlarının hayatları, eserleri ve bilim dünyasına katkıları araştırılarak "Osmanlı Bilim Dünyası" konulu duvar gazetesi hazırlanır.</p>	<p>[!] Takiyüddin Rasathanesi ile Tycho Brahe Rasathanesi'nin karşılaştırması yapılarak ayrıca Şerafettin Sabuncuoğlu'nun kullandığı teknikler, Piri Reis'in haritaları vb. ele alınacaktır. [!] Osmanlı Devleti'nin bilime ve bilim insanlarına verdiği önem vurgulanacaktır.</p>
15. XV-XVI. yüzyıl Osmanlı kültür, sanat ve mimari anlayışı ve bu alanlardaki gelişmeleri değerlendirir.	<p>☐ Yüzyıllara Meydan Okuyan Mimar: Mimar Sinan örneğinden yola çıkılarak Osmanlı Döneminde bir sanatkarın yetişme şartları, eğitimi ve eserleri incelenir. ☐ Alay-ı Hümayun: Döneme ait minyatürlerden eğlence, oyun ve şenlik anlayışı incelenir. ☐ Topkapı Sarayı: Sanal ya da gerçek ortamda Topkapı Sarayı'na bir gezi düzenlenerek Saray'daki yaşam, Osmanlı sanat ve mimari anlayışı incelenir. ☐ Yanbaşımızdaki Tarih: Osmanlı Dönemine ait eserlerin bulunduğu yerlere gezi düzenlenir. ☐ Şair Padişahlar: Dönemin padişahlarının yazdığı eserlerden örnekler incelenir.</p>	<p>[!] Dönemin eserlerinden yararlanılarak Osmanlı'da oyun, eğlence ve şenlik anlayışı da işlenecektir [!] Geleneksel Türk sanatlarına (hat, tezhip, minyatür, ebru, kakmacılık, çinçilik vb.) örnekler verilecektir.</p>

2.2.3. Ünite -3: Arayış Yılları (XVII. Yüzyıl)

KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
Bu ünite ile öğrenciler; 1. XVII. yüzyıl başlarında As ve Avrupa devletlerinin siyasi durumunu açıklar.	<p>☐ Asya ve Avrupa'ya Bakış: XVII. yüzyılda Asya ve Avrupa'da bulunan devletlerle ilgili harita çalışması yapılır. ☐ Ekber ve Erşed: I. Ahmet'in veraset sisteminde yaptığı değişikliğin Osmanlı Devleti'ni nasıl etkilediği tartışılır. ☐ Taç Mahal: Taç Mahal'le ilgili araştırma yapılır. Araştırma, görsel materyallerle desteklenerek sunulur.</p>	<p>[!] Haçova Meydan Muharebe-sinden sonra Anadolu'da başlayan ayaklanmalara değinilecektir. [!] Ekber ve erşed sistemine değinilecektir. [!] Özbekler ve Özbek Hanlıkları (Hive, Buhara, Hokand), Kazak Hanlığı, Kırgızlar, Kaşgar Hanlığı ve Babür Devleti'nin kültürel etkilerine değinilecektir.</p>
2. Osmanlı-Avusturya ve Osmanlı-İran savaşlarının Osmanlı Devleti'ne etkilerini değerlendirir.	<p>☐ Unvanlar: Padişah, kayser, imparator, şah, kral, arşidük, çar, knez, voyvoda, giray vb. terimlerle ilgili araştırma yapılır. ☐ Güç Dengesi Değişiyor: Zıttorok Antlaşması'nın maddeleri değişen güç dengeleri açısından incelenir.</p>	<p>[!] Bu savaşların, siyasi, sosyal, ekonomik açılarından etkilerine değinilecektir (savaşların uzun sürmesi, devletin Anadolu ile ilgilenecek gücünün olmaması, üretimin azalması, yeni tımarların ortaya çıkmaması, tımar gelirlerinin azalması vb). [!] Zıttorok Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin Avusturya'ya yönelik dış politikasında meydana gelen değişim vurgulanacaktır.</p>

3. Merkezî otoritenin zayıfları ile ayaklanmaların ortaya çıkması arasındaki ilişkiyi açıklar.	<p>□ Büyük Kaçgun: Celâli Ayaklanmaları ile ilgili araştırma yapılarak ayaklanmaların Osmanlı Devleti'ne etkileri sınıfta tartışılır.</p> <p>□ Kazan Kaldırma: Yeniçeri Ayaklanmalarının sebep ve sonuçları tartışılır.</p>	[!] Celâli, İstanbul ve Eyalet ayaklanmaları ele alınacaktır.
4. Avrupa devletleri arasında yaşanan rekabetin Osmanlı Devleti'ne etkilerini açıklar.	<p>□ Osmanlı Maliyesi: Osmanlı gümrük politikasıyla ilgili bir araştırma yapılır.</p> <p>□ Avrupa'da Yeni Ticaret Politikası: Merkantilizm anlayışını ortaya çıkaran Avrupa'daki gelişmeler araştırılır. Bu anlayışın, Osmanlı ekonomisine etkileri tartışılır.</p>	<p>[!] Coğrafi Keşiflerin Osmanlı Devleti'ne etkileri vurgulanacaktır.</p> <p>[!] Osmanlı Devleti'nin Hollanda'ya verdiği imtiyazlar, İngiltere ve Fransa'nın denizlerde güçlenmesi, bu durumun Osmanlı Devleti'ne etkileri üzerinde durulacaktır.</p> <p>[!] Merkantilizmin Osmanlı Devleti'ne etkilerine</p>
5. II. Osman'ın ıslahat arayışlarını açıklar.	<p>□ Ordunun Başında Genç Bir Padişah: II. Osman'ın ıslahat fikirleri ve Hotin Seferi'nin ıslahatlara etkisi araştırılır.</p> <p>□ Hotin Fetihnamesi: Nadirî'nin Hotin Seferi ile ilgili minyatürleri incelenir.</p>	<p>[!] Islahat kavramının anlamı üzerinde durulacaktır.</p> <p>[!] Genç Osman'ın Lehistan Seferi'ne bizzat katılmasının önemi vurgulanacaktır.</p>
6. IV. Murat'ın siyasi ve askerî faaliyetlerini açıklar.	<p>□ Revan ve Bağdat Seferleri: Seferlerle ilgili bir harita çalışması yapılır.</p> <p>□ Bağdat Köşkü: Bağdat Köşkü ile ilgili araştırma yapılarak 17.yüzyıl mimari özellikleri incelenir.</p> <p>□ Bağdat Fatih: TRT yapımı olan IV. Murat filmi izlenir.</p> <p>□ Koçi Bey Risalesi: Risaleden seçilen metinler, içerik analizi yapılarak incelenir.</p>	<p>[!] IV. Murat'ın iktidarı ele alış sürecine değinilecektir.</p> <p>[!] IV. Murat dönemi ıslahatları merkezi otoriteyi güçlendirme çalışmaları çerçevesinde işlenecektir.</p> <p>[!] Koçi Bey ve Katip Çelebi'nin risalelerine dönemin ıslahat çalışmaları bağlamında değinilecektir.</p> <p>[!] Kasr-ı Şirin Antlaşması'nın önemi vurgulanacaktır.</p>
7. Tımar sistemindeki değişimin sebep ve sonuçlarını değerlendirir.	<p>□ Son Akıncı: Telli Hasan Paşa olayı örneğinden hareketle akıncı birliklerinin önemini yitirmesiyle ilgili araştırma yapılır.</p> <p>□ Tımar dan İltizama: Tımar sisteminde meydana gelen değişimin etkilerini araştırır.</p>	<p>[!] Tımar sistemi askerî, siyasi, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla ele alınacaktır.</p> <p>[!] İltizam ve mukaata usulüne değinilecektir.</p>
8. XVII. yüzyılda Avrupa'da meydana gelen bilimsel gelişmeleri ve siyasi olayları kavrar.	<p>□ Avrupa'da Bilim: Sınıf gruplara ayrılır. Her bir grup, Bacon, Descartes, Pascal, Leibniz, Galileo, Kepler, Newton, Harvey gibi bilim insanlarıyla ilgili araştırma yapar. Bilim insanlarının yapmış olduğu çalışmaların dönemin siyasi, sosyal, ekonomik anlayışına etkileri sınıfta tartışılır.</p>	<p>[!] Otuz Yıl Savaşlarına, İngiltere'de meşrutî yönetime ve Fransa'da mutlakîyet yönetimine değinilecektir.</p> <p>[!] Bilimsel çalışmalar ve bu çalışmaların döneme olan etkisi vurgulanacaktır.</p>
9. IV. Mehmet Dönemi iç ve dış politikadaki gelişmeleri açıklar.	<p>□ Son Bakış: Harita çalışması yapılarak Osmanlı Devleti'nin sınırları incelenir.</p> <p>□ 7 Yaşındaki Cihan Padişahı: Sofu Mehmet Paşa'nın sadrazamlıktan alınışıyla ilgili drama yapılır.</p> <p>□ Valide Sultan'ın Çözümü: Hatice Turhan Sultan'ın Köprülü Mehmet Paşa'yı sadrazam yapmasıyla ilgili drama yapılır.</p> <p>□ "Bir Türk Gibi Güçlü": Uyvar Kalesi'nin fethi ile ilgili yazılmış şiirlerden yararlanılarak fethin kamuoyundaki yansımaları incelenir.</p> <p>□ Gelenekçi Islahat Düşüncesi: XVII. yüzyıl ıslahatlarının karakteristik özellikleri sınıfta tartışılır.</p> <p>□ 25 Yıl Süren Mücadele: Girit'in fethi ile ilgili araştırma yapılarak Girit Savaşı'na destek veren Avrupa devletlerinin durumu incelenir.</p>	<p>[!] I. İbrahim'in saltanatı IV. Mehmet'in tahta geçiş süreci içerisinde işlenecektir.</p> <p>[!] Tarhuncu Ahmet Paşa ve Köprülü ailesinin yapmış olduğu ıslahatlar vurgulanacaktır.</p> <p>[!] XVII. yüzyılda yapılan ıslahatların genel özellikleri ele alınacaktır.</p> <p>[!] Osmanlı-Lehistan, Osmanlı-Rusya, Osmanlı-Avusturya ilişkilerine değinilecektir.</p> <p>[!] Girit'in fethi işlenirken Osmanlı donanmasının durumuna değinilecektir.</p>

10. II. Viyana Kuşatması'nın sebeplerini, kuşatma sürecini ve sonuçlarını değerlendirir.	☐ Kutsal İttifak: Viyana Kuşatması ve Haçlı zihniyetinin yeniden ortaya çıkışı ile ilgili araştırma yapılır. ☐ Karlofça ve İstanbul Antlaşmaları: Harita çalışması yapılarak antlaşmalardan sonra Osmanlı Devleti'nin sınırları incelenir.	[!] Avrupa devletlerinin haçlı zihniyeti vurgulanacaktır. [!] Karlofça ve İstanbul antlaşmalarının maddeleri incelenecektir.
11. XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'ndeki kültür, sanat, mimari ve bilim alanlarındaki çalışmalarını değerlendirir.	☐ Evlîya Çelebi'nin Gözüyle Anadolu: Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden yararlanarak öğrencilerden buldukları şehir hakkında araştırma yapmaları istenir. ☐ Mavi Cami: Sultan Ahmet Camii'nden hareketle dönemin mimari anlayışı incelenir.	[!] Evliya Çelebi, Katip Çelebi, Mimar Mehmet Ağa, Nef'i, Karacaoğlan, Lagari Hasan Çelebi, İtri, Nabi, Hattat Hafız Osman, Naima gibi sanatçıların ve bilim insanlarının çalışmalarına ve eserlerine yer verilecektir.
[!] Öğrencilerin tarihi olayları eş zamanlı olarak algılamaları sağlanacaktır. [!] Osmanlı Devleti'nin XVI. yüzyıldaki siyasi, idari, sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarındaki değişim ve süreklilik vurgulanacaktır.		
 : Etkinlik : İnceleme gezisi [!] : Uyarı : Ders içi ilişkilendirme : Diğer derslerle ilişkilendirme		

2.2.4. Ünite-4: Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl)

KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
Bu ünite ile öğrenciler; 1. Avrupa devletleri ve Osmanlı Devleti'nin XVIII. yüzyıl dış politikalarındaki öncelikleri f eder.	☐ Avrupa'nın Sınırları (!): Avrupa devletlerinin yayılma ve çatışma bölgelerini gösteren harita çalışması yapılır. ☐ Değişen Krallar Değişmeyen Çıkarlar: Sınıf gruplara ayrılır. Gruplar, Avrupalı bir diplomatın "Bizim ebedi düşmanlarımız ve dostlarımız yoktur; sadece ebedi ülke çıkarlarımız vardır." sözünden hareketle Avrupa devletlerinin dış politikalarını tartışır.	[!] İttifakların kurulmasındaki faktörler açıklanacaktır. [!] Avrupa devletlerinin dış politikalarındaki sürekliliği ve Osmanlı Devleti'nin Avrupa politikasında değişen rolüne örnekler verilecektir. [!] İngiltere'nin 1791'den itibaren Rusya'ya karşı Osmanlı toprak bütünlüğünü koruduğuna değinilecektir.
2. III. Ahmet Dönemi iç ve dış politikadaki gelişmeleri ve ıslahat çalışmalarını değerlendirir.	☐ Fezullah Efendi: Fezullah Efendi örneğinden yola çıkılarak ulemanın siyasallaşmasının Osmanlı yönetimine etkisi araştırılır. ☐ Paris'te Bir Osmanlı Sefiri: Yirmisekiz Çelebi Mehmet'in Fransa Seyahatnamesi metinlerinden yararlanılarak ıslahat hareketleri tartışılır. ☐ III. Ahmet Çeşmesi: III. Ahmet Çeşmesi hakkında araştırma yapılarak sunu hazırlanır.	[!] Osmanlı-Rusya, Venedik, Avusturya ilişkilerine değinilecektir. [!] Osmanlı-İran ilişkileri yüzyılın tamamını kapsayacak şekilde ele alınarak Azerbaycan hanlıklarına da değinilecektir. [!] Lale Devri'nde yapılan ıslahatlar ve bu ıslahatların karakteristik özelliği vurgulanacaktır.
3. Aydınlanma Çağı'nda meydana gelen gelişmeleri ve bu gelişmelerin etkilerini kavrar.	☐ Akl Kullanma Cesareti, Aydınlanma Çağı: Aydınlanma felsefesi ile Atatürk'ün "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir." sözü tartışılır. ☐ Aydınlanma Çağı: Aydınlanma Çağında meydana gelen bilimsel gelişmeler araştırılarak tarih şeridi hazırlanır.	[!] Aydınlanma Çağında meydana gelen fen ve sosyal bilimler alanlarındaki gelişmelere ve bu gelişmelerin ekonomik, siyasi ve toplumsal etkilerine değinilecektir.
4. Sanayi İnkılabı'nın nedenlerini ve ortaya çıkan değişimleri kavrar.	☐ Sömürge İmparatorlukları: Avrupa devletleri ve sömürgelerini gösteren harita çalışması yapılır. ☐ Atölyeden Fabrikaya: Herhangi bir sanayi ürününün el tezgahlarındaki ve fabrikalardaki üretim aşamaları görsel öğeler kullanılarak karşılaştırılır. ☐ Fabrikalar Karşısında Loncalar: Sanayi İnkılabı'ndan sonra Avrupa'daki üretim ile Osmanlı lonca sistemindeki üretim karşılaştırılır.	[!] Teknik gelişmelerin sanayileşmeye etkilerine değinilecektir [!] Sanayi İnkılabı'nın meydana getirdiği siyasi, sosyal ve ekonomik değişimlere değinilecektir. [!] Sömürgecilğin yayılması ele alınacaktır. [!] Osmanlı sanayisi ve Avrupa sanayisi üretim ilişkileri açısından karşılaştırılacaktır.

<p>5. Osmanlı-Rus ilişkilerini, Rusya'nın genişleme siyaseti açısından değerlendirir.</p>	<p>☐ Çariçe Katerina: II. Katerina'nın Osmanlı Devleti ile ilgili projesi (Grek Projesi) hakkında araştırma yapılarak sınıfa sunulur.</p> <p>☐ İmtiyazdan Sözleşmeye Kapitülasyonlar: I. Mahmut Döneminde verilen kapitülasyonlar Kanunî döneminde verilen imtiyazlar ile karşılaştırılır.</p> <p>☐ Son Giray: Şahin Giray Han'ın biyografisinden hareketle Kırım'ın elden çıkışı incelenir.</p> <p>☐ Küçük Kaynarca Antlaşması: Antlaşma maddelerinin içerik analizi yapılır.</p>	<p>[!] 1736-39 Rus-Avusturya ittifakı, 1768-74 Osmanlı Rus Savaşları ele alınacaktır.</p> <p>[!] Fransa'ya verilen kapitülasyonların devamlı hâle getirilmesinin Osmanlı ekonomisine etkisine de değinilecektir.</p> <p>[!] Kırım'ın önemine Osmanlı-Rus ilişkileri çerçevesinde değinilecektir.</p> <p>[!] Rusya'nın Balkanlar'daki faaliyetlerine değinilecektir.</p> <p>[!] Küçük Kaynarca Antlaşması ele alınacaktır.</p>
<p>6. Amerika Birleşik Devletleri'nin kurulması ile ilgili olayları açıklar.</p>	<p>☐ Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi: Bildirgenin maddeleri demokrasi, insan hakları ve cumhuriyet yönetimi ile bağlantı kurularak incelenir.</p>	<p>[!] ABD'nin bağımsızlığını kazanmasındaki Fransız desteğine İngiltere-Fransa rekabeti çerçevesinde değinilecektir.</p> <p>[!] ABD'nin Osmanlı Devleti'yle ilk ticari ilişkilerine değinilecektir.</p>
<p>7. Fransız İhtilali'nin sebepleri ve İhtilâl sonrasında ortaya çıkan fikir hareketlerini değerlendirir.</p>	<p>☐ Aydınlanma Çağı Sosyal Bilimcileri: Fransız İhtilal'inin fikir öncülleri ve eserleri ile ilgili araştırma yapılır.</p> <p>☐ Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik: İhtilal'in yaydığı fikirlerin Avrupa siyasi ve toplumsal düzeninde meydana getirdiği değişiklikler araştırılır.</p> <p>☐ Fransız İhtilali: Fransız İhtilali'ni konu alan film izlenir veya edebi eser incelenir.</p>	<p>[!] İhtilal'in siyasi, ekonomik, sosyal ve fikri nedenleri açıklanacaktır.</p> <p>[!] Fransız İhtilali'nin Avrupa'daki monarşi ve imparatorluklara etkisi ve Fransız İhtilal'ine karşı alınan önlemlere değinilecektir.</p> <p>[!] 1830 ve 1848 ihtilallerine de değinilecektir.</p>
<p>8. III. Selim Dönemi siyasi gelişmeleri ve ıslahat hareketlerini kavrar.</p>	<p>☐ Suz-î Dilara Makamı: III. Selim'in aldığı eğitim ve sanatçı yönü ile ilgili biyografi çalışması yapılır.</p> <p>☐ Sefaretnameler: Öğrencilerden, kendilerini Avrupa'ya giden elçilerden birinin yerine koymaları ve Sultana sunulmak üzere bir sefaretname (rapor) hazırlamaları istenir. Öğrencilerin raporlarında değindikleri konular ve bu konuları seçme nedenleri üzerinde tartışmaları sağlanır.</p> <p>☐ Layihalar: III. Selim'e sunulan layihalardan hareketle padişahın başkanlık ettiği bir meşveret meclisi toplanarak devletin kötü gidişatını durdurmak için alınması gereken tedbirlerin konuşulduğu drama çalışması yapılır.</p> <p>☐ "Nizam-ı Kadim ve Nizam-ı Cedid: Bir yeniçeri ile Nizam-ı Cedid askerinin aldıkları eğitim, kullandıkları teçhizat ve gündelik yaşamlarını konu alan bir diyalog hazırlanarak sınıfa sunulur.</p>	<p>[!] Zıştovi ve Yaş antlaşmalarına değinilecektir.</p> <p>[!] Askerî, sosyal ve ekonomik alanlardaki ıslahatları ele alınacaktır.</p>
<p>9. III. Selim Dönemi Osmanlı- Fransız siyasi ilişkilerini açıklar.</p>	<p>☐ Napolyon'un Mısır Hayali: Napolyon'un Mısır'ı işgalinin Osmanlı Devleti'ne etkisini yorumlayan bir gazete haberi hazırlanır.</p> <p>☐ Akka Zaferi: Nizam-ı Cedid Ordusunun Mısır'ın işgalden kurtarılmasındaki rolü araştırılarak sınıfa sunulur.</p>	<p>[!] Mısır'ın işgali Fransız- İngiliz rekabeti ve Fransız sömürgeciliği açısından ele alınacaktır.</p> <p>[!] Osmanlı'nın Fransa'ya karşı izlediği "Denge Politikası" ile İngiliz- Rus ittifakına değinilecektir.</p>
<p>10. XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin yönetim ve bürokrasi anlayışında meydana gelen değişimleri örneklerle açıklar.</p>	<p>☐ Koca Ragıp Paşa: Koca Ragıp Paşa'nın reisülküttaplıktan sadrazamlığa terfisinden yola çıkılarak devlet kurumlarındaki değişim süreci araştırılır.</p> <p>☐ Ayanlar Ayanı: Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa ile ilgili biyografi çalışması yapılır.</p> <p>☐ Osmanlı Hazine Bonosu: Esham uygulaması hakkında araştırma yapılarak bir sunum hazırlanır.</p>	<p>[!] Divân-ı Hümayun'dan Bab-ı Âli'ye geçiş ile ilgili gelişmeler verilecektir.</p> <p>[!] İdarî kadronun seyfiye yerine daha çok kalemiyeden seçilmesine değinilecektir.</p> <p>[!] Ayan ve eşrafın ön plana çıkmasının sebepleri ve etkileri verilecektir.</p> <p>[!] Nizam-ı Cedid Ordusunun kurulması ile ayanların yükselişi ilişkilendirilecektir.</p>

11. XVIII. yüzyıl ıslahat hareketlerinin genel özellikleri ile bu ıslahatların toplum, kültür, eğitim ve sanat alanlarındaki etkilerini değerlendirir.	☐ Mühendishane-i Bahri Hümayun: Deniz Harp Okulunun İnternet sayfasından, okulun tarihçesi araştırılarak sanal gezi yapılır. ☐ Nur-ı Osmaniye Camii: Dönemin mimari ve sanat eserlerinden yola çıkılarak sanat anlayışındaki değişimi yansıtan sunu hazırlanır	
<p>[!] Öğrencilerin tarihî olayları eş zamanlı olarak algılamaları sağlanacaktır.</p> <p>[!] Osmanlı Devleti'nin XVII. yüzyıldaki siyasi, idari, askeri, kültürel ve ekonomik yapılarındaki değişim ve süreklilik vurgulanacaktır.</p>		

2.2.5. Ünite -5: En Uzun Yüzyıl (1800 – 1922)

KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
Bu ünite ile öğrenciler; 1. XIX. yüzyıl başlarında Asya ve Avrupa devletlerinin siyasi durumunu açıklar.	☐ Yüzyıla Bakış: Asya ve Avrupa'da bulunan devletlerle ilgili harita çalışması yapılır.	[!] Yaka Türkmenlerine kısaca değinilecektir.
2. II. Mahmut'un yaptığı ıslahatlar ve bu ıslahatların meydana getirdiği değişimleri değerlendirir.	☐ Anayasaya Doğru: Sened-i İttifak ile Magna Carta genel özellikleri açısından karşılaştırılır. ☐ Vaka-i Hayriye: Yeniçeri Ocağının kaldırılma süreci hakkında araştırma yapılır. ☐ İlk Resmî Gazete: Osmanlı Devleti'nin ilk resmî gazetesi olan Takvim-i Vakayi hakkında bir araştırma yapılır. ☐ Tercüme Odası: Tercüme Odası'nın Osmanlı dış politikası açısından önemi ve II. Mahmut Dönemindeki değişimi hakkında araştırma yapılır.	<p>[!] Siyasi, idari, sosyal, askeri ve ekonomik alanlardaki ıslahatlar ele alınacaktır.</p> <p>[!] Sened-i İttifak, padişahın yetkileri açısından da ele alınacaktır.</p> <p>[!] Yeniçeri Ocağının kaldırılması, Osmanlı-Rus, Osmanlı-Avusturya savaşlarının sonuçları açısından ele alınacaktır.</p>
3. Balkanlarda milliyetçilik fikirlerinin yayılması ile Osmanlı Devleti'nde ortaya çıkan ayaklanmalar arasındaki ilişkiyi kavrar.	☐ Balkanlar Kaynıyör: Balkanlarda ayaklanma öncesi siyasi, sosyal, kültürel, dini ve etnik durum ve ayaklanmanın sebepleri hakkında araştırma yapılır.	<p>[!] Fransız İhtilali'nden sonra ortaya çıkan fikir akımlarının Osmanlı Devleti üzerindeki etkilerine de değinilecektir.</p> <p>[!] Avrupa devletlerinin Balkanlar üzerindeki politikalarına yer verilecektir.</p> <p>[!] Rusya'nın Panslavizm politikasına yer verilecektir.</p> <p>[!] Bükreş ve Edirne Antlaşmalarına da yer verilecektir.</p> <p>☐: 4. ünitenin 7. kazanımı ile ilişkilendirilecektir.</p> <p>☐: 2. ünitenin 11. kazanımı ile ilişkilendirilecektir.</p>
4. Şark Meselesi'nin Avrupa'nın siyasi gündemine girmesini kavrar.	☐ Şark Meselesi Nasıl Doğdu?: Şark Meselesi'nin tarihî süreciyle ilgili araştırma yapılır. ☐ Viyana Kongresi'nin Mimarı Metternich: Kongrede alınan kararların Avrupa devletlerine ve Osmanlı Devleti'ne farklı uygulanışı tartışılır.	<p>[!] Viyana Kongresi ile Avrupa'da değişen dengeler ve Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti'ne karşı izledikleri politika ele alınacaktır.</p> <p>[!] İstanbul Konferansı'na değinilecektir.</p>
5. Mısır ve Boğazlar Sorunu ile Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti'ne yönelik politikalarını kavrar.	☐ Gazete Haberi: Bir Avrupalı gazeteci ve Osmanlı gazetecisinin dilinden Mısır Meselesi hakkında bir haber yazılır. ☐ Gümrük Vergileri Düşürülüyor: Osmanlı tüccarı olarak İngiltere'ye, İngiliz tüccarı olarak Osmanlı Devleti'ne ihracat yapmak isteyen kişilerin gümrüklerdeki durumunu gösteren bir drama çalışması yapılır	<p>[!] Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın yaptığı ıslahatlara değinilecektir.</p> <p>[!] Boğazlar konusunun uluslararası bir sorun hâline gelmesi vurgulanacaktır.</p> <p>[!] 1838 Ticaret Sözleşmesi ile Osmanlı Devleti'nin İngiltere'ye verdiği imtiyazlar ve bunların Osmanlı ekonomisine etkilerine yer verilecektir.</p>

6. Sanayi İnkılabı'nın Osmanlı Devleti'ne etkisini analiz eder.	<p>☐ Susan Tezgahlar: Bursa örneğinden hareketle Avrupa'da meydana gelen Sanayi İnkılabı'nın Osmanlı üretimine etkisi incelenir.</p> <p>☐ Çelik Ağlar: Avrupa'daki demiryolu ağı ile Osmanlı Devleti'ndeki demiryolu ağı karşılaştırılır.</p>	<p>[!] Sömürgecilik anlayışının Osmanlı Devleti'ne etkisi vurgulanacaktır.</p> <p>☐: 4. ünitenin 4. kazanımı ile ilişkilendirilecek</p>
7. Tanzimat Fermanı'nın Osmanlı siyasi, sosyal ve kültürel hayatına etkisini değerlendirir.	<p>☐ Gülhane Hatt-ı Hümayunu: Tanzimat Fermanı'nın maddeleri içerik analizi yöntemiyle incelenir.</p> <p>☐ Mustafa Reşit Paşa: Mustafa Reşit Paşa'nın hayatı hakkında bir biyografi çalışması yapılır.</p> <p>☐ Tanzimat Dönemi Edebiyatı: Döneme ait edebî eserlerden yararlanarak Tanzimat Dönemindeki siyasi vesosyal olayların edebiyata yansımaları incelenir.</p>	<p>[!] Tanzimat Fermanı'nın hazırlanmasında etkili olan iç ve dış siyasi gelişmelere de değinilecektir.</p>
8. Kırım Savaşı'nın Osmanlı Devleti ve Avrupa devletleri açısından önemini açıklar.	<p>☐ Avrupa Güç Dengesi Arayışında Osmanlı: Paris Barış Antlaşması maddelerinden yola çıkılarak Avrupa güç dengesinde Osmanlı Devleti'nin yeri incelenir.</p>	<p>[!] Osmanlı Devleti'nin ilk dış borçlanmasının bu savaş sırasında olduğuna da değinilecektir.</p>
9. Islahat Fermanı'nın Osman siyasi, sosyal ve kültürel haya etkisini kavrar.	<p>☐ Tanzimat Paşaları: Âli ve Fuat paşalar hakkında biyografi çalışması yapılır.</p> <p>☐ Tanzimat'tan Islahat'a: Tanzimat Fermanı ile Islahat Fermanı'nın genel özellikleri karşılaştırılır.</p> <p>☐ Osmanlı Donanması: Abdülaziz Döneminde Osmanlı donanmasının durumunu gösteren bir araştırma yapılır.</p> <p>☐ Avrupa'da Bir Osmanlı Padişahı: Abdülaziz'in Avrupa seyahati ve bunun yankıları hakkında bir araştırma yapılır.</p>	<p>[!] Padişah-tebaa arasında değişen anlayışa vurgu yapılacaktır.</p>
10. I. Meşrutiyet Dönemini Osmanlı Devleti'nin demokratikleşme süreci açısından değerlendirir.	<p>☐ Meşrutiyet'e Giden Yol: Meşrutiyet'e giden yolda fikir hareketleri hakkında araştırma yapılır.</p> <p>☐ İlk Osmanlı Anayasası: Anayasa maddeleri, demokratikleşme süreci açısından incelenir.</p> <p>☐ Zanaatkâr Padişah: II. Abdülhamit hakkında bir biyografi çalışması yapılır.</p>	<p>[!] Jön Türkler (Genç Osmanlılar) hareketine de değinilecektir.</p> <p>[!] Kanun-i Esasi'nin demokratikleşme süreci açısından önemi vurgulanacaktır.</p> <p>[!] Mecelle'nin aile hukuku açısından önemine değinilecektir.</p>
11. 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi)'nin sonuçlarını açıklar.	<p>☐ Millet-i Sadıka: Osmanlı yönetiminde Ermenilerin durumu ve bu dönemden sonra ayaklanmalarının sebebi hakkında araştırma yapılır.</p> <p>☐ Plevne Savunması: Plevne Marşı dinletilerek Plevne savunması incelenir.</p> <p>☐ Hindistan'a Giden Yeni Yol: 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılmasının İngiltere'nin Osmanlı politikasına etkisini araştırılır.</p> <p>☐ Değişen Sınırlar: Savaş öncesini ve sonrasını gösteren bir harita çalışması yapılır.</p> <p>☐ Aziziye Tabyaları: Nene Hatun'un Erzurum savunmasındaki rolü ve Aziziye Tabyalarının önemi araştırılır.</p>	<p>[!] Berlin Konferansı'na yer verilecektir.</p> <p>[!] Ermeni Meselesi'nin ortaya çıkışına ve Ermeni faaliyetlerine yer verilecektir.</p> <p>[!] Osmanlı-Rus Savaşı sonunda Balkanlardan ve Kafkaslardan Anadolu'ya yapılan göçlere yer verilecektir.</p> <p>[!] Osmanlı-Rus Savaşı'nda İngiltere'nin politika değişikliğine gitmesine vurgu yapılacaktır.</p> <p>[!] Kıbrıs, Tunus ve Mısır'ın Osmanlı hâkimiyetinden çıkışına yer verilecektir.</p>
12. II. Meşrutiyet Dönemi siyasi sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmeleri değerlendirir.	<p>☐ Mithat Paşa: Mithat Paşa hakkında biyografi çalışması yapılır.</p> <p>☐ İttihat ve Terakki'nin Üç Paşası: Enver, Talat ve Cemal Paşaların biyografilerinden hareketle İttihat ve Terakki'nin amaç ve çalışmaları incelenir.</p>	<p>[!] İttihat ve Terakki Cemiyetine değinilecektir.</p> <p>[!] Bosna-Hersek'in ilhakına, Bulgaristan'ın bağımsızlığını kazanmasına ve Girit'in Yunanistan'a katılmasına değinilecektir.</p> <p>[!] Osmanlılık, İslamcılık, Türkçülük ve Batıcılık fikir akımlarına değinilecektir.</p> <p>[!] 31 Mart Olayı'na da yer verilecektir.</p>

	<p>☐ Fikir Akımları: Osmanlı fikir hareketleri hakkında araştırma yapılarak sunu hazırlanır.</p> <p>☐ Meclis-i Mebusan'da Bir Oturum: Meclis-i Mebusan'ın yapısı dikkate alınarak Meclis çalışmalarıyla ilgili drama yapılır.</p> <p>☐ Düyun-ı Umumiye: Düyun-ı Umumiye'nin Osmanlı ekonomisine etkileri araştırılır.</p> <p>☐ 3B (Berlin-Boğaz-Bağdat): Demiryolu Projesi'nden hareketle Osmanlı-Alman yakınlaşması incelenir</p>	<p>[!] Osmanlı-Alman yakınlaşmasında da değinilecektir.</p>
13. Osmanlı toplumunda meydana gelen değişimleri analiz eder.	<p>☐ Avrupa'da Osmanlı Talebesi: II. Mahmut döneminden itibaren Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi hakkında bir araştırma yapılır.</p> <p>☐ Fatma Aliye: Fatma Aliye'nin dilinden kendi hayatı ve dönemine ait bilgiler anlatılır.</p> <p>☐ Sekiz Sütuna Manşet: Döneme ait sosyal konulardan biriyle ilgili farklı bakış açılarını yansıtacak nitelikte gazete haberleri yazılır.</p>	<p>[!] Basın-yayının Osmanlı toplumunda meydana getirdiği değişim vurgulanacaktır.</p> <p>[!] Osmanlı Devleti'nde kadının konumundaki değişim vurgulanacaktır.</p> <p>[!] Kadınlar tarafından gerçekleştirilen yayın faaliyetlerine yer verilecektir.</p>
14. Osmanlı Devleti'nde eğitim alanında meydana gelen gelişmeleri kavrar.	<p>☐ Eğitimde Atılımlar: Sınıf gruplara ayrılır. Her grup bu dönemde açılan okullardan (Rüştiye, Mekteb-i Tıbbiye, Darülfünun, Sanayi-i Nefise vb.) birini araştırarak sınıfa sunar.</p>	<p>[!] Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'ne de yer verilecektir.</p> <p>[!] Azınlık ve yabancı okulların faaliyetlerine de değinilecektir.</p> <p>[!] Klasik eğitimle modern eğitim arasındaki farka değinilecektir.</p>
15. Osmanlı kültür, sanat ve mimari anlayışını kavrar.	<p>☐ Topkapı'dan Dolmabahçe Sarayı'na: Gerçek ya da sanal gezi düzenlenerek Topkapı ve Dolmabahçe sarayları mimari tarzı ve yapılış süreci açısından karşılaştırılır.</p> <p>☐ Ahmet Cevdet Paşa: Ahmet Cevdet Paşa'nın eserleri ve Türk kültürüne katkılarıyla ilgili bir biyografi çalışması yapılır.</p> <p>☐ İlk Müzeci: Osman Hamdi Bey'in hayatı ve eserleri hakkında araştırma yapılarak sunu hazırlanır.</p> <p>☐ Üç Takım: 1900'lerin başında kurulan futbol takımları hakkında araştırma yapılarak sunulur.</p>	<p>[!] Sahne sanatları (opera, tiyatro vb.), süsleme ve görsel sanatlardaki gelişmelere değinilecektir.</p> <p>[!] Spor alanında yapılan çalışmalara da yer verilecektir</p>
16. Trablusgarp ve Balkan savaşlarının sebep ve sonuçlarını açıklar.	<p>☐ Derne'de Bir Osmanlı Subayı: Mustafa Kemal'in ve diğer Osmanlı subaylarının Trablusgarp Savaşı'ndaki faaliyetleri araştırılır.</p> <p>☐ Sınırlar Değişiyor: I ve II. Balkan savaşlarının sınırlar açısından karşılaştıran bir harita çalışması yapılır.</p>	<p>[!] Balkan devletlerinin yayılcı politikası çerçevesinde 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'na da değinilecektir.</p>

<p>17. I. Dünya Savaşı'nın sebep ve sonuçlarını kavrar.</p>	<p>☐ Savaş Öncesi ve Sonrası Avrupa: I. Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında Osmanlı Devleti ve Avrupa'nın sınırlarını gösteren harita çalışması yapılır.</p> <p>☐ Çanakkale Geçilmez: Çanakkale Savaşı'nın Türk tarihi açısından önemini incelenmesi amacıyla Çanakkale'ye bir gezi düzenlenir.</p> <p>☐ Sarıkamış Harekâtı: Enver Paşa komutasındaki ordunun Sarıkamış'ta verdiği mücadele ile ilgili belgesel izlenir.</p> <p>☐ Sarı Gelin: 1915 Olayları ile ilgili belgesel izlenir.</p>	<p>[!] İtalya ve Almanya'nın siyasi birliklerini kurmasına yer verilecektir.</p> <p>[!] Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda mücadele ettiği cephelere yer verilecektir.</p> <p>[!] 1915 Olayları sebep ve sonuçlarıyla ele alınacaktır.</p> <p>[!] I. Dünya Savaşı sonrası imzalanan antlaşmaların içeriğine kısaca değinilecektir.</p> <p>[!] Atatürk'ün vatan ve millet sevgisi, mantıklılığı, ileri görüşlülüğü ve önder oluşuna yer verilecektir.</p>
<p>[!] Öğrencilerin tarihî olayları eş zamanlı olarak algılamaları sağlanacaktır. [!] Osmanlı Devleti'nin XVIII. yüzyıldaki siyasi, idari, askerî, kültürel ve ekonomik yapılarındaki değişim ve süreklilik vurgulanacaktır.</p>		
<p>☐:Sınıf-okul içi etkinlik ☐:İnceleme gezisi [!]:Uyarı ☐:Ders içi ilişkilendirme</p>		

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARİH ÖĞRETİMİNDE KULLANILACAK ETKİNLİK ÖRNEKLERİ VE DERS KİTAPLARINDAKİ METİNLERİ TAMAMLAYABİLECEK KAYNAKLAR

3.1. Onuncu. Sınıf Tarih Dersinin Kazanımlarına Ulaşabilmek İçin Seyahatnamelerden Oluşturulan Örnek Etkinlikler

3.1.1. Örnek 1:

Fetih ve İskân Siyaseti

Sınıf: 10

Ünite -1: Beylikten Devlete (1300 - 1453)

İlişkili Kazanım: Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki fetihleriyle iskân siyaseti arasındaki ilişkiyi açıklar.

Öngörülen Süre: 80 dk.

Dersin Amacı: Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki fetihleriyle iskân siyaseti arasındaki ilişkiyi açıklayabilme.

Anahtar Soru: Fetihleri nasıl kalıcı hale dönüştürebiliriz?

Hedeflenen Öğrenme Çıktıları

Bütün öğrenciler: Görsel ve yazılı materyalleri inceleyerek Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki fetihleriyle iskân siyaseti arasındaki ilişkiyi fark edecektir.

Birçok öğrenci: Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki fetihleriyle iskân siyaseti arasındaki ilişkiyi kavrayacaktır.

Bazı öğrenciler: Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki fetihleriyle iskân siyaseti arasındaki bağlantıyı değerlendirebileceklerdir.

Derse Hazırlık / Malzemeler

Çalışma Yapraklarını grup sayısı kadar çoğaltınız. (Çalışma Yapağı-1 etkileşimli tahta yolu ile tüm sınıfa sunulabilir.)

İşleniş

1. Sınıfınızdaki öğrencilerden 6'şar kişilik gruplar oluşturunuz. (5dk)
2. Çalışma Yapağı-1'i öğrencilerinize dağıtınız. İlgili soruları cevaplamalarını isteyiniz. (10dk)
3. Öğrencilerinize "İskân nedir?" sorusunu yöneltiniz. Yeterli sayıda cevap aldıktan sonra, Çalışma Yapağı-2-A'yı tüm gruplara dağıtınız.
 - Kaynağın incelenmesini sağladıktan sonra yapraktaki soruları grupça cevaplamalarını isteyiniz.
 - Grupların sorulara verdiği cevapları sınıfla paylaşmaları isteyiniz.
 - Cevaplar arasındaki farklılığın nedenlerini tartışınız.(15dk)
4. Aynı çalışmayı çalışma yapağı 2 -B ve2- C içinde yapınız. (20 dk)
5. Bilgi Notu'nu dağıtınız ve okumalarını isteyiniz.
 - Bilgi notu ile kendi çıkarımları arasındaki farkları bulmalarını isteyiniz. (10dk)
6. Öğrencilerinizden Bosna'ya yeni iskân edilmiş biri olarak içinde bulunduğu durumu anlatan bir mektup yazmalarını isteyiniz (15dk)
 - Mektup örneklerinden birkaç tanesini sınıfta okutunuz.

Değerlendirme

Öğrencilerinizden bu derste öğrendikleriyle ilgili üç soru türetmelerini ve bunlardan birini cevaplamalarını isteyiniz. (5dk)

ÇALIŞMA YAPRAĞI-1

Resim 1: Tiran Ethem Bey Camii ve Saat Kulesi

Resim 2: Akçahisar (Kruja) Bektaşî Tekkesi Haziresinde Tarihi Mezar Taşları

Kaynak: Nuri Köstüklü, "Arnavutluk Seyahati ve Düşündürdükleri", *Bilgi Yurdu Gençlik Dergisi*, Kasım/Aralık 2015, S. 52 s.36-37.

Resim 3: Balkanlarda Çeşme

Resim 4: Balkanlarda Köprü

Kaynak: Haluk Dursun, *Osmanlı Coğrafyasına Yolculuk*, Timaş Yayınları, İstanbul 2007, s.22.

1. Size göre yukarıdaki resimlerde yer alan yapılar hangi amaçla yapılmıştır?

.....

2. Resimlerdeki yapılardan hangisinin yapılış amacı diğerlerinden farklı olabilir?

.....

3. Size göre resimlerdeki yapılardan hangisi daha eski tarihte yapılmıştır?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI-2-A

Kaynak : Üsküp'ten Kosova'ya

“...Akşam yemeğinde, yanıma oturan bir Makedonyalı tiyatro sanatçısıyla aramızda şu çok önemli konuşma geçti:

‘-Ben burada Türk mahallesinde doğdum, büyüdüm. Şimdi İstanbul'da oturan, çok yakın Türk arkadaşlarım var. Türkçeyi onlardan öğrendim.

Biz bu topraklarda Türklerle tam 550 yıl, dostça, kardeşçe, insanca bir arada yaşadık. Ama bir de Hitler'i düşünün Hitler'i! Siz biliyor musunuz acaba; Hitler, İkinci Dünya Savaşı'nda işgal ettiği Avrupa topraklarında kaç yıl kalabildi?

“-Hitler'in işgal ettiği Balkan topraklarında kaç yıl kaldığını kesin olarak ben de bilmiyorum. Şurası bir gerçek ki büyük diktatör bu topraklarda topu topu beş yıl bile kalamadı. Hâlbuki Türkler aynı topraklarda beş yüz elli yıl hüküm sürdüler. Bu çok önemli çünkü Türkler, zulüm yapmadılar. İnsanca bir düzen kurdular. Aldıklarından daha çok verdiler. Hiçbir devlet, hiçbir idare, zulme dayanarak beş yüz elli yıl ayakta duramaz.

Osmanlı İmparatorluğu kuvvetli olduğu ve duruma tamamen hâkim bulunduğu asırlarda, her gün sadece bir Sırp, bir Bulgar, bir Yunan ailesini ortadan kaldırmış olsa idi, bugün bu topraklarda biz olmazdık. Osmanlı imparatorluğu bu yola girmedi. Siz, böyle medenî bir millete mensup olduğunuz için ne kadar öğünseniz hakkınızdır. Biz de bu topraklarda, sizin milletinizle beş yüz elli yıl bir arada yaşamaktan üzgün değiliz!”

Yavuz Bülent Bâkiler, *Üsküp'ten Kosova'ya*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996, s. 37-38.

1. Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda 550 yıl kalmasının nedenleri nelerdir?

.....

2. Osmanlı Devleti'nin fethettiği bölgelerde aldığı vergiden daha çok yatırım yapması neyin göstergesi olabilir?

.....

3. Fethedilen bölgelerdeki yerli halkın yanına Türk ailelerin yerleştirilmesinin faydaları neler olmuştur?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI-2-B

Kaynak: Yolculuk Günlüğü 1530

“Bosna krallığında herkesin, bir savaş anında kullanılmak üzere, ahırında sekiz, on, hatta on iki at beslemesi gerekiyor. Yaşamını yitirdiği takdirde, bazen o kimsenin mallarını geri alabileceği üzerinde anlaşma yapıldığı da oluyor, öbür yanda, hizmetliler ve memurlar padişahın hizmetleri karşılığında ücret ya da tımar alıyorlar. Tımar, bazı köyleri, padişaha bağlı görünenlere ya da başarılı işler görmüş olanlara vermekle oluyor. Şimdiye kadar memurlarına hizmet ücretlerini ya da tımarı Bosna'dan sağlayan Türk padişahı, artık bunu Macaristan'dan sağlamak ve kendi de tımandan yararlanmak istiyor.

Ülkede kalmak isteyenlerden, öteki çiftçiler gibi, savaş tazminatı ve haraç vermelerini öngörüyor, çünkü o Macaristan'ı ve Kroatya'yı topraklarına kattığından bu yana Bosna'yı taş ve topraktan ibaret sayıyor. Bunun için de, tımandan yararlanan görevliler ve memurlar eski haklarını elde edip yeniden kazançlarını sağlamak için zaman yitirmeden padişahın sarayına koşuyorlar.

Yukarı Bosna'da birçok kilise, Sırp papazı, içlerinde Sırp ve Rum rahiplerinin yaşadığı manastır olduğu gibi, haçlı mezarları ve Hıristiyanlarla ilgili çeşitli izler de var. Gözlerimizle gördüklerimizden şunu anlıyoruz ki, Hıristiyanlıktan önceki dönemlerde de buraların kralları ve şövalyeleri gerçekten de mükemmel silâh kullanan iyi birer savaşçıymışlar ve Türkler eğer bunları Hıristiyanlık dinlerinde özgür bırakmamış olsalardı, buraları kolay kolay ele geçiremezlermiş.

Zaten Türklerin kendi de, bu toprakları zorla almadıklarını, herkesi dininde özgür bıraktıklarını, yalnızca buna karşılık itaat istedikleri, haraç ve tazminat aldıkları düşüncesini buralarda yaymaktadırlar.”

Benedict Curipeschitz, *Yolculuk Günlüğü 1530*, (Çeviren: Özdemir Nutku), TTK.Yayımları, Ankara 1977, s.32-34.

1. Tımarlar hizmetli ve memurlara neyin karşılığı olarak dağıtılmaktadır?

.....

2. Balkanların fethinde hoşgörü politikası etkili olmuş mudur?

.....

3. Padişahın yerinde olsaydınız fethin kalıcılığını sağlamak için neler yapardınız?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI-2-C

Kaynak : Arnavutluk Seyahati ve Düşündürdükleri

“Kalenin hemen yakınında, bir evlâd-ı fatihân bakıyyesi ve halen faal olan Bektaşî tekkesi bulunuyor. Tekkenin haznesinde, Osmanlı döneminden kalma üzerinde 12 imama izafeten 12 dilimli başlığı olan mezar taşları dikkatimi çekti.

Müze görevlisi Mehdi Bey’in anlattığına göre, kalenin hemen arkasındaki dağın tepesinde Saru Saltuk türbesi ve ziyaretgâhı bulunuyor imiş. Menkıbeye göre, bir ejderha her gün ancak kendisine bir kişi sunulması şartı ile dağdan şehre suyun akmasına izin veriyormuş. Sarı Saltuk bu ejderhayı yok ederek şehir halkını böyle büyük bir sıkıntıdan kurtarmış. O günden bu yana -Müslüman veya gayr-i Müslim olsun- insanlar Sarı Saltuk’u ziyaretle ona dua ediyorlarmış. Tabii ki bu efsane, Sarı Saltuk’un inanç ayırımı gözetmeksizin Yaradan’dan ötürü yaradılana yardım ettiği mesajını veriyordu. Sarı Saltuk kavramı, Balkanların pek çok ülke ve şehrinde toplumun her kesimine mâl olmuş bir değer olarak karşımıza çıkıyor. Mevcut kayıtlarda Balkanlarda 13 yerde Sarı Saltuk makamı ve ziyaretgâhı olduğu biliniyor. Meselâ bizzat görme imkânı bulduğumuz, Makedonya’nın Ohri Gölü’ne nâzır tepede de Hristiyanların Aziz Naum olarak bildikleri Sarı Saltuk var, Bulgaristan’ın Dobruca şehrinde de Sarı Saltuk var; işte burada da yani Kruja’da karşımıza çıkan Sarı Saltuk var. Evliya Çelebi’nin *Sarı Saltuk Mehmed Buhari* dediği, Aşıkpaşazâde’de, *Gaziyân-ı Rum* olarak anılan, esas kabrinin Tunceli’nin Hozat ilçesinde bulunduğu kabul edilen ve misyonu, Balkanlar’da “ilâ-yı kelimetullah” olan bu Horasan’lı Hakk dostu neredeyse bütün Balkanlara mührünü vurmuş bulunuyordu. Bir başka ifade ile, Kazakistan ve Kırgızistan coğrafyasında *Arslan Baba* ne ise, Anadolu’da *Yunus Emre* ne ise, Balkanlar’da da *Sarı Saltuk* o idi. Bu düşünceler içinde, Kruja Dağı’ndaki Sarı Saltuk’a dualarımızı göndererek, arabamızı park ettiğimiz yere doğru yöneldik. Burada, Osmanlı’dan kalma çarşı ve camiye de ziyaret ettikten sonra, İşkodra’ya gitmek üzere Kruja’dan yani Akçahisar’dan ayrıldık.

Nuri Köstüklü, “Arnavutluk Seyahati ve Düşündürdükleri”, *Bilgi Yurdu Gençlik Dergisi*, Kasım / Aralık 2015 S. 52, s.37.

1. Yazara göre “efsane” hangi mesajı vermektedir?

.....

2. Balkanların 13 yerinde Sarı Saltuk Türbesi’nin yer almasının nedenleri neler olabilir?

.....

3. Osmanlı Devleti’nin iskân siyaseti ile Sarı Saltuk arasında nasıl bir bağ kurabiliriz?

.....

Bilgi Notu

“Osmanlı Devletinde Bir bölgenin devlet otoritesini kabul etmesiyle birlikte oraya derhal memurlar gönderilmekteydi. Bu ilk grup memurlar, onların aileleri yeni fethedilen arazideki öncü kesimi olmaktadır. Daha sonra o bölgenin konumuna, büyüklüğüne, maddî ve manevî yönden insanları cezp etmesine, devletin verdiği öneme paralel olarak orada nüfus artmaktaydı. Devlet, topraksız insanlara yeni fethedilen yerlerde mülk arazi tahsis ederek oralara yerleşmeyi çekici hale getirmekteydi. Ayrıca topluluklar, vergiden, askerlikten muafiyet gibi bazı cazip şartlar sağlanarak orada iskân olunmaktaydı. Böylelikle Hıristiyanların ellerinden alınan şehir ve kasabalarda nüfus çoğunluğunu veya en azından dengeyi sağlayacak bir politika takip olunmaktaydı. Yalnız önemle belirtmek gerekir ki, her devlet ele geçirdiği yere nüfus iskânını bir politika olarak benimser. Ancak Osmanlıların sömürge siyaseti izleyen devletlerden farkı, bu yerleşmenin yerli halkın can, mal ve inanç hürriyetlerine zarar verici olmayışıdır.

Bilindiği gibi XIII ve XIV. yüzyıllarda Anadolu'da oldukça inançlı, fedakâr ve idealist dini topluluklar vardı. Bu topluluklar bilhassa yeni fethedilen bölgelerde İslâm dininin ve Türk kültürünün kökleşmesi için devletten bağımsız ama devletin desteğinde oldukça etkili faaliyetlerde bulunmaktaydılar. Kolonizatör dervişler denilen bu gazi-dervişler, cihat alanlarında uygun mekânlar seçerek oralarda tekke ve zaviyeler yapıp çevrelerinde geniş bir yerleşim birimi oluşmasına çalışırlardı. Devlet de kendilerine arazi tahsisi ve diğer kolaylıkları sağlamak suretiyle tekkelerin gelişmesine, dolayısıyla nüfusun önemli bölgelere yerleşmesine gayret göstermekteydi. Bu nüfus hareketleri sayesinde yeni topraklar ekime açılıyor, tarımsal üretim artıyordu. Daha da önemlisi fethedilen ülkelerde yeni bir toprak düzeni kuruluyor ve böylece Osmanlı egemenliği güçleniyordu. Özellikle kuruluş dönemlerinde Ahiyân-ı Rum ve Abdalân-ı Rum adlı dinî topluluklarla son derece uyumlu olması bu başarıları olumlu yönde etkiledi.”

Abdullah Saydam, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, Kemal Ofset Matbaacılık, Trabzon 1995,s.135-145.

3.1.2. Örnek 2:

Devşirme Sistemi

Sınıf: 10

Ünite 1: Beylikten Devlete (1300-1453)

İlişkili Kazanım: XIV-XV. yüzyıllarda Osmanlı askerî teşkilat yapısının temel özelliklerini kavrar.

Öngörülen Süre: 80 dk.

Dersin Amacı: XIV-XV. yüzyıllarda Osmanlı askerî teşkilat yapısının temel özelliklerini kavrayabilme

Anahtar Soru: Tarihsel kaynaklardan nasıl iddia türetilir?

Hedeflenen Öğrenme Çıktıları

Bütün öğrenciler: Devşirme Sistemi konulu kaynaklardan yararlanarak tezler öne süreceklerdir

Birçok öğrenci: Devşirme Sistemi konulu kaynaklardan yararlanarak başkalarının ortaya koyduğu tezleri destekleyici ve çürütücü çıkarımlar geliştireceklerdir.

Bazı öğrenciler: Devşirme sistemi ile ilgili ortaya çıkarılan iddiaları destekleyici ve çürütücü çıkarımları dikkate alarak değerlendireceklerdir.

Derse Hazırlık / Malzemeler

Çalışma Yaprağı-1 ve 2'yi öğrenci sayısı kadar çoğaltınız. Eğer öğrenci sayınız 30'un üzerindeyse birlikte oturan iki kişiden oluşan gruplar meydana getiriniz.

İşleniş

1. Öğrencilerinize Çalışma Yaprağı -1'i dağıtınız. Ellerindeki kaynaklarda Devşirme sistemi ile ilgili iki farklı görüş olduğunu belirterek, kaynakları okumalarını isteyiniz. (10 dk.)

2. Öğrencilerinize Çalışma Yaprağı-2'yi veriniz. Kendilerini savcı yerine koymalarını isteyiniz. Ardından savcı olarak Devşirme sistemi hakkında bir "iddia" oluşturmalarını isteyiniz. Bu konuda öğrencilerinize siz bir örnek verebilirsiniz.

Örnek: Küçük yaşta çocukların ailelerinden koparılmaları gayrimüslimlere yapılan bir haksızlıktır.

- Öğrencilerinizin öne sürdükleri iddiaları Çalışma Yaprağı -2'de bulunan ilgili bölüme yazmalarını isteyiniz. Birkaç örnek okutunuz. (15dk.)

- Öğrencilerinizden, kaynaklardan yararlanarak, yazdıkları iddiaları destekleyecek kanıtlar bulmalarını isteyiniz. Bu kanıtları mahkeme tutanağının ilgili kısmına yazmalarını isteyiniz. Siz bir örnek verebilirsiniz. (15 dk.)

Örnek: Çocukların, barbarlıktan da öte bir zorbalıkla seçilip, ailelerden alınması

3. Öğrencilerinizden ellerindeki tutanaklarını birbirleri ile değiştirmelerini ve yazdıklarını okumalarını isteyiniz. (5 dk.)

4. Öğrencilerinizden bu seferde kendilerini "Savunma Makamı" gibi düşüncelerini isteyiniz. Elleri bulunan tutanaklara yazılmış iddiayı çürütmek üzere yazılmış olan görüşleri mahkeme tutanağında bulunan " Savunma Makamı" kısmına yazmalarını isteyiniz. Siz bir örnek verebilirsiniz. (10 dk.)

Örnek: Bu iddianın doğru olmadığı Kaynak-1'de şöyle dile getirilmiştir. Çocuklarını vermelerinin sebeplerinden birini, bu çocukların, bir gün ola, büyük adam (boyarlığa kadar) yetişmesi ümidi oluşturuyor.

5. Öğrencilerinizden ellerindeki tutanaklarını birbirleri ile değiştirmelerini ve yazdıklarını okumalarını isteyiniz. (5 dk.)

6. Öğrencilerinizden, kendilerini hâkim olarak görmelerini ve ellerinde bulunan iddia hakkında, lehte ve aleyhte görüşleri gözeterek bir karar vermelerini isteyiniz. Verdikleri kararları Mahkeme Tutanağında bulunan ilgili kısma yazmalarını isteyiniz. Kararlarını gerekçeleri ile birlikte sınıfla paylaşmalarını isteyiniz. (5 dk.)

7. Öğrencilere bilgi notunu okutunuz.(10 dk.)

Değerlendirme

Öğrencilerinizden bu derste öğrendikleriyle ilgili üç soru türetmelerini ve bunlardan birini cevaplamalarını isteyiniz. (5 dk.)

ÇALIŞMA YAPRAĞI-1

Kaynak 1: Yeniçeriler Hakkında Moldovyalı Bir Kaynak

“Türklerde bir gelenek var. Dört yılda bir, erkek çocukların onda birini alıyorlar. Topladıkları bu çocukları sultanın hizmeti için hazırlıyorlar. Bu çocukları vakit geldiği zaman İmparatorluk hudutları dâhilindeki Rum, Sırp ve diğer Hıristiyan ahaliden topluyorlar bu çocukları. Biz Moldavya ve Eflâk’tan toplamıyorlar. Bu ülkeler imparator (sultan) emir verdiği zaman (harplere) kendi orduları ile katılıyorlar. Keza her zaman biz vergi veriyoruz. Hükümet adamları köyden köye geziyorlar ve halk ile anlaşarak parası ile çocuk topluyorlar. Birçokları, (kölelikten) kurtulmak için, gönüllü olarak giriyorlar toplanan çocuklar arasına. Çocuklarını vermelerinin sebeplerinden birini, bu çocukların, bir gün ola, büyük adam (boyar) yetişmesi ümidi oluşturuyor. Topladıkları çocukların bir kısmını İstanbul’a, bir kısmını Ordu’ya (Edirne) ve diğerlerini Anadolu’ya götürüyorlar. Tarımda ve başka yerlerde de çalıştırıyorlar. Bunlara acemi oğlan veya yamoğlan da diyorlar. Acemi oğlanlar, büyüdükten sonra en iyileri seçiliyor ve sultanın sarayına alınıyorlar. Saraya alınanların sayısı 500 oluyor. Seçilen acemi oğlanların bir kısmı eğitime devam ediyorlar. Enderun da (saray okulu) eğitim görüyorlar, bir kısmı ise asker oluyor. Yeniçeriler bunların arasından seçiliyor. Bu askerler sarayda ve imparatorluğun her tarafında görev alıyorlar.”

Mehmet Ali Ekrem, *Romen Kaynak ve Eserlerinde Türk Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993, s. 13.

Kaynak 2: Muhteşem Süleyman’ın İmparatorluğu’nda

“Acemi oğlanlar, Büyük Türk’ün emriyle, tüm Yunanistan, Arnavutluk, Eflak, Sırbistan, Bosna, Trabzon, Gürcistan ve egemenliği altındaki diğer eyaletlerden, dört yılda bir devşirilen Hıristiyan çocuklardan oluşmaktadır. Çocuklar, barbarlıktan da öte bir zorbalıkla seçilip, ailelerden alınır ve üç erkek çocuktan birini seçen de Saray’ın gönderdiği görevli olurdu. Bu tür bir uygulamaya tabi olmak istemeyen Hıristiyanlar ise öylesine ağır ek vergilere maruz bırakılırlardı ki, genellikle bunları ödeyemedikleri için, öz çocuklarını bu bedensel kölelik ve ruhun ebediyen yitimi durumuna teslim etmek zorunda kalırlardı. Acımasız ve içler acısı bir zorbalık olarak nitelendiriyorum tüm bunları. Her “gerçek” Hıristiyan prens, bu durumu fark edip büyük üzüntü duymuş ve bu durumdan yola çıkarak gerçek bir barış ve Hıristiyan birliği kurma yolunda adım atmamış olmalıdır. Bu kâfirlerin hizmetinde eziyet çeken zavallı Hıristiyan kardeşlerinin çocuklarını kurtarmak için tüm güçlerini bir araya getirmelidirler. Zira devşirme çocuklar anne ve babalarının kucağından çekilip alınmakla kalmıyorlardı; vaftiz yerine sünnet ediliyorlar, Hıristiyanlıktan koparılıp kâfir yapılıyorlar, kendi ailelerine bağlılık yerine, onlara karşı düşmanca duygular edinmeye zorlanıyorlardı.”

Nicolas De Nikolay, *Muhteşem Süleyman’ın İmparatorluğu’nda*, (Çeviren: Menekşe Tokyay, Şirin Tekeli) Kitap Yayınevi, İstanbul 2014, s.188.

ÇALIŞMA YAPRAĞI-2

MAHKEME TUTANAĞI

SAVCININ İDDİASI:

.....

.....

.....

.....

SAVCILIK MAKAMI OLARAK	SAVUNMA AVUKATI OLARAK
İddiayı destekleyici kanıtlarınız	İddiayı çürüten kanıtlarınız
1.Çünkü	1.Çünkü
2.Çünkü	2.Çünkü
3.Çünkü	3.Çünkü
4.Çünkü	4.Çünkü

HÂKİMİN GEREKÇELİ KARARI

Gereği Düşünüldü: Taraflarca belirtilen kanıtların yeterli olup olmadığını göz önünde bulundurarak şu karara varılmıştır.

.....

.....

.....

.....

Bilgi Notu

‘Fütuhatın ilerlemesi üzerine bir taraftan askere olan ihtiyaç diğer taraftan siyasi hadiseler ve duraklamalar neticesinde ordu mevcudunun azalması Pençik oğlanından başka Devşirme ismiyle Osmanlıların Rumeli’deki topraklarında bulunan Hıristiyan tebaadan ocağa yeniçeri adayı olarak bireyler alınmasını icap ettirmişti.

Yıldırım Bayezid’le, Timur arasındaki Ankara muharebesinden sonra Osmanlı ilerlemesi geçici olarak durmuş ve bazı yerler Bizans imparatorluğu ile Sırpılara terk edilmişti. Gerek Çelebi Mehmet zamanında ve gerek oğlu İkinci Murad’ın ilk devirlerinde Rumeli’de fütuhat yapılamadığı için esirlerden istifade edilememişti; bunun üzerine Osmanlılardan evvelki Türk ve İslâm devletlerinde tatbik edilmemiş olan yeni bir usul ile Hıristiyan tebaanın yaşları kanunen belirli çocuklarından yalnız birer tanesinin Osmanlı ordusuna alınmasına karar verilmiştir; bu suretle Hıristiyan tebaa evlâdından asker devşirmek için bir Devşirme Kanunu yapıldı. Bu yeni kanunla baştanbaşa gayrimüslim olan Rumeli halkı tedricî surette Müslümanlaştırılacak ve aynı suretle Müslüman olan bu bir kısım askerle Türk ordusu kuvvetlenecekti.

Devşirme memuru, tayin olunduğu mıntıkada her bir kadılığı yani kazaları bizzat gezip görerek kanuni vasıfları haiz olmak şartıyla sekiz, on ve nihayet yirmi yaş arasında kırk hanede bir oğlan hesabı üzere çocuk devşirirdi. Her kadılıkta yani kazada tellâllar vasıtasıyla köylere kadar yapılan ilânlar mucibince Hıristiyan çocukları başta papazları olarak babaları ve vaftiz defterleriyle toplanma mahalline gelirlerdi. Devşirme memuru bu oğlanları alırken kadılar, sipahiler veya vekilleri ve köy kethüdarları da hazır bulunurlar ve bir suiistimal olmamasına dikkat ederlerdi. Devşirme memuru vaftiz kâğıtlarını tetkik ederek müsait olanları ayırırdı; çocuklar için de evli olanlar varsa anlara ilişilmezdi; çünkü bu evlenmeler nüfusu arttırır ve devşirmeye alınacak efradı çoğaltırdı. Bunların içinden on dört ile on sekiz yaş arasındakiler tercihan alınırlardı; kanun gereğince Hıristiyan çocuklarının en asilleri seçilirdi; papaz oğulları da alınırdı; iki çocuğu olanın biri ve bir kaç çocuğu olanın müsait olan en sıhhatlisi ve güzeli seçilirdi; bir oğlu olanın çocuğu alınmayarak babasının hizmetine terk olunurdu. Alınacak çocukların orta boylu olmasına dikkat

edilirdi; uzun boylu ve tenasübü endam sahibi olanlar saray için seçilirlerdi anası ve babası ölmüş olan bir çocuğun terbiyesi noksan ve aç gözlü olacağından dolayı devşirmeye girmesine müsaade edilmezdi. Köy Kethüdası oğlu, köy halkının rezillerinden diye alınmazdı; sığırtmaç ve çoban oğullarıyla genç sığırtmaç ve çobanlar, kel, fodul, köse ve doğuşunda sünnetli olanların da alınmamaları kanundu; bunlardan başka Türkçe bilen oğlan, Hıristiyan iken evlenmiş oğlan, sanat sahibi oğlan, İstanbul'a gelip vilâyetine gitmiş ve bu suretle yırtılmış olan oğlan, uzun ve kısa boylu olan oğlanların alınmamaları kanundu. Devşirme olarak alınan çocuğun köyü, kazası, sancağı, baba ve anasının ve sipahisinin isimleri doğum tarihi ve bütün eşkâli ve sevkleri esnasında sürücü denilen sevk memurunun adı bir deftere yazılır ve bu defter iki nüsha olurdu; biri devşirme memurunda durur ve diğeri çocukları sevk eden sürücüye verilirdi.

Devşirilen çocuklar (sürü) denilen yüzer, yüz ellişer, iki yüz veya daha az kabileler halinde ve sürücülerle muhafızların nezaretleri altında hükümet merkezine sevk edilirdi; bunların yollardan kaçmamaları ve değiştirilmemeleri için sıkı tedbirler alınırdu. Muhtelif mıntikalardan devşirilen çocuklar sürü denilen kabilelerle İstanbul'a gelerek muayeneden geçip kabul edildikten sonra kendilerine *Acemi Oğlanı* ismi verilir ve hizmete alınmış olurlardı.

Bunların bazıları toplanıp yetiştikten sonra saraya alınıp oradan da kapıkulu süvarisi ocağına verilmişler ve bir kısmı da sarayda yükselerek yeniçeri ağası, beylerbeyi ve vezir olarak hizmete girmişlerdir.”

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilatında Kapıkulu Ocakları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1943, s. 13-21.

3.1.3. Örnek 3:

Divân-ı Hümâyün

Sınıf : 10

Ünite -2: Dünya Gücü: Osmanlı Devleti (1453-1600)

İlgili Kazanım: Osmanlı Devleti'nin yönetim yapısındaki değişimi değerlendirir.

Öngörülen Süre: 80dk.

Dersin Amacı: Osmanlı Devleti'nin yönetim yapısındaki değişimi değerlendirebilme.

Anahtar Soru: Devlet yönetilirken nelere dikkat edilmelidir?

Hedeflenen Öğrenme Çıktıları

Bütün öğrenciler: Divân-ı Hümâyün'un yapısı ve işleyişinde zaman içerisinde bir takım değişikliklerin meydana geldiğini fark eder.

Birçok öğrenci: Divân-ı Hümâyün'da hangi konuların görüşüldüğünü fark eder.

Bazı öğrenciler: Osmanlı Devleti'nin yönetim yapısındaki değişimi değerlendirir.

Derse Hazırlık / Malzemeler

Çalışma Yapraklarını öğrencilerden oluşturacağınız grup kadar çoğaltınız.

İşleniş

1. Öğrencilerinizi 5'er kişilik gruplara ayırınız bu gruplar asıl gruplar olacaklardır.
 - Gruplara isim vermelerini isteyiniz.
 - Her gruptaki öğrencileri A' dan E' ye kadar harfler ile isimlendiriniz. (5dk)
2. Çalışma Yaprığı -1'i bütün gruplara dağıtarak resimleri incelenmelerini ve soruları cevaplamalarını isteyiniz. Çalışma yaprağını etkileşimli tahtada göstererek soruların sınıfça cevaplanmasını da sağlayabilirsiniz. (10dk)
- 3- Bütün gruplardaki aynı numaraları taşıyan öğrencileri bir araya getirerek uzman gruplar oluşturunuz.

- Uzman grupların her birine Çalışma Yaprağı- 2 den harflerini taşıyan çalışma yapraklarını dağıtınız.
- Gruplardan ellerindeki çalışma yaprağındaki metine bir isim bulmalarını isteyiniz
- Uzman grupların ellerindeki çalışma yaprağını birlikte inceleyerek çalışma yaprağındaki soruları birlikte cevaplandırmalarını isteyiniz. (10dk)
- 4- Uzman grupları dağıtarak asıl grupların yeniden oluşturulmasını isteyiniz. (5dk)
- 5- Çalışma Yaprağı-3'ü gruplara dağıtarak doldurmalarını isteyiniz. (10dk)
- 6- Bilgi notunu gruplara dağıtarak kaynaklardan elde ettikleri kendi çıkarımları ile bilgi notu arasındaki farkları bulmalarını isteyiniz. (10dk)
- 6- Gruplardan Divân-ı Hümâyun toplantısını canlandıran bir drama hazırlamalarını isteyiniz.(10dk)
- Hazırlanan dramalardan birini sınıfta uygulayınız 15dk

Değerlendirme

Öğrencilerinizden bu derste öğrendikleriyle ilgili üç soru türetmelerini ve bunlardan birini cevaplamalarını isteyiniz. (5 dk.)

ÇALIŞMA YAPRAĞI -1

Resim : Divân-ı Hümayun toplantısını gösteren minyatür

Kaynak: <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/kultursanat/267383.aspx>, Erişim Tarihi: 19.04.2017.

1. Yukarıdaki resme göre Divânı Hümayun hakkında neler söyleyebilirsiniz?

.....

.....

2. Resimde yer alan kişiler kimler olabilir?

.....

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2-A

Kaynak : Türkiye Günlüğü 1573-1576

“Türklerin meclisi [Divân-ı hümâyun], altı vezir paşa, Rumeli beylerbeyi, zaman zaman kaptan-ı derya ve mecliste konuşulanları kayda geçirmek üzere hazır bulunan kâtip konumundaki görevliden oluşur. Bunların karşısındaki yerde de iki “kazasker” denilen Türk devletinin en yüksek yargıçları otururlar. Paşalar, savaş hukuku, kanun, adalet ve yargı gibi konular hakkındaki bilgileri bunlardan edinirler. Onların yakınlarında en yüksek maliye görevlileri yer alırlar, bunlardan biri Anadolu’daki, diğeri Avrupa’daki işlerden sorumludur ve parayla ilgili bütün meseleler hakkında karar verir. Savaşla ilgili olaylarda ya da başka davalarda, paşalar bir karara varamazlarsa, kazaskerlerin hükmü geçerli olur. Bir sonuca varıldığında, birlikte padişaha giderler ve kendisine durumu bildirirler. Padişah da bunu ya kabul eder, ya da -nadiren de olsa- reddeder. İşte Türklerde Divân adı verilen meclis bu şekil de çalışır. Divân toplantıları en yüksek paşanın evinde yapılır. Padişahın sarayında yapılan genel toplantılara Büyük Divân denir ve burada üyeler fikirlerini yüksek sesle, herkesin duyabileceği biçimde açıklar. Padişah çoğu zaman ayrı bir odada, kimselere görünmeden bu toplantıları izler. Onun orada olup olmadığını kimse bilemez. Yalnız bazen bir pencerede görünür. Böylece mecliste bir konu hakkında gizli konuşmalar yapılamaz, padişah her şeyi işitir.

Divân toplantıları sırasında tavuk ve pirinçten yapılan bir yemek sunulur. Vezirler üçer üçer, yazıcı yalnız ve iki kazasker de birlikte yemek yerler, toplantıya katılan diğer kişiler de ayrı sofralarda yemek yerler.”

Stephan Gerlach, *Türkiye Günlüğü 1573-1576*,(Editör: Kemal Beydilli, Çeviren: Türkiş Noyan), Kitap Yayınevi, İstanbul 2010, s. 128-129.

1. Kazaskerlerin divân toplantılarındaki görevleri nelerdir?

.....

2. Büyük divân ile diğer divânlar arasında ne gibi farklar vardır?

.....

3. Padişahın divân toplantılarını izlemesinin faydaları neler olabilir?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI-2-B

Kaynak: Evliya Çelebi Seyahatnamesi

“Akıl sahibi dostlar bilsinler ki, Süleyman Hân’dan önce Dîvan toplantılarının da bir nizam yoktu. Süleyman Hân, dört gün büyük dîvan toplanmasını, yedi kubbe vezirleri, iki kazasker ve yeniçeri ağası, altı bölük ağaları ile çavuş başı ve kapıcılar kethüdasının gümüş asâ ile Dîvan’da hizmet etmelerini kanun haline getirdi. Sadrâzam herkesten sonra toplantıya gelerek, kapı altına oturur ve şikâyet dinlerdi. Kaptan Paşa da yedi kubbe vezirlerinden ayrı bir yerde oturarak tersâne ile ilgili davaları dinlerdi. Çarşamba günü Dârüssaâde ağası, Mekke ve Medine’ye ait meseleleri hallederdi. Adı geçen dört dîvanda sabahları yeniçeri çorbası çıkar ve üç bin taslık bu çorba dağılırken gök gürültüsü gibi sesler çıkardı. Yeniçeriler Padişaha dargın oldukları zaman çorba içmezler ve durum Padişaha arz edilerek yeniçerilerin istekleri yerine getirilirdi. Ondan sonra Pâdişâh adalet köşküne çekilerek bazı büyük davaları dinler ve kuşluk vakti olunca dîvana katılanların hepsi nefis yemeklerle dolu sofraya otururlardı. Bu yemek sırasında zülüflü baltacıları vezirlere, mehter ve çadır askerleri diğer dîvan azalarına hizmet ederlerdi. Yemekten sonra yedi vezir, Kaptan Paşa, yeniçeri ağası ve kazasker, akağa kapısından arz odasına geçerek, her Divanda ne gibi işlerin görüldüğünü saâdetlü Padişaha bildirirlerdi. Sonra dışarı çıkarak yine kapı altına gelirlerdi. Orada çavuş başı sadrâzamanın mührü alarak dışarıdaki hazine ve defter odalarının kapılarını mühürledikten sonra mührü sadrâzama geri iade ederdi. Ondan sonra dua ve methiyelerle dîvan mensupları alayları ile evlerine hareket ederlerdi.

Bir de kalabalık dîvan olurdu ki, üç ayda bir bütün askere maaş verilir veya yabancı bir elçi gelirdi. O gün mahşer gününe benzer, kalabalık, büyük bir dîvan olurdu.”

Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C.I-II, (Sadeleştiren: Tevfik Temelkuran, Necati Aktaş), Üçdal Neşriyat, İstanbul (yayın tarihi yok),s.147.

1. Süleyman Hân’dan sonra Divân toplantılarında ne gibi değişiklikler olmuştur?

.....

2. Yeniçerilerin padişaha dargın oldukları dönemlerdeki tutumu hakkında neler söyleyebilirsiniz.

.....

3. Kalabalık divân toplantılarını diğer divân toplantılarından ayıran farklar nelerdir?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2-C

Kaynak: Büyük Efendi'nin Sarayı

“Öğle yemeği bittikten sonra Başvezir öteki Paşalarla birlikte ve onların düşüncelerine de başvurarak genel işlere bakmak üzere az bir zaman ayırır; sonunda kendi başına sonuç alır ve sorunları çözer ve o günkü işleri ve yaptıklarını kısaca anlatmak için Padişahın yanına gitmeye hazırlanır. Bu nedenle Padişah da Kabul odasına gider, orada bir sedir üstüne oturur, Kapı ağasını gönderir, önce Kazaskerleri çağırır, onlar da derhal yerlerinden kalkar, Veziriâzama selam verir, Kapı ağasının eşliğinde giderler. Kapı ağası ve Kapıcı başı ellerinde gümüş asaları olarak önde giderler; böylece Padişaha bilgi verir ve görevleri bakımından olaylar açısından onu bilgilendirirler; bu iş tamamlanınca kendilerine izin verilir [o gün için] ve doğrudan kendi evlerine giderler. Onlardan sonra Defterdarlar çağırılır: Onlar da aynı şekilde Padişahın önüne getirilirler; yalnız Baş defterdarın konuşmasına izin verilir, onlar da konularını anlattıktan sonra izin alıp ayrılır ve yerlerini Vezirlerle bırakırlar; Vezirler en son olarak çağırılırlar, sıra halinde hep birlikte ve iki gümüş asalının yönetiminde Padişahın huzuruna girerler. Burada odanın bir tarafında elleri göğüslerinde kavuşturulmuş olarak dururlar, başlarını saygı ve alçak gönüllülük işareti olarak eğik tutarlar ve burada hiçbirisi konuşmaz, yalnız Veziriâzam konuşur ve uygun gördüklerini anlatır, raporunu verir, dilek ve önerilerini teker teker açıklar, Padişah okuduktan sonra Vezir bunları geri alır, ipekten (saten) koyu kırmızı bir küçük torbaya yerleştirir, alçak gönüllülüğünü gösterir biçimde bunları tekrar Şevketmeâbın önüne koyar. Eğer Padişah kendisinden daha başka bir şey istenmiyorsa hepsi birden İkinci Kapıdaki atlarına biner ve kendi evlerine giderler. Veziriâzama daha onurlu olduğu ve müsaade edildiği için genellikle atlı yüz çavuş eşlik eder ve evine götürürler.”

Robert Withers, *Büyük Efendi'nin Sarayı*, (Çeviren: Cahit Kayra), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2010, s.35.

1. Divân-ı Hümâyun toplantılarının sonunda arz odasına çıkış sırası hakkında neler söyleyebilirsiniz?

.....

.....

2. Veziriâzamanın Divân-ı Hümâyun da görevleri nelerdir?

.....

.....

3. Vezirlerin arz odasında başlarını eğik tutmalarının nedeni nedir?

.....

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI-2-D

Kaynak: 1655-1656 da Türkiye

“Divân kelimesi sadece, daha önce bahsettiğim gibi salonların bir ucunda yer alan yarım ayak ya da bir ayak yüksekliğinde, bir halı ile örtülmüş seki değil, aynı zamanda bazı günler vezirlerin veya diğer memurların önemli işleri görüşmek için yaptıkları toplantı anlamına gelmektedir. Bu divân düzenli olarak haftanın dört günü toplanır; sarayın ikinci avlusunda bu iş için ayrılmış bir salonda cumartesi, pazar, pazartesi ve salı. Vezirler ve divânın diğer üyeleri sabahtan itibaren oradan ayrılmazlardı. Divân toplantısına katılanlar: vezirler, kadileşkerler, hükümdarın mührünü taşıyan ve resmi yazılan mühürleyen nişancı; defterdarlar; burada görüşülenleri zapta geçiren kâtipler; kapıcı başı ve çavuş başı Divânhanenin girişini emniyet altına alırlardı. Burada devlet işleri görüşülür ve bütün davalar son olarak görüşülüp burada hükme bağlanırdı. Çünkü hangi millet ve dinden olursa olsun herkes orada dinlenirdi. En fakir olanı bile bizzat vezire şikâyetini bildirmek ve ona dilekçesini vermek hakkına sahiptir; vezir şikâyeti dinler ve adalete uygun kararını verir. Eğer dava borç ile ilgili ise vezir bir çavuş göndererek borçluyu buraya getirttirirdi. Borç verenin en az iki şahidi olması gerekirdi. Borçlu orada borcunu ödemek zorundadır, aksi halde hapse atılır ve ödeyinceye kadar hapiste kalır. Eğer bu dava cinayet ile ilgili ise, itham edenlerin sağlam delil ve şahitleri varsa, suçlu ölüme mahkûm edilirdi.”

Jean Thevenot, *1655-1656 da Türkiye*, (Çeviren: Nuray Yıldız), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1978, s.158-159.

1. Divân hangi anlamlara gelmektedir?

.....

.....

.....

2. Divân-ı Hümâyün toplantılarına katılan üyeler kimlerdir?

.....

.....

.....

3. Divân-ı Hümâyün’da hangi konular görüşülmektedir?

.....

.....

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2-E

Kaynak: İstanbul Seyahatnamesi

“İstanbul Divânı ise, cumartesi, pazar, pazartesi ve salı olmak üzere haftada dört gün Saray'da kurulur. Bu mahkemenin başlıca görevlileri olan baş vezir ya da bazen onun yerini alan kaymakam ortada oturur, hükümdarlık mühürlerinin koruyucusu olan nişancı başı sağına, kadıların başı kazasker ile zabıt tutan defterdarlar soluna yerleşirler. Kapı bekçilerinin başı kapıcı başı ile bir tür mübaşirlik yapan çavuş başı da girişi beklerler.

Bu odada önce maliyeye, orduya ve savaşa ilişkin konular görüşülür,- sonra tüm Osmanlı İmparatorluğundaki zabıta ve adalet işleri ele alınır. Ardından dilekçe sunmuşlarsa, elçilere verilmesi gereken cevaplar incelenir,- ayrıcalıklar ve pasaportlar dağıtılır, paşalara mektuplar gönderilir. Suçlular ya da öyle oldukları sanılanlar idama mahkûm edilir. Bunlar bittikten sonra, çok hızlı ve oldukça adil bir şekilde özel davalara geçilir. Çünkü yargıçlar, padişah İstanbul'da ise, onun Divân Odası ile karşılıklı, siyah bürümcükle örtülmüş bir kafesin arkasından kendilerini dinlemesinden,- haksızlıklarına tanık olmasından ve bu yüzden de mahkeme çıkışında başlarını kestirmesinden korkarlar.”

Guillaume Joseph Grelot, *İstanbul Seyahatnamesi*, (Çeviren: Maide Selen), Pera Turizm Yayınları, İstanbul 1998, s.234.

1. Divân-ı Hümâyün haftada kaç kez toplanmaktadır?

.....

2. Divân-ı Hümâyün'da hangi konular görüşülmektedir?

.....

3. Divân-ı Hümâyün'da görüşülen davalarda alınan kararlar hakkında neler söyleyebilirsiniz?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -3

Divân-ı Hümâyun'un güçlü yönleri

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Divân-ı Hümâyun'un zayıf yönleri

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Divân-ı Hümâyun'da neleri değiştirmek isterdiniz, niçin?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Bilgi Notu

“İslâm devletlerinde eskiden beri var olan meşveret esasına dayanan divân teşkilâtı, Osmanlıların ilk zamanlarından beri mevcut olup Orhan Gazi devrinde daha belirgin hale gelmiştir. Bununla birlikte Divân-ı Hümâyun'un gerçek anlamda fonksiyonlarını ortaya koyacak biçimde teşkilâtlandırılması Fatih ile birlikte söz konusu olmuştur.

Bu kurum Osmanlı ülkesine ve devletlerarası münasebetlere ait her türlü idarî, hukukî, siyasî ve İktisadî meselelerin belli program ve protokol dahilinde oldukça süratli şekilde ele alınıp padişahın tasdikiyle sonuca ulaştırıldığı teşkilât idi. Osmanlı sistemi kararların süratle alındığı, cezaların caydırıcı bir şekilde süratle tatbik edildiği, defter ve evrak usûlü ile müesseseler arasındaki irtibatın hızla sağlandığı bir yapıya sahipti.

Divân-ı Hümâyun XV. asrın ikinci yarısına kadar hemen her gün padişahın başkanlığında toplanmaktaydı. Fatih, divân başkanlığını yapmayı sadrazama bırakmış, kendisi ise toplantıları bir kafesin arkasından dinleyerek ya da arz esnasında kararlar hakkında bilgi sahibi olarak getirilen karar metinlerini onaylamış veya reddetmiştir. Sonradan diğer padişahlar da bu usulü tercih etmişlerdir. Bununla birlikte Divân-ı Hümâyun asıl olarak bir padişah divânı olduğundan, bazı kritik devirlerde veya münferit olaylarda bizzat padişahın başkanlığında toplanmaktaydı. Divân toplantılarının XVI. yüzyılda genellikle haftada dört güne (cumartesi, pazar, pazartesi, salı) indiği, pazar ve salı günlerinde arza girildiğini görmekteyiz. XVIII. yüzyıla doğru ise toplantıların neredeyse tamamen terk edildiği anlaşılmaktadır. Bazı padişahların divân geleneğini tekrar canlandırmak istemelerine rağmen bu iyi niyetli teşebbüsler kalıcı sonuç vermemiş, işler sadrazam sarayı olan Paşa Kapısı'ndaki divâna intikal etmiştir.

Divân-ı Hümâyun normal zamanlarda saraydaki Kubbealtı denilen toplanırdı. Toplantılar sabah namazından sonra başlar, öğle yemeğinin yenilmesinden sonra biterdi. Devletin en yetkili ve faaliyet açısından en yoğun kurumu olması dolayısıyla çok disiplinli bir program içerisinde çalışılırdı. Divânda erkân-ı erba'a denilen vezirler, kazaskerler, defterdarlar ve nişancıdan oluşan divân toplantılarında fikir

belirtme, karar verme yetkisi olan aslî üyeler dışında; ihtiyacı karşılayacak sayıda kâtipler heyeti, güvenlikten sorumlu olan askerler ve diğer ilgililer vazifelendirilmişti. Divânın verimli ve disiplinli çalışmasında divân kâtiplerinin rolü büyüktü. Divân programının ve programdaki konuların süratle görüşülmesini sağlamak için ilgili evrakın ve defterlerin hazırlanması hep onların işi idi.

Divânda dış meseleler, elçilerin teklifleri, onlara verilecek cevaplar, eyaletlerden gelen yazılar, raporlar, sınır ihtilafları, arazi meseleleri kısacası devletin muhtelif işleri ele alınır, kararlar verilir ve sonra da padişaha arz edilirdi. Memleket işleri görüşülürken siyasi-askerî konular hakkında sadrazam ve vezirler; işin dinî-hukukî yönü hakkında ilgili kazasker; örfî kanunlar ile ilgili, olduğunda nişancı; malî yönü hakkında da defterdar görüş belirtirdi. Aynı zamanda Divân-ı Hümâyun'un yüksek mahkeme görevini yürütmesi dolayısıyla buraya gelen davalar da görüşülüp karara bağlanırdı. Davaların kısa sürede sonuçlanmasına önem verilirdi. Cezalar süratle icra ve infaz olunurdu. Eğer bir ölüm cezası verilmişse saraydaki muhafızlar ve cellat marifetiyle iş hemen halledilirdi.

Divân toplantıları sonucunda alınan kararların padişahın tasdikine, sunulması için arz odasına girilirdi. Sırasıyla önce Yeniçeri Ağası girerdi. Böylelikle devletin temelini askerliğe dayandığı gösterilirdi. Daha sonra hukukun temsilcisi olarak kazaskerler, idarenin başı olarak veziri azam ve vezirler maliyenin başı olarak da defterdar arza girerdi. Bu görüşmeler, bilhassa XVII. yüzyıldan sonra çoğunlukla formalitenin tamamlanması için yapılmaktaydı. Bazen padişahın divânın kararlarını reddettiği olmaktaydı. Bu teşkilât 1730'lardan sonra önemini kaybetmiş ve sembolik bir kurum olarak devletin yıkılışına kadar varlığını sürdürmüştür.”

3.1.4. Örnek 4:

Avrupalı Seyyahların Gözüyle Osmanlı Ordusu

Sınıf : 10

Ünite -2: Dünya Gücü: Osmanlı Devleti (1453-1600)

İlgili Kazanım: Osmanlı Devleti'nin askerî teşkilatının gelişimini kavrar.

Öngörülen Süre: 80 dk.

Dersin Amacı: Osmanlı Devletinin askerî teşkilatının gelişimini kavrayabilme

Anahtar Soru: Osmanlı ordusunun asker kaynakları nelerdir?

Hedeflenen Öğrenme Çıktıları

Bütün öğrenciler: Osmanlı Devleti'nin asker kaynaklarını bilir

Birçok öğrenci: Osmanlı ordusunun dönemin en güçlü ordusu olduğunu fark edecektir.

Bazı öğrenciler: Osmanlı ordusunun özelliklerini kavrayacaktır.

Derse Hazırlık / Malzemeler

Çalışma Yapraklarını öğrencilerden oluşturacağınız grup kadar çoğaltınız.

İşleniş

1. Öğrencilerinizi dörder kişilik gruplara ayırınız, bu gruplar asıl gruplar olacaktır.
 - Gruplara isim vermelerini isteyiniz.
 - Her gruptaki öğrencileri A' dan D' ye kadar isimlendiriniz. (5dk)
2. Çalışma Yapağı-1'i bütün gruplara dağıttınız ve Çalışma yapağında yer alan resimleri incelenmelerini ve soruları cevaplamalarını isteyiniz.(5dk)
3. Bütün gruplardaki aynı numaraları taşıyan öğrencileri bir araya getirerek uzman gruplar oluşturunuz.
 - Uzman gruplara harflerini taşıyan çalışma yapraklarını dağıttınız.
 - Uzman gruplarda ellerindeki çalışma yapağındaki metine bir isim bulmalarını isteyiniz.

- Uzman grupların ellerindeki çalışma yaprağını birlikte inceleyerek çalışma yaprağındaki soruları birlikte cevaplandırmalarını isteyiniz. (10dk)
- 4. Uzman grupları dağıtarak asıl grupların yeniden oluşturulmasını isteyiniz.
- Her öğrencinin kendi uzmanlığını gruptaki diğer öğrencilerle paylaşmalarını isteyiniz .(20dk)
- 5. Her gruba Çalışma Yaprığı.-3'ü vererek grupça soruların cevaplanmasını isteyiniz. (15dk)
- 6. Bilgi notunu okutunuz. (5dk)
- 7. Öğrencilerinizden Sefere hazırlanan orduda yer alan bir Osmanlı askerinin yaşadıklarıyla ilgili yakınlarına bir mektup yazmasını isteyiniz. Mektuplardan birkaç örnek okutunuz. (15dk)

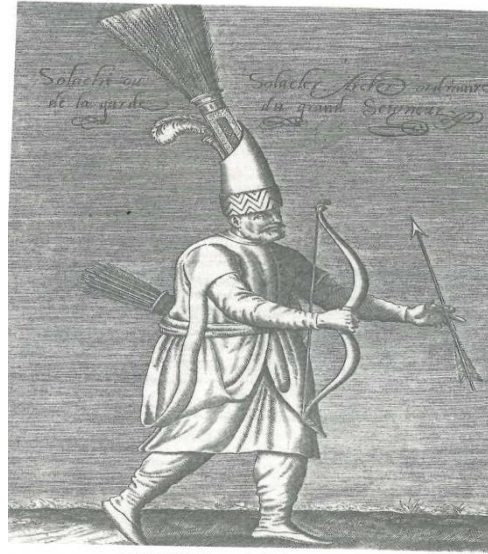
Değerlendirme

Öğrencilerinizden bu derste öğrendikleriyle ilgili üç soru türetmelerini ve bunlardan birini cevaplamalarını isteyiniz. (5dk)

ÇALIŞMA YAPRAĞI -1

Savaşa giden yeniçeri

Solak: Padişahın muhafızlığını yapan okcu

Resim -1: Savaşa giden yeniçeri

Resim -2 : Solak Padişahın muhafızlığını yapan okcu

Peyk: Büyük Türk'ün hizmetçisi

Resim -4: Deli

Resim -3: Peyk Büyük Türk'ün Hizmetçisi

Kaynak: Nicolas De Nikolay, *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğu'nda*, (Çeviren: Menekşe Tokyay, Şirin Tekeli), İstanbul 2014.

1. Yukarıdaki resimlere göre Osmanlı ordusu hakkında neler söyleyebilirsiniz?

.....

.....

2. Osmanlı ordusunda asker olsaydınız yukarıdakilerden hangisi olmak isterdiniz

.....

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2-A

Kaynak : Bertrandon De La Broquiére'in Denizaşırı Seyahati

“Aynı şekilde Türkiye’de de her yıl on bin kişinin sefere hazırlanması gerekiyordu; bunlara yalnız erzak veriliyor, başkaca bir gelir sağlanmıyordu. Hükümdar büyük topraklar verebiliyordu, ancak kendilerine toprak verilenler bunlara hükümdarın iradesiyle sahip olabiliyor ve bu topraklar üzerinde belli miktarda asker hazırlamak suretiyle ona hizmet etmek zorunda bulunuyordu. Böylece hükümdar ordularını masraf etmeden kurabiliyordu. Kendi yanında bulunanlara gelince; onun beş bin piyade ve bir o kadar da süvari askeri vardı ve bunların sayısını geliri yükselmedikçe hiç arttırmazdı

Rumeli’ndeki otuz bin kişilik orduya gelince: daha önce bahsettiğim gibi kendilerine toprak verilenler, bu orduyu oluşturacak askerleri her istendiğinde seferber etmek üzere hazır tutmak zorundaydılar; yani yirmi bini Rumeli’nde ve yirmi bini de Türkiye’de, köleler hariç olmak üzere hazır bulundurulacaktı.

Hükümdar kendi ülkesinin insanlarından tam bir itaat görüyordu; bu insanlar, kendilerinden istenen yapabilecekleri her şeyi hiç karşı gelmeden yapıyorlar, o da karşılık olarak kimse bir şey söylemese bile kendinden beklenenleri yapıyordu. Ülkeye tam bir adalet getirmişti, herkes güvenlik içinde yaşıyordu; Türk tebaasına karşı hiçbir zorbalık ve gasp fiili işlemediği gibi haraç ve benzeri şeyler de almazdı”

Bertrandon De la Broquiere, *Bertrandon De La Broquiere'in Denizaşırı Seyahati*, (Yayına Hazırlayan: Muhittin Salih Eren), Eren Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 238-242.

1. Hükümdar ordularını nasıl oluşturuyor?

.....

2. Kendisine toprak verilenler karşılığında hangi görevi üstleniyorlar?

.....

3. Hükümdarın ülkesindeki insanlardan itaat görmesinin nedenleri nelerdir?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2-B

Kaynak : İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü

“Türklerin bir âdeti var: üç senede bir idareleri altında bulundurdukları, Bosna, Hırvatistan, Sırbistan, Yunanistan, Arnavutluk, Eflak, Buğdan, Macaristan vs. gibi Hıristiyan memleketlerden ve krallıklardan, en seçme, en güzel, en yakışıklı ve en becerikli genç oğlanları şehir şehir, köy köy dolaşıp gezerek beğendiklerini ihtiyaç nispetinde devşirirler. Kızları toplamıyorlar. Anadolu'daki Bursa ile Trakya'daki Edirne, İstanbul ve Galata şehirleri bu devşirmeye dahil değiller. Buralarda da Hıristiyan bulunduğu halde bunların çocuklarını toplamıyorlar. Yahudi çocuklarını da devşirmeye tabi tutmuyorlar.

Padişahın sarayında devamlı kalan yeniçerilerin sayısı 10-12 bindir. Bunlar en iyi muharıplerdir. Silah atmasını ok atmasını kılıç ve mızrak kullanmasını talim edip öğrenmişlerdir. Beyaz keçe külâh giyerler. Bu, sanki bir kepengin kolu kesilmiş de başa geçirilmiş gibidir. Bu kolun bir kısmı da Hollandalı kadınlarda olduğu gibi; omuzdan aşağı bele doğru sallanır. Daima padişahın maiyetinde bulunurlar, nöbet değiştirirler, sarayda ve şehirde silah taşımazlar. Elllerinde bir kulaç uzunluğunda sopa vardır. Şehirde devriye gezenlerin bu sopa ellerindedir. Devriye görevi yapmadıkları zaman sopasız dolaşırlar. İstedikleri gibi gezer tozarlar. Padişahın başka hiç kimseden korkuları yoktur. Zira onları hiçbir üst makam, ne paşa ne de kadı cezalandıramaz.. Padişah, adına ancak başlarındaki yeniçeri ağası denilen komutanları cezalandırır. İşte böyle bunlar. Hıristiyan memleketlerde, Hıristiyan ana babadan doğmuş ve devşirme yolu ile toplanmış askerlerdir. Bütün memlekette yeniçerilerden daha hür kimse yoktur. Kimse onlara bir şey yapamaz, hiçbir şey söyleyemez.”

Hans Dernschwam, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, (Çeviren: Yaşar Önen), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s.88-89.

1. Yeniçeriler kimlerden oluşturuluyor?

.....

2. Nerelerden devşirme yapılıyor?

.....

3. Halkın çocuklarının devşirilmesine tepkisi nasıl olmuştur?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2-C

Kaynak: Türkiye’yi Böyle Gördüm

“Türk ordusunda, bir sefer sırasında kırk Bin kadar deve ile bir o kadar da katır bulundurulur. Bu hayvanlar çadır, silâh, savaş âletleri ve her türlü levazımın taşınması için kullanılmaktadır. Eğer ordu İran’a sefer yapıyorsa bunlara hububat yüklenir. Türklerin Kızılbaş dedikleri Sofu’nun idaresinde bulunan ülke mümbit bir yer olmadığı ve ayrıca memleketleri düşman istilasına uğrayınca düşmanı yiyecek sıkıntısına düşürüp geri çekilmeye mecbur etmek gayesiyle her yeri ve her şeyi yakıp yıkmak ora halkının âdeti olduğundan bir istila ordusu yiyeceğini beraberinde getirmek zorundadır. Ordu ilerlediği müddetçe yanındaki yiyeceklere el sürmez bunları geri dönüş sırasında kullanmak ister zira hayvanlarıyla birlikte kalabalık bir ordunun geçtiği yerde işe yarayacak bir şey kalmayacağını bilirler. Mecbur kalınca Sultanın erzak denkları açılarak yeniçerilere ve bunlara bağlı askerlere ancak ölmeyecek derecede bir miktar yiyecek her gün tartılarak dağıtılır Diğer askerler bilhassa süvariler, evvelki seferlerde edindikleri tecrübeleriyle yiyecek sıkıntısını bildikleri için yanlarına bir yedek hayvan alarak buna, çadır vazifesi görecek bir bez, birkaç parça çamaşır, yatak, birkaç torba un, bir kutu tereyağı baharat ve tuzdan ibaret levazım yüklerler, Aç kaldıkları zaman bu erzakı idareli şekilde kullanırlar. Birkaç kaşık unu su ile karıştırıp biraz tere yağ ilâvesiyle ateşte kaynatırlar üstüne tuz ve baharat ekerler kaynayınca koca bir tabağı dolduracak şekilde kabaran bu yemekten ekmek istemeksizin günde bir iki defa yiyerek karınlarını doyururlar. Bazen yanlarında peksimet bulunursa onunla beraber yerler. Bu şekilde hep aynı şeyleri yemek suretiyle bir aydan fazla müddetle hayatlarını sürdürüyorlar. Bazıları da toz haline getirilmiş sığır etini un gibi kullanıyorlar. Bu onlar için esaslî bir gıda oluyor. Ayrıca, hastalık dışında bir sebeple ölen beygirlerin etinden de faydalanılır.

Bütün bu anlattıklarım Türklerin güç şartlara nasıl sabır ve tahammülle karşı koyduklarını, gelecek iyi günler için fedakârlık yaptıklarını gösterir mahiyettedir. Oysa bizim askerlerimiz ne kadar farklıdır. Sefer sırasında yemek beğenmezler de mükellef ziyafet isterler, İstedikleri olmayınca isyan edip başlarının tehlike ye girmesine yol açarlar, istedikleri olsa bile yine de huzursuzdurlar.”

Ogier Ghiselin De Busbecg, *Türkiye’yi Böyle Gördüm*, (Hazırlayan: Aysel Kurutluoğlu)
Tercüman 1001 Temel Eser (yayın yeri ve yılı yok), s.103-104.

1.Ordu sefere çıkarken gerekli malzemeleri nasıl taşımaktadır?

.....

2. Ordu seferdeyken yiyecek sıkıntısına karşı hangi tedbirler alınmaktadır?

.....

3.Avrupalı askerler ile Osmanlı askerleri arasında güç şartlara dayanma açısından ne gibi farklar bulunmaktadır?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2-D

Kaynak: Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581

“Türklerin üstün gelmelerinin başka bir nedeni de, bütün varlıklarını bu mücadele için ortaya koymalarıdır. Onlar İslam dinine bağlılıklarını kanıtlamak için zafer kazanmayı kendilerine düstur edinmişlerdir. Bu uğurda neleri varsa feda ederler, mallarını ve canlarını esirgemezler. Keşke biz Hıristiyanlar da dinimize bu denli bağlı olsak; ama fedakâr Hıristiyanlar çok azdır. Oysa Türkler, Hıristiyanlar tarafından öldürülenleri şehit kabul etmektedirler.

Ayrıca Türklerde mutlak bir itaat vardır. Bu da erdem ve kahramanlığın ödüllendirilmesinden ileri gelmektedir. İyi hallerini kanıtlayanlar, akıllı, deneyimli ve yürekli olduklarını ortaya koyanlar, yükselirler. Bu sebeple herkes başkalarını aşmak ister ve bu uğurda bütün yeteneklerini kullanarak, onur ve itibar kazanmak için savaşır.

Ayrıca ülkede insanlar arasında eşitlik gözetilmesi, bazı kişilere üstünlük tanınmaması da çok önemlidir. İtibarlı konumlara gelen bütün amirler; paşa, beylerbeyi, serasker gibi bu konuma doğuştan soylu bir aileden geldikleri için getirilmiş değillerdir. Ünleri veya soylulukları ile övünecekleri yerde şöyle konuşurlar: “Benim babam bir rençperdi veya gündelikçiydi veya çobandı, ama ben çalışkanlığım, kahramanlığım ve deneyimlerimle kendimi gösterip bu konuma geldim, kendime itibar ve servet sağladım.” Bence gerçek soyluluk da soydan gelen değil, erdemler sayesinde edinilendir.

Türklerde başka bir özellik de, gerek barış sırasında gerekse savaş halinde ordunun sürekli sefere hazır durumda tutulması ve askerlerin savaşmadıkları zaman da, sefere katılmış gibi paralarını almalarıdır. Sefere çıktıklarında yiyecek, içecek ve erzak derdine düşmezler, buldukları ile yetinirler. Oysa Almanların durumu böyle değildir. Türkler gerek savaş sırasında, gerekse sair zamanlarda bu bakımdan gayet ölçülü ve düzenlidirler.”

Salomon Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk1578-1581*,(Çeviren: S. Türkis Noyan),Kitap Yayınevi, İstanbul 2004, s.174-175.

1.Türklerin zafer kazanmalarında dininin etkisi ne olmuştur?

.....

2. Türklerde önemli kademelere gelmenin şartları nelerdir?

.....

3. Ordunun sürekli savaşa hazır halde tutulmasının faydaları ve zararları neler olabilir?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -3

<p>Osmanlı ordu sisteminin güçlü yönleri</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Osmanlı ordu sisteminin zayıf yönleri</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Osmanlı ordu sisteminde neleri değiştirmek isterdiniz?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Günümüz ordusunun Osmanlı ordusundan üstünlükleri nelerdir?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Osmanlı ordusunun günümüz ordusundan üstünlükleri nelerdir?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Bilgi Notu

“Kuruluş yıllarında Osmanlı Beyliği'nin düzenli birlikleri yoktu. Gerektiğinde, gazilerden oluşan ve tamamı atlı olan aşiret kuvvetlerinin toplanması ve sefere çıkarılması sağlanırdı. Savaş bitince bu kuvvetler dağılır ve herkes işiyle gücüyle meşgul olmaya başlardı.

İlk fetihleri yapanlar hep uç kuvvetleriydi. Uç beyliği devrinde Gâziyânı Rum, Ahiyânı Rûm ve Abdalânı Rûm adları altında teşkilâtlanmış zümrelerden istifade edilmiş, fethedilen yerlerin Türkleşmesinde bu zümrelerin büyük rolü olmuştur.

İlk düzenli birlikler Orhan Gazi zamanında, Bursa'nın fethinden sonra kuruldu. Bursa Kadısı Çandarlı Kara Halil'in teklifiyle yaya ve müselleme (atlı) birlikleri teşkil edildi. Başlangıçta sağlıklı ve güçlü Türk askerlerinden 1000 yaya ve 1000 atlı asker yazıldı. Bunlar sefer sırasında ücret alacaklar, barış zamanında ise kendilerine tahsis edilen araziye ekip biçmekle meşgul olacaklardı.

Türklerin Avrupa kıtasına geçmelerinden sonra Rumeli'de fetihlerin artmasına paralel olarak askere olan ihtiyaç daha da arttı. Sultan I.Murad büyük hukukçu Karamanlı Rüstem'in teklifi ve Çandarlı Kara Halil Efendi'nin bunun meşruiyetini izah etmesi üzerine, esir düşen erkeklerden beşte birini devlet hesabına almak ve bunlardan asker ihtiyacını karşılamak maksadıyla bir kanun çıkardı. Daha sonra bu usule pençik (pençeyek, beşte bir) sistemi denildi.

Ankara Savaşı'ndan sonra fetihlerin durması yeni asker kaynağı aranmasına yol açtı. Bu da devşirme sisteminin doğmasına sebep oldu. Daha önceki İslâm devletlerinde uygulanmayan bu sistem, aslında Çelebi Mehmed zamanından itibaren uygulanmış ise de, kanunlaşması II. Murad zamanında gerçekleşti. İhtiyaca göre beş altı yılda bir yapılan devşirme işlemi yapılırdı. Devşirme kanununa göre Osmanlı tebaası Hıristiyan çocuklarından şartları elverişli olanlar belli bir eğitimden geçirildikten sonra kapıkulu askeri yapılmıştır.

Kapıkulu askerleri yaya ve atlı olarak iki gruba ayrılmaktaydı. Yaya sınıfı, acemi oğlanlar ocağı, yeniçeri ocağı, cebeci ocağı, topçu ocağı, top arabacıları ocağı, humbaracı ocağından oluşmakta idi. Osmanlı Devleti'nin iki buçuk asır kadar süren

başarılarında önemli rol oynayan kapukulu sipahileri ise sipahtar, silahtar, sağ ve sol ulufecilerle sağ ve sol garipler olmak üzere altı bölük ten oluşturulmuştur.

Eyalet askerleri, kapukulu askerlerinin yanında Osmanlı devletinin savaş gücünü oluşturan diğer önemli gruptu. Klasik dönemde eyalet kuvvetleri tımarlı sipahi, yaya, müselleme, yürük, cerehor, canbaz, akıncı, deli, azab, gönüllü ve beşli denilen birliklerden oluşurdu.

Eyalet kuvvetlerinin en önemli kısmını tımarlı sipahi denilen topraklı süvariler teşkil ederdi. Sistemin esasını önceki Türk-İslâm devletlerinde de var olan ıktâ teşkil etmektedir. Devlete ait toprakları tasarruf eden ve kendilerine sahibi arz da denilen tımar sahipleri, tasarruf ettikleri yerin yıllık gelirine göre yeme, içme, silah ve at gibi her türlü ihtiyaçları kendilerine ait olmak üzere atlı askerler yetiştirmek zorundaydılar. Tımarın gelirine göre sipahinin kaç cebellü ile sefere katılacağı, yanında ne kadar çadır ve benzeri malzeme bulunduracağı ayrıntılarıyla kaydedilirdi.

Sipahiler barış zamanlarında mutlaka tımarlarının başında bulunmak zorundaydılar. Ölen tımarlı sipahinin dirliğinin bir kısmı, varsa erkek evladına verilir, oğlu olmayanın tımarı, yine asker sınıftan uygun birine tevcih edilirdi. Her sancağın tımarlı sipahileri bölüklere ayrılırdı Sipahiler sefer zamanlarında bağlı buldukları alay beyinin, o da sancak beyinin emri altında savaşa giderdi.

Osmanlı Devleti'nde tımarlı sipahilerden başka yine eyalet askeri statüsünde olmak üzere Akıncılar, Deliler, Azaplar, Yayalar ve Yürükler gibi muhtelif asker unsurları bulunmaktaydı. Bütün bunların dışında ihtiyaç duyuldukça veya dönemlerin özelliklerine göre ordunun muhtelif hizmetlerini yürütmek için garipler, canbazlar ve tatarlar, gönüllüler, beşliler, yerli kulu askerleri, çerde, voynuklar gibi muhtelif isimlerle anılan Müslüman veya gayrimüslim kuvvetler bulunmaktaydı. Bu kuvvetler daimî olmayıp çeşitli muafiyetler karşılığında belirli hizmetleri yapmakla yükümlü idiler. Meselâ çerde denilen askerlerim görevleri hacca gidenleri korumak idi.”

3.1.5. Örnek 5:

Seyyahların Dilinden Medreseler

Sınıf: 10

Ünite -2: Dünya Gücü: Osmanlı Devleti (1453–1600)

İlişkili Kazanım: Osmanlı eğitim sisteminin temel özelliklerini ve işleyişini kavrar.

Öngörülen Süre: 80 dk.

Dersin Amacı: Osmanlı eğitim sisteminin özellikleri ve işleyişini kavrayabilme.

Anahtar Soru: Eğitimden beklentileriniz nelerdir?

Hedeflenen Öğrenme Çıktıları

Bütün öğrenciler: Osmanlı Devleti'nin eğitim sisteminin özelliklerini fark edebilecektir.

Birçok öğrenci: Osmanlı Devleti'nde eğitim sisteminin özelliklerini kavrayacaktır.

Bazı öğrenciler: Osmanlı Devleti'nde var olan eğitim sistemi ile Günümüz eğitim sistemi arasındaki benzerlikler ve farklılıkları analiz edebilecektir.

Derse Hazırlık /Malzemeler

Çalışma Yapraklarını grup sayısı kadar çoğaltınız. Çalışma Yapağı-1 ve 2 etkileşimli tahta yolu ile tüm sınıfa sunulabilir.

İşleniş

1. Çalışma Yapağı-1'i öğrencilerinize dağıtınız. Çalışma yapağındaki soruları birlikte cevaplandırmalarını isteyiniz. (5dk)
2. Öğrencilerinizi 4'er kişilik gruplara ayırınız bu gruplar asıl gruplar olacaktır.
 - Gruplara isim vermelerini isteyiniz.
 - Her gruptaki öğrencileri A, B, C ve D harfleri ile isimlendiriniz (5dk)
3. Bütün gruplardaki aynı harfleri taşıyan öğrencileri bir araya getirerek uzman gruplar oluşturunuz.
 - Uzman gruplara harflerini taşıyan çalışma yapraklarını dağıtınız.

- Uzman grupların ellerindeki çalışma yaprağını birlikte inceleyerek çalışma yaprağındaki soruları birlikte cevaplandırmalarını isteyiniz (10dk)
- 4- Uzman grupları dağıtarak asıl grupların yeniden oluşturulmasını isteyiniz.
- Her öğrencinin kendi uzmanlığını gruptaki diğer öğrencilerle paylaşmalarını isteyiniz. (15dk)
- 5. Her gruba Çalışma Yaprığı-3'ü vererek grupça soruların cevaplanmasını isteyiniz. (10dk)
- 6. Bilgi notunu gruplara dağıttınız Çalışma Yaprığı-3 ile bilgi notu arasındaki farklar ve benzerlikleri bulmalarını sağlayınız. (10dk)
- 7. Külliye örneğinden yararlanılarak Osmanlıdaki eğitim ortamları, öğrenciler, eğitim verenler, dersler, öğrencilerin ve öğretmenlerin yaşamlarıyla ilgili medrese de bir gün adlı bir metin yazdırınız.
- Metinlerden birkaç tanesini sınıfta okutunuz. (20dk)

Değerlendirme

Öğrencilerinizden bu derste öğrendikleriyle ilgili üç soru türetmelerini ve bunlardan birini cevaplamalarını isteyiniz. (5dk)

ÇALIŞMA YAPRAĞI-1

Resim-1: Takiyyüddin'in Rasathanesi

Kaynak: www.akat.org/ast_tarihinden/osmanli_astronomisi, Erişim Tarihi: 03.04.2017.

Resim -2: Süleymaniye Külliyesi

Kaynak: www.suleymaniye.yek.gov.tr, Erişim Tarihi : 03.04.2017.

1. Resim -1'de var olan eğitim hakkında neler söyleyebilirsiniz?

.....

2. Resim -2'de hangi kurumlar yer alıyordu?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2-A

Kaynak: Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581

“Konstantinopolis'te camilere bağlı vakıf kuruluşlarından en önemlisi Şehzade Mehmed (Sultan Mehmet jeni) Camii'nin okuludur. Camilere bağlı okullar yüksek öğretim kuruluşlarıdır. Buralardan yetişenlere danişmend (Talisman) denir ve bunlar dini veya idari görevlere atanırlar. Örneğin kent içinde yargıçlık görevini üstlenen kadılar ya da kadiasker (Cadilesskir) denen askeri yargıçlar bunlar arasından seçilir. Öğrencileri okutan ya da camilerde namaz kıldıran hocalar (Odscha) da aynı kuruluştaki yetiştirilirler.

Yüksek okul veya medresedeki öğrencinin durumu ise şöyledir: Orada kutsal saydıkları kitabı ve dünyevi hukuk yasalarını öğrenmek zorundadır. Her iki ders konusu birbiriyle çok yakın ilişki içindedir ve tek bir fakülte sayılır. Sadece tıp bilimi bu okulun dışında bırakılmıştır. Bu bilim eczacılarla berberler tarafından uygulanır. Bunların dışında da Yahudilerin ve onlar gibi hilekarların elindedir.

Aristoteles, Platon, Sokrates, Hippokrates gibi eski Yunan filozoflarının eserlerinin Arapça çevirileri de yapılmıştır: Aristo (Erasto) , Eflatun (İflaton) , Sokrat (Suera), Bokrat (Puera). İlim adamlarının arasında çok ünlü öğretmenler ve bilge kişiler vardır, bunlara “imam” derler: Ebu Hanıfa (Ebuehamieue), İmam Hanbal (İmam Hambeli) ve İmam Malik (İmam Malela) en önemlileridir. Bunların üçüne de bilgelikleri nedeniyle büyük değer verirler. Sıralamada dördüncü olan İmam Şafii (İmam Schaueli) ise daha çok Arapların medreselerinde itibar görür”

Salomon Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581*, (Çeviren: Türkis Noyan) Kitap Yayınevi, İstanbul 2014, s.136.

1. Medreseler hangi kurumlara bağlıdır?

.....

2. Medreselerde hangi yöneticiler yetiştirilirdi?

.....

3. Medreselerde verilen dersler neler olabilir?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2-B

Kaynak: Türkiye Günlüğü 1573-1576

“Tercümanımız Murat Bey'den öğrendiğime göre, Sultan Mehmed camiinde sekiz okul [sahn-ı semân] (belki de okulda sekiz sınıf) ve her birinde 16-17 öğrenci varmış. Bunların her birine günde iki akçe ödeniyormuş. Her sınıfın müderrisi (yani öğretmen, *Praeceptor* veya *Doctor qui legit*) 60-70 akçe veya okuttuğu kitaba göre daha fazlasını alıyor. Sultan Süleyman'ın okulunda altı sınıf ve beş müderris var ve burada da öğrenciler ikişer akçe alıyorlar. Okulda Muhammed'in sözleri öğretiliyor ve açıklanıyor. Sultan Bayezid'in okulunda ise müftü ders vermekteymiş ve çok öğrencisi varmış.

Ayasofya'da da okullar var ve camide doktor seviyesinde bir öğretmen ders vermektedir. Ayrıca paşaların yaptırdıkları diğer önemli camilerde de okullar (*Gymnasicee*) bulunmaktadır. Diğer kentlerdeki ve büyük köylerdeki okullar da neredeyse sayılamayacak kadar çoktur.”

Stephan Gerlach, *Türkiye Günlüğü 1573-1576*, (Editör: Kemal Beydilli, Çeviren: Türkis Noyan), Kitap Yayınevi, İstanbul 2010.s.485.

1. Yukarıdaki metne göre medresede eğitim yapan öğrencilere günde iki akçe ödenmesinin amacı ne olabilir?

.....

2. Okulları kimler niçin yaptırmış olabilir?

.....

3. Bu okulların hepsi aynı seviyede mi eğitim vermektedir?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2-C

Kaynak: İstanbul'dan Mektuplar

“Daha önce Haliç'in her iki tarafındaki camilerin plan bakımından aşağı yukarı Ayasofya'ya benzediklerini söylemişim. İstanbul'da muhtelif padişahlar tarafından yaptırılmış birçok camiler var. Selâtin camilerin her biri büyük bir dış duvarla çevrilmiştir. Bu duvarların içinde cami binası, ön avlu ve ekseriya camiye yaptırmış olan padişahın türbesini ihtiva eden bahçe bulunur. Bu selâtin camilere bağlı birçok müesseseler de var. Cami duvarlarının dış tarafında inşa edilmiş olan bu tesisler arasında medrese, softaların ve talebelerinin kaldıkları ilâhiyat mektebi, fakirler için aşhane, kütüphane, hamam ve yabancıların barınması için misafirhaneler bulunmaktadır. Bundan dolayı şehrin yedi tepesinde yükselen bu camilerin heybetli görünüşünü ve işgal ettikleri geniş sahâyı anlamak kolaylaşıyor.”

Georgina Max Müller, *İstanbul'dan Mektuplar*, (Çeviren: Afife Buğra) Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1978, s.66.

1. Yukarıdaki metinde yer alan külliyeleeri günümüzdeki hangi kuruma benzetebiliriz?

.....

2. Birçok müessesenin aynı alanda var olmasının amaçları neler olabilir?

.....

3. Bu yapılarda yapılan eğitim hakkında neler söyleyebiliriz.

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2-D

Kaynak: Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581

“Gerek Konstantinopolis'te, gerekse başka kentlerde erkek çocuklara okuma yazma öğreten ilkokulların sayısı çok yüksektir. Öğretmen olmayı kendine uygun gören herkes ders verebilir. Bu amaç için özel binalar, okullar yoktur. Öğretmen her yerde, isterse kendi evinde dahi öğrencileri kabul eder. Zengin aileler çocukları için evlerine özel öğretmenler getirtirler. Çocuklar Almanya'da olduğu gibi sertlik ve korku yöntemiyle eğitilmezler. Bizde azar, dayak, itiş kakış yüzünden çocukların öğrenme hevesi kırılmaktadır. Gerçi Türkler de çocukları cezalandırırlar, ama daha ölçülü davranırlar ve onlara karşı daha büyük bir sabır gösterirler. Bu da bir öğretmene en çok yaraşan ve övülmeyi hak eden davranış biçimidir. Eğer çocukları dövmek gerekirse, çıplak ayak tabanlarına ince bir değnekle vururlar, Hıristiyanlarda adet olduğu gibi kızılılık sopası ile dövmezler.

Türklerde tanık olduğum garip bir uygulama da, erkek çocukları hep bir arada yüksek sesle okumalarıdır. Böyle yaparken herhalde birbirlerinin kafasını karıştırıp şaşırtırlar. Okurken hareketsiz durmazlar, uykulu veya sarhoşmuş gibi bir yandan bir yana sallanırlar. Hemen hemen hepsi Kuranı ezbere bilirler. Her ne kadar Arapça olan sözleri anlamasalar da, metni belleklerine işlemeleri yeterli görülür, çünkü sonradan Arapçayı öğrenip anlamını da kavrarlar. Bence bu yöntem çok doğru ve faydalıdır. Bizim okullarımızda da diller ve sanatlar öğretiminin yanı sıra Mezmur'u, havarilerin yazılarını çocuklara ezberletmeler yararlı olacağı kanısındayım, çünkü o yazılanların anlamını ilerde mutlaka daha iyi kavrayacaklardır. Diğer bilim dallarında ise, çocukların doğrudan doğruya konunun kaynağına indirilmelerinden yanayım.”

Salomon Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581*, (Çeviren: Türkis Noyan) Kitap
Yayınevi, İstanbul, 2014, s.136-138.

1. Osmanlı Devleti'nde çocukların eğitimi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

.....
.....

2. Almanya'daki eğitim ile Osmanlı Devleti'ndeki eğitim anlayışındaki farklılıklar nelerdir?

.....
.....

3. Yazarın ezber hakkındaki görüşlerine katılıyor musunuz?

.....
.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -3

Osmanlı eğitim sisteminin güçlü yönleri
Osmanlı eğitim sisteminin zayıf yönleri
Osmanlı eğitim sisteminde neleri değiştirmek isterdiniz niçin?
Günümüz eğitim sisteminin Osmanlı eğitim sisteminden üstünlükleri nelerdir?
Osmanlı eğitim sisteminin günümüz eğitim sisteminden üstünlükleri nelerdir?

Bilgi Notu

“Medreseler vakıflar aracılığı ile kurulurlardı. Zengin ve hayırsever bir kişi herhangi bir yerde böyle bir kuruma ihtiyaç olduğunu öğrendiğinde gerekli teşebbüslerde bulunarak medrese inşa ederdi.

Medreselerde yapılan eğitim çeşitli kademelerden oluşmaktaydı. Genel olarak köylere kadar yayılan medreselerde (sıbyan mektebi denilebilir)bugünkü anlamıyla ilköğretim verilmekteydi. Mezun olan öğrencilerden kabiliyetli olanlar hocası ile ailesinin işbirliği ile bir üst derecedeki medreseye gönderilirdi.

Geleneksel eğitim sisteminde teke tek eğitim vardı. Yani hoca öğrenci ile doğrudan ilgilenmek durumundaydı. Eğitimin belli bir sürede yapılma zorunluluğu yoktu. Verilen dersi başaran öğrenci bir üst düzeydeki derse devam ettirilirdi. Günümüzdeki gibi bir not verme sistemi de yoktu. Müderris bir konuyu tam anlamıyla öğreninceye kadar onu okutmaya devam ederdi.

Osmanlı eğitimine dair yazılan eserler incelendiğinde, çocuklara sevgi ve şefkatle ama disiplini bozmayacak tarzda eğitim verilmesi ısrarla tavsiye edilmektedir Korkutmadan, sevdirek, ödüllendirerek yapılan eğitimin çocuklar tarafından daha iyi karşılandığı bilindiğinden medreselerde bu yönde icraat yapılmaktaydı. Mamafih hocaların karakterlerindeki farklılıklar sebebiyle, sert davranışlı olanların varlığı da söz konusudur. Dayak var ise de bu devrin şartlarına göre oldukça mutedil idi.

Medreseler her kademedede ücretsiz eğitim yapmaktaydılar. Büyük medreselerde öğrencinin yeme, içme, yatma, giyim kuşam, öğrenim ile ilgili masrafları vakıf tarafından karşılanmaktaydı. Yani yatılı öğretim yapılmaktaydı. İlk öğretimde ise çocuklar ailelerinin yanında kaldığından bu konuda vakfın bir mükellefiyeti olmazdı. İlköğretim düzeyindeki eğitime kız çocukları da devam edebilmekteydi. Yalnız daha ileri düzeydeki eğitim kurumları erkeklere yönelikti. Ancak zengin aileler kızlarına özel dersler verdirmek suretiyle üst düzeyde eğitim edinmelerini sağlayabilmekteydiler.”

3.1.6. Örnek 6:

Keşifler ve Kaşifler

Sınıf: 10

Ünite -2: Dünya Gücü: Osmanlı Devleti (1453–1600)

İlişkili Kazanım: Coğrafi keşiflerin Avrupa'nın siyasi, sosyal ve ekonomik yapısına etkisini açıklar.

Öngörülen Süre: 80 dk.

Dersin Amacı: Coğrafi keşiflerin Avrupa'nın siyasi, sosyal ve ekonomik yapısına etkisini açıklayabilme.

Anahtar Soru: Coğrafi keşifler kölecilik anlayışına nasıl etkide bulunmuştur?

Hedeflenen Öğrenme Çıktıları

Bütün öğrenciler: Coğrafi keşiflerin ekonomik sonuçlarını bilir.

Birçok öğrenci: Coğrafi keşiflerin dünya ekonomisine etkilerini fark eder.

Bazı öğrenciler: Coğrafi keşiflerin Osmanlı Devleti'ne etkilerini açıklayabileceklerdir.

Derse Hazırlık / Malzemeler

Derse gelmeden önce öğrencilerden coğrafi keşif, ve yerli kelimeleri hakkında bilgi edinerek gelmeleri istenir. Çalışma Yapraklarını öğrencilerden oluşturacağımız grup kadar çoğaltınız.

İşleniş:

1. Öğrencilerinizi 4 gruba ayırınız.
 - Gruplara isim vermelerini isteyiniz. (5dk)
2. Çalışma Yapağı-1'i bütün gruplara dağıtınız ve resimleri incelenmelerini ve soruları cevaplamalarını isteyiniz. Çalışma yapağını Etkileşimli tahtada göstererek soruların sınıfça cevaplanmasını da sağlayabilirsiniz. (10dk)

3. Çalışma Yaprağı-2'yi etkileşimli tahtada göstererek soruların sınıfça cevaplanmasını sağlayınız. (10dk)

4. Her gruba çalışma yaprağı 3-A'yı veriniz

- Gruplardan ellerindeki çalışma yaprağındaki metine bir isim bulmalarını isteyiniz
- Gruplardan ellerindeki çalışma yaprağını birlikte inceleyerek Çalışma Yaprağın da yer alan soruları birlikte cevaplandırmalarını isteyiniz.
- Çalışma Yaprağı 3- A' da ki sorulara verilen cevapları tüm gruplara okutunuz.

(10dk)

5. Aynı uygulamayı Çalışma yaprağı 3- B,C, D içinde uygulayınız. (30dk)

6. Çalışma Yaprağı-4'ü tüm gruplara dağıtarak soruları cevaplamalarını isteyiniz.

(5dk)

7. Bilgi notunu okutunuz. (5dk)

Değerlendirme

Öğrencilerinizden bu derste öğrendikleriyle ilgili üç soru türetmelerini ve bunlardan birini cevaplamalarını isteyiniz. (5dk)

ÇALIŞMA YAPRAĞI -1

Resim -1: Amerika Kıtasının keşfi

Kaynak :[www.turkcebilgi.com/coğrafi keşifler](http://www.turkcebilgi.com/coğrafi_keşifler), Erişim Tarihi:05.03.2017.

Resim-2:Köle ticareti

Kaynak: <https://onedio.com/haber/7-maddede-insanligin-en-onursuz-hareketi-olan-kolelik-ve-tarihi-543483>, Erişim Tarihi:05.03.2017.

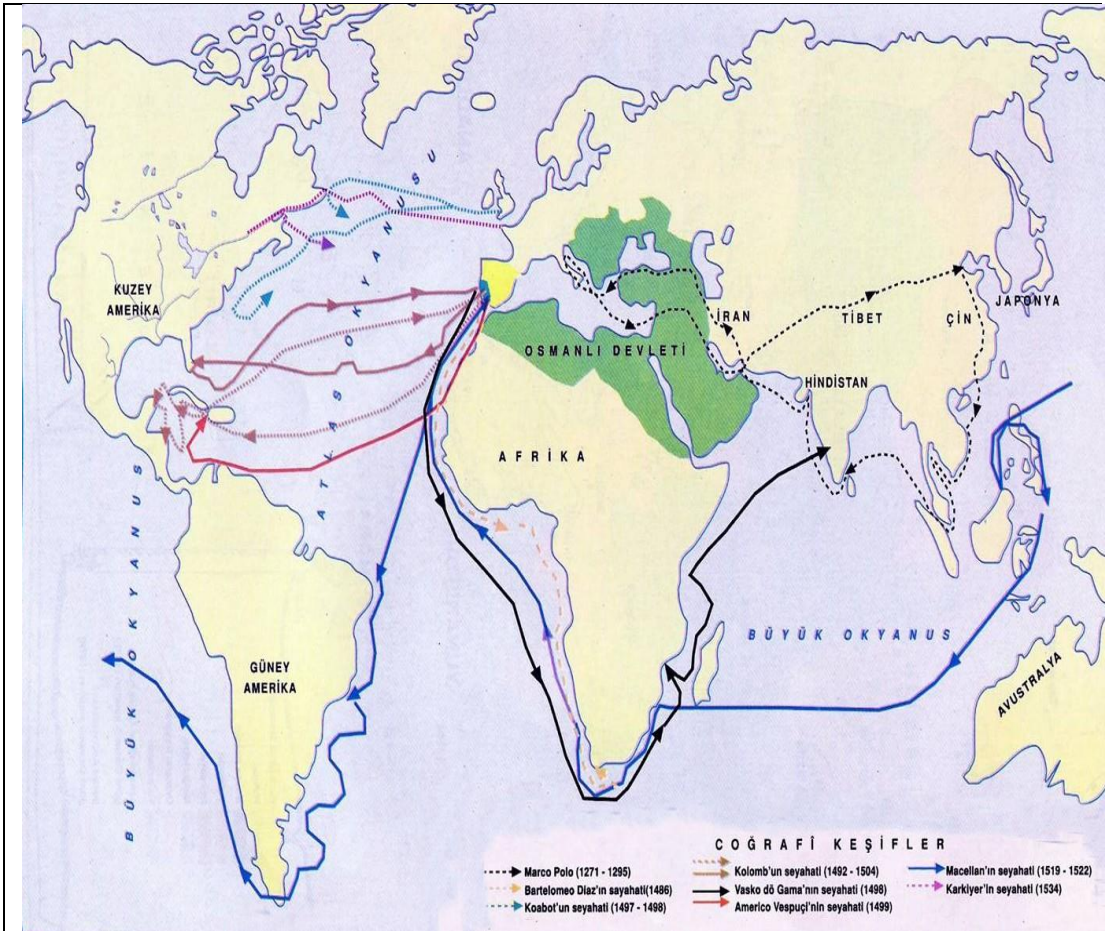
1. Yukarıda yer alan iki resimde gösterilen olayların kronolojik sırası nasıldır?

.....

2. Resim 2-de yer alan esirlerin duygularını nasıl tanımlayabilirsiniz?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2

Harita: Coğrafi Keşifler

Kaynak: <http://www.yardimcikaynaklar.com>, Erişim Tarihi:05.03.2017.

1.Yukarıda yer alan haritaya göre Coğrafi keşifler Osmanlı Devletini hangi yönlerden etkilemiş olabilir?

.....

.....

.....

2.Osmanlı Devleti'nde yetkili olsaydınız Coğrafi keşifler karşısında hangi tedbirleri alırdınız?

.....

.....

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI-3-A

Kaynak: Seyir Defterleri

“Az sonra karşıma iki üç köy çıktı, köy halkı kıyıda toplanıp bizi çağırıyor, Tanrı’ya şükrediyordu. Kimileri bize su, kimileri yiyecek getiriyor, kimileriye karaya çıkma niyetinde olmadığını görünerek suya atlayıp yüze yüze yanımıza yaklaşıyorlardı. Anladığımız kadarıyla bize gökten gelip gelmediğimizi soruyorlardı. İçlerinden biri, bir ihtiyar, yanıma çıktı, ötekilerse dışarıda, kadın erkek, sesleri yettiğince bağırıyorlardı: “Koşun, gökten gelen adamları görün! Yiyecek içecek getirin onlara!”

Sürü sepet geldiler, aralarında çok kadın vardı, her biri bize bir şey getiriyordu. Kendilerini yere atarak, ellerini göğe kaldırarak Tanrı’ya şükrediyorlar, çığlık çığlığa bağırarak bizi çağırıyor, karaya çıkmamızı istiyorlardı. Ama ben adayı boydan boya çeviriyor görünen sığ sualtı kayaları yüzünden bunu göze alamıyordum. Bu sıklıkla kıyı arasında kalan açıklık Hıristiyanlık dünyasındaki bütün gemilerin demirleyebileceği doğal bir liman oluşturuyor, ama giriş çok dar. Şurası gerçek ki bu çemberin içinde çok sayıda gömülü taş var, ama deniz bir kuyunun içindeki sudan daha az çalkantılı.

Bu sabahki gidişim bütün bu ayrıntıları görüp anlayarak siz yüce efendimize rapor hazırlayabilmek, ayrıca bir tabya yeri seçebilmek içindi. Bir ada oluşturur gibi denize sokulan bir dil gördüm, karadan büsbütün ayrılmış değildi, üzerinde de altı ev vardı. Bu çıkıntı iki günlük bir çalışmayla karadan koparılıp bir adaya dönüştürülebilir; ama kendi payıma bunu pek de gerekli görmüyorum, çünkü bu adamlar çok temiz yürekli ve kesinlikle savaş sanatını bilmiyorlar. Yüce efendimiz bizim oraya getirmek üzere yanıma aldığım yedi yerliye bakarak buna karar verebilirler, bu yedi kişiyi dil öğrettikten sonra ülkelerine geri göndermek amacıyla getiriyorum. Yüce efendimiz buyruk verselerdi bunların hepsini Kastilya’ya getirebilir, diyelim olmadı, kendi adalarında tutsak tutabilirdik, çünkü bu adamlara gık dedirtmemek ve kendilerinden sağlanmak istenecek her şeyi yaptırabilmek için elli kişi yeter de artar bile”

Kristof Kolomb, *Seyir Defterleri*, (Çeviren: Sait Maden), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s.24-25.

1. Amerika yerlileri İspanyolları nasıl karşılamışlardır?

.....

2. Yerli halkın özellikleri nelerdir?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI-3-B

Kaynak: Seyir Defterleri

“Bu ülkeden ne gibi yararlar sağlanabileceğini yazmama gerek yok. Ama şurası kesin ki, bütün bu gördüğümüz topraklarda inanılmaz zenginlikler yatıyor yüce efendilerimiz. Ama ben hiçbir limanda pek oyalanmak istemiyorum, yeğlediğim tek şey elimden geldiğince çok ülke görmek ve siz efendilerimize bunları bir bir aktarmak.

Ama şimdi Tanrı izin verirse, bulunup araştırılması kolay her yeri görmek mutluluk verecek bana. Her yeri inceleyip yavaş yavaş tanımaya, bu dili buyruğum altındaki herkese öğretmeye çalışacağım; gördüğüm kadarıyla her yerde aynı dil konuşuluyor. İleride bütün bu toplulukların Hıristiyan olduklarını bir düşünün, kim bilir ne yararlar sağlanacaktır bundan; belirli bir dini yok hiçbirinin, putperest de değiller. Yüce efendimiz bunlar için bir kent, bir de kale yaptırırlarsa bütün yöre halkı Hıristiyan olur çıkar.

Yüce efendimizin inanmalarını isterim ki bolluk, verimlilik, iklim ılımanlığı, Gine'nin veba saçan ırmaklarıyla en ufak benzerliği bulunmayan duru mu duru, temiz mi temiz akarsu zenginliği bakımından yeryüzünde böyle bir ülke daha olamaz. Gerçekten de yüce efendimize şükürler olsun, adamlarımdan bir tekinin bile başı ağrımadı, bir teki bile hastalanıp yatağa düşmedi; yalnız yaşlı birinin böbrek taşından sıkıntısı vardı, öteden beri ağrı çekermiş, iki gün içinde iyileşiverdi o da. Bu dediklerim her üç geminin adamları için de geçerli. Yüce efendimiz buraya kafası işler adamlar gönderseler (kuşkusuz Tanrı'nın da hoşuna gider bu), söylediklerimin doğruluğu hemen anlaşılacaktır.”

Kristof Kolomb, *Seyir Defterleri*, (Çeviren: Sait Maden), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015,s.75-76.

1- İspanyolların yerli halkın Hıristiyanlaştırılmasından ne gibi beklentileri olabilir?

.....

2- İspanyollar yeni ülkeden hangi yararları sağlayabileceklerini düşünüyorlardır?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI-3-C

Kaynak: İlyas Hanna Seyahatnamesi Bir Osmanlı Tebaasının Güney Amerika Yolculuğu (1668-1683)

“Bir gün 12 İspanyol ve 40 kölenin çalıştığı para basılan bir darphaneye gittim. Tam, yarım ve çeyrek olmak üzere üç değerde kesilmiş madeni paralar kümeler halinde ortalıkta yığılı idi. Yerliler para kümelerinin arasında sanki kum taneleri üzerinden geçer gibi yürüyorlardı.

Potosi'nin yakınında bolluğu bereketi dünyaca bilinen, 140 yıldır her tarafından zenginlik fişkırır meşhur bir dağ vardı. Orada çitle çevrili bir tepe gördüm. Dışarıdan bir tepe gibi görünse de içi boştu. Gümüş elde etmek için tepenin içinde yer altına girmişler, açtıkları galerileri de ağaç kolonlar dikerek göçük tehlikesine karşı sağlamlaştırmışlardı. Gümüş çıkarmak için kraldan izin almış olan madenciler, buradaki farklı ocaklarda faaliyet gösteriyorlar. Madenlerde yerli işçiler çalıştırılıyordu. Yeraltındaki tünellerde kayaları parçalama işinde çalışan 700 kadar yerli vardı. Madenden gümüş çıkarma işi kralın buyruğuna bağlı olduğu için, madenlerde çalıştırılan yerliler de krala bağlı köylerden seçiliyordu. Yasalar, köylerde yaşayan her on yerliden birinin madende çalışmasını şart koşuyordu. Eğer köy reisleri bunu reddederlerse, vali onları görevden uzaklaştırıyordu. Köylerden toplanan yerliler Potosi'ye geldiklerinde bir kraliyet görevlisi onları madenlere dağıtıyordu.”

İlyas Hanna, *İlyas Hanna Seyahatnamesi Bir Osmanlı Tebaası'nın Güney Amerika Yolculuğu*, 1668-1683, (Çeviren: Bekir Keskin) Kitap Yayınevi, İstanbul 2010, s.88.

1- İspanyolların elde ettiği altınlar Avrupa'da ne gibi değişmelere neden olmuştur?

.....

2-Avrupa'ya altın akışının Osmanlı Devletine etkisi ne olmuştur?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI-3-D

Kaynak: Moltke'nin Türkiye Mektupları

“Doğuda esaret bahis konusu olunca, bunda daima bir Türk kölesiyle Batı Hint’teki bir zenci esir arasında mevcut, dağlar kadar büyük fark gözden kaçmaktadır. Hatta bizim bu kelimeye verdiğimiz anlamla, esir kelimesi bile yanlıştır. Abd esir değil, hizmetkâr demektir. Abdullah, Allah’ın hizmetkârı, Abdülmecit, duanın hizmetkârı vb. dir. Satın alınmış bir Türk hizmetçisi kiralananmış olandan bin defa daha iyi durumdadır. Efendisinin malı, üstelik pahalı bir malı olduğu için efendi onu korur, hasta olursa bakar ve hadden, aşırı yorarak onu işe yaramaz hale getirmekten sakınır. Şekerkamışı çiftliklerinde çalışmak gibi işler hiç de bahis konusu değildir. Türklerin umumiyetle adamlarına karşı itidalli hareketten, adaletten ve hayırhahlıktan yoksun oldukları da söylenemez.

Herhangi bir Avrupa devleti Doğudaki bütün esirlerin azat edilmesini sağlasa, buna esirler pek az müteşekkir kalacaklardır. Daha çocukken velinimetinin evine giren esirler ailenin bir üyesi haline gelir. Yemeklerini, tıpkı ev işlerini onlarla birlikte yaptığı gibi, evin oğullarıyla beraber yer. Bu işler de çok defa bir ata bakmak ya da efendisine refakat etmek, hamama gittiği zaman elbiselerini götürmek, yahut atla dışarı çıktığı zaman çubuğunu taşımaktan ibarettir. Binlerce esirin, kahveciler ve tütüncülerin kahve pişirmek ve çubuk doldurup ateş vermekten başka iş yaptığı yoktur.

Esirlik hemen hemen hiç bir zaman sadece azat edilmekle son bulmaz. Esirin bütün ömrü boyunca geçimi de sağlanır. Çoğu zaman köle evin kızıyla evlenir, eğer evin oğlu yoksa efendisi onu kendine mirasçı yapar. Padişahın damatları bile satın alınmış esirlerdir, imparatorluğun büyük makam sahiplerinin çoğunun pazar fiyatını tahkik etmek de mümkündür.”

Helmuth Von Moltke, *Moltke'nin Türkiye Mektupları*, (Çeviren: Hayrullah Örs) İstanbul 1969, s.36.

1. Osmanlı Devleti’nde kölelerin durumunu belirtiniz?

.....

2. Avrupa’daki kölecilik anlayışı ile Osmanlı’daki kölecilik anlayışı arasındaki farklar nelerdir?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -4

Amerika da yaşayan bir köle olsaydınız İspanya kralından hangi isteklerde bulunurdunuz, nedenleri ile yazınız.

Saygıdeğer majesteleri

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Bilgi Notu

“Bazı Batı Avrupa ülkelerinde büyük bir zenginlik özellikle bu devletlerin yenedünyaya el atmasıyla ortaya çıktı. Büyük deniz ve sömürge ticareti XVI. yüzyıldan itibaren Doğu'nun kıymetli ürünlerinden ve özellikle altın ve gümüşten ibaret olan müthiş bir zenginlik oluşturmuştur. O zamana kadar Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasında şiddetle paylaşılmak istenen Akdeniz egemenliği, eski önemini kaybetti. Artık bütün ümitlerin bağlandığı bir yol haline gelen Atlas Okyanusu etrafında oturan ülkeler, İspanya, İngiltere ve Flemenk bu nedenle özel bir alana dönüştüler ve sömürge imparatorlukları kurdular. Baharat, tütün, şeker, kahve pamuk ve ipeği doğrudan üretici ülkelere sağlamaya başladılar.

Özellikle Amerika'nın keşfi ile Avrupa ulusları hayatlarında bir takım ekonomik kolaylıklar ve deniz ticareti ile büyük sermaye birikimleri oluşturmuşlardır. Bu yolla Avrupa'nın dünya ticareti (diğer ulusların özellikle Osmanlı'nın aleyhine olarak) artmış ve yeni ticaret yolları Avrupa'yı ekonomik kaynaklara ulaşma noktasında yeni alanlara yönlendirmiştir. ticaret hacmindeki genişlemenin eklenmesi ile yeni kıtalardan Avrupa'ya akan değerli maden miktarlarının yer aldığı ticari genişleme, Teknolojideki hızlı gelişme, nüfus artışı, üretim verimliliği yaşamın erdemlerine yönelen bir iktisat ve ekonomi anlayışını beraberinde getirmiştir.

Feodal lortlardan kendilerine devreden, halka karşı görevleri yerine getirebilmeleri için ihtiyaç duydukları para kaynakları sömürgelerden elde edilen değerli madenlerden sağlanabilirdi. Böylece Avrupa'da sermaye birikim hızla artarken zenginliğin göstergesi olan toprak yerini altın ve gümüşe bıraktı. Bunun sonucunda da ticaretle uğraşan burjuva sınıfı ve bu sınıfı destekleyen krallar güçlerini artırdı. Buna karşılık tarıma dayalı feodalite rejimi ve rejimin temsilcileri olan soylular sınıfı eski önemini kaybetti.”

Abdullah Mesud Küçükcalay, *Coğrafi Keşifler ve Ekonomiler Avrupa ve Osmanlı Devleti*, Çizgi Kitabevi, Konya 2001, s.218-229.

3.1.7. Örnek 7:

Osmanlı Devleti'nde Ticaret

Sınıf: 10

Ünite -2: Dünya Gücü: Osmanlı Devleti (1453–1600)

İlişkili Kazanım: Osmanlı ekonomisinin gelişimini değerlendirir.

Öngörülen Süre: 80 dk.

Dersin Amacı: Ticaretin Osmanlı ekonomisi ve toplum hayatındaki yeri hakkında çıkarımlarda bulunabilme

Anahtar Soru: Ticaretin Osmanlı ekonomisindeki yeri neydi?

Hedeflenen Öğrenme Çıktıları

Bütün öğrenciler: Osmanlı Devleti'nde ticari hayatın özelliklerini fark edecektir.

Birçok öğrenci: Osmanlı Devleti'nde ticari hayatın özelliklerini kavrayacaktır.

Bazı öğrenciler: Osmanlı Devleti'nde ticari hayatın özelliklerini değerlendirebileceklerdir.

Derse Hazırlık / Malzemeler

Çalışma Yapraklarını grup sayısı kadar çoğaltınız. (Çalışma Yaprağı-1 etkileşimli tahta yolu ile tüm sınıfa sunulabilir.)

İşleniş

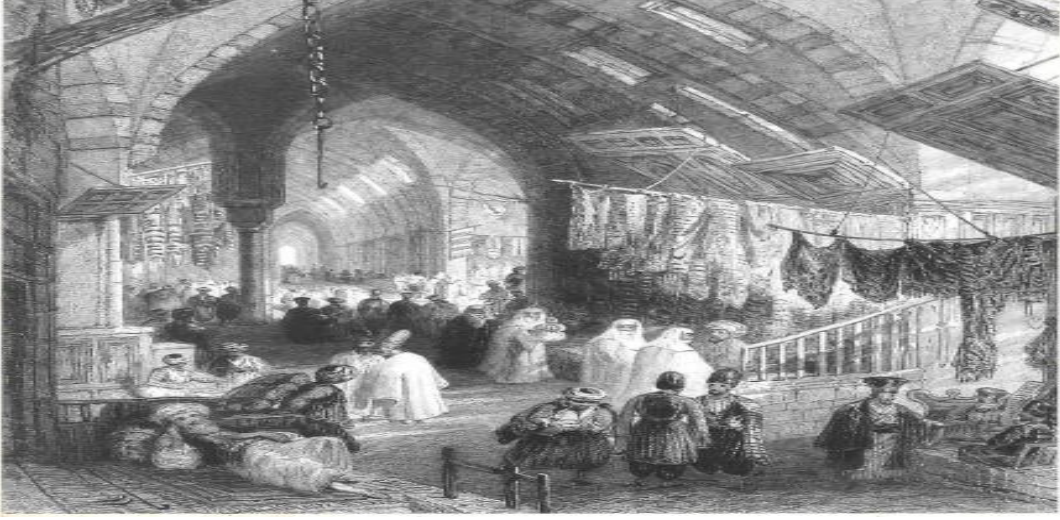
1. Çalışma Yaprağı.-1'i öğrencilerinize dağıtınız. İlgili soruları cevaplamalarını isteyiniz. (5dk)
2. Öğrencilerinizi 4'er kişilik gruplara ayırınız bu gruplar asıl gruplar olacaktır.
 - Gruplara isim vermelerini isteyiniz.
 - Her gruptaki öğrencileri A, B, C ve D harfleri ile isimlendiriniz (5dk)
3. Bütün gruplardaki aynı harfleri taşıyan öğrencileri bir araya getirerek uzman gruplar oluşturunuz.
 - Uzman grupların her gruba harflerini taşıyan çalışma yapraklarını dağıtınız

- Uzman grupların ellerindeki çalışma yaprağını birlikte inceleyerek çalışma yaprağındaki soruları cevaplandırmalarını isteyiniz. (10dk)
- 4. Uzman grupları dağıtarak asıl grupların yeniden oluşturulmasını isteyiniz.
- Uzman gruplarda edindiği bilgileri grup arkadaşlarıyla paylaşmalarını isteyiniz. (20dk)
- 4. Öğrencilerinizden bir gezi günlüğü yazmalarını isteyiniz. Yazılan günlüklerden yeteri kadarını örnek olarak sınıfta okutunuz. (15dk)
- 5- Öğrencilerinizden kendilerini Tüccar yerine koyarak, Ticaret yaparken karşılaştıkları güçlükler hakkında Osmanlı Devletinden istekte bulunacakları bir dilekçe yazmalarını isteyiniz. (15dk)
- 6. Bilgi notunu okutunuz. (5dk)

Değerlendirme

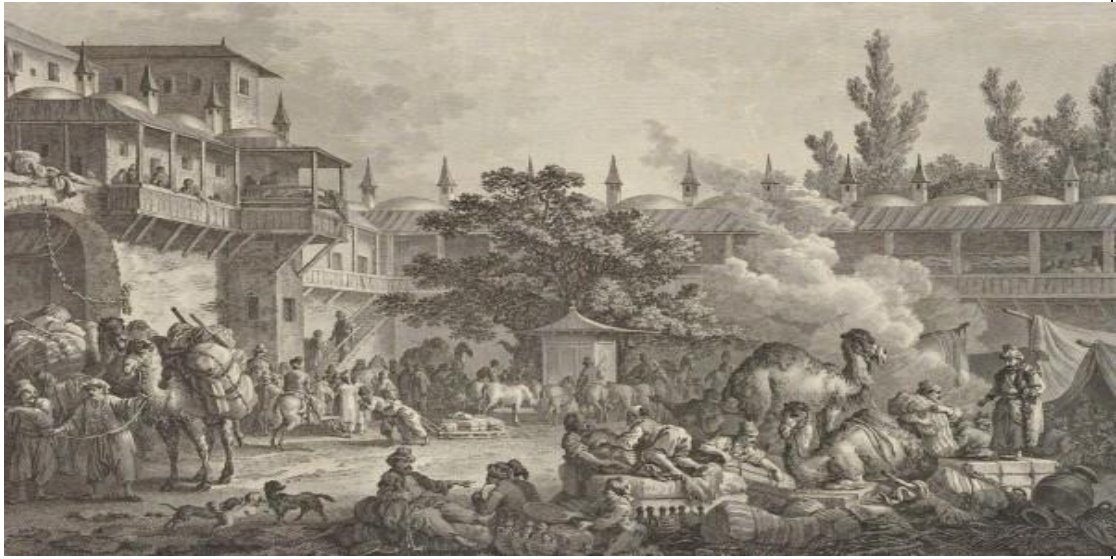
Öğrencilerinizden bu derste öğrendikleriyle ilgili üç soru türetmelerini ve bunlardan birini cevaplamalarını isteyiniz. (5dk)

ÇALIŞMA YAPRAĞI -1

Resim-1: Çarşı

Kaynak: Şafak Tunç, *Şehristan Seyyahların Hayal Şehri İstanbul*, İstanbul 2010, s. 244.

Resim-2: Kervansaray

Kaynak: www.listelist.com/osmanli-fotograf-arsivi, Erişim tarihi: 02.02.2017.

1. Sizce Resim 1'e göre ticaret nasıldır?

.....

.....

2. Resimlere göre ticaretin zorlukları nelerdir?

.....

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2-A

Kaynak : Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi

“Tokat, Türkiye'nin en faal ticaret merkezidir ve her taraftan oraya kervanlar gelir. Kayseri'den on günlük yolla gelen kervanlar, kök boya ve bir nevi sarı boya, Ankara'dan on üç günde gelen kervanlar sof ve diğer emtia, İzmir yolunu yirmi beş günde kat eden kervanlar çuha, baharat, şeker, kâğıt ve diğer Avrupa malları, Aydın'dan da pamuk, İstanbul'dan yirmi-yirmi bir günde gelen kervanlar muhtelif mallar getirip Tokat'tan bez, bakır ve demir mamulâtı vs. götürür. Erzurum'dan on beş günde gelen kervanlar, işlenerek mamul halde tekrar Erzurum'a götürdükleri bakır ve demir eşya, Diyarbakır'dan on sekiz günde gelen kervan da bez ve palamut, Musul'dan otuz günde gelen kervan, bez, boyalı tülbent ve palamut getirirler. Böylelikle Tokat, Küçük ve Uzak Asya ticaretinin mühim bir merkezi oluyor.”

Hrand Der Andreasyan, *Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi*, Everest Yayınları, İstanbul 2013, s.213.

1. Osmanlı Devleti'nde ticarete öne çıkan iller hangileridir?

.....

2. Hangi ürünlerin ticareti öne çıkmaktadır?

.....

3. Tüccarların yaşadığı zorluklar neler olabilir?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2-B

Kaynak: Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581

“Önemli camilerin ve mescitlerin yakınında genelde herkese açık olan konukevleri bulunur. Bunlar birbirinden heybetli binalardır. Yabancılar buraya atları, uşakları ve beraberlerindeki eşyalarıyla yerleşebilirler. Ancak bu konukevlerinde, Hristiyan ülkelerinde olduğu gibi, bir yönetici ve konuklara para karşılığında yiyecek içecek sunan bir hizmetli yoktur. Konuk burada sadece yağmurdan, fırtınadan korunma olanağı bulur. Yatağını ve battaniyesini beraberinde getirmek zorundadır. Yiyecek ve içeceği aş evlerinden temin edebilir. Atlar için saman ve arpa da uygun fiyata satın alabilir. Eğer yemeğini kendi pişirmek isterse, konukevinde bunu yapabileceği bir ocak bulunur. Yolcu bu ocakta yemeğini pişirirken aynı zamanda ısınabilir. Biraz pahalı da olsa, odun satın alabilme olanağı vardır. Bütün yolcular yanlarında kap kacak bulundururlar; çoğu kez erzakları da vardır, çünkü her yerde hazır yemek bulabilecekleri bir aş evi yoktur.

Genelde böyle kervansarayları (Carabansaray) yaptıran vakıf sahipleri, bu tesislerin ülke yüzeyine aralarında bir günlük yol kadar mesafe olacak şekilde dağılmış olmalarına dikkat ederler. Böylece yolcular bütün seyahatleri boyunca yolları üstünde her akşam kalabilecekleri bir kervansaray bulabilirler. Bunlardan bazılarının üst katında, binayı çepeçevre kuşatan dört koridor üzerinde birbirinden ayrı odalar bulunur. Bir kısmının ise giriş bölümü veya ayrı bölümleri yoktur, bir samanlık gibi tek mekândan ibarettirler. Odaların duvarlarında bir insan boyunun yarısı kadar yükseklikte ve iki adım genişliğinde taştan örülmüş bir yükselti bulunur, ocak da bunun üzerindedir ve konuk bu yükseltinin üzerinde oturup yemek yiyebilir ya da yatıp uyuyabilir. Atlar geniş avluda barındırılır. Onların rahat etmelerini sağlamak için yere serpilmiş kuru otlar ve yemlikler yoktur. Hayvanlar yemlerini yerden yemek zorundadırlar...”

Salomon Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581*, (Çeviren: S. Türkis Noyan), Kitap Yayınevi, İstanbul 2004, s.144-145.

1. Kervansaraylar yapılırken nelere dikkat edilmiştir?

.....

2. Kervansaraylar hangi amaçla kimler tarafından yaptırılmıştır?

.....

3. Kervansarayların sunduğu hizmet hakkında neler söyleyebilirsiniz?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2-C

Kaynak: Tavernier Seyahatnamesi

“Levant’a ister kervanla gidin ister tek başınıza seyahat edin, yürüyüş günlerini planlamak gelenek haline gelmiş. Ne var ki, bu günler birbirine eşit olamaz: Kimi zaman altı saat, kimi zaman on saat, kimi zaman ise on iki saat yürünür ve bu konudaki düzenleme, her yerde bulunmayan suya bağlı olarak yapılır. Ama her durumda kervan gündüzden çok gece yol alır; yaz mevsiminde sıcaktan korunmak, diğer mevsimlerdeyse konaklanacak yere gündüz varmak için bu uygulamaya başvurulur. Zira eğer akşama doğru varılacak olursa her şeyi gereğince yerleştirme, çadırları kurma, atları tımar etme, yemek pişirme, konaklamak için gerekli şeyleri edinme olanağı bulunamayabilir. Kışın ortasında ve çok kar yağdığında, elbette gecenin ikisinde ya da üçünde yola çıkılmaz, kimi zaman gün ağarınca kadar beklenir. Ama mevsim yazsa, yapılacak yürüyüşe bağlı olarak, ya gece yansında ya da güneşin batışından bir saat sonra yola çıkılır. Son seyahatim sırasında, İzmir’den yola çıkarken kervanımızda altı yüz deve ve hemen hemen bir o kadar da atlı vardı. Kimi zaman kervanlar daha da büyük olabiliyor ve develer aşağıda anlatacağım üzere tek sıra halinde gittiklerinden bir orduya benziyor ve hem yürürken hem de konakladıklarında çok fazla yer kaplıyorlar. Asya’da geceleri yol aldığımızda hava hiç de sağlıksız değil; aslında çoğu dışarıda, yere serilen bir kilimin üstünde yatan yolcular hiç de rahatsız olmuyorlar.”

Jean-Baptiste Tavernier, *Tavernier Seyahatnamesi*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2010, s.145.

1. Kervanlar günde ne kadar yol almaktadır?

.....

2. Kervanların çoğunlukla gece yolculuk yapmasının nedenleri nelerdir?

.....

3. Kervanla yolculuk yapsaydınız yanınıza neler almak isterdiniz?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2-D

Kaynak: 1814'de İstanbul ve Çanakkale'ye Seyahat

“İstanbul'da alışveriş edilen buna benzer daha pek çok yerler vardır. Bunlar arasında, özellikle Bedesten önemli bir yer tutar. Sanki her yöne çıkabilen sokaklarıyla üstü örtülü küçük bir şehir. Burada 45 sokak saydım. Esnaf, sattığı malın cinsine göre belli bir sokakta iş yeri edinirdi. Böylece sokakların tamamını kuyumcular, silâhçılar, tuhafiyeciler, deri eşya satıcıları gibi esnaf dolduruyor. Türlü türlü eşyanın bir arada sergilenmesi, seyyahın gözüne daha cazip görünüyor. Buradaki insanların zevkleri, birçok yönden bizimkilerden farklıdır.

İstanbul'da kullanılan uzunluk ölçüsü, takriben 30 Zoll (pus) eden "arşın" dır. Ağırlık ölçüsü ise, "okka" ve kilodur. Bir okka aşağı yukarı 2.5 Pfund gelir. Osmanlılarda uzunluk ve ağırlık ölçüleri birçok Avrupa devletlerinde olduğu gibi mütecânis (tek tip)değildir. Halep, Şam ve Kahire gibi ticaret şehirlerinin kendilerine has uzunluk ve ağırlık ölçüleri vardır. Fakat "dirhem", her yerde aynı olduğu için aradaki fark da İstanbul'da kolayca hesaplanabiliyor. Bir tüccar, Kahire ile Halep arasındaki okka farkını dirhem üzerinden hesaplayarak bulabilir.

İstanbul'daki Türklerin, namuslu ve dürüst alışverişlerine hayran oldum. Hemen hemen her gün Bedesten'e gidiyordum. Bizdeki alıcı ve satıcıların birbirlerini aldatmaya kalkışmalarına burada hiç rastlamadım. Satıcı, malına bir fiyat söylüyor. Alıcı ise, bu fiyattan aşağı bir fiyat veriyor. Verilen üçüncü fiyatta ya uyuşuyorlar yahut da alıcı çekip gidiyor. Kazanç hırsı, Müslümanların günde beş vakit namaz kılmalarına mâni olmuyor. Müezzin, ezân okuyunca, herkes camiye koşuyor. Esnaf dükkânlarını kapatmayıp biraz sonra geri döneceklerini belirtmek için kapılarının önüne birer bez çekiyorlar. Bu sonsuz itimat, hizmete göre değer kazanıyor. İstanbul'da hırsızlık vakalarına çok seyrek rastlanırmış. Bu işi yapsa yapsa ancak ya bir Yahudi, ya bir Ermeni ya da bir Rum yaparmış.”

Edward Raczynski, *1814'de İstanbul ve Çanakkale'ye Seyahat*, (Çeviren: Kemal Turan), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1980, s.26-28.

1. Bedesten hakkında neler söyleyebilirsiniz.

.....

2. Farklı ölçü birimlerinin kullanılmasının fayda ve zararları neler olabilir?

.....

3. Yazara göre Osmanlı esnafındaki kazanç hırsı hakkında neler söylenebilir?

.....

Bilgi Notu

“Osmanlı Devleti’nde gerek memleket içerisinde üretilen, gerekse ülke dışından gelen mahsul mamullerin üretildikleri yerler veya ulaştıkları limanlardan diğer yerleşim birimlerine dağıtılması işi toptancı tüccarlar tarafından yürütülürdü. Cinsi ne olursa olsun emtia, o malın dağıtımının yapıldığı kapan ya da hana getirilir ve buradaki perakendeci tüccara satış yapılırdı. Anadolu’da hanlar, sadece malların el değiştirdiği yerler olmayıp aynı zamanda tüccarlar arasında bağlantıların yapıldığı yerlerdir. Bunların pek çoğu büyük külliye içerisinde yer alan vakıf kuruluşları idi.

Osmanlı Devleti’nde ticaretle gerek Müslüman gerekse gayrimüslim halkın uğraşması serbestti. Ticaretin genellikle Müslüman olmayanların elinde olduğu şeklindeki kanaat tam anlamıyla doğru değildir. Önceleri hem Müslümanlar hemde zimmiler birlikte ya da ayrı ayrı her hangi bir engelle karşılaşmaksızın ticaretle uğraşabilmekteydiler. Devletin değişmez politikası, ticaretle uğraşanlara her türlü kolaylığı göstermektir. Osmanlı hükümeti, ticari mallar mümkün olduğu kadar gelsin gitsin ister. Ne kadar çok gelir giderse, devletin geliri o kadar artar, halk da zenginleşir.

Osmanlı Devleti’nin dış ticaretinde esas olarak belirlediği amaç, ordunun ve halkın kıtlık çekmesini önlemektir. Bu nedenle İthalatı ihracatı desteklemek yerine bunun tam tersini yaparak ihracatı sınırlayıp ithalatı serbest bırakmışlardır.

Osmanlı Toprakları, tarihin hemen her döneminde doğu ile batı dünyası arasında geçiş noktası olan özelliğine sahip olduğundan, yoğunluğu zaman zaman değişmekle birlikte, bu iki dünya arasında daima bir ticaret güzergâhı olarak yer aldı. İstanbul’un fethi ile birlikte devlet ticaretin her türlüyle daha yakından ilgilendi. Hatta Avrupalıların Ümit Burnu yolunu bulmalarından sonra da bu ilgi devam etti. Zira Uzak Doğu mallarının Avrupa’ya nakli XVI. Yüzyılda Orta Doğu ve Akdeniz üzerinden yapıldığı gibi Doğu Akdeniz ürünlerine dayalı ticarete tüccarlara hayli kar sağlamaktaydı.

3.1.8. Örnek 8:

Avrupalı Seyyahların Gözüyle Osmanlı Ailesi

Sınıf: 10

Ünite -2: Dünya Gücü: Osmanlı Devleti (1453-1600)

İlgili Kazanım: XV-XVI. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin toplum yapısını analiz eder.

Öngörülen Süre: 40 dk.

Dersin Amacı: Osmanlı Devleti'nin toplum yapısını analiz edebilme.

Anahtar Soru: Osmanlı dönemindeki aileler ile bugünkü arasındaki farklılıklar nelerdir?

Hedeflenen Öğrenme Çıktıları

Bütün öğrenciler: Osmanlı toplum yapısında ailenin nasıl şekillendiğini fark eder.

Birçok öğrenci: Osmanlı dönemindeki aileler ile bugünkü ailelerin benzerliklerini ve farklılıklarını analiz eder.

Bazı öğrenciler: Osmanlı dönemindeki aileler ile bugünkü ailelerin benzerliklerini görerek değişim süreklilik ilişkisini kavrayacaktır.

Derse Hazırlık / Malzemeler

Çalışma Yapraklarını öğrencilerden oluşturacağınız grup kadar çoğaltınız.

İşleniş

1. Öğrencilerinizi 5'er kişilik gruplara ayırınız bu gruplar asıl gruplar olacaklardır.

- Gruplara isim vermelerini isteyiniz.

- Her gruptaki öğrencileri A' dan E' ye kadar harfler ile isimlendiriniz. (5dk)

2. Çalışma Yaprakları-1'i bütün gruplara dağıtınız.

- Resimleri incelenmelerini ve soruları cevaplamalarını isteyiniz. Çalışma Yaprakını Etkileşimli tahtada göstererek soruların sınıfça cevaplanmasını da sağlayabilirsiniz. (5dk)

3. Bütün gruplardaki aynı numaraları taşıyan öğrencileri bir araya getirerek uzman gruplar oluşturunuz.

- Uzman grupların her birine Çalışma Yaprağı-2 den harflerini taşıyan çalışma yapraklarını dağıtınız

- Uzman gruplardan ellerindeki çalışma yaprağındaki metine bir isim bulmalarını isteyiniz.

- Uzman grupların ellerindeki çalışma yaprağını birlikte inceleyerek çalışma yaprağındaki soruları birlikte cevaplandırmalarını isteyiniz (10dk)

4. Uzman grupları dağıtarak asıl grupların yeniden oluşturulmasını isteyiniz.

- Her öğrencinin kendi uzmanlığını gruptaki diğer öğrencilerle paylaşmalarını isteyiniz. (10dk)

5. Çalışma Yaprağı-3'ü gruplara dağıtarak doldurmalarını isteyiniz. Çalışma yaprağını etkileşimli tahtada göstererek soruların sınıfça cevaplanmasını da sağlayabilirsiniz (5dk)

6. Bilgi Notunu okutunuz

Değerlendirme

Öğrencilerinizden bu derste öğrendikleriyle ilgili üç soru türetmelerini ve bunlardan birini cevaplamalarını isteyiniz. (5dk)

ÇALIŞMA YAPRAĞI -1

Resim-1

Kaynak: Salomon Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581*, (Çeviren: Türkis Noyan), İstanbul 2014.

Resim-2

Kaynak: Nicolas De Nikolay, *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğu'nda*, (Çeviren: Menekşe Tokyay, Şirin Tekeli), İstanbul 2014.

1. Resim-1 ne töreni ile ilgili olabilir?

.....

.....

2. Resim-2 deki kadınlar nereye gitmektedir?

.....

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2-A

Kaynak: Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581

“Türklerde düğün ve evlenme âdetleri konusunda şu bilgileri verebilirim: Bekâr bir adam bir genç kızla evlenmek isterse, onu babasından ister. Aslında kızı hiç görmemiştir (ya da tesadüfen çok kısa bir an görmüştür), yüzünün nasıl olduğunu bilemez, çünkü kadınlar yüzlerini kıldan dokunmuş, siyah bir peçe ile örterler. Genç kız bu peçenin arkasından bakarak dışarıyı görebilse de, dışarıdakiler peçenin gerisindeki yüzü göremezler. Sadece yolda yürüyen genç kızın boyu, kamburunun olup olmadığı hakkında bir fikir edinebilirler. Ama teni ak mı kara mı, benzi soluk mu, gözleri şaşlı mı, ağzı büyük mü bilinemez. Olsa olsa kadınların, kızların evin içinde gezinirken bitişik evin kepenkleri arasından seyredilmeleri mümkündür. Bu sebeple erkekler körü körüne evlenmek zorunda kalırlar ve çoğu kez de buna pişman olurlar, çünkü güzel bir kadın alacaklarını umarken bir acuze ile karşılaşabilirler.

Besbelli çok sık eş değiştirmenin ya da birkaç kadınla birden evli olmanın aile yaşamına getirdiği düzensizliğin ve huzursuzluğun bilincine vararak, zamanla daha ölçülü davranmayı yeğlemişler ve bir tek kadınla evliliği sürdürmenin çok daha kolay ve rahat olduğunda karar akılmışlar. Ne de olsa bir adamın evlendikten kısa süre sonra boşanması ve bir başka kadınla evlenmesi öyle gürültüsüz, patırtısız, sıkıntısız olmaz, üstelik yeni aldığı kadın belki de bir evvelkinden daha kötü de çıkabilir. Bu nedenle artık boşanmalara ve çok kadınlı evliliklere sık rastlanmıyor. Eğer bir adam karısını boşarsa, kadın bütün elbiselerini, mücevherlerini, değerli eşyalarını alıp gider. Erkek ise bunlar için kaynatasına boşuna para ödemiş olur. Boşanan çift, evlilik sırasında çocuk sahibi olmuşsa, oğlanlar babaya bırakılır, kızlar ise anaya verilir. Kadı denen yargıç boşanma hakkında karar vermeye yetkilidir. Düğün sırasında bir din görevlisinin evlenenleri kutsaması ya da dini bir tören yapması söz konusu değildir. Birçok çift evlilikte düzgün ve ahlaklı bir yaşam sürdürürler.”

Salomon Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581*, (Çeviren: Türkis Noyan) Kitap Yayınevi, s. 224-229.

1. Bekârlar evlenmeden önce eş adaylarını sizce niçin görememektelerdir?

.....

2. Eşlerin birbirlerini görmeden evlenmelerinin sakıncaları neler olabilir?

.....

3. Niçin çok eşlilikten vazgeçilmiştir?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2-B

Kaynak: 18. Yüzyılda İstanbul

“Şu yönü de belirtmek istiyorum. Evin her erkeği, hareme girerken getirdiği akşam armağanım odanın bir ucundaki masanın üzerine koyuyordu. Çünkü hiçbir Türk erkeği, sosyal durumu ne olursa olsun, günlük işleri bittikten sonra, akşam eve eli boş dönmez. Bunun değeri az bile olsa, hiç önemi yoktur. Örneğin; bir salkım üzüm, biraz şeker, ayrıca daha aşığı sınıflarda küçük bir balık, bir baş salata olmak üzere, her erkeğin kutsal eve bir şey getirmesi gerekir. Bunu yapmamak demek, evle ilgisi azalmak demektir.

Dünyada Türkler kadar, aile hayatında sosyal konum ve kurallara saygı gösteren belki çok az ulus vardır. Bu durum kuşkusuz yüz göz olmaya, saygısızlığa yer, .vermez, ancak bir yandan da çok sıkıcıdır. Büyük hanımefendi, eşi tarafından selamlığa, oturmaya çağırıldığı zaman, kocası oturmasını söyleyinceye kadar ayakta durması gerekir, onunla aynı sedire oturmak hakkını taşır. O sırada, öteki kadınlar da sedirin sonuna doğru ve sedirden uzakça, yerdeki halının üzerine yayılan minderlere diz çökerek otururlar ve yazgılarının bağlı olduğu bu iyiliksever adama bakar dururlar. Konaktaki âdetler hiç unutulmaz ve savsaklanmaz. Bütün halayıklar, ilk görüşlerinde eğilip hanımefendinin eteğini öperler. Oysa ki, bu kadınların değişik durumları çok doğal olarak onlarda bir kıskançlık duygusunun doğmasına, üstelik bazen bunun kin ölçüsüne varmasına neden olur. Böyleyken, otoriteye karşı koyma diye bir davranış ne duyulur, ne de akla gelir.”

Jullia Pardoe, *18. Yüzyılda İstanbul*, (Çeviren: Bedriye Şanda), İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1997, s.34-41.

1. Erkekler eve gelirirken nelere dikkat ederler, niçin?

.....

2. Aile hayatında sosyal konum ve kurallara saygı gösterilmesinin sonuçları nelerdir?

.....

3. Çok eşliliğin getirebileceği sorunlar neler olabilir?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2-C

Kaynak: 18.Yüzyıl Türkiye'sinde Örf ve Adetler

“Kadınlar, kocalarını çağırırken veya ondan bahsederken «ağa, efendi» veya «çelebi» sözlerinden birini kullanmaya mecburdur. Bu, Fransızcadaki «Monsieur» karşılığıdır. Çocuklar da babalarını veya annelerini «ağababa» veya «nene-kadın» diye çağırırlar; bu da İtalyancadaki «signorpadre, signora madre»nin karşılığıdır. Rumlar da, aynı şekilde davranır ve daima «efendi veya efendaki, kera, keraka» derler ki, «Monsieur, Madame» karşılığıdır. Ama büyükler, çocuklarının yaşı, mevkii ne olursa olsun, onları sadece adıyla çağırır: İsmail, Osman, Fatma, Ayşe vs. gibi.

Bütün bunlar aile içindeki nizamı, terbiyeyi, birliği ve samimiyeti muhafaza etmeye yarar. Hiç şüphesiz tabiat, bir annenin kalbinde, çocuklarına karşı olan haklarını muhafaza etmektedir. Ancak çocuklara karşı gösterilecek duygular, annenin sıfatına ve doğuşuna göre değişir. Cariyeler, sahipleriyle münasebetleri tamamen meşrû olmakla beraber, çok defa evlâtlarına karşı gereken sevgi duygularını göstermezler. Hür olanlara yahut izdivaç bağıyla bağlı olanlara göre çocuklarına daha az bağlıdırlar. Bu fark, başka yataklardaki çocuklara karşı, babalarda da görülür.

Ama hangi halde ve hangi seviyede olursa olsun, çocuklar hiçbir zaman ana-babaya karşı hürmette kusur etmezler.”

M.de M. D'ohsson, *18.Yüzyıl Türkiye'sinde Örf ve Adetler*, (Çeviren: Zerhan Yüksel), Tercüman Gazetesi 1001 Temel Eser, İstanbul, (yayın tarihi yok), s.216.

1- Kadınların ve çocukların aile reisine karşı hitapları nasıldır?

.....

.....

2. Hitap şeklinin aile hayatına faydası ne olmuştur?

.....

.....

3. Böyle bir uygulama günümüzde fayda sağlar mı?

.....

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2 -D

Kaynak: Kırım Harbi Sonrasında İstanbul

“Şarklının özel hayatına girmek imkânsız. Müslümanlar sürdürdükleri hayattan hiç bahsetmiyorlar, bu konu ile ilgili en ufak bir söz en büyük terbiyesizlik olarak kabul ediliyor. Bir Türk'e, karısını, annesini ya da kız kardeşini sormayı kimse aklından bile geçirmez. Konuşma sırasında ancak şöyle denilebilir. "Hareminizin sıhhatte olduğunu ümit ederim. "Sefarete gelen paşalara biz böyle söyleyince "Hamdolsun çocuklar iyi" diye cevap veriyorlardı. Harem sözü ile Türkler yalnızca bizim anladığımız manayı değil, bütünü anlatıyorlar. Türkler yabancılarla konuşurken "Harem" değil, "Çocuklar" diyorlar. Bu da onların "Harem" kelimesine geniş bir mana verdiklerinin bir ifadesi.

Az çok hali vakti yerinde olan her Türk'ün bir haremi var. Etrafımızda hemen hemen hiç bekar erkeğe rastlamadık.

‘Harem’ kelimesiyle yalnızca kadınların oturduğu bölüm, ya da efendinin kızları değil, evde bulunan bütün kadın kişiler anlatılmış oluyor. Hareme yalnızca eşler, haremağaları ve köleler girebiliyor. Koca da karısının yanına, yabancı bir misafir hanım yoksa girebiliyor. Ancak, her iki tarafın tasvibi olduğu takdirde bu usul bazen uygulanmıyor.”

Durand de Fontmagne, *Kırım Harbi Sonrasında İstanbul*, (Çeviren: Gülçiçek Soytürk), Tercüman Gazetesi 1001 Temel Eser, İstanbul 1977, s.238.

1. Müslümanların sürdürdükleri hayattan bahsetmemelerinin nedenleri nelerdir?

.....

2. Harem kelimesine hangi anlam yüklenmiştir?

.....

3. Hareme kimler hangi hallerde girebiliyor?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2-E

Kaynak : Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğu'nda

“Osmanlı Türk kadınları, gerek sağlıklarını gerekse güzelliklerini korumak için sürekli hamama gitmekten büyük zevk almaktadırlar. Sadece yoksul olanlar değil, hali vakti yerinde olanlar da bu alışkanlığı sürdürmektedir. Ama haftada düzenli olarak üç-dört kez hamama giden zengin kadınlar, halka açık hamamlardan ziyade, kendi konak ya da saraylarındaki özel hamamları tercih etmektedirler. Maddi durumu elverişli olmayan kadınlar ise, hamama haftada en az bir kez giderler. Zira başkaları tarafından namus ve temizliklerinin alay konusu yapılmasını istemezler. Hamama gitmenin iki gerekçesi vardır: Birincisi, Müslümanlığın şartlarını yerine getirmektir ki, daha önce de sözünü ettiğim gibi, camiye girmeden önce vücutların yıkanması ve kirden arındırılması gerekmektedir. Ancak toplum içinde sözü dinlenen ve tanınmış kadınlar dışında camiye giden kadın sayısı oldukça azdır. İkincisi ise, eşlerinin kıskançlığı veya “haremler” anlayışı gereği kadınların ve kızların sürekli kapalı kapılar ardında tutulmasına dair eski anlayış yüzünden hapis durumunda oldukları evlerinden çıkmak için bir gerekçe bulabilmektir. Böylelikle, evden çıkmak ve topluma karışmak için izinleri olmayan Osmanlı kadınları, peçelerini takarak, onlara hükmeden kıskanç kocalarının buyurgan kabalıklarının öcünü almak istercesine, hamama gitme bahanesiyle canlarının istediği yere giderler, kocalarının ruhu bile duymadan felekten bir gün çalarlar. Bu sırada en ufak bir endişe duymazlar, zira içeride kadınlar varken hamamlara erkeklerin girmesi yasaktır ve yanlarına yardımcılarını almaksızın hamama gelen kadınlara hizmet etmek için görevlendirilmiş kadın hizmetçiler [natırlar] bulunmaktadır.”

Nicolas De Nikolay, *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğu'nda*, (Menekşe Tokyay, Şirin Tekeli) Kitap Yayınevi, İstanbul 2014, s.171.

1. Türk kadınlarının hamama gitme nedenleri nelerdir?

.....

2.Hamama gitmenin kadınların sosyalleşmesindeki önemi nedir?

.....

3. Günümüzde hamam kültürünün kaybolmasının nedenleri nelerdir?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -3

Geçmişten Günümüze Aile Yaşamı	
Farklılıklar	
Benzerlikler	

Geçmişten günümüze aile yaşamında meydana gelen değişimlerin nedenleri neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Bilgi Notu

“Kız tarafına damat adayının “namzetlik akçesi” veya mihr, adı altında bir para ödediği görülüyor. Ancak İslami mihr hükümleri ile uyumsuz bir uygulama olarak gördüğümüz bu âdetin nedeni. İktisadîdir ve birçok ziraî geleneksel toplumda görülür. İlk evlilik ve ekonomik bağımlılık yaşının küçük olduğu geleneksel toplumlarda, kız çocuk erken yaşlarda işgücü nitelik ve yeteneğini kazandığından (kırsal toplumda İktisadî üretim bağımsızlık yaşı da küçüktür damadın İktisadî tazminat olarak böyle bir ödeme yapması yaygındır.

Müslüman Osmanlı ailesinin çok zevceli bir düzene dayandığı yaygın bir inanıştır, fakat yanlıştır. Bunu tamamlayan bir kanı da kadının kafes arkasında oturduğudur. Böyle bölgeler vardır, ama yaygın değildir. Osmanlı cemiyetinde *polygamie* denen çok zevceli evlilik; ne gayri ahlakî (zaten toplumda az görülür) ne de gayrikanunî bir durumdur, ama hoş karşılanmaz. Kentsel alanda eşler arasında ekonomik sosyal eşitsizlik olduğu takdirde bu evlilik servetin cazibesıyla mümkündür. Gelir grupları ve toplumsal konumları yakın eşlerin kurduğu yuvada kuma getirilmesi mümkün değildir. “Gül üstüne gül koklamak” hemen hiçbir ailede tahammül edilebilen bir durum değildi. Gelir düzeyi düşük geniş halk kesiminde ise bu tür bir kurumun yerleşmesi zaten mümkün değildir.

İstanbul’daki Osmanlı ailesi çekirdek bir ailedir. Bir önceki kuşak hane içinde bulunabilir, ama kural değildir. Küçük şehir ve köylerde büyük aile ve sülale hakimdir. Bir avlu etrafında yada genişçe bir evde üç kuşak bir arda yaşar; oğullardan biri ayrılma çekirdek aile kurma eğilimindedir. Aile yan kolları ile bazen bir mahalleyi kapsar. Anadolu da sülale adı taşıyan mahalleler buna örnektir.

Gelenek olarak Türk-İslam, Ermeni ve diğer Doğu Hıristiyan ailesinde babanın erkek evlatlar ve eşleri ve torunlar üzerinde otoritesi vardır. Baba yoksa yaşlı ağabeyi bu işleri yüklenir. Ama bu, hukuki bir yetki olmayıp ailenin ilişkileri, malî işleri, etrafla olan sorunların çözümü ve aile bireyleri arasındaki hakemlikten ibaret geleneksel bir görevdir. Osmanlı ailesinde çocuk, babanın hukukî denetim ve velayeti altındadır. Mamafih çocuğun eğitimi aile içinde ön planda anneye ve büyükanneye aittir.

Osmanlı ailesinde boşanma yaygın bir uygulama değildir. Osmanlı toplumunda eşlerden birinin dul kalması ölümlle olurdu. Talak ve boşanma her dinden cemaat içinde nadiren cereyan eder ve hoş karşılanmazdı. Müslüman Osmanlı erkekleri zevcelerini hukuken kolayca boşayabilirdi, sebep gerekmezdi; sadece mutallâka- tun (boşadığı kadının) mihrini ve nafakasını vermek zorundaydı. Ama bu işlem, yani sebepsiz kadın boşamak, dinen uygunsuz bir davranıştı ve cemaat tarafından tasvip edilmezdi. Dolayısıyla insanlar, boşanma konusunda kanunun daha çok engeller koyduğu bugüne göre, çok daha az boşanırdı.”

İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayıncılık, İstanbul 2004, s.59-87.

3.1.9. Örnek 9:

Gök Kubbe Altında Birlikte Yaşamak

Sınıf: 10

Ünite -2: Dünya Gücü: Osmanlı Devleti (1453-1600)

İlgili Kazanım: Osmanlı Devleti'nde millet sisteminin toplumsal yaşama etkisini açıklar.

Öngörülen Süre: 80 dk.

Dersin Amacı: Osmanlı Devleti'nde millet sisteminin toplumsal yaşama etkisini açıklayabilme.

Anahtar Soru: Farklı inanç ve ırklardan oluşan Osmanlı Devletinde toplumsal barış nasıl sağlanmış olabilir?

Hedeflenen Öğrenme Çıktıları

Bütün öğrenciler: Osmanlı Devleti'nde millet sisteminin toplumsal yaşama etkisini açıklar.

Birçok öğrenci: Osmanlı Devleti'nin azınlıklarla olan devlet-toplum ilişkisini analiz eder.

Bazı öğrenciler: Osmanlı düzenine tabî milletlerin bu idare altındaki uyumunu sağlayan faktörleri değerlendirir.

Derse Hazırlık / Malzemeler

Derse gelmeden önce öğrencilerden hoşgörü, millet, azınlık, seyyah ve seyahatname kelimeleri hakkında bilgi edinerek gelmeleri istenir. Afiş hazırlamak için grup sayısı kadar fon kağıdı ve renkli kalem getiriniz. Çalışma Yapraklarını öğrencilerden oluşturacağımız grup kadar çoğaltınız.

İşleniş

1. Öğrencilerinizi 5'er kişilik gruplara ayırınız bu gruplar asıl gruplar olacaktır.

- Gruplara isim vermelerini isteyiniz.
- Her gruptaki öğrencileri A' dan E' ye kadar isimlendiriniz. (5dk)
- 2. Çalışma Yaprağı-1'i bütün gruplara dağıtarak Çalışma yaprağında yer alan resimleri incelenmelerini isteyiniz.(5dk)
- 3. Bütün gruplardaki aynı numaraları taşıyan öğrencileri bir araya getirerek uzman gruplar oluşturunuz.
 - Uzman grupların her gruba harflerini taşıyan çalışma yapraklarını dağıtınız.
 - Uzman gruplardan ellerindeki çalışma yaprağındaki metine bir isim bulmalarını isteyiniz.
 - Uzman grupların ellerindeki çalışma yaprağını birlikte inceleyerek çalışma yaprağındaki soruları birlikte cevaplandırmalarını isteyiniz. (10dk)
- 4. Uzman grupları dağıtarak asıl grupların yeniden oluşturulmasını isteyiniz.
 - Her öğrencinin kendi uzmanlığını gruptaki diğer öğrencilerle paylaşmalarını İsteyiniz. (20dk)
- 5. Her gruba Çalışma Yaprağı.-3'ü vererek grupça soruların cevaplanmasını isteyiniz. (15dk)
- 6. Bilgi notunu okutunuz. (5dk)
- 7.Gruplara fon kağıtlarını dağıtarak Osmanlı Devleti'nde millet sistemi ile ilgili bir afiş hazırlamalarını isteyiniz. (15dk)

Değerlendirme

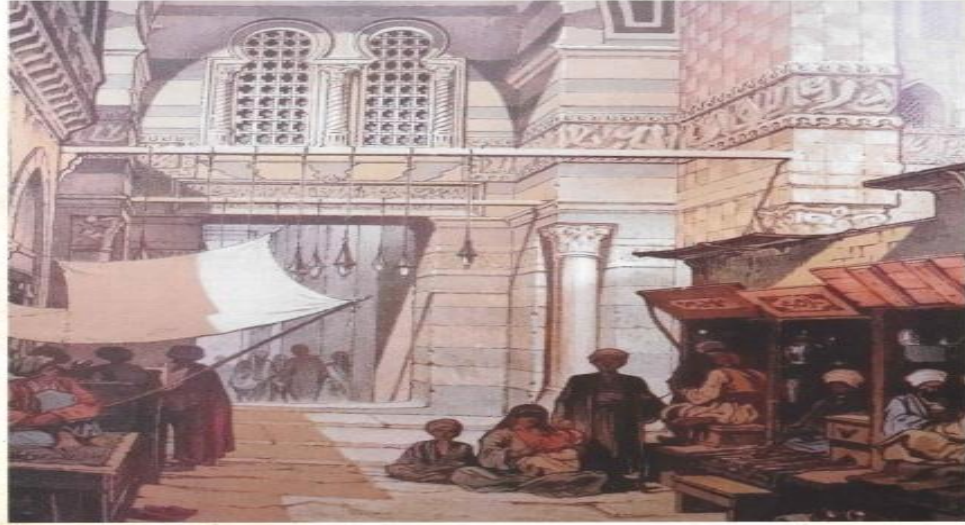
Öğrencilerinizden bu derste öğrendikleriyle ilgili üç soru türetmelerini ve bunlardan birini cevaplamalarını isteyiniz. (5dk)

ÇALIŞMA YAPRAĞI-1

Resim1: Osmanlı toplumu

Kaynak: www.azbilgi.com/osmanli-devletinde-toplumsal-yapi-nasildi, Erişim tarihi: 3.3.2017

Resim2: Osmanlı toplumu

Kaynak: Şafak Tunç, *Şehristan Seyyahların Hayal Şehri İstanbul*, İstanbul 2010, s. 320.

Resimlerden Osmanlı toplumu hakkında hangi bilgiler edinilebilir?

.....

.....

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI-2-A

Kaynak: Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğu'nda

“Türkiye (özellikle de Konstantinopolis'te) ve Yunanistan'ın tüm kentlerinde yaşayan Yahudilerin sayısı şaşırtıcı derecede fazladır. İnanılması zor görünen bu durum olağan dışıdır. Ayrıca ticaretle ve tefecilikle uğraşan Yahudi nüfus günbegün artmaktadır. Bu kişiler, ticaretini yaptıkları malları deniz ya da kara yoluyla dünyanın her yanından getirirler. Doğu'da yapılan tüm mal ticareti ve para işlerinin Yahudilerin denetimi altında olduğunu söylemek, mübalağa olmasa gerek. Benzer şekilde, Konstantinopolis'teki en zengin ve envai çeşit malın bulunduğu dükkânlar da Yahudilere aittir. Aralarında özellikle Marranlar arasında çok iyi zanaatkârlar ve imalatçılar da bulunmaktadır. Zamanında İspanya ve Portekiz'den kovulan bu insanlar, Büyük Türk'e sığınarak, buluşlarını ve savaş aletlerini (top, arkebüz, barut, top güllesi gibi silahları) kullanmayı öğretmişti. Bu Hıristiyan âleminin aleyhine oldu. Benzer şekilde, beraberlerinde matbaayı da getirmişlerdi. Matbaa, o zamana dek bu bölgelerde bilinmeyen bir şeydi. Matbaa sayesinde Yunanca, Latince, İtalyanca, İspanyolca ve İbranice gibi farklı dillerde güzel yazı karakterleriyle kitap basmak mümkün hale gelmiştir. Ancak, Türkçe ve Arapça baskı yapmalarına izin yoktu. Bu Yahudilerin ayrıca, Doğu'da kullanılan her tür dili konuşma ve anlama kolaylıkları vardı; böylece farklı milletlerle ticaret yapmaları ve iletişim kurmaları kolaylaşıyor, gerektiğinde bu insanlara tercümanlık da yapıyorlardı. Öte yandan, bu nefret edilesi Yahudi milleti her türlü kötülüğü, kaçakçılığı, hile ve düzenbazlığı yapmakta beis görmez; Hıristiyanlar ve diğer milletler arasında berbat bir şey olan tefecilik de yaparlar. Ne utanmaları ne de sıkılmaları vardır.”

Nicolas De Nikolay, *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğu'nda*, (Çeviren: Menekşe Tokyay, Şirin Tekeli) Kitap Yayınevi, İstanbul 2014, s.286-88.

1. Yahudiler için İspanya ve Portekiz'den kovulmuş olabilirler?

.....

2. Yazar'ın Yahudiler hakkındaki görüşleri için ne söyleyebiliriz?

.....

3. Padişahın yerinde olsaydınız Yahudileri ülkenize kabul eder miydiniz?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI-2-B

Kaynak: Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğu'nda

“Konstantinopolis'teki Hıristiyanların, tıpkı bizde de olduğu kendilerine ait evleri, bağları, bahçeleri var ve bunlar çocuklarına ya da yakın akrabalarına miras yoluyla geçebiliyor. Sadece her yıl emlak vergisi ve ayrıca da padişaha belli bir haraç ödemek zorundalar.

Kadınsı ve subaşısı bulunan yerlerde yaşayan Hıristiyanlar ve Yahudiler, oralardaki Türklerin keyfi müdahalelerine maruz kalmadıkları için hayatlarından gayet memnunlar. Hatta Hıristiyanların yönetiminde olmaksızın, Türkleri tercih ediyorlar. Her yıl üzerlerine düşen haracı ödedikten sonra, kendilerini özgür hissediyorlar. Oysa Hıristiyan ülkelerinde ödemeler hiç bitmiyor.

Bu vesile ile özellikle Rumların ibadetlerini yapma konusunda sahip oldukları büyük özgürlükten de söz etmek istiyorum. Yılın on iki önemli yortu gününde, kadın, erkek, gece yansı veya günün hangi saatinde olursa olsun, kiliseye gidip dua edebiliyor, ayine katılabiliyor, ilahiler okuyabiliyorlar. Türkler onlara hiç müdahale etmiyor ve zarar vermiyorlar. [Fatih] Sultan Mehmed onlara özel bir izin belgesi vermiş, böylece pazar ve bayram günlerinde gece vakti başlayan dinî ayinlerini kimsenin engellememesini sağlamış. Türklerin gece bekçileri ve kolluk kuvvetleri de bunu biliyorlar ve gecenin karanlığında ellerinde fenerleri ve kandilleriyle yollara çıkan Rumlara dokunmuyorlar. Kadın olsun, çocuk olsun, birine bir zarar veren olursa, onu cezaya çarptırıyorlar.”

Stephan Gerlach, *Türkiye Günlüğü 1573-1576*, (Editör: Kemal Beydilli, Çeviren: Türkiş Noyan), Kitap Yayınevi, İstanbul 2010, s.684-755.

1. Hıristiyanların Türklerin yönetimini tercih etme nedeni nedir?

.....

2. Osmanlı Devleti'nde yaşayan Hıristiyanların durumu hakkında neler söyleyebilirsiniz?

.....

3. Dinsel hoşgörü sosyal hayatı nasıl etkilemiştir?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI-2-C

Kaynak: Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581

“Okullardan sonra en önemli yapılar imaret (İmarerth) denilen bakımevleridir. Bünyesinde okul olmayan bütün cami vakıflarında imaretin yer aldığı bir bina vardır. Bunlar fakir ve bakıma muhtaç insanların barındırılması değil, doyurulması için yaptırılmışlardır. Bir aşçı, fakir ve bakıma muhtaç insanlara burada yemek hazırlar. Mutat olarak her isteyene, etle karışık pirinç yemeği, suyla karıştırılıp mayalandıran irmikten yapılmış "boza" (Bosa) adındaki içki ve yanında bir somun ekmeğe dağıtılır.

Bu bağıştan zengin, fakir, Hıristiyan, Yahudi veya Türk ayrımı yapılmadan herkes yararlandırılır. Özellikle de yolcular için bu düzenleme çok faydalı olur. Her yolcu böyle bir imaretle üç gün kalıp bütün olanakları kullanabilir, ama süre üç günü geçerse istismar kuşkusu uyanır ve kendisine yol gösterilir.

Bana kalırsa bu çeşit bir vakıf eski Romalıların sütun, sivri sütun, büyük heykel gibi anıtlarından ve Mısırlıların piramitlerinden bile daha değerlidir. Çünkü bütün bu eski eserler büyük bir sanat sergilemenin dışında hiçbir işe yaramazlar; Tanrı'ya da, insanlara da faydaları yoktur.”

Salomon Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581*, (Çeviren: Türkiş Noyan) Kitap Yayınevi, İstanbul 2014, s. 139.

1. İmarethaneler hangi amaçla yapılmaktadır?

.....

2. İmarethanelerden kimler faydalanabilmektedir?

.....

3. İmarethaneler toplumsal barışa katkıda bulunmuşlar mıdır?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI-2-D

Kaynak: Tavernier Seyahatnamesi

“Bununla birlikte, gerek ticaret yapmak, gerek ibadet etmek için dünyanın dört bucağından insanlar geliyor ve Ali'nin mezhebinden olanların hepsi Ali'nin eskiden Bağdat'ta oturduğuna inanıyorlar. Zaten kara yoluyla Mekke'ye gitmek istediklerinde buradan geçmek zorundalar ve her hacı paşaya dört kuruş ödüyor. Bağdat'ta iki çeşit Müslüman bulunduğu dikkat etmek gerekir: birincisi Rafiziler, yani sapkınlar; diğerleri Sünniler. Bunların hepsi İstanbullu Müslümanlara karşı aynı davranışları sergiliyorlar. Rafiziler Hıristiyanlarla hiçbir biçimde yemek içmek istemezler, hatta diğer Müslümanlarla da çok güç yer içerler. Eğer onlarla aynı kaptan içmişlerse ya da onlara dokunmuşlarsa kendilerini kirlenmiş hissederek hemen yıkanmaya giderler. Diğerleri bu kadar kuruntulu değildir, herkesle birlikte yiyip içerler. 1639'da, padişahın Bağdat'ı almasından sonra, bu Rafizilerden biri olan bir sucu kendisinden pazarda su isteyen bir Yahudi'ye su vermek istemedi ve ona bazı kötü sözler söyledi. Yahudi kadıya şikâyete gitti, o da sucuyu taşı ve tulumuyla birlikte aranması için hemen adam gönderdi. Sucu karşısına getirildiğinde tasını istedi; taşı alınca bununla Yahudi'ye su içirdi, arkasından da kendisi içti; daha sonra, Rafizi'yi değnek cezasına çarptırdı ve ister Müslüman, ister Hıristiyan ya da Yahudi olalım hepimiz Allah'ın kuluyuz, dedi. Sayılarının çok fazla ve kent halkının çoğunun Rafizi olmasına karşın, bu ceza şimdilik Rafizilerin bu aşırı bağlılıklarını bu denli ileri götürmelerini engelliyor.”

Jean- Baptise Tavernier, *Tavernier Seyahatnamesi*, (Editör: Stefanos Yerasimos, Çeviren: Teoman Tunçdoğan), Kitap Yayınevi, İstanbul 2010, s.239.

1. Rafizilerin gayrimüslimlere karşı tavırları nasıldır?

.....

2. Rafizi suçunun gayrimüslimi aşağılaması karşısında kadının tavrı nasıl olmuştur?

.....

3. Siz kadı olsaydınız bu olay karşısında nasıl bir tavır sergilerdiniz?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI-2-E

Kaynak: Türkiye Mektupları

“Burada Türk, Rum, Ermeni ve Yahudi olmak üzere dört millet bulunduğunu ve gerek kara, gerekse deniz ticaretinin ileri olduğunu evvelce yazmıştım. Bazen, hele güz mevsiminde hemen her gün şehre üç yüz kadar arabanın geldiği görülür. Arabalarla buraya getirdiklerini ise gemilere yükleterek İstanbul'a yolluyorlar. Denizden buraya çok gemi gelir ve her türlü mal getirir. Nüfusa gelince; burada Türkler çoğunlukta olup sakin bir hayat sürerler, yiyip içmeleri en iyidir ve Hıristiyanlardan ayrı otururlar.

Şehir dört kısma ayrılmıştır, her kısmında başka bir millet oturur, birbiriyle karışmazlar. Bunun için veba salgını olduğu zaman her dört milleti de sardığı seyrek görülür. Bazen yalnız Türkler arasında olur, başka yerde görülmez. Bazen de yalnız Yahudiler, Rum veya Ermeniler arasında çıkar. Her dört milletin bir tek hâkimi vardır ki o da Türk'tür. Hâkim üç yılda bir değişir, bazen daha önce de değiştirirler. Her milletin de ayrı birer muhtarları vardır, bunlar sadece işleri kadı yani Türk hâkimi nezdinde takip ederler.”

Kelemen Mikes, *Türkiye Mektupları 1717-1760*, (Çeviren: Aysel Kurutluoğlu), Tercüman 1001 Temel Eser (yayın tarihi ve yeri yok), s.169-171.

1. Yahudilerin millet olarak kabul edilmesinin nedeni ne olabilir?

.....

2. Rum milleti ile kastedilenler sadece Yunanlar mıdır?

.....

3. Osmanlı Devleti'nin millet anlayışı hakkında hangi çıkarımlarda bulunabiliriz?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -3

<p>Millet Sisteminin güçlü yönleri</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Millet Sisteminin zayıf yönleri</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Millet Sistemi'nde neleri değiştirmek isterdiniz?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Millet Sistemi'ni Müslümanlar açısından değerlendiriniz.</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Millet Sistemi'ni azınlıklar açısından değerlendiriniz.</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Bilgi Notu

“Osmanlı Devleti tebaasını Müslümanlar ve gayrimüslimler diye ikiye ayırmaktaydı. Müslümanlar hâkim millet (millet-i hâkime), gayrimüslimler ise hakimiyet altındaki milletler (millet-i mahkûme) idiler. Osmanlı toplum yapısını derinden etkileyen bu kavrama dayanılarak bir millet sistemi meydana getirildiği görülmektedir. Buna göre dinî grup (ya da mezheb ayrılığına dayalı cemaat) ayrı bir milleti oluşturmakta olup kendi inançlarını devletin gözetimi altında yaşamak hakkına sahiptiler.

Osmanlı Devleti her inanç topluluğunu kendi içinde serbest bırakarak onlara belirli bir özerklik tanımış, hiçbirini soykırımına tâbi tutmamıştı. Ülkede yaşayan toplulukları din ya da mezhep esasına göre teşkilâtlandırılmak suretiyle millet sistemi oluşturulmuştu. Sistemde Müslümanların hakimiyeti esastı. Devletin sahibi Müslümanlardı. Gayrimüslimler ise Müslümanlara emanet edilen topluluklardı. Yani bazı Millet sistemine göre gayrimüslim tebaa kendi din başkanlarının otoritesine tabi olurlar ve bu suretle kendi cemaat liderleri çerçevesinde yarı özerk bir şekilde yaşarlardı. Buna göre, padişahın tasdikine bağlı olmak kaydıyla, başkanlarını seçip evlenme, boşanma ve vasiyet gibi medeni haklarını tamamen kendi dinî ve hukuk sistemleri doğrultusunda tanzim ederlerdi. Zira şeriat sadece Müslümanları bağlamaktaydı. Bu milletlerin kiliselerinde kurulan mahkemelerde verilen kararlar, onlar adına Osmanlı Devleti tarafından infaz edilirdi. Fethedilen topraklarda yaşayan Hıristiyan ve Musevî gibi tek tanrıya tapan dinlerin mensuplarına dokunulmazdı. Ehl-i Kitap adı verilen bu tebaa dilediğince ibadet edebilir, iş ve ticaret yaparak kazançlarını hiçbir engelle karşılaşmaksızın temin edebilirlerdi. Hükümet tarafından miktarı tayin edilen vergiyi (cizye) öderler, askerlik yükümlülüklerinden muaf tutulurlardı. Osmanlıların millet adını verdikleri Müslüman olmayan cemiyetlerin kendi dinî, adlî ve eğitim kuramlarını kurmak yetkisine sahip sınırlı özerklikleri vardır.

Fetihlerle birlikte hâkimiyet altına alınan halk kitlelerine eski Hıristiyan efendilerinin feodal baskılarından kurtulma, can ve mal güvenliği, tımar düzeni ile merkezî idareye bağlılık ve millet sistemiyle eski gelenek ve dinlerini koruyabilme

imkânları tanınıyordu. Hatta İslâm dini tarafından haram sayılmasına rağmen kendi dinlerince meşru görülen, meselâ domuz eti yemek, şarap içmek gibi davranışlara da dokunulmamıştır.

Devlet, yeni ibadethane yapılmasına sınırlı olarak izin vermiştir. Resmî ve şer'î görüş, fetihten sonra, kendilerine bırakılanların dışında yeni bir mabet yapılmasına müsaade edilmemesi yönündeydi. Bununla birlikte çeşitli anlaşma ve girişimlerle yeni mabet yapıldığı da olmuştur. İbadet yerlerinin tamiri de devletin iznine bağlıydı.

Gayrimüslimlerin cemaat mahkemelerinin verdikleri kararlara devlet de riayet etmekteydi. Pastrikhaneler suçluları hapsedebildiği gibi sürgün, küreğe çarptırma gibi cezalar verebilmekteydi. Kaptan Paşalar, cemaatlerden gönderilen suçluları almam azlık edemezler, vaktinden önce salıveremezlerdi.

Evlenme, doğum ve ölümle ilgili kayıtlar millet teşkilâtları tarafından tutulurdu. Gayrimüslim cemaatler okul açabilme ve ders programlarını serbestçe belirleme hakkına sahiptiler. Osmanlı hükümeti kiliselerde papazların vaaz ve öğütlerini, din işlerine karışmak olur gerekçesiyle takip etmezdi. Aynı tutum okullardaki dersler için de gösterildi.

Bununla birlikte bazı konularda zimmîlere sınırlamalar getirildiği görülmektedir. Bunlar kılık-kıyafet ve sosyal hayatla ilgiliydi. Gayrimüslimlerin kılık ve kıyafet konusunda Müslümanlara benzemeleri yasak olup yer yer kısıtlamalar getirilmiştir. Meselâ gayrimüslimlerin samur kürk, kalpak, atlas gibi, lüks giysiler taşımaları yasaktı. Osmanlı Devleti'nde zimmîlere tanınan hukukî ve kazaî muhtariyet uzun asırlar devletlerarası bir antlaşmanın değil, bir iç hukuk düzenlemesinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır.”

3.1.10. Örnek 10:

Osmanlı Devleti'nde Hukuk

Sınıf: 10

Ünite -2: Dünya Gücü: Osmanlı Devleti (1453–1600)

İlişkili Kazanım: Osmanlı hukuk sisteminin özellikleri ve işleyişini kavrar.

Öngörülen Süre: 80 dk.

Dersin Amacı: Osmanlı hukuk sisteminin özellikleri ve işleyişini kavrayabilme

Anahtar Soru: Mahkemelerden beklentileriniz nelerdir?

Hedeflenen Öğrenme Çıktıları

Bütün öğrenciler: Osmanlı Devleti'nin hukuk sisteminin özelliklerini fark edebilecektir.

Birçok öğrenci: Osmanlı Devleti'nde hukuk sisteminin özelliklerini kavrayacaktır.

Bazı öğrenciler: Osmanlı Devleti'nde var olan hukuk sistemi ile Günümüz hukuk sistemi arasındaki benzerlikler ve farklılıkları analiz edebilecektir

Derse Hazırlık /Malzemeler

Çalışma Yaprağı-1-A, B, C, D ve Çalışma Yaprağı-2'yi grup sayısı kadar çoğaltınız. (Çalışma Yaprağı-1 etkileşimli tahta yolu ile tüm sınıfa sunulabilir.)

İşleniş

1. Öğrencilerinizi 4'er kişilik gruplara ayırınız bu gruplar asıl gruplar olacaklardır.
 - Gruplara isim vermelerini isteyiniz.
 - Her gruptaki öğrencileri A, B, C ve D harfleri ile isimlendiriniz (5dk)
- 2- Bütün gruplardaki aynı harfleri taşıyan öğrencileri bir araya getirerek uzman gruplar oluşturunuz.
 - Uzman gruplara harflerini taşıyan çalışma yapraklarını dağıtınız.

- Uzman grupların ellerindeki çalışma yaprağını birlikte inceleyerek çalışma yaprağındaki soruları cevaplandırmalarını isteyiniz. (15dk)

3. Uzman grupları dağıtarak asıl grupların yeniden oluşturulmasını isteyiniz.

- Uzaman gruplarda edindiği bilgileri grup arkadaşlarıyla paylaşmalarını isteyiniz. (20dk)

5. Her gruba Çalışma Yaprağı.-2'yi vererek grupça soruların cevaplanmasını isteyiniz. (15dk)

6. Bilgi notunu okutunuz. (5dk)

7. Divân-ı Hümayun'a gelerek problemlerinin çözümlenmesini isteyen bir kişinin burada yaşadıklarıyla ilgili yakınlarına bir mektup yazmasını isteyiniz. Mektuplardan birkaç örnek okutunuz. (15dk)

Değerlendirme

Öğrencilerinizden bu derste öğrendikleriyle ilgili üç soru türetmelerini ve bunlardan birini cevaplamalarını isteyiniz. (5 dk)

ÇALIŞMA YAPRAĞI -1-A

Kaynak : D'Aremon Seyahatnamesi

“Büyük Efendi'nin bütün şehirlerinde, iki yargıç vardır. Birisi medenî hukukla ilgili davalara bakan kadı, diğeri ise adi suçlarla ilgili davalara bakan subaşındır. Müşavir, avukat ya da savcı yoktur. Herkesin delilini sunması, şahitlerini getirmesi veya yazılı bir belge göstermesi gerekir. Adalet, ivedi biçimde bunlar üzerinden sağlanır. Tebaa efendilerine o denli büyük bir itaat besler ki, onun hiçbir buyruğuna karşı gelmemeye özen gösterirler. Büyük Efendi'ye tâbi harikulade bir barış ve uyum içinde yaşarlar. Hangi şehirde olursa olsun çok az kavga ve tartışma yaşanır. Böyle bir durum vuku bulur da, bu yargıya yansır, cezası derhal verilir. Şayet suçlular bulunamazsa, kavganın yapılmış olduğu yerdeki komşulara başvurulur ve bunların konu hakkında cevap vermeleri gerekir; aksi hâlde cezalandırılıp kovulurlar. Ve bazen de adalet insanlık dışı ve sert biçimde infaz edilir.

Akşamları herkes erkenden evine çekilir ve ne olursa olsun belli bir saatten sonra evlerinde ışık yakmaya cüret edemezler. Geceleri şehrin güvenliği için, sadece bir elinde değnek, diğer elinde yanan bir fenerle şehir içinde dolanıp duran tek bir adam vardır. Şehrin büyüklüğü doğrultusunda görevlendirildiği, kendisine buyrulmuş mahallede dolaşır. Bir gürültü duyduğu takdirde, ertesi gün bunu hâkimlere bildirir ve onlar da derhal duruma müdahale ederler. Geceleri soyulmaktan korkmaya lüzum yoktur; zira değneğiyle bu yalnız adam, bir sürü okçusuyla gezen Paris'in gözetleme amirinden çok daha korkutucu ve tedirgin edicidir. Burada şehir o denli düzenli ve sükûnet de o denli büyüktür ki, burayı görmeyen biri için bu neredeyse inanılmazdır. Bunlar, İstanbul şehrinde karşılaştığım ve hatırlanmaya en çok layık gördüğüm şeylerdir.”

Jean Chesneau, *D'Aremon Seyahatnamesi*, (Çeviren: Işıl Erverdi), Dergâh Yayınları, İstanbul 2012, s.38.

1. Yukarıdaki metnin ana teması nedir?

.....

2. Yukarıdaki kaynağa göre Osmanlı mahkemelerinin özellikleri nelerdir?

.....

3. Geceleri şehrin güvenli olmasının nedeni nedir?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -1 -B

Kaynak: Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğu'nda

“Söz konusu din adamlarından sadece belli başlılarının portrelerini ele aldım ve her birinin özelliklerine dair kısa bir açıklamada bulundum. İlk önce iki *cadilesquer*'den başladım. Bunlar, biri Rumeli, diğeri de Anadolu'da görevlendirilmiş en üst adalet görevlileridir. Bu insanlara, Türkler arasında din konularında büyük saygı ve itaat gösterilir. Tıpkı Yunan Kilisesi'nin metropolitleri ve Roma Kilisesi'nin papaları gibi bir itibarları vardır. Adaletle ilgili kararlarda ise, tıpkı bu klişelerdeki başkanlar gibi saygıyla boyun eğilir. Bunun nedeni, diğerkiliselere olduğu gibi o mevkie seçimle gelmeleri değil, kendilerini çok iyi yetiştirmiş olmaları ve başkalarına fikir vermek ya da onları yargılamaktan önce kendilerinin doğru yargılama konusunda önemli bir birikim elde etmiş olmalarıdır. Zaten iyi bir bilgi birikimleri, doktrine hâkimiyetleri ve adil karar verme yetileri olmasa zor ve karmaşık meselelerde karar vermeleri mümkün olamazdı. Bunun için kadılar ileri yaşta ve olgun kişiler arasından seçilirdi. ... Zira eğer genç yaşta kadı olurlarsa, kararlarının gençliklerinden etkileneceğine inanılırdı. Buna karşılık yaşlı kadıların, uzun tecrübe yıllarının ardından, adaleti hakkıyla dağıtabilmek için bilgi ve bilgelik yönünden olgunlaşacakları düşünülürdü. Ayrıca adaletin dağıtımı, herhangi bir arkadaşlık, akrabalık ya da çıkar anlaşmasından etkilenmemeliydi.

Uzun lafın kısası, bu saygıdeğer kazaskerler, toplumda oldukça saygı görürler, düzenli olarak Büyük Türk'ün Babıâli adı verilen Divânına giderlerdi. Toplum nezdinde gördükleri saygının bir göstergesi olarak, Babıâli'ye paşalardan önce teşrif ederlerdi. Oysa otoriteleri paşalarınki kadar geniş değildi. Yasaları uygulamakla yetkilendirilmişlerdi ve paşaların onayını alarak taşrada hâkimlik görevini ifa edecek kadıları atayıp, gerektiğinde de görevden azledebilirlerdi. Zira bazıları Rumeli, geri kalan büyük çoğunluğu Anadolu'da bulunan bütün kadıların aldıkları kararların bilgisine sahiptiler. Gerek dini gerekse adalet ile ilgili görevlerine karşılık aldıkları yıllık maaş yedi ila sekiz bin duka arasında değişmektedir. İlave kazançlarını hesaba katmıyorum elbette.”

Nicolas De Nikolay, *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğu'nda*, (Çeviren:Menekşe Tokyay, Şirin Tekeli) Kitap Yayınevi, İstanbul 2014, s. 226.

1. Yukarıdaki metnin ana teması nedir?

.....

2. Kazaskerlerin toplumda saygın durumda olmasının nedenleri nelerdir?

.....

3. Kadıların atamasının kazaskerler tarafından yapılmasını yargı bağımsızlığı açısından değerlendiriniz.

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -1- C

Kaynak: Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581

“Paşalar haftada üç kez sarayda, padişahın huzurunda toplanırlar. Ancak padişah her zaman salonda görünmez, yandaki odadan, bir kafesin arkasından toplantı sırasında konuşulanları kimseye görünmeksizin dinler. Bu toplantılara Divân (Tıphan) adı verilir. Divâna paşalar, kazaskerler, beylerbeyleri, müderris (Muderis) denilen doktorlar, çavuşlar ve diğer yüksek mevki sahibi kişiler katılırlar. Bu Divân toplantılarının dışında, en yüksek paşa olan vezir-i azam, her gün kendi konağındaki büyük bir salonda özel bir Divân oluşturur ve sarayda bir karara bağlanamayan karışık davaları tekrar gündeme getirir. Bir sorunu olan her kişi bu toplantılarda derdini anlatır ve -soylu, itibarlı, zengin olsun ya da olmasın- burada herkes hakkını elde edebilir. Bu Divânda, paşanın yanında özel görevlilerinden başka kimse bulunmaz. Ama paşaya bağlılık ve saygılarını göstermek için saraydan, devlet dairelerinden de bazı önemli kişiler Divâna gelirler.

Sıralamada üçüncü olan yargıç, kadı adı verilen kent yargıcısıdır. Görevi gündelik hayattaki basit davalarla ilgilenmektir. Her kentte ve her köyde bir kadı bulunur. Kadının ya da kazaskerin verdiği kararı yerine getiren kişiye subaşı (Subwascha) denir. Duruma göre para cezasını tahsil eder, hapse atar veya bedensel cezayı uygular.

Sokak ortasında kavga çıktığı zaman, oradan geçenler, kavga eden kişileri tanısınlar ya da tanımasınlar davayı orada halletmeye çalışırlar ve böylece konunun resmi mahkeme önüne getirilmemesi ve mahkemelere fazla yük binmemesi için gayret gösterirler. Bu aslında övülmeye değer bir tutumdur. Mahkemeler de tarafları fazla oyalamamak için duruşmaları uzatmadan kısa sürede karar verirler. Böylece gereksiz mahkeme masraflarının önü alınır da, bir bakımdan da sakıncalı durumlar doğabilir. Çünkü henüz dava konusunun kökenlerine inilmeden karara varılması sonucunda, taraflardan birinin bu acelecilik yüzünden haksızlığa uğraması olasıdır.”

Salomon Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581*, (Çeviren: Türkis Noyan) Kitap

Yayınevi, İstanbul 2014, s.205-209.

1. Yukarıdaki metnin ana teması nedir?

.....

2. Divânda kimlerin davaları görüşülürdü?

.....

3. Mahkemelerde süratli karar alınmasını adaletin sağlanması açısından değerlendiriniz.

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -1- D

Kaynak: 1655-1656 da Türkiye

“Türkiye’de alışılagelen cezalar sopa atma, yahut ayak tabanına ve kalçalara vurmaktır. Ayak tabanına vurma şöyle olur; onların, bir delikten diğer bir deliğe bir buçuk ayak genişliğinde, orta kısmına doğru iki yerinden delinmiş büyük bir değnekleri vardır, bu iki delikten bir ip geçirilir; dövülmek istenen kimse yere yatırılır ve ayaklar bu ip ile değnek arasından geçirilir ve iki adam, adamın iple değnek arasında olan ayakları hiç kıvıldamasın diye değneği uçlarından tutarlar. Ve sopayı iyice kaldırarak tabanları yukarı dikerler, diğer iki adam her biri küçük parmak büyüklüğünde bir sopa veya değnekle önce biri sonra diğeri örs vuran demirciler gibi kendilerine verilen emre göre ve yeter denilinceye kadar zavallının ayaklarının tabanına vururlar. İşkence edilen kimsenin gözlerinin yuvalarından fırlaması bu işkencenin zalimane olduğunu gösterir. Bilhassa üç veya dört yüz değnek ‘yedikten’ sonra aylarca hiç yürüyemeyenler vardır, fakat otuz kadar sopa yiyen pek rahatsız olmaz.

Kalçaları üzerine vurulacağı zaman, karın üstü yatırırlar ve külotun üzerinden, aynen ayak tabanlarına vurulduğu şekilde dövülür, bazen onlara beş veya altı yüz kadar sopa vurulur, fakat bu çoktur ve eğer bir kimseye bu şekilde muamele edildiyse, gangren olması korkusuyla öldürücü ve şişmiş olan derisini ustura ile kesmek lâzımdır; bu şekilde cezalandırılan birisi beş veya altı ay oturamaz; kadınlar da buna lâyık oldukları zaman dövülürler, fakat asla ayak tabanlarına vurulmaz.”

Jean Thevenot, *1655-1656 da Türkiye*, (Çeviren: Nuray Yıldız), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1978. s.159-166.

1. Yukarıdaki metnin ana teması nedir?

.....

2. Osmanlı’da ceza türleri nelerdir?

.....

3.Siz olsaydınız farklı ne gibi cezalar uygulardınız?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -2

<p>Osmanlı Hukuk Sisteminin Güçlü Yönleri</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Osmanlı Hukuk Sisteminin Zayıf Yönleri</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Osmanlı Hukuk Sisteminde Neleri Değiştirmek İstediniz, Niçin?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Günümüz Hukuk Sisteminin Osmanlı Hukuk Sisteminden Üstünlükleri Nelerdir?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Osmanlı Hukuk Sisteminin Günümüz Hukuk Sisteminden Üstünlükleri Nelerdir?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Bilgi Notu

“Osmanlı Devleti, tamamıyla İslâm hukukunun esaslarına dayanarak devlet ve toplum işlerini yürütmüş, bu haliyle önceki Türk ve İslâm devletlerinin hukuk ilkelerinin varisi olmuştur. Osmanlı kanunnâmelerinde veya şer’iye sicillerinde sık sık bahsedilen şer’î hukuktan maksat dinin esası ile ilgili olan ve devirlere, kişilere ve olaylara göre değişmeyen hükümlerdir. Bu hukukun aslını Kur’an ve Sünnet oluşturmaktadır. Burada belirtilen ahkâmın bir halife veya sultan tarafından ayrıca kanunâmeler şeklinde yayınlanması zorunlu değildir. Şer’î hükümleri tasdik etmeye de gerek yoktur

Şer’î hukukun temel kaynaklarının istisnasız her konuya ait hükümleri kapsamı elbette beklenemez. İslâm hukuku zaman içerisinde değişebilecek, ya da toplumlara göre farklılaşabilecek, coğrafi zorunlulukların farklı kılabilceği meseleleri zorunlu hükümler kapsamına almamıştır (Meselâ askerliğin süresi gibi). Bu tür konularda akaide aykırı olmamak şartıyla devlet yöneticilerine kanun yapma yetkisi verilmiştir. Yöneticiler bir ihtiyacı gidermek üzere yepyeni bir kanun getirebilecekleri gibi komşu ülkelerden, tarihe intikal etmiş devletlerden, hatta gayrimüslimlerin uygulamalarından esinlenip İslâm’a uygun şekilleri benimseyebilirler. İşte devlet başkanına verilen bu çeşit kanun koyma yetkisinin kullanılması suretiyle oluşturulan hukuka örfî hukuk denilmiştir.

İslâm hukuk tarihinde yargı, yönetimden bağımsız olarak şekillenmiştir. Bu gelişme sonraki dönemlerde de aynı istikamette devam etmiştir. Doğrudan doğruya halife veya baş kadı tarafından tayin edilen ve bölgelerindeki yöneticilerden bağımsız olarak yargı görevini yerine getiren kadılar merkeze karşı sorumlu olmuşlardır. Aynı uygulama Osmanlı Devleti için de söz konusudur. Kazasker veya şeyhülislâm tarafından tayin edilen kadılar, bölgelerindeki idarecilerden bağımsız olarak yargı görevini yerine getirmişler, yöneticilerin kendilerine müdahaleleri söz konusu olmamıştır.

Şer’î mahkemeleri, Osmanlı Devleti’nin başlangıcından Tanzimat’a kadar her türlü hukukî ihtilafın çözüldüğü merciler olmuştur. Mahkeme binası çoğunlukla kadının bulunduğu konak idi. Her kazada bir kadı bulunmaktaydı. Zaten kaza adı kadılık anlamına gelmekteydi. Kadı daha küçük yerlerdeki, davaları nâibleri vasıtasıyla çözebilirdi. Bu arada konar-göçer aşiretlerden kaza kabul edilenlerin kadıları da onlarla birlikte konup göçmek zorundaydı.

Osmanlı şer’iye mahkemeleri tek dereceli olup yargılamalar çok hızlı yapılırdı. Avrupalılar Türk mahkemelerinin hızı kadar tarafsızlıkları karşısında da şaşırılmışlardır,

kadınların karşısında Müslümanlar, Hıristiyanlar veya Museviler hiçbir din ayrımı olmadan şikayetlerini dile getirebilirdi.

Şuhûdu'l-hâl: Osmanlılarda mahkemelerin icraatları ile yakından ilgili olan bir kurum da bu idi. Bu görevliler memleketin ileri gelenlerinden seçilen bilhassa fıkıh ve yargılama usûllerini bilen 5-6 kişi olup adaletin sağlıklı şekilde tecelli etmesine varlıklarıyla etkili olurlardı. Bir bakıma yapılan muhakeme işleminin gözlemcileri idiler. Bu görevliler herhangi bir şekilde davanın seyrine karışamazlardı. Yani davanın şahitleri değillerdi. Muhakemenin yapılaş şeklinin şahitleriydi. Kadının davalıyı, davacıyı ve dava ile ilgili şahitleri dinlemesine, delilleri değerlendirmesine ve hüküm vermesine dikkat ederlerdi. Kadı da böyle bir müşahitler huzurunda karar vermek durumunda olduğu için hadiseleri dikkatle değerlendirmek ve konuya en uygun kararı vermek zorunda kalırdı.

Esas olarak tek dereceli olan şer'iyeye mahkemelerinin temyiz mercii olarak 1862'den itibaren Meclis-i Tetkikat-ı Şer'iyeye kurumu teşkil olundu. Bu tarihe kadar Osmanlı adliye teşkilâtı içerisinde günümüzdeki anlamıyla bir temyiz makamı mevcut değildi ama zaman zaman kadınların verdikleri kararlara bir üst mahkeme gibi Divân-ı Hümâyün nezdinde itirazda bulunulduğu ve Divân-ı Hümâyün'un da bu davaları yeniden tahkik ederek kararı onayladığı ya da değiştirdiği görülmektedir. Öte yandan kadınların bakmaktan çekindikleri bazı davaları Divân-ı Hümâyün'a havale ederlerdi. Divân'ın da bu konuları ilk ve son yargı mekanizması olarak karara bağlamaktaydı. Divân üyeleri olan Rumeli ve Anadolu kazaskerleri kararların verilmesi sırasında bilgileri ile yardımcı olmaktaydı. Bununla birlikte genellikle Divân-ı Hümâyün'a örfi konularla ilgili davaların intikal ettiğini hatırlamak gerekir. Padişahın da sürekli denetimi altında tuttuğu merkez divânının ülkede kanun hakimiyetinin tesisinde çok önemli bir fonksiyonu olduğu görülmektedir. Divân-ı Hümâyün'un önemini kaybetmesinden sonra bu hususlardaki görevleri de Sadaret Divânı'na intikal etmiştir.

Divân-ı Hümâyün'a kişiler doğrudan veya vekilleri aracılığıyla müracaat edebilecekleri gibi cuma selamlığı sırasında padişaha iletmek üzere verilen dilekçeleri görevliler toplar ve daha sonra padişahın emriyle bunlar Divâna havale edilirdi. Divânda duruşmalı ya da duruşmasız olarak yapılan yargılamalarda kadının kararı uygun bulunulmazsa aynı kadıya ya da bir başka kadıya dava gönderilebilir veya Divânın kendisi karar verebilirdi.”

3.1.11. Örnek 11:**Kazan Kaldırma**

Sınıf: 10

Ünite -3: Arayış Yılları (XVII Yüzyıl)

İlişkili Kazanım: Merkezî otoritenin zayıflaması ile ayaklanmaların ortaya çıkması arasındaki ilişkiyi açıklar.

Öngörülen Süre: 80 dk.

Dersin Amacı: Merkezî otoritenin zayıflaması ile ayaklanmaların ortaya çıkması arasındaki ilişkiyi açıklayabilme

Anahtar Soru: Merkezî otoritenin zayıflaması ile ayaklanmaların ortaya çıkması arasında nasıl ilişki kurulabilir?

Hedeflenen Öğrenme Çıktıları

Bütün öğrenciler: Merkezî otoritenin zayıflaması ile ayaklanmaların ortaya çıkması arasındaki ilişkiyi açıklayabileceklerdir.

Birçok öğrenci: Merkezî otoritenin zayıflaması ile ayaklanmaların ortaya çıkması arasındaki ilişkiyi analiz edeceklerdir.

Bazı öğrenciler: Merkezî otoritenin zayıflaması ile ayaklanmaların ortaya çıkması arasındaki ilişkiyi değerlendirebileceklerdir.

Derse Hazırlık / Malzemeler

Bilgi notu ve durum kartlarını grup sayısı kadar çoğaltınız

İşleniş

1. Sınıfınızdaki öğrencilerden 6'şar kişilik gruplar oluşturunuz
- Kendilerine verilen 1 numaralı durum kartını okuyarak gelişmenin nasıl devam edeceğini tahmin etmelerini isteyiniz. (10dk)
2. Grupların tahminlerini okutunuz, gruplar arasındaki farklılıkların sebeplerini tartışınız.(5dk)

3. Aynı uygulamayı 2,3,4ve 5. durumlar içinde uygulayınız. (50dk)
4. Bilgi notunu gruplara dağıtarak okumalarını isteyiniz. (5dk)
5. Gruplardan İsyenlarla ilgili 3 tane slogan yazmalarını isteyiniz. (5dk)

Değerlendirme

Öğrencilerinizden bu derste öğrendikleriyle ilgili üç soru türetmelerini ve bunlardan birini cevaplamalarını isteyiniz. (5 dk.)

Durum -1

“Onlar bahsedilen Kâhya Beyi bulmağa gittiler ve ona hizmet ettikleri zamanı bildirince hakları olan ücret ve kumaşı istediler; aralarında yarıdan fazlasının artık vazifesinden azledildiğini söyleyerek Kâhya Bey onlara şöyle dedi: “Reziller gidiniz, buradan çekilin, sizin hepinizi boğdurtacağım ve denize atıracacağım; meyhanelerden çıkmıyorsunuz ve karşıma gelip bu çeşit şikâyetlerde bulunuyorsunuz, siz de geceleri zavallıların kapılarını geceleyin kıran hırsızlardansınız, çekilin gidin, sizi pişman edeceğim.” Bu zavallılar bu nutuklardan şaşırarak ne yapacaklarını bilemediler ve At Meydanı'na gittiler, orada çok sayıda cebeciler ve topçulara rastladılar, onlar da kendilerine verilen ücretten memnun değillerdi ve bunların sayıları da dört yüz civarında idi. Fakat dört Mart Cuma günü öğleden sonra At Meydanı'nda yeniçeriler, sipahiler, topçular ve cebeciler dahil beş bin Kişi bulunuyordu. Orada kendilerine yapılan haksızlıktan intikam almağa yemin ettiler. Beş Mart Cumartesi günü aynı yerde on bin den fazlası toplandı; onların arasında ücreti ancak altı akçe olan Celep Hasan Ağa adlı bir sipahi de vardı; hepsi hükümdarı bir ayak Divânı tertiplemeğe mecbur etmeğe karar verdiler. Kızlar ağası ve sarayın diğer hadım ağaları bu toplantıdan haberdar olarak, emirlerin başı olan Nazin Eşrefi bu adamların niyetinin ne olduğunu öğrenmek için görevlendirdiler; bu adam gelerek onlarla konuştu; onlar da hükümdara sunulmak üzere isteklerini yazılı olarak ona verdiler, onların isteklerine göre hareket etmek üzere saraya dönen kızlar ağası, bunların hükümdarın kulağına gitmesini istemeyerek Nişancı Paşa'yı bu kişilerin niyetlerini açıklamaları için ricaya gönderdi. Onların çekilmeleri halinde, yeniçerilere ücretlerinin ve kumaşlarının ödeneceğini vaad etti. Fakat ona taş atmaları üzerine sesini zorlukla duyurabiliyordu ve hükümdar tarafından değil hadım ağaları tarafından gönderildiğini bildiklerini söyleyerek onu bir odaya kapatmak istediler. Bununla beraber Celep Hasan Ağa onun öldürülmesine mâni oldu. Asiler onun yakalanmasından memnundular. Nişancı Paşa'nın yakalandığını öğrenen kızlar ağası, Tavukçu Mustafa Paşa'yı hükümdardan getirdiğini söylediği bir Aht-ı şerif ile birlikte gönderdi, bu mektupta onlara hizmetinde buldukları zaman yedikleri ekmek ve tuzun hakkı için Allah'a dua ettiğini ve çekilmeleri için yalvardığını bildiriyordu; Asiler, hepsi bir ağızdan bunun yeterli olmadığını ayrıca onları öldürtmek istediklerini, bundan başka hükümdarın bir ayak Divânı toplamasını istediklerini yoksa pişman olacağını, çünkü hükümdarın bütün parasını çalan hırsızların kimler olduğunu ve niçin ücretlerinde bu kadar çok sahte akçe bulunduğunu bildiklerini bağıyorlardı. Kısacası, mademki o hükümdarlarıdır, onu görmek ve isteklerini bizzat ona bildirmek istiyorlardı.

Jean Thévenot, *1655-1656 da Türkiye*, (Çeviren: Nuray Yıldız), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1978, s.186.

Hükümdar asilerle görüşmeyi kabul etmiş midir niçin?

Tahmin:.....

Durum -2

“Aynı gün ikindiden sonra At Meydanı’na gelmiş olan altı bölük ağası bu göreve yeniden geçmiş olan Kâhya Bey ile birlikte bütün çorbacılar, odabaşılar ve Ocak ağalarının da refakati ile buraya gelerek bütün topluluğun karşısında bir Kur’an, bir kılıç, ekmek, tuz getirttiler ve yeniçerinin bir tüyüne birşey olursa, hepsinin başlarının uçacağını ihtar ettiler, Yeniçeriler derhal sipahiler ile birlikte hareket edeceklerine yemin ettiler. Yemin tamamlanınca ve dua yapılıncı Koca Yusuf Paşa, Nişancı Paşa, Celep Hasan Ağa, Endenzâde Mehmed Ağa, Turnacıbaşı, altı bölük ağalar ve altı sipahi kâhyası ile birlikte yapacakları işleri çözümlenmek ve teşebbüslerine son vermek üzere ertesi günü sabahına kadar bütün gece odalara çekildiler. Altı Mart Pazar günü, şafakla beraber, kendilerine teslimini istedikleri altmış kadar kişinin listesini yaptılar; bana söylendiğine göre bu listede hükümdarın annesi de dahil edilmişti; fakat para kuvveti ile listeden çıkarıldı. Görevi tamamladıktan sonra aynı şekilde, onların tatmin edici bir şey vermediklerini ve başka şekilde elde edemediklerine kuvvet yolu ile sahip olmanın icap ettiğini görenek et satılan bir meydan olan Et Meydanı’ndan At Meydanı’na gitmek üzere yola çıktılar: sabahın saat onunda At Meydanı’na geldiler ve ilkin üç defa "Allah" diye bağırıldılar. Hükümdar bu gürültüyü duyunca çok şaşırıldı ve yapılabilecek şeyleri bildiğinden, kızlar ağasını çağırttı, o da hükümdara kendisinin, annesinin ve en iyi hizmetkârlarının başlarının istendiğini söyledi. Hükümdar buna hayret etti ve derhal, kendisine ayaklanmış gibi görünen halkının niyetinin ne olduğunu bilmek için ve eğer kendisinden bir şeyler istiyorlarsa Ayasofya’nın önündeki sarayın bir bölümü olan Alay Köşküne gelmelerini ve onları memnun edeceğini kendilerine bildirmesi için, bir Aht- 1 Şerif gönderdi. Bu sırada Kara Abdullah at üzerinde onlara gitti ve şefleri olduğunu bildirerek tehditkâr bazı sözler söyledi, fakat hemen vurularak öldürüldü. Bundan sonra bütün topluluk "Allah" diye bağırarak, kalabalık halinde öğleden sonra köşkün altına gittiler.”

Jean Thévenot, *1655-1656 da Türkiye*, (Çeviren: Nuray Yıldız), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1978, s.187.

Padişah asilerin isteklerini yerine getirecek midir, niçin?

Tahmin:.....

Durum -3

“Bu köşkün önüne gelmelerinden önce Bostancıbaşı onlarla konuştu; fakat hepsi de hükümdarla konuşmak istediklerini söyleyince, hükümdar bir taht üzerinde oturmuş, hemen arkasındaki perdenin gerisinde annesi, yanında müftü, kadileşkerler ve yedi vezir, sol tarafında ise Kaymakam Zurnezen Mustafa Paşa ve önünde de Bostancıbaşı olduğu halde göründüler. Hükümdar ile konuşmak üzere gelen sözcüler ilerleyince, hükümdar onlara niçin toplandıklarını, isteklerinin ne olduğunu sordu, onlar da kötülük istemediklerini, bilâkis saadeti için Allah'a dua ettiklerini, üç günden beri kendisinin değil, hadım ağalarının söz sahibi olduklarını, ülkenin her tarafının tahrip edildiğini, hiçbir yeniçeri ve sipahinin dışardan gelen hırsızlar sebebiyle evlerinde oturmağa cesaret edemediklerini kendisine bildirmek için toplandıklarını söylediler. Hükümdar bunları dinleyerek onlara şöyle dedi: “Biraz sabırlı olun ve istediğiniz şeyleri bana söyleyin.”

Derhal isteklerini yazdıkları kâğıdı çıkardılar ve çok şaşırılmış ve ancak cevap verebilecek durumda olan hükümdara okumağa başladılar. Bu defa hükümdar böyle bir olayın eskiden yapıp yapılmadığını müftüye sormak gerekliliğini onlara bildirdi. Müftü, buna benzer bir hadisenin olmadığını ve şimdi de böyle bir harekete girişilmemesini söyledi. Bunu duyanlar bu müftünün hükümdarın değil hadım ağalarının müftüsü olduğunu ve başka bir müftü istediklerini hep bir ağızdan bağırdılar Hükümdar onu derhal azlederek yerine Hocasâdeyi tayin etti. Sonra onlara şöyle dedi: “Kullarım, istediğinizi söyleyiniz ve eğer benden başka şey de istiyorsanız size vereceğim, listenizi gene okuyunuz, isteklerinizi dinliyorum” Bunu da yaptıktan sonra, öncekinden daha da şaşırılmış olarak oturdu ve onlara şöyle dedi: “Sizin, hükümdarınız olan bana teşekkür ediniz, hiç acımadan gözdelerimden birinin hayatını size verdiğim için bana teşekkür ediniz”. Annesi ve Kaymakam onun hemen hemen ağlayarak söylediği bu sözleri ona telkin ediyorlardı.”

Jean Thévenot, *1655-1656 da Türkiye*, (Çeviren: Nuray Yıldız), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1978, s.188-189.

Padişahın asilerin isteklerini kabul etmesi, asileri durdurmuş mudur?

Tahmin:.....

Durum -4

“Fakat bunun, onları sadece üstün duruma getirdiğini görerek, ikindiden sonra bostancıbaşıya orada bulunanları boğdurmak için gitmesini emretti. Bostancıbaşı derhal emri yerine getirmek için gitti ve yarım saat sonra köşkün penceresinden kızlar ağası, az sonra da kapı ağası boğulmuş olarak atıldılar. Asiler bundan sonra idamlara devam edilmediğini görerek hükümdara bağırdılar: “Hükümdarımız, diğerlerini de attırt.” Bunun üzerine hükümdar tahtından kalkarak, orada sadece iki kişi bulunduğu dair din, Kur’an ve Hz. Muhammed üzerine yemin etti. Asiler başlarını önlerine eğdiler, hükümdar onları başından savdı ve onlar hükümdara dua ettikten sonra beraberlerinde bu iki ceset olduğu halde oradan ayrıldılar. At Meydanı’na kadar cesetleri ayaklarından tutarak sürdüler ve burada camiin önündeki karaağaca onları ayaklarından astılar. Bütün gece bostancıbaşı diğerlerini aradı ve yedi Mart Pazartesi günü sabahleyin önceden yaptıkları gibi At Meydanı’na gelindi. Orada bir Rum vardı, eğer yağma varsa katılsın diye onlar arasına girmişti. Tanınmayacağını zannetti ise de Hıristiyan olduğu kısa zamanda anlaşıldı ve derhal öldürüldü; oradan At Meydanı’na gittiler, diğer istediklerinin hepsi de boğulmuş olarak buraya getirildiler. Diğerleri gibi asılmış olanların üçünün Hisul Ağa, İbrahim Ağa ve Has Odabaşı olduğu anlaşıldı. Bütün bunları başlatan Kâhya Bey de aynı gün boğuldu. Martın sekizinci Salı günü Çavuş başı Mehmed getirildi. Çarşamba günü, boğulduktan sonra boynuna kadar bir çuvala konulan ve diğerleri gibi asılan, Şaban Kalfanın hanımı Mülklü Kadın getirildi. Onun Valide Sultan’ dan büyük bir servet edindiği söylenir. Aynı gün büyük maliyeci Habideci Oğlu da, Pazar günü hapsedildiği Yedikule’de öldürüldü. On Mart Perşembe günü Siyavuş Paşa vezir oldu ve derhal saraya götürüldü. Kendi evine yakın bir evde gizlenmiş olan Gümrükçü Hasan Ağaya güvendiği kölesi ihanet etti. Hükümdar onu kurtaramadı, bu ihanetin karşılığı olarak köleye hak ettiği ücreti vermedi.

Gümrükçünün cesedi diğerleri ile birlikte At Meydanı’na götürülmedi. O, Türk fakirlerine olduğu kadar Hıristiyan fakirlere de acır ve onlara yardım ederdi. Büyük masraflarla çeşmeler, yollar ve bunlara benzer diğer kamu menfaatine işler yaptırmıştır. Aslen Ermeni olup ihtida etmişti. On bir Mart Cuma günü Bilal Ağa ve Şaban Kalfa boğuldu. On iki Mart Cumartesi günü öğleden sonra bütün bu cesetler toprağa verildi.”

Jean Thévenot, *1655-1656 da Türkiye*, (Çeviren: Nuray Yıldız), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1978, s. 190-191.

İsyanın bastırılmasından sonra padişah yeniden otoritesini sağlamak için ne yapmıştır?

Tahmin:.....

Durum -5

“Yirmi altı Nisan Çarşamba günü Sadriâzam Siyavuş Paşa ateşli bir hastalıktan öldü. Bana söylendiğine göre, sıhhati iyi iken, birkaç kişi onun elli günden fazla yaşamayacağını söylemişti ve gerçekten de vezirliğinin kırk sekizinci gününde öldü, fakat ben bunun zehirlenme olduğunu zannediyorum, çünkü, bana ölümünden sonra tamamen mavi renk aldığı söylendi. Beş yıl önce bir kere daha vezirlik yapmıştı ve bu sırada iki ay içerisinde hükümdarın büyük annesini ve pek çok yüksek şahsiyeti öldürtmüştü, bundan sonra da azledildi.

Sekiz Mayıs Pazartesi günü hükümdardan, Anadolu'da isyan çıkaran ve Üsküdar'a kadar ilerleyen Seydi Ahmed Paşa'ya karşı tuğ (Sancak-ı Şerif) çıkarması istendi. Tuğ bir mızrağın ucuna tutturulmuş at kuyruğudur. Bu, son derece ihtiyaç duyulduğu zaman çıkartılır ve bu durumda bütün ordu sefere çıkar. Böylece, pek çok koyun kurban edildi. Sonra dokuz Mayıs Salı günü tuğ çıkarıldı ve Cebe Hâne yakınında, sarayın birinci avlusunda dikildi, fakat Divân'ı toplayan hükümdara bazı kimseler tarafından orduyu iyi bir duruma getirmek için büyük para sarf etmeden Venediklilerin Çanakkale'ye geldikleri ve onlara karşı gönderilecek kimsenin bulunmadığı bir sırada Şeydi Ahmed Paşa ile çarpışmağa gidilemeyeceği arz edilmiştir. Bunun içindir ki hükümdar çok kızdı, tuğ çıkarmayı kimin ileri sürdüğünü sorunca ve birinin bunun Celep Hasan Ağa olduğunu söyleyince onu derhal öldürttü ve daha önce hiç yapılmamış olduğu halde, tuğ utanç verici bir şekilde saklandı. Ertesi gece elli veya altmış kadar yeniçeri boğularak denize atıldı, onların denize atıldığı sırada atılan top seslerini biz duyduk. On Mayıs Çarşamba günü, hükümdarı odasının önünde Anadolu Beylerbeyi Rıdvan'ın başı kesildi. Kendisinden bahsetmiş olduğumuz bu Celep Hasan Ağanın, çoğunu kısa zamanda her taraftan ve bilhassa her gün hükümdarın annesinden aldığı dört yüz bin eküden fazla armağan toplayarak edindiği iyi bir serveti vardı. Bu ayaklanmayı müteakip birçok paşanın büyük bir itaatle sarayında onun çevresini aldığı görülür, fakat o bu büyük fırsatı değerlendirmesini bilmedi. Bu hâdiseyi geniş bir şekilde anlatmak istedim, maiyetimde olan bir Fransız dönmesi her gün cereyan eden olayları, askeri birlikler ayaklandığı zaman hükümdarın hemen hemen hiçbir şey yapmadığını göstermek için bana anlatmağa geliyordu.”

Jean Thévenot, *1655-1656 da Türkiye*, (Çeviren: Nuray Yıldız), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1978, s.192.

Padişah siz olsaydınız bir daha isyan çıkmasını engellemek için neler yapardınız?

Tahmin:.....

Bilgi Notu

“Osmanlı isyanları ve darbelerinin tarihi Fatih’in ilk hükümdarlığındaki 1446 Buçuktepe İsyanı ile başlar ve imparatorluğa son dönemlerine kadar gelir. Neredeyse Fatih Sultan Mehmed’den sonra isyanla yüzleşmeyen Osmanlı padişahı yok gibidir. 35 Osmanlı padişahından 12 tanesinin darbe ile tahtını kaybetmiş olması bu gerçeği yansıtmak için yeterlidir. Buna başarısız olan darbe girişimleri veya devlet adamlarının katledilmesi ile sona eren isyanlar eklendiğinde karşımıza hiç de iç açıcı olmayan bir manzara çıkar.

İsyanların İstanbul’da böylesine etkili olmasının en önemli sebeplerinden biri Osmanlı Devleti’nin merkezî bir ordu kurmuş olmasıydı. Merkezî ordu Osmanlı Devleti’ni rakipleri karşısında savaş meydanlarında güçlü kılmakla beraber başkentte böylesine etkili bir gücün bulunuyor olması güç mücadelelerinde bu etkenden yararlanmak isteyenlerin ilk istediği şeydi. Bu nedenle merkezî ordunun farklı unsurları genellikle bu isyanlarda sonucu belirleyen en önemli etkenlerden biriydiler. Ancak bazen işler tersine de dönebilmekteydi. Koçi Bey, kendi adını taşıyan risalesinde merkezî ordunun haddinden fazla güçlenmesini, “Geçmişteki büyük padişahlar, altı-bölük halkını, yeniçeri ocağı ile yeniçeri taifesini, altı-bölük halkı ile ve bu iki taifeyi zeamet ve timar askeri ile zaptederlerdi. Şimdi timar erbabı tamamen yok oldu. Askerlik yeniçeri ve sipahilere kalıp, her biri birer dev oldu” şeklinde kendince izah etmeye çalışmıştır.

İsyanlar için en hayati hususlardan biri meşruiyetlerini sağlamaktı. Meşruiyet kaynaklarının başında da din yani şer’î hukuk gelmekteydi, isyan bayrağını kaldıranlar dinî meşrutilerini sağlamak için ya yetkili kişilerden fetva almalıydılar, ya da din adamlarından bir kısmını kendi taraflarına çekmeliydiler. İsyan edenler kadar isyanı bastıracaklar için de dinî meşruiyet sağlanmalıydı, İsyanı bastıracaklar için baştaki padişahın izninin, yani fermanın alınmış olması da bir meşruiyet kaynağıydı, isyanı bastıracak olan askerler fermansız ve fetvasız asiler üzerine yürümek istemezlerdi. Çünkü fermansız veya fetvasız bir isyanı bastırdıklarında, sonraki suçlamalardan kendilerini aklamaları pek kolay olmuyordu.

Sancak-1 şerif de önemli bir dinî semboldü. Saray, genelde isyanlarda Sancak-1 şerifi dışarı çıkararak halkı ve askerleri sancak altına davet ediyordu. Bu, verilecek mücadelenin dinen meşru olduğunun, gaza hükmünde bulunduğu bir işaretiydi. Dışarı çıkarılan Sancak-1 şerifin altına halkın ve askerlerin toplanması halinde isyanı bastırmak çok daha kolay oluyordu. Ayrıca halkın ve askerlerin toplanması, isyanı bastırabilecekler için de bir meşruiyet göstergesiydi. İsyân edenler de, Topkapı Sarayı'ndaki Sancak-1 şerifi değil de daha çok Eyüp Sultan Türbesi'ndeki Sancak-1 şerifi açarak onlar da halkı bu sancak altına davet etmekte ve böylece meşruiyetlerini test etmekteydiler.

İsyân ve darbelerde şehir esnafı da hayati öneme haizdi. İsyân bayrağı kalkar kalkmaz yapılan ilk işlerden biri esnafa, genelde silah zoruyla da olsa, dükkânlarını kapattırmaktı. Esnaf kepenkleri kapattığında şehirde hayat durma noktasına geliyor ve bir karmaşa yaşanıyor. Esnafın asilere destek vermeleri halinde isyan daha da büyüyordu. Çünkü hem asiler gerekli ihtiyaçlarını temin etme imkânı buluyor hem de devletin zaafiyeti ortaya çıktığından asilere halk desteği artıyordu.

Osmanlı tarihindeki en tehlikeli ve en etkili isyanlar yeniçeriler ve sipahilerin birlikte çıkardıkları isyanlardı. Yeniçeri ve sipahi askerleri birlikte isyan çıkardıklarında isyanı bastırabilecek silahlı başka bir askerî birlik yoktu.

İsyânlar ve darbelerde önemli noktalardan biri de hem isyan edenlerin hem de isyanı bastırabilecek olanların hızla karar vermeleri gerektiğiydi. Özellikle isyan çıktıktan sonra devlet adamlarının isyanı bastırmada geç kalmaları genelde isyanları başarıya ulaştırıyordu. Uzun tartışmalar ve nasıl hareket edileceğine hemen karar verip asiler üzerine gidilmediğinde, bu bir zafiyet olarak algılanmaktaydı. Harekete geçilmeyen her dakika baştakilerin aleyhine, asilerin ise lehineydi. Karar vermekte geciken sultanların da sonu genelde tahttan indirilmek oluyordu.

İsyânla tahta çıkan padişahlar, iktidarlarının ilk dönemlerinde kendisini başa getirenler karşısında hareketsiz ve etkisiz kalmaktaydı. Fakat iktidar ortak kabul etmediğinden yeni sultan ilk fırsatta kendisini tahta çıkaranların tahakkümünden kurtulmak için kollan sıvamaktaydı. İlk önce yeni atamalar yaparak kendi taraftarlarını arttırmakta, daha sonra da ya sipahileri ya da yeniçerileri kazanarak

darbecileri ortadan kaldırmak için fırsat kollamaya başlamaktaydı. Yeni sultan, tahtını borçlu olduklarını ortadan kaldırırken genelde şedit hareket etmekteydi. Darbecilerin ortadan kaldırılmasında halk da genelde yeni sultanın safında yer almaktaydı. Bunun sebebi eski iktidarı deviren darbecilerin iktidara hâkim olduktan sonra bazı yolsuzluklara karışmaları onların meşruiyetlerini halk nazarında zedelemekte, yaşanan asayişsizlikler de işin tuzu biberi olmaktaydı. Yeni sultanın ise imajını zedeleyecek bir gelişme yaşanmadığından halk asilerin ve darbecilerin yanında yer almaktansa sultanın ekibinin yanında yer almayı tercih etmekteydi.”

Erhan Afyoncu, Ahmet Önal, Uğur Demir, *Osmanlı İmparatorluğu'nda askeri İsyanlar ve Darbeler* , Yeditepe Yayınevi İstanbul 2010, s.6-12.

3.1.12. Örnek 12:

Venedik ve Papa

Sınıf: 10

Ünite -3: Arayış Yılları (XVII Yüzyıl)

İlişkili Kazanım: Avrupa devletleri arasında yaşanan rekabetin Osmanlı Devleti'ne etkilerini açıklar.

Öngörülen Süre: 80 dk.

Dersin Amacı: Avrupa devletleri arasında yaşanan rekabetin Osmanlı Devleti'ne etkilerini açıklayabilme

Anahtar Soru: Osmanlı Devleti Avrupa'daki gelişmelerin seyri üzerinde nasıl etkili olmuştur?

Hedeflenen Öğrenme Çıktıları

Bütün öğrenciler: 17.Yüzyıl Avrupa'sında devletlerarasında rekabet olduğunu fark edecektir.

Birçok öğrenci: Avrupa devletleri arasında yaşanan rekabetin Osmanlı Devleti'ne etkilerini açıklayabileceklerdir.

Bazı öğrenciler: Avrupa devletleri arasında yaşanan rekabetin Osmanlı Devleti'ne etkilerini değerlendirebileceklerdir.

Derse Hazırlık / Malzemeler

Durum kartlarını grup sayısı kadar çoğaltınız.

İşleniş

1. Sınıfınızdaki öğrencilerden 6'şar kişilik gruplar oluşturunuz.

Kendilerine verilen 1 numaralı durum kartında var olan gelişmenin nasıl devam edeceğini tahmin etmeleri ve tahminlerini durum kartına yazmalarını isteyiniz. (5dk)

2. Grupların tahminlerini okutunuz, gruplar arasındaki farklılıkların sebeplerini tartışınız.(10dk)
3. Aynı uygulamayı 2,3,4ve 5. durumlar içinde uygulayınız(50dk).
4. Bilgi notunu gruplara dağıtarak okumalarını isteyiniz. (10dk).

Değerlendirme

Öğrencilerden derste öğrendikleri ile ilgili 3 soru türetmelerini ve birini cevaplamalarını isteyiniz (5dk).

1. Durum

“Muvasalatımızdan (Bir yere ulaşma) bir sene evvel, Venedikliler birçok sebepten dolayı oradaki Cizvitleri tart etmişlerdi, zira bu ruhani sınıfın mensupları fasit(arabozucu) insanlardır. Cizvitler Papa'nın nezdine giderek şikâyet etmişler, Papa da Venediklilere onları tekrar kabul ederek kiliselerini iade etmelerini emretmiştir.”

Venedikliler, Papanın isteğini yerine getirmişler midir?

Tahmin:.....
.....
.....

2. Durum

“Fakat küstah ve saygısız insanlar olan Venedikliler, Papa'ya karşı gelmişlerdir, zira yalı ve sahil sakinleri haşın ve serkeş insanlardır. Papa, uzun müzakerelerden sonra onların papazlarını ruhani ayinleri icra etmekten menetmiş, papazlar da afroz korkusundan Venedik'ten kaçmışlardır. Bu vaziyet karşısında şehre ne seyyah, ne bezirgan, ne de gemi gelmeye cesaret edebilmiştir.”

Venedikliler bu durum karşısında nasıl tavır takınmışlardır?

Tahmin:.....
.....
.....

3. Durum

“Bunun üzerine, son derece hiddetlenen Venedik dükü, süvari toplanmasını emretmiştir. Emir mucibince, San Marko Meydanı'nda gümüş *kazıklar* çakılarak altın *zincirle* bir çit örülmüş ve içi altın ve gümüşle doldurulduktan sonra, boru ve davullarla sokaklara çıkarılan münadiler vasıtasıyla halk silah başına davet edilip icap edenlere dolgun ücretten başka bol hediyeler verileceği ilan edilmiştir.”

Venedik'in bu uygulaması sonrasında Papalığın tavrı ne olmuştur?

Tahmin:.....
.....
.....

4. Durum

“Bundan haberdar olan Papa da askerinin toplanmasını emretmiş ve Venediklilerin çokluğunu görerek Hıristiyan kral ve prenslere ve Alman imparatoruna müracaatla onları, vefasız mağrura karşı yardıma çağırmıştır. Dük, kralların Papa’ya on binlerce asker gönderdiklerini duyunca, kuvvetli krallara karşı gelemeyeceğini bildiği için çok korktu. Türk *hükümdarına* elçi gönderip, “Cümle Hıristiyan kral ve prensler bana muhalefet etmektedir. Onlarla olan ahd ü misakımı bozarak sizinle ahit ve dostluk kurmaya mecbur oldum. Bana derhal yüz bin asker gönder, düşmanlarımı kılıçla mahvedeyim, memleketlerini de senin eline vereyim,” teklifinde bulundu.

Osmanlı Devleti’nin bu teklif karşısında tutumu ne olmuştur?

Tahmin:.....

5. Durum

“Elçiler İstanbul’a vasıl olup Dük’ün mektubunu takdim edince, *Hünkâr* ve bütün vüzerası, *kızıl elmayı* ele geçirecekleri için büyük sevinç duydular. Derhal Bosna beylerbeyine, Belgrat’a, Silistre’ye, Bulgaristan’a, Selanik’e ve bütün Rumeli ve keza diğer kıtada Mağrib’e, Mısır’a, Rodos’a, Kıbrıs’a ve Frenklere yakın ve hemhudut bulunan yerlere binlerce askerle Venedik’in yardımına gitmeleri için emir gönderdi. Hükümdar, Dük’e yazdığı bir mektupta, “Senin hesabına derhal on iki bin kişilik bir yardım gönderdim. Ben de yüz bin asker ve hâzinemle beraber gelmek üzereyim,” dedi, çünkü Frenk memleketini işgal etmek istiyordu.”

Osmanlı Devleti’nin bu kararı sonrasında olaylar nasıl gelişmiştir?

Tahmin:.....

Bilgi Notu

Kaynak: Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi

“Muvasalatımızdan bir sene evvel, Venedikliler birçok sebepten dolayı oradaki Cizvitleri tart etmişlerdi, zira bu ruhani sınıfın mensupları fasit insanlardır. Cizvitler Papa'nın nezdine giderek şikâyet etmişler, Papa da Venediklilere onları tekrar kabul ederek kiliselerini iade etmelerini emretmiştir.

Fakat küstah ve saygısız insanlar olan Venedikliler, Papa'ya karşı gelmişlerdir, zira yalı ve sahil sakinleri haşin ve serkeş insanlardır.

Papa, uzun müzakerelerden sonra onların papazlarını ruhani ayinleri icra etmekten men etmiş, papazlar da aforoz korkusundan Venedik'ten kaçmışlardır. Bu vaziyet karşısında şehre ne seyyah, ne *bezirgan*, ne de *gemi* gelmeye cesaret edebilmiştir.

Bunun üzerine, son derece hiddetlenen Venedik dükü, süvari toplanmasını emretmiştir. Emir mucibince, San Marko Meydanı'nda gümüş kazıklar çakılarak altın zincirle bir çit örülmüş ve içi altın ve gümüşle doldurulduktan sonra, boru ve davullarla sokaklara çıkarılan münadiler vasıtasıyla halk silah başına davet edilip icap edenlere dolgun ücretten başka bol hediyeler verileceği ilan edilmiştir.

Bundan haberdar olan Papa da askerinin toplanmasını emretmiş ve Venediklilerin çokluğunu görerek Hıristiyan kral ve prenslere ve Alman imparatoruna müracaatla onları, vefasız mağrura karşı yardıma çağırmıştır. Dük, kralların Papa'ya on binlerce asker gönderdiklerini duyunca, kuvvetli krallara karşı gelemeyeceğini bildiği için çok korktu. Türk hükümdarına elçi gönderip, “Cümle Hıristiyan kral ve prensler bana muhalefet etmektedir. Onlarla olan ahd ü misakımı bozarak sizinle ahit ve dostluk kurmaya mecbur oldum. Bana derhal yüz bin asker gönder, düşmanlarımı kılıçla mahvedeyim, memleketlerini de senin eline vereyim,” teklifinde bulundu. Elçiler İstanbul'a vasıl olup Dük'ün mektubunu takdim edince, Hünkâr ve bütün vüzerası, kızıl elmayı ele geçirecekleri için büyük sevinç duydular. Derhal Bosna beylerbeyine, Belgrat'a, Silistre'ye, Bulgaristan'a, Selanik'e ve bütün Rumeli ve keza diğer kıtada Mağrib'e, Mısır'a, Rodos'a, Kıbrıs'a ve Frenklere yakın

ve hemhudut bulunan yerlere binlerce askerle Venedik'in yardımına gitmeleri için emir gönderdi. Hükümdar, Dük'e yazdığı bir mektupta, "Senin hesabına derhal on iki bin kişilik bir yardım gönderdim. Ben de yüz bin asker ve hâzinemle beraber gelmek üzereyim," dedi, çünkü Frenk memleketini işgal etmek istiyordu.

Fakat Allah buna razı olmadı. İspanya ve Fransa kralları ile diğer büyük prensler, Frenk memleketinin anahtarı olan Venedik'in isyan ettiğini duyunca son derece mükedder oldular. Derhal Papa'ya elçiler göndererek, memleketlerinde vuku bulan kargaşalıktan ve düşman eline düşeceklerinden onu takbih ederek, Venedik'le barışmadığı takdirde krallıklarının mahvolacağını söylediler.

Bu kara haberi alan Papa, ruhani önder sıfatıyla çok meyus ve yaptığına *pişman* oldu. Memleketi düşmandan korumak için ne yapmak lazımsa yapılmasına dair krallara salahiyet verdi. Bunun üzerine Venedik'e hemhudut Almanya imparatoru, Dük'ün yakın dostu bulunduğundan, diğer prenslerin de iştiraki ile büyük gayret sarf etti ve Dük'ü Papa ile barıştırdı. Dük, Papa'nın yanına götürüldü ve elini öptü, Papa da Dük'ü ve şehrini tebci etti ve papazların avdetine emir verdi. Böylelikle Frenk ülkelerinde barış tesis edilip büyük sevinç duyuldu. Barışıklığı duyan Türk askerleri de geri döndüler."

Hrand Der Andreasyan, *Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi*, (Hazırlayan: Saro Dadyan) Everest Yayınları, İstanbul 2013, s.51-52.

3.1.13. Örnek 13:

Evliya Çelebi'nin Gözünden XVII. Yüzyılda Konya

Sınıf: 10

Ünite -3: Arayış Yılları (XVII. Yüzyıl)

İlgili Kazanım: XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'ndeki kültür, sanat, mimari ve bilim alanlarındaki çalışmalarını değerlendirir.

Öngörülen Süre: 40dk.

Dersin Amacı: XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'ndeki kültür, sanat, mimari ve bilim alanlarındaki çalışmalarını değerlendirebilme.

Anahtar Soru: Konya'nın XVII. da ki Kültür, sanat ve mimari anlayışıyla günümüzdeki kültür, sanat ve mimari anlayışı arasındaki farklar neler olabilir?

Hedeflenen Öğrenme Çıktıları

Bütün öğrenciler: XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'ndeki kültür, sanat, mimari nasıl şekillendiğini fark eder.

Birçok öğrenci: XVII. daki Kültür, sanat ve mimari anlayışıyla, günümüzdeki kültür, sanat ve mimari anlayışı arasındaki farkları analiz eder.

Bazı öğrenciler: XVII. daki Kültür, sanat ve mimari anlayışıyla, günümüzdeki kültür, sanat ve mimari anlayışı arasındaki farkların oluşma nedenlerini değerlendirir.

Derse Hazırlık / Malzemeler

Çalışma Yapraklarını öğrencilerden oluşturacağınız grup kadar çoğaltınız.

İşleniş

1. Öğrencilerinizi 5'er kişilik gruplara ayırınız.

- Her gruptaki öğrencileri A' dan E' ye kadar harfler ile isimlendiriniz.

- Gruplara isim vermelerini isteyiniz. (5dk)

2. Bütün gruplardaki aynı harfleri taşıyan öğrencileri bir araya getirerek uzman gruplar oluşturunuz.

- Uzman grupların her birine harflerini taşıyan çalışma yapraklarını dağıtınız.
- Uzman gruplardan ellerindeki çalışma yaprağındaki metine bir isim bulmalarını isteyiniz

- Uzman grupların ellerindeki çalışma yaprağını birlikte inceleyerek çalışma yaprağındaki soruları birlikte cevaplandırmalarını isteyiniz (5dk)

3. Uzman grupları dağıtarak asıl grupların yeniden oluşturulmasını isteyiniz.

- Her öğrencinin kendi uzmanlığını gruptaki diğer öğrencilerle paylaşmalarını isteyiniz.(10dk)

4. Bilgi notunu gruplara dağıtarak okumalarını isteyiniz. (5dk)

5. Çalışma Yaprağı 2'yi gruplara dağıtarak tabloyu doldurmalarını isteyiniz. (10dk)

Değerlendirme

Öğrencilerinizin derste öğrendikleri ile ilgili 3 soru türetmelerini ve bunlardan birini cevaplandırmalarını isteyiniz. (5dk)

ÇALIŞMA YAPRAĞI -A

Kaynak: Evliya Çelebi Seyahatnamesi

“Konya Kalesi’nin şekli: 569 tarihinde, yontma taş ile Sultan Mesud’un oğlu Sultan İzzeddin Kılıç Arslan inşa ettirip sağlamlaştırarak, dördüncü yapıcısı olmuştur. Bir eyvan ve sultan Divânihânesi yaptırmıştı ki, o asırda Kisra eyvanından daha üstündü. Zelzeleden yıkıldığında Keykubad tarafından onarılmış ve bir hendek kazılmıştı ki, derinliği on bir, genişliği elli ve surlarının yüksekliği otuz melik zirâ’dır. Dış kısmındaki hisar duvarının çevresi on bir adımdır. At pazarı kapısı üzerine zincirlerle asılmış bir kuru at kafasına gem vurup, gösteriş için koymuşlardır. Binici olan bu memleket halkına nasihat için konmuştur. Yani avrata ve ata güvenmeyip, at kuru kafa olsa da ağzından gemi, başından dizgin ve yuları eksik etmeyesin demektir. İç kalenin avlusu belli değildir. Bu kale Selçuklular zamanında on iki kapılı idiye de, Osmanlıların eline geçtikte dördü bırakılıp diğerleri kapatılmıştır. Kalenin her tarafı çeşitli sanat eserleriyle süslenmiştir. En son olarak, Sultan Alâaddin Kevkubat’ın oğlu Gıyaseddin yeniden yaptırmıştır. Sonra Erzurum taraflarında yağma ve talan çoğaldığından, oraya gidip intikam almak üzere iken babası Alâaddin vefat etti.

Anadolu Selçuklularının en son hükümdarı Alâaddin'dir. Hepsi on dört padişaktır. 699 tarihinde, Ertuğrul Bey’in oğlu Osman Bey hutbe okutup para bastırarak Emir olmuştur. Bu Konya havalisi Kâramanoğulları'nın ellerinde kalıp, Kosova savaşında Hüdâvendigâr Gazi şehid olduktan sonra evvelce itaat etmiş olan Karamanoğulları da isyan etmiştir.”

Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*. C.III-IV, (Sadeleştiren: Tevfik Temelkuran, Necati Aktaş), Üçdal Neşriyat, İstanbul 1986, s.9.

1.Yukarıdaki kaynakta Konya Kalesi’nin yapılışı ile ilgili hangi bilgileri edinmekteyiz?

.....

2. At pazarı kapısı üzerine zincirlerle asılmış bir kuru at kafasına gem vurup, gösteriş için koymalarının nedeni nedir?

.....

3. Konya ile Selçukluların bağlantısını nasıl açıklayabilirsiniz?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -B

Kaynak: Evliya Çelebi Seyahatnamesi

“792 tarihinde, Yıldırım Bayezid Han büyük bir ordu ile yıldırım gibi yetişip Konya kalesini aman ve zaman vermeyerek fethetti. Bu şekilde Selçukluların eski merkezi, darü’l-emân Karaman ülkesinin Konya şehri de Osmanlı şehirlerinden oldu. Kanunî Süleyman Han kanunu üzere hâlâ Karaman eyaleti namiyle ayrı bir eyalet olup, paşa idaresindedir. Paşanın has geliri altı yüz altmış bin yetmiş akçedir. İki bin asker ile eyaleti zabtedip elli bin kuruş elde ederek gider. Bu eyaletin hazine defterdarı, defter kethüdası, defter emini, çavuşlar kethüdası ve çavuşlar emini vardır. Eyalete bağlı yedi sancak bulunur. Bunlar Konya Şehri Paşa Sancağı, Kayseri Livası, Niğde Livası, Yenişehir Livası, Kırşehir Livası, Akşehir Livası ve Aksaray Sancaklarıdır. Zeâmeti 68, tımarı 2111’dir. Defterdarının hassı 65.000, defter kethüdasının hassı 6500’dür. Tımar defteri de böyledir. Alaybeyisi, çeribaşısı ve yüzbaşısı vardır. Bu eyaletteki tımar ve zeâmet sahipleri, sefer zamanında cebelü ve paşa askeriyle tam on iki bin seçkin asker toplar. Savaşta bir tımar sahibi olmazsa, tımarı başkasına verilir. Konya 500 akçelik mevleviyettir. Nahiyelerinden kadıya senede yirmi kese gelir sağlar. Hepsî Hanefî mezhebindedir. Nakibüleşrafi, ayanı, ulema e sâlihleri vardır. Mevlevî olanları da vardır. Asker sınıfı çok olduğundan, sipah kethüdâ yeri ve yeniçeri serdarı yerine bir gösterişli yeniçeri çavuşu, bir muhtesip ağası, üç yerde şehir naibi ve şehir subaşısı, pacdârı, kale dizdarı, kırk adet küçük ve büyük topları, yeteri kadar cephanelikleri vardır. Her tarafı ile mükemmel bir şehirdir. Bu büyük şehir Meram dağının doğu tarafında düz bir ovada kurulmuş olup, bir saatlik mesafededir.

Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*. C.III-IV, (Sadeleştiren: Tevfik Temelkuran, Necati Aktaş), Üçdal Neşriyat, İstanbul 1986, s.10.

1. Konya’nın Osmanlıların eline geçişi nasıl olmuştur?

.....

2.Konya Osmanlıların eline geçtikten sonra yönetimi nasıl gerçekleştirilmiştir?

.....

3. Karaman eyaletinin sancak ve livaları nerelerdir?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -C

Kaynak: Evliya Çelebi Seyahatnamesi

“En eski cami, iç kalede Sultan Birinci Alâaddin Câmii’dir. Dil ile anlatılamayacak, kalemler ile yazılamayacak kadar güzel bir camidir. Fakat İç kalede olduğundan cemaati az olmaktadır. Bu iç kale yüksek bir yerdedir. Mükemmel cebhâneleri ve topları vardır. Bu kalenin doğu ve kuzey tarafları küçük bir göldür. Konya’dan geçen bütün pınarlar bu göle akarlar.

Sultan Süleyman han Camii: Birer tabakalı, minareli, geniş avlulu, has mermer ile kaplı nurlu bir câmidir. Mescidleri de çoktur. Medreselerinin en meşhuru Nalıncı Medresesidir. On bir adet darü’l- kurra’sı vardır. Üç yerde darü’lhadis, yüz yetmiş yerde sıbyan mektebi vardır. Her yıl surre ve atıyyesi verilen kırk kadar derviş tekkesi vardır. En meşhuru Hazret-i Şems-i Tebrizî Tekkesi’dir ki, yüksek bir kubbesi olup onda da Mevlâna âyinleri yapılır. Mahkemeye yakın eski bir tekke. Çeşmeleri de çoktur. Kaynakları hep Meram dağında olup, taksim kubbesinden gelir. Üç yüzden fazla tatlı- su sebili vardır. On bir adet ziyafet yeri olup, yiyeceği daima bol olanları Hazret-i Mevlâna Tekkesi ile Sultan Süleyman Tekkesi’dir. Hamamlarının en meşhuru Asitâne hamamı olup, eski usül suyu ve havası güzel, iç açıcı bir hamamdır. Kale içinde Sunkur hamamı da böyledir.

Vilâyet ayânının dediklerine göre, saraylarında seksen kadar saray hamamı vardır. Üç yüz kırk kadar bağlı, bahçeli, akarsulu büyük sarayları vardır. Paşa sarayı meşhurdur. Hanlarından, At Pazarı kapısı dışında Bağdad Fatihî’nin ilk annesi Kösem Sultan’ın yaptırdığı han meşhurdur. Ayrıca yirmi altı adet han vardır. Bedesteniyle beraber toplam bin dokuz yüz büyük dükkâmı bulunur. Yüzlercesi baştan başa kâgir, güzel dükkânlardır. Kâgir bina ve demir kapılı kanatlar ile örtülü kurşun kaplı bedestendeki zengin tüccarlarda dünyanın bütün kıymetli eşyaları bulunur. Sipahpazarı, saraçhânesi, tahtakalesi güzel ve düzenlidir.”

Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmei*, C.III-IV, (Sadeleştiren: Tevfik Temelkuran, Necati Aktaş), Üçdal Neşriyat, İstanbul 1986, s.11.

1. Konya’nın en eski camisi hangisidir?

.....

2. Konya medreseleri ve camileri hakkında hangi bilgiler edinmekteyiz.

.....

3.Konya ticareti hakkında hangi bilgileri edinmekteyiz.

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -D

Kaynak: Evliya Çelebi Seyahatnamesi

“Suyu ve havasının güzelliğinden, halkı sağlam ve sıhhatli kimselerdir. öyle yaşlı kimseler vardır ki, kuvvetleri gitmiş, ömrü yüz yetmişe yetmiş, güçleri bitmiş oldukları halde yine dinç olurlar. Bilginleri olgun, efendi ve dürüst kimselerdir. Konya'nın helvacı ve berberleri dillere destandır.

Eşrâf ve ayânının önde geleni, Hazret-i Mevlâna'nın oğlu Halim Çelebi'dir. Yirmi kadar, Eflâtun ve ibn Sina'dan örnekler veren hakim, cerrah, tabib bilginleri vardır. Sohbet ettiğimiz kimseler arasında duası kabul olunan büyük kimseler vardır. Askerî kumandanların hepsi samur kürk ve güzel elbiseler giyerler. Uleması da çeşit çeşit sof ve melâyi kumaşlar giyerler. Tarikata bağlı kimseler, Mevlâna'ya bağlı olduklarından, mevlevî külâhları üzerine sarık sararlar.

Halkın hepsi Türk'tür. Açık-seçik ve güzel konuşan kimseleri vardır. Suyu ve havası gayet güzeldir. “Mâretü'n-Numan ve Halebü'ş-sehba havasından daha hoştur.” derler. Hakikaten, seher vakti sabah rüzgârından insan taze hayat bulur.

Kale dışında su taksimi için bir kubbe yapılmıştır. O kubbeden 366 çeşmeye su dağılıp şehrin câmi, mescid, han ve hamamlarına, ayân saraylarına hep oradan su gider. Kaynağı, Meram dağındadır. Ayrıca 2700 su kuyusu bulunur ki bostanlar sulanır. Bütün nebatlar bu şekilde yetişir. Şehir beşinci iklimin ortasında olup, yaz ve kışı normaldir. Yedi türlü buğdayı olup, devedışı tabir edileni ancak Şam civarında yetişir. Buğdayı gayet yağlı olduğundan ata çok vermek doğru olmaz. Hububat ve otlar çok, tarlaları geniş, bereketli bir şehirdir. Kuyumcuları, külâhçıları, terzileri ve berberleri meşhurdur. Dericileri de Osmanlı ülkesinin en iyileridir.”

Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, C.III-IV, (Sadeleştiren: Tevfik Temelkuran, Necati Aktaş), Üçdal Neşriyat, İstanbul 1986, s. 11-12.

1 Konya'da halkın ömür uzunluğu hakkında hangi bilgileri edinmekteyiz.

.....

2. Konya'nın su ihtiyacı nasıl giderilmektedir?

.....

3. Konya'da halkın etnik yapısı hakkında neler söyleyebiliriz?

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI -E

Kaynak: Evliya Çelebi Seyahatnamesi

“Meram dağında bir çeşit çiçek yetişir ki, çivid rengindedir. Dericiler onunla derileri tabaklayıp gök rengi, şeftali sarısı, turuncu ve kırmızı deriler yaparlar. Bu deriler, Arabistan ve Acemistan da çok meşhurdur. Yiyeceklerden beyaz ekmeği, kâhisi (simit), çöreği, balı, böreği, çeşitli helvaları, zelbiyesi, pandisi, pişmaniyesi ve tahini de çok meşhurdur. Hele sabunisi ve beyaz çinisini âşıklar yediğinde lezzetinden dimâlan açılır, özel olarak helvacı çarşısı vardır. “Konya’da adama helvayı döğerek yedirirler” sözü meşhurdur. Meyvelerinden Meram dağında “kamerü’ d devle ve kamerü’ d din” adıyla iki çeşit kayısı yetişir ki, Şam’ın kaysısından daha lezzetli, sulu ve tatlıdır. Yirmi çeşit armudu, kiraz, şeftali, üzüm sarması ve badem kırması olur. Burada tabiat şartları gereğince limon, turunç, nar, incir ve zeytin gibi meyveler olmaz.

Eğlence yerleri: Herkes ve bütün gezginler, Konya’nın gezi yerlerini ve bahçelerini methederler. Ben de yirminci seyâhatim olan bu seferime kadar, hakikaten böyle bahçeler görmedim. Budin hududunda Peçevî Sirem şehrinin kale ardındaki Baruthane mesiresi, Kırım yarımadasının Sodak bağı, İstanbul’un yüz yetmişden fazla bahçe ve gülistanları, Malatya’nın Uspuzu’su, Tebriz’in Şah-ı Cihan bağı bu Konya’nın Meram mesiresinin yanında bir çimenlik bile olamaz.

Konyalılar, çoluk çocuklarıyla sekiz ay Meram’da kalırlar. Zevk ve sefa ederek felekten kâm alırlar. Binlerce bağı evleri, kulübeleri, cami, mescid, musalla ve hanları, hamam, çarşı ve pazar yerleri vardır. Halkın Konya’ya gelmeye ihtiyaçları olmaz.

Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, C.III-IV, (Sadeleştiren: Tevfik Temelkuran, Necati Aktaş), Üçdal Neşriyat, İstanbul 1986, s.12.

1. Konya yemekleri hakkında hangi bilgileri edinmekteyiz.

.....

2. Konya’da yetişen ve yetişmeyen meyveler hangileridir?

.....

3. Konya’da eğlence anlayışı hakkında neler söyleyebiliriz.

.....

ÇALIŞMA YAPRAĞI-2

İncelediğimiz metinlere göre XVII. daki Kültür, sanat ve mimari anlayışıyla, günümüzdeki kültür, sanat ve mimari anlayışı arasındaki benzerlik ve farklılıkları aşağıdaki tabloya yazınız.

	XVII. Yüzyılda	Günümüzde	Benzerlikler	Farklar
Mimari				
Yemekler				
Ticaret				
Toplum (Etnik Yapı)				
Eğlence				
İnsan Ömrü				

Bilgi Notu

“Konya, adını binlerce yıl korumuş olan az sayıdaki şehirlerden biridir. Frig dilinde Kawania veya Grekçe Eikon’dan geldiği düşünülmektedir. Roma döneminde Eikonieon, Bizans döneminde İkonium olarak kullanılan şehrin adı, kentin Türk hâkimiyetine geçmesinden sonra Konya şekliyle alarak Türkçeleştirilmiştir.

Malazgirt Zaferi’nin akabinde, Süleyman şah tarafından alınarak bir Türk şehri haline getirilmiştir. Selçuklu hâkimiyetinde olağanüstü bir hızla gelişen Konya şehri bu dönemde dinî, idarî ve sosyal yapılarla donatılmış çevresine surlar inşa edilmiştir. Şehrin büyümesi üzerine şehrin savunma düzenini yetersiz bırakmış ve bunun üzerine şehrin çevresine 4 km. uzunluğunda yeni sur ve burçlar yaptırılmıştır(1221). Surlar ortasında kaldığından önemini kaybeden Alâeddin Tepesindeki kale yerine, batıdaki kesimde yeni bir iç kale yaptırılmıştır. Karamanoğulları Beyliğinin de merkezi olan kent, bu sırada belirgin bir şekilde gelişimini sürdürmüştür. Karamanoğulları ardından Konya ve çevresi Osmanlı hâkimiyetine geçmiştir.

Fatih’in Karaman seferi ile ilhak edilen bu bölgeye Karaman Eyaleti denmiştir. Karaman Eyaleti, Osmanlı idarî teşkilatında Rumeli, Anadolu ve Rum eyaletlerinden sonra kurulmuş olan dördüncü ana idarî birimdir. Karaman Eyaleti’nin kurulmasından sonra Eyaletin merkezi, yani Paşa Sancağı Konya olmuştur. Konya Eyaleti’nin değişmeyen sancakları arasında yer alan Beyşehir, Akşehir, Aksaray, Niğde ve Kayseri’nin yanında farklı tarihlerde Bozok, İçel, Maraş, Kırşehir ve Tarsus Livaları da eyalete bağlanmıştır. Konya’nın Paşa sancağı olması nedeniyle Beylerbeyinin Divânı burada toplanır, kararlar orada alınır.

Şehrin nüfusu eyalet merkezi olduğu süreçten itibaren artış göstermiştir. Dönemler arası farklılık göstermekle birlikte XVII yüzyılın ortalarında Konya’nın nüfusu yaklaşık olarak 21.000 olarak tahmin edilmektedir. Konya şehrinde ikamet edenler sadece Müslümanlar değildir. Toplam nüfus içinde %10’ u geçmese de Ermeni ve Rumlarda yaşamaktaydı. Gayrimüslimlerin, yoğun olarak ikamet ettiği bir iki mahalle var ise de genellikle gayrimüslimler Konya mahallelerinde Müslüman hemşehrileri ile yan yana yaşamakta olup sosyal, ekonomik ve kültürel hayatta birbirleri ile iletişim halindedirler.

Çok geniş bir çevrenin ihtiyaçlarını karşılayan bir sanayi üretim yeri ve pazar şehri olan Konya’da tüccarların ikamet ettiği çok sayıda han bulunmaktadır. Bugünkü Kapı cami’nin bulunduğu yerde bulunan At Pazarı kapısından, Mevlana Türbesi’ne kadar uzanan bölgenin, Osmanlı döneminde, şehrin en önemli ticari merkezi durumuna geldiği anlaşılmaktadır.”

Hüseyin Muşmal, “Osmanlı Döneminde Konya”, *Kısa Konya Tarihi*, (Editör: Caner Arabacı), Türkiye Makina Mühendisleri Odası Konya Şubesi Yayınları Konya 2016, s.103-149 .

3.1.14. Örnek 14:

Seyyahların Dilinden Millet-i Sadıka

Sınıf: 10

Ünite -5: En Uzun Yüzyıl (1800 – 1922)

İlişkili Kazanım: 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi)’nin sonuçlarını açıklar.

Öngörülen Süre: 80 dk.

Dersin Amacı: 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nın (93 Harbi) sonuçlarını açıklayabilme.

Anahtar Soru: Osmanlı Devletinde Millet-i Sadıka denilen topluluk kimlerdir?

Hedeflenen Öğrenme Çıktıları

Bütün öğrenciler: Görsel ve yazılı materyalleri inceleyerek Osmanlı toplumu içinde Ermenilerin yerini fark edecektir.

Birçok öğrenci: Osmanlı Devleti'nde azınlık isyanlarının nedenlerini kavrayacaktır.

Bazı öğrenciler: 1877- 1878 Osmanlı Rus savaşının Türk- Ermeni ilişkilerine etkisini değerlendirebileceklerdir.

Derse Hazırlık /Malzemeler

Çalışma Yaprağı-1,2 ve 3’ü grup sayısı kadar çoğaltınız.

İşleniş

1. Sınıfınızdaki öğrencilerden 6’şar kişilik gruplar oluşturunuz. (5dk)
2. Çalışma Yaprağı.-1’i öğrencilerinize dağıtınız. Kaynakları inceleyerek İlgili soruları cevaplamaları isteyiniz.
- Grupların cevaplarını okutunuz farklılık ve benzerlikleri tartışınız(20dk.)
3. Aynı uygulamayı Çalışma Yaprağı-2 ve Çalışma Yaprağı.-3 içinde yapınız. (40dk.)
4. Bilgi Notunu dağıtınız ve okumalarını isteyiniz. (5dk.)
5. Bilgi notu ile kendi çıkarımları arasındaki benzerlik ve farklılıkları bularak sınıfla paylaşımlarını isteyiniz. (5dk.)

Değerlendirme

Öğrencilerinizden bu derste öğrendikleriyle ilgili üç soru türetmelerini ve bunlardan birini cevaplamalarını isteyiniz. (5 dk.)

ÇALIŞMA YAPRAĞI-1

Kaynak-1: Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğu'nda

“Ermenilerin çağdaş inancına ve dinine gelirse, Hıristiyan'dırlar ve tıpkı Türk olmayan diğer gruplar gibi kendilerine özgü bir kiliseleri ve ibadet törenleri vardır. Büyük Türk, Ermenilerin hepsine din ve ibadet özgürlüğü tanımıştır. Onlar da, karşılığında, her sene kişi başına bir duka haraç denilen bir vergi ödemek zorundadırlar. Ancak Hıristiyan Ermenilerin ibadet törenleri, Roma Kilisesinden ve Rum Ortodoks Kilisesinden çok farklıdır”

Nicolas De Nikolay, *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğu'nda*, (Çeviren: Menekşe Tokyay,Şirin Tekeli) Kitap Yayınevi, İstanbul 2014, s.289.

Kaynak -2 :Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi (1608-1619)

“Tekirdağ'dan Karamürsel iskelesine geldik. Burada az sayıda Ermeni ve ihtiyar bir papaz vardı. Böylelikle, gittiğimiz her yerde Ermeni'ye rastlıyorduk, çünkü toz gibi dağılmış ve yeryüzünde serpilmiş bulunuyorduk.”

Hrand Der Andreasyan, *Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi (1608-1619)*, (Hazırlayan: Saro Dadyan), Everest Yayınları, İstanbul 2013, s.29.

Kaynak -3: İstanbul

“Türkler Ermenilere imparatorluğun develeri derler, Frenkler ise her Ermeni'nin dünyaya iyi hesap bilir olarak geldiğini söylerler. Hadiseler bu iki görüşü büyük ölçüde doğrulamıştır, çünkü neticede fizik güçleri, pırıl pırıl zekâları ve teşebbüs kabiliyetleriyle, İstanbul'da, birçok mimar, mühendis, doktor, sabırlı ve marifetli zanaatkârlardan başka, çoğu Ermeni olan hamallarla büyük sarrafları vardır; hamallar efsanevi yükleri kaldırır, sarraflar da aynı şekilde efsanevi hazineleri yığarlar. Bununla beraber, ilk bakışta, İstanbul'da bir Ermeni topluluğunun bulunduğunu kimse fark edemez, nebat toprağın kokusunu öylesine almıştır ki! Kendilerinin yüzünden yabancı erkeğe Müslüman evi kadar sıkı sıkıya kapanan Ermeni evinin kadınları Türk kadınları gibi giyinirler, onları Müslüman hemşerilerinin arasında ancak çok usta bir göz teşhis edebilir.”

Edmando de Amicis, *İstanbul*, (Çeviren: Beynun Akyavaş), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. Ankara 1986, s.163.

Kaynak -4: Alphonse De Lamartin ve İstanbul Yazıları

“Ermeniler, ticaret ve iş dehalarını padişahın ve Türklerin hizmetine verirler. Bu insan soyunda ne kahramanlık, ne de cengâverlik vardır: onların dehası ticaretteki başarılarıdır; bu başarıdan bütün hizmet ettiklerini faydalandırırlar. Hıristiyanlar arasında Türklerle en iyi geçinen Ermenilerdir. Türklerin ihmal ettikleri, Rumlarla Yahudilerin elde edemedikleri zenginlikleri biriktirir, böylece durmadan gelişirler; burada her şey onların elindedir; bütün paşaların, vezirlerin mütercimi onlardan çıkar.”

Alphonse De Lamartine, *Alphonse De Lamartin ve İstanbul Yazıları*, (Çeviren: Çelik Gülersoy, Nurullah Berk), Yenilik Basımevi, İstanbul 1971, s.95.

<p>1- Seyyahlara göre Ermenileri diğer azınlıklardan ayıran özellikler nelerdir?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>2- Seyyahlara göre Türkler ile Ermenilerin benzer yanları nelerdir?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>3. Hıristiyan azınlıklar içinde Türklerle en iyi geçinenlerin Ermeniler olmasının nedenleri neler olabilir?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>4. Ermenilere milleti sadıka denmesinin nedeni ne olabilir?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>5. Osmanlı Devleti'nde yaşayan bir Ermeni olsaydınız Devletten neler isterdiniz?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>6- Türklerle Ermenilerin ilişkisi hangi nedenlerle bozulabilir?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

ÇALIŞMA YAPRAĞI-2

Kaynak -5: At Sirtında Anadolu

“Türkler sık sık sizin dininize hakarete bulunurlar mı?” diye sordum.

“Hayır, sık sık değil, ama bize gâvur diyorlar.”

“Evet,” dedi, Ermeni okulunda öğretmenlik yapan, çat pat Fransızca konuşabilen başka bir Ermeni; “Malatya’nın nüfusu on iki bin; üç bini Hıristiyan, dokuz bini Türklerden oluşuyor. Daha üç ay önce bu şehirde yaşayan kimi Müslümanlar, bir haç yapıp bir köpeğin kuyruğuna bağladılar. Köpek şehrin sokaklarında koşturdu; küçük oğlanlar ona taş attılar, kutsal sembol çamurda sürüklendi.”

“Çok korkunç,” dedim. “Kendi gözlerinizle gördünüz mü?”

“Hayır ama duydum.”

“Kim anlattı size?”

“Arapkir’deki bir adam.”

“O görmüş mü?”

“Hayır Malatya’da değilmiş ama hikâyeyi anlatmışlar ona. Herkes duydu!”

“Burası Doğu,” dedim ev sahibime, “bana öyle geliyor ki, siz Hıristiyanlar abartılı hikâyelere fazlasıyla inanıyorsunuz.”

Fred Burnaby, *At Sirtında Anadolu*, (Çeviren: Fatma Taşkent), İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s.221-224.

Kaynak -5: At Sirtında Anadolu

“İshak Paşa, büyük bir dikkatle dönerek geri geri yürüdü; iki hizmetkârı ayaklarını tutmuş, aşağıdaki basamaklara basmasına yardım ediyordu. Vali, bu uğraşın yorgunluğunu üzerinden atmak için birkaç saniye dinlendikten sonra, odama çıkan merdivenleri ağır ağır tırmandı. Sonra bana yirmi beş yıl önce Türklerle Hıristiyanların çok iyi geçindiklerini, ancak Rus devletinin, Kırım Savaşı’ndan beri, Babiâlinin Ermeni uyruklarını açıkça kışkırttığını, Babiâli’ye karşı silahlı ayaklanma başlatmaları karşılığında kendilerini kont ve dük yapma sözü vererek genç Ermeniler arasında nefret tohumları saçmak için elinden geleni yaptığını anlattı.”

Fred Burnaby, *At Sirtında Anadolu*, (Çeviren: Fatma Taşkent) İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s.187.

Kaynak -5: At Sirtında Anadolu

“Ermenileri neden silahlandırmıyorsunuz? diye sordum.

Silahları bize karşı kullanıp Rusların tarafına katılırlar, yanıtını verdi kaymakam. Ermenilerin, Rusları, görünmeye çalıştıkları gibi değil de asıl halleriyle görme fırsatına sahip oldukları, Rusya’ya çok yakın bazı bölgelerde Hıristiyanlar, Osmanlı yönetimine tâbi olmayı yeğliyorlar; ancak iç vilayetlerimizde yaşayan Ermeniler, Rus ajanlar tarafından sürekli kışkırtılıyor. Hıristiyanların ellerine silah versek Allah bilir neler olur!”

Fred Burnaby, *At Sirtında Anadolu*, (Çeviren: Fatma Taşkent) İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s.213.

<p>1. Olayların bu şekilde abartılarak anlatılmasının nedenleri neler olabilir?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>2. Olayların bu şekilde abartılmasının toplum üzerinde etkisi ne olacaktır?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>3. Türk Ermeni ilişkilerinin bozulmasının nedenleri nelerdir?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>4.1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Ermenilerin askere alınmasından niçin çekinilmektedir?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>5. 1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşı'nda Türklerin mağlup olması Ermenileri nasıl etkileyecektir?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>6. Siz yetkili olsaydınız Rus kışkırtmalarına karşı nasıl tedbirler alırdınız.</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

ÇALIŞMA YAPRAĞI -3

Kaynak- 6: Gizli Notlar

“Geçen haftanın hadiseleri kâbus gibi çökmüştü. Yirmi beş Ermeni'nin şehre girmesi, bankaya kapanması, muhasara altına alınması, binayı havaya uçurmaya kalkması ve sonra korkarak kaçmaları hayale benziyor.

Bu hareket bana kalırsa yirmi beş delinin bir cinnet sarasıyla icat ettikleri bir projeden başka bir şey değildir. Resmî bildiriye göre bu hareket Padişahın cülus bayramına isabet eden günde tatbik mevkiine konulacak büyük bir suikastın bir kısmıdır. Asker suikastçıları tevkif etmek istemiş, bunun üzerine bankaya tayin edilmiş olanlar ötekilerinin müzaheretine nail olmak ümidiyle işe başlamışlar. Beklemeleri boşa çıkınca uyuşmaya karar vermişler. Bu da bir tefsir tarzıdır. Her halde meselenin esası karanlık ve sükûn içinde kayboluyor.”

Lui Ramber, *Gizli Notlar*, (Hazırlayan: Niyazi Ahmet Banoğlu), Tercüman 1001 Temel Eser, (yayın yeri ve tarihi yok), s.19.

Kaynak- 7: *Eski İstanbul'da Hayat*

“Anlatılanlar ne dereceye kadar doğrudur! Sultan Abdülhamit, tehlike karşısında yaşayan bir insandı, ama büyük bir soğukkanlılık ve cesaret gösterebiliyordu. Saray dışına çıktığı günlerde, alınan bütün tedbirlere karşılık, Cuma selâmlığına gittiği bir seferinde, atılan bir bomba yüzünden ölümden kıl payı kurtulabilmişti. Bomba gereğinden birkaç dakika önce ve Sultanın arabasının önünde patlamıştı. Kendisine bir şey olmamıştı ama. Bir kaç muhafızı atlarıyla birlikte ölmüşlerdi. En ufak bir korku belirtisi göstermeksizin bombanın atıldığı yerde, adamlarının ve atların parçalanmış cesetleri arasında arabasını durdurmuş, yaverlerini çağırarak, masrafı kendisine ait olmak üzere, yaralıların en iyi şekilde bakılmasını emretmişti.”

Dorina L. Neave, *Eski İstanbul'da Hayat*, (Çeviren: Osman Öndeş), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1978, s.28.

1. Yukarıdaki metinleri inceleyerek isyanların çıkma nedenleri neler olabilir? tartışınız.

.....

.....

2. Siz padişah olsaydınız isyanlar karşısında hangi tedbirleri alırdınız.

.....

.....

2. Avrupalı devletlerin isyanlar karşısındaki tutumu nasıl olmuştur?

.....

.....

Bilgi Notu:

“Osmanlı Devleti”nin kuruluşu, gelişmesi ve özellikle İstanbul’un fethi sonucu Bizans’ın yıkılmasıyla Ermeniler için tarihlerinin hiçbir döneminde yaşamadıkları yeni bir çağ açılmış, üzerlerindeki dinsel, siyasal toplumsal, ekonomik ve kültürel her türlü baskı kalkmış, böylece barış güven, huzur ve refah dönemi başlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu içerisinde Osmanlı yönetiminin Ermenilere karşı bu tutumu, Ermeni toplumu ve kilisesinin yaşamasına ve gelişmesine önemli katkıda bulunmuştur. Hatta denilebilir ki, Osmanlı Devleti’nin ve kilisesi de dahil olmak üzere Ermeni toplumunun gelişmesi paralel bir şekilde olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu Gregoryen Ermenileri “millet” adı altında örgütlemiş ve onları kendi dinî liderlerinin yönetimine bırakmıştır.

Ermeni toplumu kendisine tanınan hak ve ayrıcalıkları başarıyla kullanarak hızla gelişmiş ve refaha kavuşmuş, ayrıca Türk-Osmanlı kültür, yaşam tarzı ve yönetim biçimini de benimseyerek kısa süre içerisinde Osmanlı yönetiminin güvenini kazanmıştır. Bu güven sayesinde iş hayatında olduğu gibi, kamu hizmetlerinde de önemli yerlere gelmişlerdir.

Osmanlı tarihi, Ermenilerden 29 Paşa, 22 Bakan, 33 Milletvekili, 7 Büyükelçi, 11 Başkonsolos ve Konsolos, 11 Üniversite Öğretim Üyesi, ve 41 yüksek rütbeli memur kaydetmektedir. Ermenilerin yapmış olduğu bakanlıklar arasında Dışişleri, Maliye, Ticaret ve Posta Bakanlıkları gibi son derece önemli ve kilit mevkiler olmuştur. Böylece, Ermeniler, Türkler başta olmak üzere, İmparatorluğun bütün unsurlarıyla XIX. yüzyıl sonlarına kadar barış ve güven içerisinde yaşamışlar, Osmanlı yönetimiyle ilgili herhangi bir şikayete ya da sorunla karşılaşmamışlardır.

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Ermeni sorunundan bahsedilmeye başlanır. Ermeni sorununa başlangıç arayanlar bunu 1856 Islahat Fermanı ya da 1877 - 1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve bunu izleyen Ayastefanos Antlaşması ve Berlin Konferansı’na taşırlar. Ermeni sorununun ortaya çıkışında dünya siyasasındaki gelişmelerin önemli etkisi ve katkısı olmuştur. Bunlardan birisi, *Sanayi Devrimi*’nin çok tabi paraleli olan *sömürgeciliktir*. Bir diğer olay hemen bütün dünyayı etkisi

altına alan *Fransız İhtilâli* ve paralelinde gelişen *milliyetçilik* olgusudur. Ermeniler, Osmanlı İmparatorluğu içindeki azınlıkların birer birer isyan ettiklerini, bunların muhtariyet ve/veya bağımsızlıklarını elde ettiklerini görmüşlerdir. Bu olaylar neticesinde kendilerinin de böyle bir harekete girişebilecekleri düşüncesi, ortaya çıkmıştır.

1878 Berlin Konferansı ile siyasi açıdan büyük yararlar elde etmişlerdir. Berlin antlaşmasınının 61. Maddesi Osmanlı Devleti'nin, Ermeni nüfusunun bulunduğu illerde ihtiyaç duyulan düzenleme ve yenilikleri hayata geçireceğini ifade ediyordu. Ayrıca Ermenilerin huzur ve güvenliğinin sağlanacağı konu ile ilgili olarak diğer devletlere bilgi verileceği ve bu devletlerin alınan önlemleri kontrol edeceği hükümleri yer alıyordu.

Böylelikle Ermeni konusu devletlerarası bir hüviyete sokulmuştur. İşte bu durumdan cesaret alan Ermenilerde harekete geçerek yurt içinde ve dışında ihtilalci Ermeni partileri ve dernekleri kurmaya başlamışlardır. Türk toprakları içinde bir Ermenistan devleti kuma amacıyla oluşturdukları terör örgütleri vasıtasıyla bir çok isyan çıkarmışlardır.

Ermeni isyan ve tedhiş hareketleri Ermeni komitelerince “Ermenilerin Türklerce katledilmesi” olarak tanıtılmış ve Batı ülkelerine, Hıristiyan kamuoyuna bu şekilde yansıtılarak büyük gürültü kopartılmıştır. Bu amaçla hemen hiçbir yanlış bilgilendirmeden kaçınılmadan, olaylar tahrif edilerek, dünya kamuoyuna sunulmuştur. Anadolu nun birçok yerinde çalışmalar yapan Hıristiyan misyonerler, İstanbul'daki büyükelçilikler ve Anadolu'daki konsolosluklar bu propagandanın Batı kamuoyuna iletilmesinde ve benimsetilmesinde büyük rol oynamışlardır. Bütün bunlara Batı basınının aynı paraleldeki yayınları da eklenince, Hıristiyan kamuoyu Ermenilerin gerçeklerle ilgisi olmayan mesajlarını benimsemeye başlamıştır. Aslında, kendi devletlerinin politikaları da bu mesajların benimsenmesini gerektirmekteydi. Üstelik Batıya göre bu olay “Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında cereyan eden bir çatışmaydı ve vahşi Müslümanlar, masum Hıristiyanları katletmekteydi”. O halde yapılacak tek bir iş vardı, o da Müslümanlara karşı

Hıristiyan Ermenileri desteklemek ve himaye etmekte. Bu dönem de gerçekten de böyle yapılmıştır.

Ancak, meselenin aslının hiç de böyle olmadığı ve Ermeni komitelerinin bu propagandasının altında büyük devletleri Osmanlılara karşı silâhlı müdahaleye zorlamak amacının yattığı belgelerle sabittir.

Ermeni isyanlarının nedeni ne sefalet ne ıslahat ne de baskıya tâbi tutuldukları iddiasıdır. İsyanların nedeni, Batılılar ile Rusya'nın, Ermeni komiteleri ve kilisesi ile işbirliği halinde Osmanlı Devleti'ni parçalamak istemeleridir. Osmanlı Devleti ise bu isyanlar karşısında, her devletin yapacağını yapmış ve isyan eden asilerin üzerine kuvvet göndermiştir. Ancak, yukarıda da izah edildiği gibi, her isyanın bastırılması yeni bir “katliam” olarak sunulmuştur.

Ermenilerin gerçekleştirdiği tedhiş hareketleri nedeniyle yakalanan komiteciler yine büyük devletlerin yardımıyla serbest bırakılmışlardır. Zeytun isyanının, Osmanlı Bankası işgalinin Padişah II. Abdülhamit'e yapılan suikast girişiminin elebaşları dönemin büyük devletlerinin müdahaleleri sonucunda Osmanlı toprakları dışına çıkmışlar çıkartılmışlardır. Bu komiteciler daha sonra yeni cinayetler işlemek üzere tekrar Osmanlı topraklarına geri dönmüşlerdir.”

Şenol Kantarcı, “Tarihi Boyutuyla Ermeni Sorunu: Başlangıçtan Lozan'a”, *Ermeni sorunu El kitabı*, (Hazırlayanlar: Şenol Kantarcı, Kamer Kasım, İbrahim Kaya, Sedat Laçiner, Ömer E. Lütem), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2003, s.1-26

3.2. Tarih Ders Kitaplarındaki Metinleri Tamamlayabilecek Bazı Kaynaklar

3.2.1. Örnek 1:

1. Ünite: Beylikten Devlete (1300–1453)

İlgili Kazanım: Ankara Savaşı'nın Türk dünyasına etkilerini kavrar.

Kaynak-1: Türkler ve Tatarlar Arasında(1384-1427)

“Kral Bayezid, Osman'ı Sivas'tan çıkardığında, o da tâbi bulunduğu Bey olan Timur'a gitti ve orada Bayezid'den şikâyetinde bulundu. Kendisinin nasıl Sivas krallığını fethetmek istediğini ve Bayezid'in ne şekilde kendisini oradan çıkardığını anlattı. Timur'dan, krallığı için yardım diledi. Timur, Bayezid'e (birini) göndererek krallığı geri isteyeceği cevabını verdi; dediğini de yaptı. Bayezid krallığı geri vermeyeceğini çünkü orayı savaşla kazandığını ve böylece Osman kadar kendisinin de orada hakkı bulunduğunu cevaben bildirdi. Timur bunu duyunca, on kere yüz bin kişi topladı ve Sivas'a yürüdü ve şehri yirmi bir gün süreyle kuşattı. Şehir surlarının birkaç yerinde lağım açıldı. Böylece her ne kadar Bayezid beş bin silahlıyı koruyucu olarak bırakmış idiyse de, şehri fethetmeyi başardı. Bütün bu koruyucular, canlı olarak gömüldü. Böyle yapılmasının sebebi şuydu Timur şehri fethettiğinde işgal kuvvetlerinin, yüzbaşısı onların kanlarının dökülmemesini dilemişti. Timur da kendisine bunu vaat etmişti, bu sebeple hepsi diri diri gömüldüler Daha sonra Timur, şehri yıktırdı, ahalisini tutsak edip, kendi memleketine götürdü. Bunlar arasında dokuz bin bakireyi de tutsak etmiş ve memleketine getirtmişti. Fetih esnasında Timur yaklaşık olarak üç bin kişi kaybetmiş olarak ülkesine döndü.

Timur ülkesine döner dönmez Bayezid üç yüz bin kişilik bir, kuvvet topladı ve Küçük Ermenistan'a yürüdü ve onu Timur'un elinden aldı. Bayezid başkent Ersingen'i (Erzincan) ve oranın Beyi Tarathan'ı (Mutaharten) baş eğdirdi. Sonra da memleketine döndü. Timur, Bayezid'in adı geçen memleketi fethettiğini öğrenince, bin altı yüz kere bin (1.600.000) kişilik kuvvetle onunla savaşmaya gitti. Bunun üzerine Bayezid, bin dört yüz kere bin (1.400.000) kişi toplayarak onun üzerine yürüdü. Angora (Ankara) yakınında her iki ordu karşılaştı ve kıyasıya savaştilar. Bayezid yaklaşık olarak otuz bin Beyaz Tatarı en ön saflara koymuştu. Fakat bunlar Timur'un tarafına geçtiler. Rakipler, birbirini- püskürtemeden iki kere daha karşılaştılar. Timur, bu defa yanında bulunan otuz iki eğitilmiş filini savaşa sokma emrini verdi. Bayezid kaçmaya başladı ve yaklaşık bin atlı ile dağlık bir yere çekildi. O zaman Timur, kaçamayacağı şekilde bütün dağı çembere alarak onu esir etti. Bunu müteakip Timur, sekiz ay süre ile memlekette kalıp onu tamamen fetih ve işgal etti. Nihayet, tutsağı Bayezid'i yanında götürerek, onun başkentine girdi. Bayezid'in hazinelerinden, bin devenin taşıyabileceği kadar gümüş ve altın aldı. Timur,-Bayezid'i kendi memleketine götürmek istiyordu fakat Bayezid oraya giderken yolda öldü.”

Johannes Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar Arasında(1384-1427)*, (Çeviren: Turgut Akpınar), İletişim Yayınları İstanbul 1997, s. 64-67.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. Timur'un Sivas'ı alışı sırasındaki uygulamasını doğru buluyor musunuz?
2. Sizce Osmanlı Devleti'nin mağlup olmasının en önemli nedeni nedir?
3. Ankara Savaşı sonrasında Anadolu'da neler meydana gelmiş olabilir?

Kaynak-2: Anadolu, Orta Asya ve Timur

“Biz Sakız'da bulunuyorken, Timur tarafından mağlûp edilen Bayezid'in en büyük oğlu ve vârisi İsa'nın öldüğünü haber aldık. İsa'nın küçük kardeşleri birbirleriyle kavga halindeydiler. Çünkü her biri padişah olmak istiyordu.

Bu İnebolu şehrinin etrafında yüksek tepeler vardır. Bunların biri üzerinde müstahkem bir kale bulunuyor. Kale, İsfendiyar namında Müslüman bir Emire aitti. İsfendiyar'ın burada birçok emlâki bulunuyor. Kendisi bunlar için Timur'a vergi ödemekte ve memleketinde Timur'un çıkardığı parayı kullandırmaktadır. Bu günlerde İsfendiyar Bey burada değildi. Yerine bakan adamı, bizim, Timur'a giden elçiler olduğumuzu öğrenince, ziyaretimize geldi. Bir koyun, tavuklar, ekme ve şarap gönderdi.

31 Mart Pazartesi günü İnebolu'dan hareket ederek, Türklere ait olan Sinop'a gittik ve demirledik. Burası da İsfendiyar'ın hükmü altındadır. Şehre çıktığımızda, İsfendiyar'ın burada da olmadığını öğrendik. Üç günlük mesafede olan Kastamonu'ya gitmiş. Haberdar olduğumuza göre, İsfendiyar, Süleyman Çelebi ile harp etmek üzere, 40. 000 (kırk bin) kişilik bir ordu toplamaktaymış. Kendisi Timur'un hükmünü kabul ettiği için, Süleyman Çelebi'nin can düşmanı olmuş. İsfendiyar ile görüşebilseydik çok iyi olacaktı. Bize, herhalde Timur'un bu günlerde nerede bulunduğu dair bilgi verebilirdi. Hem ondan, kara yoluyla yapacağımız yolculuk hakkında da istifade ederdik.

İsfendiyar'ın Timur'un egemenliğini tanımasının sebebi şu idi: Ankara Savaşının mağlûbu Sultan Bayezid, daha önce İsfendiyar'ın babasını öldürtüp bütün arazisini ele geçirmişti. Timur ise, Bayezid'i mağlûp ettikten sonra, bütün topraklarını İsfendiyar'a geri vermişti.”

Ruy Gonzales de Clavijo, *Anadolu, Orta Asya ve Timur*, (Tercüme: Ömer Rıza Doğrul), Ses Yayınları, İstanbul 1993, s.66.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. Ankara Savaşı sonrasında Anadolu'da neler meydana gelmiş olabilir?
2. Bayezid'in oğlu olsaydınız savaş sonrası taht kavgasına girişir miydiniz?
3. Timur'un Anadolu Beyliklerine eski topraklarını vermesinin sonuçları neler olabilir?

3.2.2. Örnek 2:

2. Ünite: Dünya Gücü: Osmanlı Devleti (1453–1600)

İlgili Kazanım: İstanbul'un fethinin sebeplerini, fetih sürecini ve fethin sonuçlarını kavrar.

Kaynak: Bertrand De La Broquiere'in Denizaşırı Seyahati

“Bunları, başka insanlar da yarın öbür gün böyle olaylarla karşılaşabilecekleri için haberleri olsun diye yazıyorum. Bu Rumlarla ne kadar temasım olduysa o kadar zarar gördüm; ama Türkler işin içinde olduğu zaman onlardan hep dostluk gördüm, bu yüzden Rumlardan çok Türklere itimat ederim. Bu Rumlar, anlayabildiğim kadarıyla Roma kilisesine bağlı Hıristiyanları hiç sevmiyorlar. Onların eskiden beri gösterdikleri bu itaatin de, Roma kilisesine karşı duydukları sevgiden ziyade fakirlik ve yoksulluktan kaynaklandığına inanıyorum.

Konstantinopolis imparatoru Padişaha boyun eğmiş durumdaydı; çünkü bana söylendiğine göre yalnız Konstantinopolis şehri için her yıl on bin düka haraç ödüyordu; bunu da, başka hiçbir şeyin kendisinden istenmemesi ve bütün Yunanistan'da Salubria adı verilen küçük bir site ile, Konstantinopolis'in kuzey tarafında yer alan ve üç saatlik mesafede bulunan bir şatodan başka hiçbir şey üzerinde mülkiyet talebinde bulunmaması için yapıyordu. Venedikliler gibi Türkler de Konstantinopolis'te kendilerini temsil etmek ve Türklerin imal ettiği malları korumakla mükellef bir görevli bulundurma hakkını elde etmişlerdi; böylece Türkler de artık imparator karşısında imtiyazlı durumdaydılar. Eğer, herhangi bir Hıristiyan köle Türklerin evinden kaçacak olur da Konstantinopolis'e gelirse, imparator ya da adamları onu Türklere teslim etmek zorundaydı.”

Bertrand De La Broquiere, *Bertrand De La Broquiere'in Denizaşırı Seyahati*, (Hazırlayan: Muhittin Salih Eren), Eren Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 214-226.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. İstanbullu Hıristiyanların Katolik kilisesine bağlı Hıristiyanlarla ilişkisi hakkında neler söylenebilir?
2. Fetih öncesi Bizans İmparatorluğu'nun durumu hakkında neler söyleyebilirsiniz?
3. Yazarın Rumlardan çok Türklere itimat etmesinin nedenleri nelerdir?

3.2.3. Örnek 3:

2. Ünite: Dünya Gücü: Osmanlı Devleti (1453–1600)

İlgili Kazanım: II. Mehmet (Fatih) Döneminin siyasi ve askerî faaliyetlerini açıklar.

Kaynak: Anadolu'ya ve İran'a Seyahat

“Saygıdeğer Signioria ile Osmanlı Sultanı'nın 1471'de yaptığı savaşlar sırasında, barbarların arasında gezip dolaşmaya ve onlarla yaşamaya alışmış, tecrübe kazanmış ve yukarıda bahsettiğim Ekselanslarına hizmet etmeye razı olduğum için, beni o sıralarda İran Padişahı olan Hasan Beyin elçisi ile yoldaş olarak İran'a gönderdiler. Hasan Beyin elçisi Venedik Cumhuriyeti'ni, Osmanlılara karşı savaşa devam etmeleri için teşvik etmek amacıyla gelmişti.

Biz iki gemi ile Venedik'ten yola koyulduk. Savaş mühimmatı ve askerlerle dolu iki büyük gemi de arkamızdan geliyordu. Bunları Saygıdeğer Signioria -armağanlardan ayrı olarak- bizimle beraber Hasan Bey'e gönderiyordu. Bana, Karaman ülkesine inmem için emir vermişlerdi. Bütün hediyeleri ve mühimmatı teslim etmem için Hasan Bey'in sınırlara kadar gelmesi veya birilerini göndermesi imkân dâhilinde idi. Benim bütün bu mühimmatı ona teslim etmem gerekiyordu. Hediyeler, birkaç top, bomba malzemeleri, tüfek, barut, gülle, kurşun ve 3000 duka değerinde muhtelif silahlardan ibaretti. Askerler ok-yay ve tüfekliyidiler. İki yüz kişi, üç subay ve Thomas of İmola adlı bir komutan'ın -on kişiyi her biri bir takımın başına geçecek şekilde seçmiş ve teçhiz etmişti- emri altında bulunuyorlardı. Armağan ve hediyeler: 3000 duka değerinde gümüş kaplar, 2500 duka değerinde sırmalı kumaşlar, 2000 duka değerinde kırmızı kumaşlar ve diğer yünlü kumaşlardan ibaretti. Nihayet Kıbrıs adasına ulaştık ve Famagosta'ya girdik. Orada, biz iki kişi, yani ben ve Uzun Hasan'ın elçisi, Papa'nın elçisi ve Kral Ferdinand'ın elçisi ile birlikte o yerin kralının yanına gittik. Ben orada, -onları bırakıp Karaman ülkesine ulaşmam mümkün olduğundan- güvenli yollar konusunu tahkik ettim. Osmanlı Sultanı'nın bütün sahil şehirlerini ve iç kesimlerde olan bütün beldeleri ele geçirdiğini öğrendim. Bu yüzden, mecburen bir süre Famagosta'da kaldık. Bu müddet zarfında, yoluma devam etmek arzusunda olduğumdan, Kıbrıs'ta bulduğum Karaman Beyi'nin elçisi ile birlikte birkaç defa -İran elçisini arkamda bırakıp- küçük bir gemiyle Karaman sahillerine kadar gittim. Bunların birinde bir limana indim. Burada Sigi adlı bir kale vardı. Bu diyarın hâkimi ile sohbet ettim. Bu kişi diğer bütün kalelerini elinden aldırdıysa da henüz yüz asker ve birkaç hâne onunla beraberdiler. Onlar, beyleri nereye giderse onun arkasından gidiyorlardı.

Bu Beyin büyük kardeşi, Osmanlılara karşı yardım istemek amacıyla Hasan Bey'in yanına gitmişti. Bize iltifatlar ettiğini görünce onunla sohbet ettik. Bize iyi haberler verdi: O da bizim yolumuzu gözlemekte imiş. Hasan Bey'in yazdığı bir mektubu gösterdi. Rahat olunmasını, Venedikli askerlerin hızlı bir şekilde ona ulaşacağını, onların yardımıyla Karaman sahillerini yeniden ele geçirebileceğini yazmıştı.”

Josaphat Barbaro, *Anadolu'ya ve İran'a Seyahat*, (Çeviren:Tufan Gündüz) Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2016, s. 40-41.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. Dönemin siyasi ilişkilerini belirleyen olaylar neler olabilir?
2. Venediklilerin, Uzun Hasan'a silah ve mühimmat getirmesinin nedenleri neler olabilir?
- 3 Fatih'in hangi uygulamaları ittifak arayışlarına neden olmuştur?

3.2.4. Örnek 4:

2. Ünite: Dünya Gücü Osmanlı Devleti (1453–1600)

İlgili Kazanım: Osmanlı Devleti'nin yönetim yapısındaki değişimi değerlendirir.

Kaynak: Türkiye Günlüğü 1573-1576

“Bugün padişahın nişancıbaşı Feridun Ağa, Belgrad sancak beyliğine atandı. Aslında beylerbeyi olmak istiyordu, ama başaramadı.

Nişancıbaşının makamı bir kaçıların [Reis efendi] makamından daha üstündür. Kaçılar bizde sadece bir kâtip (*secretarius*) (başkâtip veya sır kâtipi) görevini yerine getirir, yazılacak tüm mektupları hazırlar ve yerlerine ulaştırmaları sağlar. Nişancıbaşının görevi ise, bütün mektuplara padişahın mührünü basmaktır [tuğra çekmek]. Eğer mektuplar sayıca çoksa, ona en alt düzeydeki iki vezir Mahmud ve Sinan Paşalar yardımcı olurlar. Padişahın mührü mektupların üstüne basılmaz, sadece mektubu içine yerleştirdikleri sırmalı kumaştan yapılmış bohça [kese] mühürlenir. Mektubun üstüne yazılmış olan harfler, mührün içine de işlenmiştir. Birisi bu işareti taklit etmek ve padişahın adına sahte mektuplar yazmak istese, bu sahtekârlık hemen meydana çıkar, çünkü sahte mektup deftere kaydedilmemiştir.”

Stephan Gerlach, *Türkiye Günlüğü 1573-1576*, (Editör: Kemal Beydilli, (Çeviren: Türkis Noyan), Kitap Yayınevi, İstanbul 2010, s.626.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. Nişancıbaşı'nın görevleri nelerdir?
2. Reisül küttabın görevleri nelerdir?
3. Sahte mektuplar nasıl ortaya çıkmaktadır?

3.2.5. Örnek5:

2. Ünite: Dünya Gücü: Osmanlı Devleti (1453–1600)

İlgili Kazanım: Coğrafi keşiflerin Avrupa'nın siyasi, sosyal ve ekonomik yapısına etkisini açıklar.

Kaynak: , *Viyana ve Berlin Sefaretnameleri*

“Adı geçen memleket ve kasabaların ahalisi ise gece ve gündüz Akdeniz'in bol ürünlerinin imdada yetişmesiyle nasıl mesut ve nasipli iseler, kuzey kıyılarının ahalisi de balıkçılığın yardımından nimetlenmekte, memnun ve mutlu olmaktadır. Bunun sonucu olarak Akdeniz'in Selanik ve Venedik ve Marsilya iskeleleri nasıl herkesçe meşhur ise, kuzey şehirlerinden de Amsterdam ve Hamburg ve adı geçen Daniska (Danzig) iskeleleri de Avrupa'ya yiyecek dağıtan aynı derecede meşhur şehirlerdir. Eski ve yeni Hindistan'dan kalkan Portekiz ve İngiltere ve Felemenk ve diğer çeşitli milletlerin gemileri zahmetsizce bu üç iskeleye yanaşırlar. Amsterdam, İspanya ve Efrence'nin kuzey yönleri iskelesi ve Hamburg Nemçe memleketi iskelesi ve Daniska Leh vilâyeti iskelesidirler.

Avrupa'dan bu yönde akan nehirler ise, Lehlinin Karakov (Kräköw) ve Varşav (Warszawa) adlı şehirleri önünden geçen Veşle (Vistül) nehri, Silezya'da Breslau ve Brandeburk'da (Brandenburg) Frankfurt (Frankfurt) önünden akan Oder nehri ve yine Brandeburk'da hâlen başkent olan Berlin ve Potsdam kıyılarından geçen Eşpir (Spree) nehridir. Bu nehirler çevreden de bir iki kol alarak çeşitli zahire gemilerinin deniz kıyısına ulaşmasına yararlar. Bu üç nehre mahsus çeşitli özel gemiler, cins cins erzak ve ticaret mallarına dayanıklıdır. Bunların memleketlerinde korsan ve harami sıkıntısı da ortadan kaldırılmış olduğundan çektiri, çam ve borezan(bronzina) diye adlandırılan uzun kayıkları ve Karadeniz şaykasına benzeyen mavnaları kulağına dek yükleyip beşer onar adam ile ağır ağır kullanarak kâh yelken açıp kâh iki tarafına uzun sııklarla dayanarak yukarıdan aşağı (güneyden kuzeye) kolaylıkla on günde, on beş günde giderler. Aşağıdan yukarı (kuzeyden güneye) gelirken ise., bu rüzgârın müsaadesine bağlı olduğundan otuz kırk günde gelirler. Bu vasıtalarla Yeni Dünya'dan (Amerika) ve diğer deniz kıyısındaki yerlerden pirinç ve kahve ve şeker ve diğer yiyecek ve giyecek gibi şeyleri karaya çıkmaksızın deniz veya nehir yoluyla memleketlerine ve belki de kâr hanelerinin (fabrika) kapısı önüne yanaştırmak suretiyle hayatlarını kazanmak üzere ticaret yaparlar. Memleketlerinde ayrı ayrı mevsimler için yer yer panayır denilen belirli ve meşhur pazar şehirleri olduğundan yukarıda adı geçen erzak ve ticaret mallarını karadan ve denizden o mahallere getirirler. Dünyanın her yerinden bu pazarlara bütün memleketlerin tüccarları da mal getirdiklerinden oralarda konakladıklarından yapılan alış veriş şehir ve kasabaların zengin eder. Böyle olmasına rağmen, ulu Tanrı beni korusun, kâfirliklerinden dolayı yeryüzünde kendilerine bir ceza olmak üzere çoğu vilâyetlerinde fukaralık ve sefalet yaygındır. Hatta bir parça ekmek ve etle yaşayanlar parmakla gösterilmektedirler. Bu civardan gelip geçenler: "Hayır ve bolluk Osmanlı memleketlerine mahsustur" diye itirafta bulunurlar. Her neyse, ticaret maddeleri geçim ve mutluluklarının sebebi olduğundan

bunların çabucak satılmasına büyük ihtimam gösterir ve işlerinin yürümesi için lâzım gelen her şeyi yapmakta kusur etmez ve gevşeklik göstermezler. Şöyle ki, meselâ bir adamın pazar yerine varmağa gücü yetmez veya vücudunun yolculuğa tahammülü yoktur. O zaman oturduğu şehirdeki bir belirli tüccara bir liste ve para verip, meselâ Lepiska Panayırından (Leipzig) falan eşyayı istiyorum, deyince herif istenilen eşyayı panayır yerindeki ortağına yazar. O da posta tabir olunur, güvenilir menzil arabasıyla gönderir. Günüyle saatiyle ısmarlanan şey ayağına kadar ve zahmetsizce kendisine ulaşır. Ticaret işlerinde sözlerine sadık ve doğruluk hususunda akranlarından üstün olmak için ellerinden geldiği kadar kuvvet sarf ederler. Sözlerini tutamaktan çok çekinir ve kaçınırlar.”

Ahmet Resmi Efendi, *Viyana ve Berlin Sefaretnameleri*, (Sadeleştiren: Bedriye Atsız) Tercüman
1001Temel Eser, İstanbul 1980. s.49-52.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. Coğrafi Keşifler Avrupa ticaretini nasıl etkilemiştir?
2. Coğrafi Keşifler sonrasında hangi limanlar önem kazanmıştır?
3. Coğrafi keşifler sonrasında meydana gelen ekonomik iyileşme halka yansımış mıdır?

3.2.6. Örnek 6:

2. Ünite: Dünya Gücü Osmanlı Devleti (1453–1600)

İlgili Kazanım: XV-XVI. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin toplum yapısını analiz eder.

Kaynak -1: Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi (1608-1619)

“Türkler o kadar hayır seven bir millettir ki her sokak başında bir çeşme bulduktan başka, gelen geçenlerin içmesi için birçok yerlerde iyi su ile dolu ve içine kar atılmış su kapları konulmuştur. İssiz ve kurak yerlerde de yolculara mahsus soğuk sular bulundurulur. Bundan başka, bazı kimseler, su kaplarını omuzlarına almış veya eşeklere yüklemiş oldukları halde gezdirerek, “Allah aşkına sebil suyu için,” diye bağırırlar. Gâvuru ve Yahudi'yi ayırt etmeksizin herkese verirler. Mektepleri de vardır. Hastalara ve misafirlere günde iki defa yemek çıkarılır. Şehirde bulunanlar haricinde, köylerde, ıssız yerlerde, dağlarda, ormanlarda ve çöllerde de hanlar, büyük mescitler, hamamlar ve şadırvanlar yapılmıştır. Kervanlar buralara iner, yolcular günde iki defa meccanen yer, soğuk su içer, hamamlarda yıkanır ve yollarına devam ederler.”

Hrand Der Andreasyan, *Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi (1608-1619)*, (Hazırlayan: Saro Dadyan), Everest Yayınları, İstanbul 2013, s.20.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. Türklerin hayırseverliklerinin göstergeleri nelerdir?
2. Vakıf kuruluşlarının köylere kadar yaygınlaşmasının nedeni ne olabilir?
3. Vakıfların işleyişi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Kaynak-2: Tournefort Seyahatnamesi

“Türkiye’de ne dilenci, ne de para isteyen kimse vardır: Çünkü onların gereksinimleri karşılanır. Varlıklı kimseler hapishanelere giderek borç nedeniyle hapse düşenleri kurtarır. Çekingen yoksullara titizlikle yardım edilir. Yangınlar yüzünden perişan olan birçok ailenin yardımlarla ev sahibi oldukları görülür! Bunun için, felakete uğrayanların camilerin kapısına gelmeleri yeter de artar. Acılı insanları teselli etmek için evlerine gidilir. Vebalı hastalar komşularının kesesinden ve tekkelerin kaynaklarından yardım alır. Lewenklaw’ında vurguladığı gibi, Türkler merhametlerine sınır koymazlar. Büyük yolların onarılması, geçenlerin serinletilmesi amacıyla çeşmelerin yaptırılması için paralarını harcarlar; hastaneler, hanlar, hamamlar, köprüler, camiler yaptırırlar.”

Joseph de Tournefort, *Tournefort Seyahatnamesi*, (Editör: Stefanos Yerasimos, Çeviren: Teoman Tunçdoğan), Kitap Yayınevi, İstanbul 2013, C.2, s.60.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. Türkiye’de dilenci bulunmamasının nedenleri nelerdir?
2. Türklerde var olan yardımseverliğin nedenleri nelerdir?
3. Yardımseverliğin toplumsal barışa katkısı olmuş mudur?

Kaynak -3: İstanbul Seyahatnamesi

“Dinin buyurduğu bu temizlik, İslam mimarisini kentin çeşitli yerlerinde, özellikle cami yakınlarında, kendi dillerinde edephane, yani utanma yeri (aralarında kullandıkları edepsiz, utanmasız ya da yüzüstü küfrü buradan gelir) dedikleri genel helalar inşa etmeye yöneltmiştir. Bunlar çok temizdir,- kullananların temiz tutma konusunda gösterdiği özenin dışında, maaşlı bir meydancı, yani temizlik işçisi tarafından da her hafta perşembe günü temizlenir. İçlerinde küçük bölmeler, her zaman akan bir çeşme ya da en azından, bu taharet denilen özel temizlik sırasında kullanılan bir musluk bulunur.

Ne yazık ki Avrupa’da, özellikle büyük kentlerde başlıca süs olması gereken temizliği korumak için böyle kullanışlı ve önemli yerlere sahip değiliz. Doğuda, bizim kentlerimizdeki gibi, saygıyla yaklaşılması gereken ibadethane duvarlarının, bahçelerinin idrar ve dışkıyla kirletildiği asla görülmez.

Orada, böylesine ağır bir yükü boşaltacak yer bulamadığı için, doğal ihtiyacını tutarak sağlığına zarar verene de rastlanmaz.”

Guillaume Joseph Grelot, *İstanbul Seyahatnamesi*, (Çeviren: Maide Selen), Pera Turizm Yayınları, İstanbul 1998.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. Türkler temizliğe niçin önem vermektedirler?
2. Avrupa ve Türkiye’yi temizlik açısından karşılaştırınız?
3. Temizlik anlayışının toplum yaşamına etkileri neler olabilir?

Kaynak -4 İstanbul’a Bir Yolculuk 1657-1658

“Merhamete o kadar yatkındırlar ki onlarda dilenciye rastlanmaz; merhametlerinden kedilere, köpeklerle ve kuşlara bakarlar; İstanbul’da bu yaratıklardan binlercesinin bakıldığı yerler vardır. Bunların bakıcılarıyla birlikte, kendileri için sadaka niyetine verilenin dağıtıldığı noktalara gitmelerini seyretmek eğlendiricidir. Hiçbir köpek bakıcıyla kapıdan içeri girmez. Yüzlerce köpek kapının önünde onun dönmesini beklerler, dışarı çıktığında da eşlikçileriymiş gibi sevinirler. Aynı şekilde binlerce yırtıcı kuşu beslerler, o kadar ki bunlar İstanbul göklerini sinek gibi doldururlar. Her sabah pencerelerden dışarı, bunların yere düşürmeden büyük bir maharetle kaptıkları küçük et parçaları atılır. Ama en zikre değer olan, ileri gelenlerin, sözcüleri sadrazamların, kendi ünlerini pekiştirmek için, büyük meblağları, yolcuların rahat etmesi ve dinlenmesi için köprüler, çeşmeler ve yolcu hanları yaptırmaya harcamalarıdır. Bazı hanlarda, fakir olan yüzlerce yolcu hiç ücret ödemediği için yiyip içerler. Bu gibi kuruluşları desteklemek için de binlerce riksdolarlık geliri onlara vakfederler.”

Claes Ralamb, *İstanbul’a Bir Yolculuk 1657-1658*, (Çeviren: Ayda Arel), Kitap Yayınevi, İstanbul 2013, s.90.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. Yazara göre Türklerin hangi özelliği ön plana çıkmaktadır?
2. Vakıfları kimler yaptırmaktadır?
3. Vakıfların sosyal yaşam içindeki yeri nedir?

3.2.7. Örnek7:

2. Ünite: Dünya Gücü: Osmanlı Devleti (1453-1600)

İlgili Kazanım: I. Süleyman (Kanuni) Dönemi siyasi ve askerî faaliyetlerinin Osmanlı Devleti'nin dünya gücü olmasına etkisini değerlendirir.

Kaynak -1: Türkiye'yi Böyle Gördüm

“Türk ordusunda, bir sefer sırasında kırk Bin kadar deve ile bir o kadar da katır bulundurulur. Bu hayvanlar çadır, silâh, savaş âletleri ve her türlü levazımın taşınması için kullanılmaktadır. Eğer ordu İran'a sefer yapıyorsa bunlara hububat yüklenir. Türklerin Kızılbaş dedikleri Sofunun idaresinde bulunan ülke mümbit bir yer olmadığı ve ayrıca memleketleri düşman istilasına uğrayınca düşmanı yiyecek sıkıntısına düşürüp geri çekilmeye mecbur etmek gayesiyle her yeri ve her şeyi yakıp yıkmak ora halkının âdeti olduğundan bir istila ordusu yiyeceğini beraberinde getirmek zorundadır. Ordu ilerlediği müddetçe yanındaki yiyeceklere el sürmez bunları geri dönüş sırasında kullanmak *ister zira hayvanlarıyla birlikte kalabalık bir ordunun geçtiği yerde işe yarayacak bir şey kalmayacağını bilirler.* Mecbur kalınca Sultanın erzak denklere açılarak yeniçerilere ve bunlara bağlı askerlere ancak ölmeyecek derecede bir miktar yiyecek her gün tartılarak dağıtılır. Diğer askerler bilhassa süvariler, evvelki seferlerde edindikleri tecrübeleriyle yiyecek sıkıntısını bildikleri için yanlarına bir yedek hayvan alarak buna, çadır vazifesi görecek bir bez, birkaç parça çamaşır, yatak, birkaç torba un, bir kutu terevağ baharat ve tuzdan ibaret levazım yüklerler, Aç kaldıkları zaman bu erzakı idareli şekilde kullanırlar. Birkaç kaşık unu su ile karıştırıp biraz tere yağ ilâvesiyle ateşte kaynatırlar üstüne tuz ve baharat ekerler kaynayınca koca bir tabağı dolduracak şekilde kabaran bu yemekten ekmek istemeksizin günde bir iki defa yiyerek karınlarını doyururlar. Bazen yanlarında peksimet bulunursa onunla beraber yerler. Bu şekilde hep aynı şeyleri yemek suretiyle bir aydan fazla müddetle hayatlarını sürdürüyorlar. Bazıları da toz haline getirilmiş sığır etini un gibi kullanıyorlar. Bu onlar için esaslı bir gıda oluyor. Ayrıca, hastalık dışında bir sebeple ölen beygirlerin etinden de faydalanılır. Beygiri Ölen askerler eğerlerini başlarının üzerine alarak Sultanın geçeceği yol üzerine dizilirler. Bu beygirlerinin öldüğünü, başka hayvan almak için Sultanın yardımını dilediklerini gösterir. Sultan da ihsanlarla onlara yardım eder.”

Ogier Ghiselin De Busbecq, *Türkiye'yi Böyle Gördüm*, (Hazırlayan: Aysel Kurutluoğlu) , Tercüman Gazetesi 1001 Temel Eser, (yayın yeri ve tarihi yok), s. 102-103.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. İran seferleri için yapılan hazırlıklarının diğer seferler için yapılan hazırlıklardan farkları nelerdir?
2. Tecrübeli askerler İran seferi öncesinde ne gibi hazırlıklar yapmaktadır?
3. İran'ın kesin olarak ele geçirilememesinin nedenleri nelerdir?

Kaynak -2: D'aramon Seyahatnamesi

“Gerçekten de kısa süre içinde çatışma olacağı bekleniyordu. Ancak Sufi, çok önceden, ordusunu alarak *Tebriz*'in bütün zenginlikleri ve zengin kimseleriyle birlikte ülkesinde çok gerilere çekilmişti. Ve kesinlikle beklendiği gibi ortaya çıkmadı. Bunun nedeni ya Efendi'yle birlikte olan kardeşi yüzünden adamlarına fazla güvenmediğinden öncü birlik hazırlaması yahut da Efendi'nin çok korktuğu top ve tüfeğiydi. Kendileri bu şekilde iyi teçhiz edilmemişti; çünkü bunları kullanmazlardı. Söylenene göre kaçmalarının esas nedeni buydu. Aslında, Türklerin ateş çubukları olmasa, bunların Türklerden daha güçlü olduğu kabul ediliyordu. Türkler, bir İranlı'nın her zaman iki-üç Türk'ü dövebileceğini söylerler. Buradan *Merend* isminde, bereketli bahçe ve meyve ağaçlarının olduğu çok hoş bir şehre geldik. Ertesi gün, *Tebriz*'e bir gün uzaklıktaki *Sufyan*'a geldik. Büyük miktarda sert tuz kütlelerinin olduğu bazı dağlardan geçtik ve ordu, *Tebriz*'e üç-dört mil mesafede yerleşti. Burada, şehrin içinde oturan fakir halkın kalan kısmı, tezahüratlar ve coşku işaretleriyle Büyük Efendi'nin huzuruna çıktı. Bunlara hiçbir hoşnutsuzluk yaşatılmadı, ne kendilerine ne de mallarına dokunuldu ve kendilerinden parası ödenmeksizin bir yumurta değerinde bir şey bile alınmaya cüret edilmedi.

Bir sonraki gün yani 28 Temmuz 1548'de sabah erkenden bahsedilen şehrin içinden geçtik ve ordu doğuya doğru bu şehrin yakınında yerleşti. Burayı neredeyse tamamen metruk hâlde bulduk. Sufi'nin ayrılmasından önce, gitme imkânı olan herkes şehirden ayrılmış, eşya ve mallarını da beraberlerinde götürmüşlerdi. Burada kalanlar sadece fakir esnaftı ve yiyecek maddelerini de ordugâhtakilere satıyorlardı. Burada hiç kimseyi bulamamıştık. Ayrıca, Sufi tarafından yeni yaptırılmış birkaç cami (yani kiliseler) ve içinde birçok enfes şey bulunup hayatımda gördüğüm en hoş meskenlerden biri olan kendisinin oturduğu saray haricinde de görmeye değer bir şey yoktu. Bununla birlikte, içeride hiçbir eşya yoktu. Camlar, pencereler ve bazı başka şeylerin tamamı istisnasız Büyük Efendi'nin ordugâhındakiler tarafından harap edildi. Yapılan bu tepeleme ve ziyarı duyan Büyük Efendi, böyle şeyler yapanları püskürtmek, yıkımı ve karşı konulmayacak olsa yapılabilecek şeyleri engellemek için adamlarını gönderdi. Çok öfkelenmişti ve burada düşmanın yahut tebaasının evini yıkmak için bulunmadığını, amacının düşmanını alt etmek ve eğer karşılaşılabirirse onun canını almak olduğunu söyledi”

Jean Chesneau, *D'aramon Seyahatnamesi*, (Çeviren: Işıl Erverdi), Dergâh Yayınları, İstanbul 2012, s.53-55.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. Şah'ın Tebriz'i terk edip iç bölgelere çekilmesinin nedeni nedir?
2. Osmanlı ordusunun İran ordusuna göre üstün yanları nelerdir?
3. Osmanlı Devleti'nin yerli halka karşı tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Kaynak-3: İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü

“İranlılar Türklerden korkuyorlar. Zira Türklerin hiçbir zaman bu derece kuvvetli olmadığı kanaatindedir. Türkler 1554'te İran'ı tamamen zapt etmek için harekete geçtiler. Tanrı bunu engeller inşallah. Çünkü sonunda ne olursa Hıristiyan âlemine olur. Her ne kadar İran halkı Türk halkı kadar çok değilse de, Türklerin elinde top olmasa yine de onlarla savaşırılar. Şah, Kanuni'nin babası Selim ile savaşırken toprakların olduğu yerden kaçınmış ve Türk ordusuna yaklaşp ilk hatları dağıtmaya başlamış, fakat tam bu sırada Selim toprakları harekete geçirerek İranlıları püskürtüp yenmiş ve zaferi kazanmıştır.

Türkler İranlılarla savaşmaktansa Macaristan'a karşı savaşmayı ve Almanlarla dövüşmeyi tercih ederler. Çünkü İran seferlerinden fazla bir kazanç sağlayamazlar. Şimdi savaşta oralarda bulaşıcı hastalıklardan çok asker öldü. Sığır, at ve deve gibi hayvanlardan da çok zayıf verildi. Bu durumda sağ kalan askerler Türkiye'ye yaya olarak dönmek zorunda kalacaklar. Zira oralar kurak ve çölden ibarettir. Yollarda da ot, yiyecek ve ağaç yoktur. Günlerce gidilse suya rastlanmayabilir. Bunun içindir ki, her asker deri tulumlar içinde su taşır. Ayrıca binlerce at üzerinde daha büyük tulumlarla su götürülür. Türkler İran'a vardıklarında harap bir memleketle karşılaşırılar. Zira Acemler her tarafı ateşe verip yakarlar ve halkı başka yerlere naklederler. Memleket o kadar harap bir vaziyette olur ki, en az üç yıl buralarda oturulamaz. İran aslında sarp, dağlık bir memleketmiş, orman, su ve meralar yokmuş. Oralarda üzüm falan da yetişmezmiş. Kışı şiddetli soğuk olurmuş. Bunun için Türkler orada kalmak istemezler, Türkiye'ye dönerler.”

Hans Dernschwam, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, (Çeviren: Yaşar Önen), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s.126-127.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. İranlılar Türklerden niçin korkmaktadırlar?
2. Türk askerlerinin İranlılarla savaşmak yerine Avrupalılarla savaşmayı tercih etmesinin nedenleri nelerdir?
3. İran'ın kesin olarak ele geçirilememesi nedenleri neler olabilir?

3.2.8. Örnek 8:

2. Ünite: Dünya Gücü: Osmanlı Devleti (1453–1600)

İlgili Kazanım: Reform hareketinin sebeplerini ve etkilerini kavrar.

Kaynak: İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü

“Vaktiyle biz Hıristiyanlığın ilk ve basit bilgilerini Yunanlılardan almışız, onların yazılarından tercüme etmişiz. Bugün dahi gerçeği ve her şeyin esasını onların kitaplarında arıyoruz, yoksa papanın emirnamelerinde değil. Hıristiyan dünyası birleşecekse, önce hepsi birden Tanrı kelâmına aynı şekilde inanmalı ve Tanrı buyruğuna itaat etmeli, bu inanca bağlı kalınmalı ve müşterek hareket edilmeli. Ancak bu şartlar altında Türklere karşı açılacak bir savaşta Tanrı bütün Hıristiyanlara yardımcı olacaktır. Fakat zamanımızda Hıristiyanlar Tanrı buyruklarını rafa kaldırmışlardır. Onların istediği şu: Tanrı, önce kendilerine Türklere karşı zaferi sağlasın sonra onlar Tanrı'ya şükran duyduklarını bildirsinler. Gerek din adamlarının gerekse diğer yöneticilerinin işi gücü birbirlerine ne şekilde ve ne ölçüde zarar vereceklerini hesap etmektir. Böyle olunca da İncil'i, çoğu defa olduğu gibi, kötü niyetlerini gizlemek için bir maske olarak kullanmaktadırlar. Her iki tarafın da tek hedefleri, bu dünyada daha çok maddi imkânlar sağlamak ve yalan dolanla elde ettikleri maddi varlıkları muhafaza edebilmektir. Papa da bunu yapıyor, ötekileri de. Papa dini görevi ile yetinmeli, Laurentius Valla'nın yazdığı, üzere vaktiyle Konstantin'in yaptığı bağışa sahtekârlık karıştırdığı gibi şimdide krallık ve imparatorlukların maddi varlıklarına sahip çıkmaya çalışmamalı. Ama o maddi varlıklara kendini o kadar kaptırmış ki, dünya serveti gözlerini kamaştırıyor ve Tanrı kelâmını beşeri zaafa uyacak şekilde ters çeviriyor. Nitekim o, diğerleri meyanında ibadet tarzını yorumlamada da bu tersliği yapmıştır. Bundan dolayı hem kendisi, hem de bütün taraftarları utanç duymalıdır. Şimdi taraftarları şeytanı recim ve papayı da bütün taassup ve sahtekârlıklarını kullanarak müdafaa etmeye çalışıyorlar. Çünkü bütün oyunları ve düzenbazlıkları artık gün ışığına çıkmıştır. Aslında papacıların ikili sacramenti İsa'nın vazettiği şekilden haksız yere saptıran papaya karşı yazı ile savaş açtıklarından dolayı Johann Huss ve Martin Luther'in şeref ve haysiyetlerinin ayaklar altına alınmasını kabul etmeyip onlara daha hoşgörülü davranmaları lazımdır. Bu da tabii birdenbire olmayacak, yavaş yavaş gerçekleşecek. Eninde sonunda onların baş azizleri olan İblis imdatlarına yetişse dahi papa hatalı hareketleriyle ebediyen yalancı olarak kalacaktır. Zira Tanrı kelâmı hakikatin kendisidir. Ve hiçbir suretle değiştirilemez.”

Hans Dernschwam, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, (Çeviren: Yaşar Önen), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987,s.114-115.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. Yazara göre Avrupa'daki mezhep bölünmüşlüğünün nedenleri nelerdir?
2. Yazara göre dinde yozlaşmanın nedenleri nelerdir
- 3.Siz olsa idiniz mezhep mücadelesinde hangi tarafı tutardınız, niçin?

3.2.9. Örnek 9:

3. Ünite: Arayış Yılları (XVII. Yüzyıl)

İlgili kazanım: Tımar sistemindeki değişimin sebep ve sonuçlarını değerlendirir.

Kaynak: Türkiye Günlüğü 1577-1578

“Manisa’dan getirdiği defterdar [Kara Üveys]. Bu adam bütün eski tımar ve maaş kayıtlarını gözden geçirip padişahın zarara sokulduğunu saptayarak, onun bu yıl iki milyon altından fazla, *kar etmesini* sağlamış. O dönemde defterde birisinin 10-20.000 akçe gelir sahibi olduğu kayıtlıysa, o kişi bu gelirini 40-50,000 akçeye yükseltir ve tebaasını aşırı bir sefaletle sürükler. Örneğin bir çavuş veya sipahiye bir köy verilir ve bu köy yılda 6.000 akçe gelir getirdiği tahmin edilirse bu bir deftere kaydedilir. (Bütün köyler, mezralar ve kentler bağlı oldukları sancağın defterine kayıtlıdır ve her bölge yılda belli bir miktar vergi ödemek zorundadır.) Bazı tımar sahipleri saptanan miktarla yetinmeyip halkın elinden alabilecekleri her şeyi, meyve, sebze, yumurta, tavuk, kaz, koyun vb. ürünlerini alırlar. İnsafı görünmek isteyenler, ürünün altında veya yedide birini, diğerleri yarısını kendilerine ayırırlar. Zavallı köylünün iki tavuğu varsa, bunlardan biri sipahinin olur. Akıllı davranmak isteyenler, bu kadar ileri gitmezler ve kendilerine verilen tımarın tamamen iflas etmemesi, verimli olmaya devam etmesi için daha tok gözlü davranırlar. Fakat büyük efendiler, paşalar vb. tımarlarına voyvodalarını ya da kâhyalarını yollarlar ve derler ki: “Falan köyden bana şu kadar gelir getireceksin! (Onlar her köyün ne kadar gelir sağlayabileceğini bilirler.) Kâhya, efendisinin dediğini yapar ve ona örneğin 30.000 akçe toplayıp getirir, ama bu parayı toplarken üstüne kendisi için de 15.000 akçe ekler. Böylece köyler yoksulluğa düşer ve batırlar. Padişaha ait olan ve sipahilere ya da başkalarına verilmeyen tımarlar da vardır.” .

Stephan Gerlach, *Türkiye Günlüğü 1577-1578, (Çeviren: Türkîş Noyan)*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007, s.626.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. Tımar sisteminin bozulma nedenleri nelerdir?
2. Büyük paşaların tımarlarının başına gitmemeleri hangi sorunlara neden olabilir?
3. Köylünün yerinde olsaydınız bu durum karşısında ne yapardınız.

3.2.10: Örnek10:

3. Ünite: Arayış Yılları (XVII. Yüzyıl)

İlgili Kazanım: IV. Mehmet Dönemi iç ve dış politikadaki gelişmeleri açıklar.

Kaynak: Tavernier Seyahatnamesi

“Yürümekte olduğumuz eyalet eski Asur ülkesinin büyük bölümünü kaplamaktaydı ve valisinin adı Süleyman Han’dı. Halep’ten yola çıkarken Dominico de Santis adlı bir Venediklinin kervana katıldığını söylemiştim; bu adamın öyküsünü İsfahan’a yaklaştıkça anlatacağım. Venediklide papanın, imparatorun, Lehistan kralının, Venedik Cumhuriyeti’nin İran şahma gönderdiği güven

mektupları vardı ve kervanın içine karışarak padişahın topraklarından kimliği ve ne amaçla seyahat ettiği bilinmeden geçmişti. Ama Türkiye dışına çıkar çıkmaz, hiçbir korkusu kalmadığından, Venedik Cumhuriyeti büyükelçisi olduğunu açıkça ilan etti.

Konakladığımız oavadan güneşte pişirilmiş tuğladan yapılmış küçük bir hisarı bulunan büyük bir kasabaya kadar en az iki günlük yol var. Bu kasabada eyalet valisinin bu sınırı korumak için buyruğuna yaklaşık iki bin süvari verdiği bir subay bulunuyor. Hisar kasabanın sağında, güney yönünde, anayola üç saat uzaklıktaydı. Kervanbaşı kural gereği kervanın geldiğini ve kervanda ne çeşit insanlar ve mallar bulunduğunu bu subaya bildirdi. Başka bir yerde anlatacağım gibi, bu Venedikli büyükelçi vasfına pek uymayan çok sıradan biriydi. Vaktiyle onu Hindistan’da -Papa’nın sonradan piskoposluk vererek şereflendirdiği- siyahi bir kilise görevlisinin hizmetinde çok yoksul bir halde gördüğüm için, daha önceki çeşitli görüşmelerinde kendisine kesemin ağzını açarak destek verdiğim gibi, bu sefer de nasihatlerimle yardımcı olmanın merhamet duygusunun gereği olduğunu düşündüm. Eğer ben ve Kapusen rahipleri olmasaydı sık sık büyük sıkıntı yaşayacaktı; ayrıca, tercümanımdan yararlanmasını da istedim. Ama öte yandan da bu denli büyük bir prensin ve bu denli akıllıca yönetilen bir cumhuriyetin bu tür bir adamı bu denli önemli bir iş için büyükelçi olarak göndermesine de çok şaşırımdım. Padişah ordularını Girit’e göndermişti ve Hıristiyanlığın üstündeki bu kara bulutların dağıtılması için İran şahını savaş ilan etmeye ikna etmek söz konusuydu.”

Jean Baptiste Tavernier, *Tavernier Seyahatnamesi*, (Çeviren: Teoman Tunçdoğan), Kitap Yayınevi, İstanbul 2010, s.212-213.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. Tüccarın Venedik elçisine yardım etme nedenleri neler olabilir?
2. Sizce elçi, İran şahını savaş ilan etmeye razı edebilir mi?
3. Osmanlı Devleti’nin Girit Adası’nı kuşatması devletlerarası ilişkileri nasıl etkilemiştir?

3.2.11. Örnek11:

4.Ünite: Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl)

İlgili Kazanım: Aydınlanma Çağı’nda meydana gelen gelişmeleri ve bu gelişmelerin etkilerini kavrar.

Kaynak: Seyyid Mehmed Emin Vahîd Efendi’nin Fransa Seferatnamesi

“Otopsi salonu ve tıp okulu üç katlı büyük bir binadır, içinde hasta ve doktor yerleri, öğrenci ve öğretmen odaları olarak görülen hücrelerin düzenlerini ve kullanılacak araç ve gereçlerin

toplanmasını gerektiği gibi anlatmak mümkün değildir. Buradaki mulajlar (balmumundan insan heykeli) Avrupa’da eşi bulunmadığına bütün doktorlar oybirliğiyle katılmaktadırlar. Şöyle ki dokuz-on odanın içinde kütüphane gibi düzenlenmiş ve yaymacı sandığı gibi üzerleri camlı sandıklar içine tıpkı insan şeklinde balmumundan dökülmüş mulajlar koymuşlardır. Bunlar üzerinde çalışarak çeşitli hastalıkları birer birer ortaya çıkarmaktadırlar. Organları dahi ayrı ayrı yapıp bütün damar ve sinirleri kendi renkleriyle göstermişlerdir. Cenin, döl-dölyatağı, çocuk ve doğum gibi durumları ve diğer şeyleri bütün açıklığıyla çizip açıklamışlardır. Bir ceninin doğuncaya kadar ana karnında sürekli olarak ne şekil aldığına bilmek ve doktorlarla operatörlere bildirmek için beş günlük, bir aylık, beş haftalık ve şu kadar saatlik diye gerçek ölü doğmuş çocukları ve iki başlı bir vücut, bir vücutta iki ve üç başlı ve üç dört kollu küçük ölüler otopsi salonuna toplanmış, saf ve keskin sıvılarla dolu billur sürahi ve kâseler içinde korunarak raflara dizdirilmiştir.”

Yavuz Ercan,” Seyyid Mehmed Emin Vahid Efendi’nin Fransa Seferatnamesi” *OTAM Dergisi* ,1991, S.2, s.92.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. Viyana’da yer alan tıp okulunun fiziksel özellikleri nelerdir?
2. Avrupa’daki tıp eğitimi hakkında neler söyleyebilirsiniz?
3. Eğitim sisteminin Avrupa’nın gelişimine etkisi olmuş mudur?

3.2.12. Örnek 12:

4.Ünite: Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl)

İlgili Kazanım: III. Selim Dönemi Osmanlı- Fransız siyasi ilişkilerini açıklar.

Kaynak-1: Osmanlı’ya Yolculuk 1799-1800-1801

“Kenti kuşatan bir sur var. Belli aralıklarla, kare veya daire tabanlı kuleleri de var. Pek de güçlü sayılamayacak bu duvar yine de Bonaparte ordusunun ilerlemesini önlemiş, onları güney tarafına mevzilenmeye zorlamış. İlk gediği açtıktan sonra Fransız askerleri hemen atılıp kenti almışlar. Herhalde Fransız komutanın tüyler ürpertici bir katliam yapılmasını emretmesi, Türklerin kenti savunmakta inatla direnmiş olmalarından kaynaklanmış olabilir. Perişan durumdaki kent halkından dört bin kişi, kent teslim olduktan sonra galiplere yok yere yalvarıp yakarmış, ama Türklere ait El Arış garnizonundaki beş altı yüz kişilik asker grubuyla birlikte katledilmekten kurtulamamış.

Fransızlar Yafa’yı ele geçirdikten dört gün sonra, hepsini Gazze yolunda, beş-altı kilometre kadar ilerdeki kum tepelerine götürüp insanlık dışı biçimde öldürmüşler. Bu bahtsız kurbanların iskeletlerini tepelere dağılmış durumda gördüm. Sanki çağdaş bir Golgota. Kendine uygar diyen bir

ulus için, silinmez bir yüz karası, ikna edici kanıtlar bulunup olayların böyle olmadığı kanıtlanırsa, bu satırların yazarı da, belli bir mantığa sahip herkes de çok memnun olacaktır, eminim. Beri yandan, Fransız generalin zalimliğine dair suçlamaların bu olayla da kalmadığını üzülerek ifade etmek zorundayım. Raporlara göre Fransız ordusunun Suriye'den çekilmesinden hemen önce başkomutanları, Yafa'daki tüm hasta Fransızların zehirlenmesini emretmiş. Bu konuda bazı araştırmalar yapıp sorular sordum. Bu kentte olayı biliyor olması gereken herkes, böyle benzersiz bir zalimliği korkunç bir insanlık düşmanlığı olarak değerlendiriyor. Üzülerek ifade etmek zorundayım ki, olayın gerçek olduğu doğrulandı, üstelik Mısır'a vardığımızda bu şeytansı emirleri yerine getirmiş olan cellâdı da bize gösterdiler.

Fransızlar kırk gün kaldıkları Yafa'ya ilk girdiklerinde tam bir yağma yaşanmış, kadınlar ve çocuklar saçlarına, kulaklarına, boyunlarına taktıkları tek tük takıları bile kaybetmişler. Bu takılar çeşitli madenî paralardan, pullardan, benzer şeylerden oluşmaktaymış.”

William Witman, *Osmanlı'ya Yolculuk 1799-1800-1801*, (Çeviren: Belkis Dişbudak), ODTÜ Yayıncılık, Ankara 2011, s. 74-76.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. Fransızların bölgeyi ele geçirdikten sonraki tutumlarının nedenleri neler olabilir?
2. Fransız komutan kendi hastalarını niçin zehirletmiştir?
3. Kaynakta verilen bilgiler sizce doğru olabilir mi?

Kaynak-2: Osmanlı'ya Yolculuk 1799-1800-1801

“Aynı sıralarda altı yüz kadar Arnavut da kamptan El Ariş'e doğru yola koyulmaktaydı. Ben akşamüstü kum tepelerine doğru bir yürüyüş yaptım. Tepeler deniz kenarında, kamptan yaklaşık üç mil kadar ötedeydi. Fransız komutanı Bonaparte, Yafa'yı aldıktan birkaç gün sonra, ele geçirdikleri Türklerle Hıristiyanların korkunç şekilde katliamını emretmiş, olaylar o tepelerde olmuştu. O bölgeden söz ederken, sorumlusunu böylesine küçük düşüren bu eyleme zaten değinmiştim, burada da eklemek istiyorum ki, bu zavallı insanların teslim olmasından sonra aradan geçen zamanın komutana soğukkanlı düşünme fırsatı tanıması gerektiği bir yana, götürüldükleri yerin de esir alındıkları yerin en az bir fersah ötesinde olması, olsa olsa şeytansı bir intikam isteğini, zalim bir gaddarlığı yansıtır olabilir. İnsanlık onuru adına bunun gelecekte uygar uluslar arasında bir daha asla tekrar edilmemesi ümit edilir. Tarihin bu kara sayfası, askerliğin karakterini kirletmiş sayılmak zorundadır. Tepelerde yerler bir süreden beri yoğun şekilde insan iskeletleriyle kaplanmıştı, ama ben oraya yürüdüğümde bunların sayısı azalmış bulunuyordu. Veziriazam kocaman bir çukur açılıp toplanabilen tüm kemiklerin oraya atılmasını emretmiş bulunuyordu. Yine de kafatasları, kemikler, giysi artıkları, vs., hâlâ yamaçların her yanına saçılmış durumdaydı.”

William Witman, *Osmanlı'ya Yolculuk 1799-1800-1801*, (Çeviren: Belkıs Dışbudak), ODTÜ Yayıncılık, Ankara 2011, s. 79.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. Fransızların Mısır'ı işgali sonundaki katliamın nedenleri neler olabilir?
2. Yazar olayları niçin tarihin kara sayfaları olarak görmektedir?
3. Kaynakta verilen bilgiler sizce doğru olabilir mi?

3.2.13. Örnek 13:

4. Ünite: Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl)

İlgili Kazanım: XVIII. yüzyıl ıslahat hareketlerinin genel özellikleri ile bu ıslahatların toplum, kültür, eğitim ve sanat alanlarındaki etkilerini değerlendirir.

Kaynak: Kırım Harbi Sonrasında İstanbul

"M. Thouvenel de : "Türkler, boş yere pek çok acı şurup ve ilaç içmiş bir hastaya benziyor, artık ağzına hiçbir şey almak istemiyor" diyerek şöyle devam ediyordu: "Yabancılar, Türkleri, derman bulmaktan usandırmış. Ama bu, Türkler yalnız kalınca yapmak istemediklerini inat ve ısrarla yapmaya devam edecekleri manasına gelmez. Zira Türkler desteksiz kalınca çabuk cayan bir kişiliğe sahiptir."

Aklı başında aydın Türkler, ülkenin nelere ihtiyacı olduğunu, neyin gereksiz ve israf olduğunu çok iyi biliyorlar, ancak anı bir değişimin imkânsızlığını da kabul ediyorlar.

Avrupa Türkiye'yi, Türklerin anladığı manada toparlanması için zorluyordu. Bunu gerçekleştirebilmek için hâkim yetiştirmeden mahkemeler kuruldu, maliye düzenlenmeden vergiler kondu, yaşamakta olan günün emniyeti yokken geleceğin plânları yapıldı.

Allah rızası için, bu kadar acele etmeyin, diyordu Ali Paşa. Bırakın biraz nefes alalım. Kazanlarımız bu kadar ateşe dayanmaz, patlar. İlerlememiz adım adım, sindire sindire olmalı, yıldırım gibi gelişme bize göre değildir diye boş yere söyleniyordu."

Durand de Fontmagne, *Kırım Harbi Sonrasında İstanbul*, (Çeviren: Gülçiçek Soytürk), Tercüman Gazetesi 1001 Temel Eser, İstanbul 1977, s.47.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. İslahatların başarısızlık nedenleri nelerdir?
2. Ali Paşa'nın ıslahatların yapılış şekli hakkındaki fikrine katılıyor musunuz?
3. Siz olsaydınız değişimi hangi alandan başlatırdınız, niçin?

3.2.14. Örnek 14:

5. Ünite: En Uzun Yüzyıl (1800-1922)

İlgili Kazanım: Balkanlarda milliyetçilik fikirlerinin yayılması ile Osmanlı Devleti'nde ortaya çıkan ayaklanmalar arasındaki ilişkiyi kavrar.

Kaynak: Osmanlı'ya Yolculuk 1799-1800-1801

“Eğer reayadan birinin evi varsa ve bir Türk onun o ev üzerindeki hakkına itiraz ediyor, yalana şahitler gösteriyorsa, reyanın yemini mahkemede Türk'ünkine karşı geçersiz olduğundan adamın tek çaresi hâkime rüşvet vermek oluyor. Böylece, davasını kazansa bile çok büyük masraflara girmiş oluyor. Bunlara eklenebilecek daha pek çok benzer baskılar ve rahatsızlıklarla zavallı Frenkler ya da Hıristiyanlar sürekli yüz yüze kalabiliyor.

Nüfusları düşünüldüğünde, bu kadar bıkırtıcı ve baskıcı bir boyunduruğu neden fırlatıp atmadıkları insanı ilk bakışta şaşırtıyor; özellikle de Rumlar açısından; ne de olsa nüfusça en kalabalık olanlar onlar, ayrıca da bireysel düzeyde hayli enerji ve cesaret sahibi kişiler. Ama bağımsızlıklarını yeniden kazanma konusunda daha önceki başarısız mücadelelerinden edindikleri ibret dersleri azimlerini azaltmış, ruhlarını çökertmiş gibi görünüyor. Unutmamak gerekir ki Ruslarla Türkler arasındaki son savaşta Rumların birkaç girişimi Ruslarla bir türlü birlikte hareket edememekten ötürü etkisiz kalmıştı. Belki gelecekte bir fırsat doğarsa daha başarılı olabilirler. Kendi sayılarını Türklerinkine denk göstermeleri elbette ki bir abartı. Ama yine de hayli kalabalıklar, özellikle Avrupa vilayetlerinde öyleler, ayrıca atalarını ölümsüz kılmış olan pek çok değerli niteliklere de sahipler. Genellikle reaya arasında önemli zanaat faaliyetleri yürütülüyor.”

William Witman, *Osmanlı'ya Yolculuk 1799-1800-1801*, (Çeviren: Belkıs Dişbudak), ODTÜ Yayıncılık, Ankara 2011, s. 17.

1. Metne göre Osmanlı ülkesinde yaşayan Hıristiyanların durumu hakkında neler söyleyebilirsiniz?
2. Yazara göre azınlıkların isyan etmeme nedenleri nelerdir?
3. Yazarın azınlıklara bakış açısını objektif buluyor musunuz?

3.2.15. Örnek 15:

5. Ünite: En Uzun Yüzyıl (1800-1922)

Kazanım: Sanayi İnkılâbı'nın Osmanlı Devleti'ne etkisini analiz eder.

Kaynak: Avrupa Seyahatnamesi

“Bir yabancı Avrupa’nın durumunu özellikle Paris’in vaziyetini vatanına döndükten sonra anlayabilir. Çünkü Avrupa’da bulunduğu sürede gözlerin her an ve dakika yeni şeylere rastlaması hayret ve şaşırma ile her gördüğü eşyanın fayda ve zararını fark ve ayırt etmek için zihnini meşgul etmeye vakit bulamazsa dahi tabii bir heyecan gereği ve milli duygularıyla kendi nefisini muhatap eder. Niçin bu düzen ve asayiş niçin bu bayındırlık artışı bizim vatanımızda yoktur. Bizde bunlar gibi insan değil miyiz? Bunların yaratılışları bizden üstün değilken yine onların el sanatlarına, ürettiklerine muhtacız. Kibir ve gururlanarak büyüklendiğimiz gerekli dediğimiz giyecek ve eşyaların ekserisi bizim ülkemizin tabii mahsulleri olduğu halde Avrupa’da ilim ve sanat vasıtasıyla dokunarak üretilmiş olan kumaşlar bizim gözümüze süslü atlas ve altın işlemeli ipek suretinde görünmektedir. Bunlar niçin bizim ülkemizde olamıyor. Mesela Biz ne kadar daha Avrupa’dan gelen şekerin şerbetiyle ağzımızı tatlandıracağız düğün ve bayramlarda giyinip kuşandığımız elbise ve ziynetlerin hepsinde Avrupa’ya mecbur ve muhtaç olacağız. Bizim memleketimizde çuha imaline yarar tiftik ve yapağı yoktur. Yoksa nefis kumaşlar üretmek için elverişli pamuk, ipek, boyamı yoktur. Kristal eşya ve ayna yapmak için çakmak taşlarını yoktur. Yoksa bunları eritmek için kömür madenimi yoktur. Acaba Allah bizim memleketin bereketini mi kaldırdı. Madenleri dağdan alıp kullanmaktan bizi kim men etmektedir. Hergün zahmetini çektiğimiz yolların bozukluğu niçin düzeltilmez kendi kendine akan sularımız istenilen yere akıtılmaz da bazı yerleri sel alırken bazı yerler kuraklık çeker.”

Hayrullah Efendi, *Avrupa Seyahatnamesi*, (Hazırlayan: Belkıs Altunış-Gürsoy) ,Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s.188-189.

Kazanıma Yönelik Sorular

- 1.Yazar Avrupa’nın hangi özelliğine hayran olmuştur?
2. Yazara göre Türkiye, Avrupa’ya hangi konularda muhtaçtır?
3. Sizce Türkiye’nin kendi ihtiyaç maddelerini üretememe nedenleri nelerdir

3.2.16. Örnek 16:

5. Ünite: En Uzun Yüzyıl (1800-1922)

İlgili Kazanım: Kırım Savaşı’nın Osmanlı Devleti ve Avrupa devletleri açısından önemini açıklar.

Kaynak -1 Müşavir Paşa’nın Kırım Harbi Anıları

“Hemen hepsi, az çok deniz tutmasından ve ishalden mustarip gemi erlerinin hali insanda acıma ile karışık bir hayranlık uyandırıyor. Bunlardan hiçbirinin sırtında fanila yoktu, ayağında çorabı olan ancak birkaç kişi vardı; kışlık esvap eksik olduğu için bir kısmı hâlâ ince beyaz pantolon giymekteydiler. Kilimden kalın olmayan yataklarında tek ve pamukla karışık battaniyeler altında

yatıyorlardı. Gömlek ve ceketleri, hatta olanların kaputları öyle bir kumaştan yapılmıştı ki, arkasından yıldızları seyredebilirdiniz. Gıdaları peksimet, pirinç, zeytin ve sudan ibaretti, bunları da ancak açlığı bastırarak kadar verebiliyorduk. İnsanı besleyecek kuvvet ve miktarda yiyecek yoktu. Ancak bütün bu felaketler içinde tek bir tanesi metanetsizlik göstermedi, görevini yapmaktan kaçınmadı. Birçokları soğuktan, ıslaklıktan bitmiş bir halde güverteden aşağı indiriliyordu

Bir bakımdan, donanmasında hüküm süren yoksulluktan dolayı Babiâli'yi eleştirmek güçtür. Son üç ay içinde kara kuvvetini de, deniz kuvvetini de üç kat çoğaltmış olduğundan masrafların altından kalkamamıştı. Fakat bütün bu eksiklikleri düşünmeksizin sırf bir şeref meselesi düşüncesiyle gemilerini denizde tutmuş olmasına teessüf edebiliriz.”

Adolphus Slade, *Müşavir Paşa'nın Kırım Harbi Anıları*, (Çeviren: Candan Badem) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s.148.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. Osmanlı askerlerinin zor şartlar altında görevini yapmaktan kaçınmamasının nedenleri neler olabilir?
2. Kırım Savaşı Osmanlı ekonomisini nasıl etkilemiştir?
3. Padişahın yerinde olsaydınız askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak için parayı nasıl temin ederdiniz?

Kaynak -2: Müşavir Paşa'nın Kırım Harbi Anıları

“Bu Türk askerleri kışı müttefiklerle eşit koşullarda geçirmediler; orada demir kapla çarpışan bir toprak çanak gibi kaldılar. Ne üstlerindeki başka giyecekleri ne de fazladan yiyecekleri vardı, hatta biraz tütün alabilecekleri para bile yoktu. Kendi yurttaşlarından da ne bir takdir ne de şefkat görüyorlardı. Hasta oldukları zaman onları İstanbul'a götürecek, hekimi, yatağı, ilacı olan rahat nakliye gemileri de yoktu. Yöneticilerini uyaracak basın organları yoktu, onların ihtiyaçları için binlerce mil tepmeye hazır hayırseverler yoktu. Balıklava'da onlara hastane diye verilen mezbele Kasım ayı başında acıklı bir manzara gösteriyordu. Kimi karın sancılılarıyla inleyip kıvranan; kimi ölüm anı içinde boğula boğula nefes almaya çalışan 400 kadar insan camsız pencereci odalarda, rutubetli, çamur zemin üzerine atılıvermişlerdi. Bu camsız pencereler ile kapılar da soğuk hava girmesin diye kapatılmıştı.”

Adolphus Slade, *Müşavir Paşa'nın Kırım Harbi Anıları*, (Çeviren: Candan Badem), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s.361-362.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. Kırım Savaşı sırasında Türk askerlerinin yaşadığı zorluklar nelerdir?

2. Türk askerlerinin yaşadığı zorlukları müttefiklerin askerlerinin yaşamama nedenleri nelerdir?
3. Savaşta yer alan Türk askeri için savaş hangi anlamı taşımaktadır?

Kaynak -3: Kırım Harbi Sonrasında İstanbul

“İskorbit hastalığı askerler arasında büyük tahribat yapıyordu. Kırım Savaşı boyunca Osmanlılar her ay yüzlerce iskorbitli hastayı Varna'ya gönderiyorlardı. Taze meyvenin bol olduğu bu şehirde, hastalar çabuk toparlanıyordu. Bizim askerlerimizin de tabiatın sunduğu bu dermandan deva bulmalarını istiyorduk. Bunun için adalardan birinde oturma izni alarak hasta askerlerimizi oraya götürmemiz gerekiyordu. M. Thouvenel Ajaccio'yu, hastalara en uygun adayı bulup belirlemek için yola çıkardı. Mitilen'in aranılan şartlara en uygun olduğu haberi geldi. Sultan Abdülmecid gereken izni bekletmeden verdi. Her şey hazır. Yalnızca hasta ya da nekahet devrinde bulunan askerlerimizi adaya taşımak kalmıştı. Ama ne yazık ki, Fransız idaresinin ağır işleyen çarkını unutmuştuk. Gecikmeler, sonradan ortaya çıkan güçlükler, daha sonra da barışın imzalanması, Mitilen adasında belki de binlerce hayatı kurtaracak olan bir hastahane ile dinlenme yerinin kurulabilmesine engel oldu.

Tifüs ise Doğu'daki ordunun üstüne çöken en tehlikeli salgın oldu. Maslak'da (Moslack) ve Sivastopol'daki ölü sayısı endişe vericiydi. 1855 Şubatında Kırım'da 19648 tifüs vakası görülmüş, bunların 2400'ü ölmüş, 8738'i İstanbul'daki hastanelere getirilmişti.”

Durand de Fontmagne, *Kırım Harbi Sonrasında İstanbul*, (Çeviren: Gülçiçek Soytürk), Tercüman Gazetesi 1001 Temel Eser, İstanbul 1977, s.65.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. Kırım Savaşı sırasında Osmanlı askerleri en çok hangi hastalıklara yakalanmıştır?
2. Türk ve Fransız hastalarının durumlarını karşılaştırınız.
3. Savaş alanından İstanbul'a sevk edilen askerlerin duygularını anlatan bir metin yazsanız metnin başlığı ne olurdu?

3.2.17. Örnek 17:

5. Ünite: En Uzun Yüzyıl (1800 – 1922)

İlgili Kazanım: I. Meşrutiyet Dönemini Osmanlı Devleti'nin demokratikleşme süreci açısından değerlendirir.

Kaynak: At Sirtında Anadolu

“Merdivenlerden indik; avluya vardığımızda görevli memur - yeşil cüppe giymiş, sesi hırıltılı çıkan, yaşlı, tatlı bir beyefendi- sessiz olunması için çağrıda bulundu.

Ardından paşa, padişahın halkına daha çok özgürlük bağışlamaktan mutluluk duyduğunu, mevcut mutlakiyet yönetiminin yerini bir anayasanın alacağını duyurdu. İmam bunun üzerine “Amin,” dedi; bizdeki ‘Amen’ kelimesine denk düşüyordu bu. Konsolos yardımcısı, tören sırasında çıkarttığı tepesi yaldızlı başlığını taktı.

Paşanın oğlu, babasının çalışma odasının bitişiğinde olan kendi odasına davet etti beni. Kitap rafları Fransızca bilimsel eserlerle doluydu. Hayrete düşmüştüm; bu genç bey, bir Türk için etkileyici bir eğitime sahip olmakla kalmadığı gibi, okula gitmiş ve üniversite öğrenimi görmüş on İngiliz’in dokuzundan çok daha bilgiliydi.

“Peki sizce yeni anayasa ne gibi sonuçlar doğuracak?” diye sordum.

“İngilizlerin dediği gibi bizler çok muhafazakâr bir milletiz. Bu ani değişim neredeyse nefesimizi kesti. Yeni anayasanın tüm maddelerini içeren belge henüz elimize ulaşmadı, telgrafta yazdığı kadarını biliyoruz ancak. İngiltere’deki gibi bir yönetim biçimini uygulamaya kalkışırsak başarısızlığa uğrayacağımız görüşündeyim.”

“Neden böyle söylüyorsunuz?” diye sordum.

“Çünkü, sadece seçmen sınıfı değil, muhtemelen parlamentoya seçilecekler de ancak yarı eğitilmiş insanlar olacak. Cahil birtakım yasamacılar, aynı derecede cahil bir halk için yasa koyacaklar. Zaman istiyoruz,” diye devam etti, “yollara, demiryollarına ihtiyacımız var. Ulaşım araçları olsa, insanlar, yolculuk eder ve yaşadıkları yerlerin uzağında öğrenilecek, hatta siz Hristiyanlardan bile öğrenilecek çok şeylerin olduğunu görürlerdi. Bizi yollara, demiryollarına kavuşturmak, elli anayasaya bedeldir; bence Anayasa’nın uygulanamayacağı çok geçmeden anlaşılacak.”

“Asla uygulamaya konmayacak,” dedi genç adamın yanında oturan konsolos yardımcısı. “Sırf Konferanstaki yetkili hükümet elçilerine sus payı vermek için yazıldı.”

“Diğer yerlerde nasıl hareket ederlerse etsinler,” dedi Bey, “biz burada Anayasa’yı harfiyen uygulayacağız.” O bunları söylerken aşağıdan güçlü bir top sesi işitildi, odanın pencereleri zangırdamaya başladı, gürültüyü kalabalığın sevinç nidaları izledi.

Konsolos yardımcısı, “Bol gürültü, bol duman: *Voilà la Constitution*,” deyip gitmek üzere ayaklandı.”

Fred Burnaby, *At Sirtında Anadolu*, (Çeviren: Fatma Taşkent) İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 102-103.

Kazanıma Yönelik Sorular

1. Meşrutiyetin ilan gerekçesi nedir?
2. Paşa’nın oğlu Meşrutiyet’in niçin başarısız olacağını düşünüyor?
3. Paşa’nın oğluna katılıyor musunuz?

SONUÇ

Bir yazarın gezip gördüğü yerlerden edindiği izlenimleri, bilgilerini yansıttığı yapıt olan seyahatnameler özellikle sosyal tarih yazımında önemli kaynaklardır. Seyahatnamelerin incelenmesinin toplumun hafızasına ve medeniyetlerin kat ettikleri ilerleme süreçlerinin fark edilmesine önemli bir katkı sağlayacağı açıktır. Ayrıca, bir medeniyet hakkında “farklı kültür ve medeniyetten gelen seyyahlarca” kaleme alınan seyahatnamelerin incelenmesi, o toplumun uluslararası imajı hakkında bilgi edinilebilmesi açısından önemlidir. Özellikle Avrupa’ya yerleşmiş Türk imajının oluşmasında, etkili olan gezginlerin eserlerinin incelenmesinin ‘Türk Tarihi’ne büyük faydalar sağlayacağı şüphesizdir.

Öğrencilerin yaşama etkin katılımını, doğru karar vermelerini, sorun çözmelerini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım ile hazırlanan 10. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı’nda öğrenci merkezli, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine imkân sağlayan yeni bir anlayış, yaşama geçirilmeye çalışılmıştır. Bu anlayışta öğrenciler, çeşitli tarihsel kaynaklarla iletişime girerek bu kaynakları tanımlama, sorgulama, analiz etme, değişen yorumların farkına varma becerilerini kullanarak bilgilerini oluştururlar. Öğrencinin bir tarihçi gibi çalışma yaptığı bu anlayışta tarihi kaynakların kullanımı önemlidir.

10. Sınıf tarih dersi öğretiminde seyahatnamelerin yeri ve kullanımını ele aldığımız bu çalışmamızda dersin kazanımlarına ulaşmak için yapılacak etkinlikler hazırlarken seyahatnamelerin başarılı bir şekilde kullanılabileceğini tespit ettik. Ayrıca ders kitaplarında yer alan metinlerdeki bilgileri tamamlayan veya tartışmaya açan, değişik seyahatnamelerden alınmış kısa alıntılar oluşturduk.

Seyahatnamelerin tarih öğretiminde niçin ve nasıl kullanılması gerektiği sorusuna cevap arayan bu çalışmamızda aşağıda belirttiğimiz sonuçlara ulaştık:

1. Seyahatnameler tarih bilimine kaynak olmak yanında Tarih Dersi Öğretim Programı’nda yer alan kazanımların hayata geçirilmesi; hedeflenen bilgi, beceri,

değer, tutum ve alışkanlıkların kazandırılması için çeşitli etkinlik örnekleri hazırlanabilecek tarihî kaynaklardır.

2. Seyyahlar başta olmak üzere gözlemlerini kaleme alan kişilerin bıraktıkları bilgiler tarih dersinde kullanıldığında tarih dersini sıkıcı bir ders olmaktan çıkarıp daha canlı ve renkli bir hâle getirecektir.

3. Tarihî bir kaynak olan seyahatnamelerden elde edilen metinlerin sınıf ortamına getirilerek sorgulama, çözümleme yolu ile yapılacak bir etkinlik öğrencilerin düşünce ufuklarını geliştirecektir.

4. Dönemin ruhunu yansıtan seyahatnamelerin sınıf ortamına getirilmesi öğrencilerin geçmişi daha iyi anlamalarını sağlayacaktır.

5. Aynı döneme ait farklı seyyahların eserlerinden faydalanıldığında öğrenciler olaylara farklı bakış açısının olduğunu kavrayacak, böylelikle kesin doğrular olmadığı farkına varan öğrenci inceleme ve araştırmaya yönelecektir.

6. Seyyahların Türklere ilişkin yaptıkları gözlemleri, edindikleri bilgileri ve bunlar sonucunda oluşan fikirlerini eserlerinde uzun uzun aktarmaları, Avrupa'da Osmanlı toplumu hakkında günümüze kadar etkisini sürdüren imgeler oluşturmuştur. Seyyahların Osmanlı toplumuna bakışını anlayan öğrenci böylelikle Avrupa'daki Türk imajının nasıl oluştuğunu kavrayabilecektir.

7. Seyyahların Türklere karşı olumsuz bakış açılarını ölçülü bir şekilde verip bunu sınıf ortamında tartışma aracı olarak kullanmak, öğretimi kalıcı hâle getirmede etkili bir yöntem olacaktır.

8. Ders kitabının seyahatnamelerden elde edilen alıntılarla desteklenmesi, öğrencilerin ders kitabının eksik bıraktığı birçok konuyu derinlemesine incelemesini sağlayacaktır.

Tarih derslerinde kullanılacak seyahatnamelerin daha faydalı olabilmesi için birtakım ilkelere de dikkat edilmelidir. Öncelikle etkinlikler oluşturulurken aynı dönemde yaşamış farklı seyyahların eserlerinden faydalanılmalıdır.

Etkinlikler hazırlanırken dikkat edilmesi gereken diğerk bir husus etkiliklere konu ile ilgili bilgi notu eklemektir. Çünkü öğrencilere bilgi boyutunun da verilmesi gereklidir.

Ders kitaplarını yazanlar ders kitaplarını öğrenciyi düşünmeye ve araştırmaya sevk edecek ve öğrencinin ilgisini derse çekecek şekilde hazırlamalı; ders kitaplarında metinleri tamamlayan veya tartışmaya ačan, değişik seyahatnamelerden sečilmiř kısa bilgilere yer vermelidir.

Tarih dersi öğretmenleri için pratik bir çalışma yaptığımız kanaatindeyiz ancak sadece 10. sınıf tarih dersi öğretiminde seyahatnamelerin kullanılması yönünde yapılmış olan bu çalışma ortaöğretimde yer alan diğerk tarih dersleri için de gerçekteştirilmelidir.

BİBLİYOGRAFYA

- AÇIKGÖZ, Kamile Ün, “Tarih Derslerinde Öğrencileri Güdüleme Stratejileri”, TÖDK, s. 313 vd. Aktaran Salih Özbaran, *Tarih, Tarihçi ve Toplum*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997.
- AÇIKGÖZ, Kamile Ün, *Aktif Öğrenme*, Eğitim Dünyası Yayınları, İzmir 2004.
- Ahmet Resmi Efendi, *Viyana ve Berlin Sefaretnameleri* (Sadeleştiren: Bedriye Atsız), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1980.
- AFYONCU, Erhan, Önal, Ahmet, Demir, Uğur, *Osmanlı İmparatorluğu'nda askeri İsyanlar ve Darbeler*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2010.
- AMİCİS, Edmando De, *İstanbul*, (Çeviren: Beynun Akyavaş), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.
- ANDREASYAN, Hrand Der, *Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi (1608-1619)*, (Hazırlayan: Saro Dadyan), Everest Yayınları, İstanbul 2013.
- ASİLTÜRK, Bâki, *Osmanlı Seyyahlarının Gözü İle Avrupa*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2000.
- ATA, Bahri, “Müzelerle ve Tarihî Mekânlarla Tarih Öğretimi: Tarih Öğretmenlerinin ‘Müze Eğitimine’ İlişkin Görüşleri” (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2002.
- ATA, Bahri “Sosyal Bilgiler Eğitim Programı ve Seyahatnameler: Çocuklar Ninelerimiz ve Dedelerimiz Çok Yardımseverdi.” *Türk Yurdu*, Haziran 2013, C. 33, S. 310, s. 164-166.
- AYBET, Gülgün Üçel; *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1699)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.
- BÂKİLER, Yavuz Bülent, *Üsküp'ten Kosova'ya*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996.
- BARBARO, Josaphat, *Anadolu'ya ve İran'a Seyahat*, (Çeviren: Tufan Gündüz), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2016.
- BAYKARA, Tuncer, *Tarih Araştırma ve Yazma Metodu*, İrfan Kültür ve Eğitim Merkezi Yayınları, İzmir 1996.

- BAYRAM, Nazir, “Londra sefiri Mehmed Emin Paşa’nın Felemenk İzlenimleri” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2010, Wolume 3/11, s.438-444.
http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt3/sayi11pdf/nazir_bayram.pdf Erişim Tarihi:21.04.2016
- BİRCAN, Tuba Şengül, “Tarih Öğretimi ve Animasyonlar (Canlandırmalar)” *Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri*, (Editör: Mustafa Safran), Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2016, s. 362-370.
- BROQUIERE, Bertrandon De La, *Bertrandon De La Broquiere’in Denizaşırı Seyahati*, (Yayına Hazırlayan: Muhittin Salih Eren), Eren Yayıncılık, İstanbul 2000.
- BURNABY, Fred, *At Sirtında Anadolu*, (Çeviren: Fatma Taşkent), İletişim Yayınları, İstanbul 2014.
- BUSBECQ, Ogier Ghiselin De, *Türkiye’yi Böyle Gördüm*, (Hazırlayan: Aysel Kurutluoğlu), Tercüman 1001 Temel Eser, (yayın yeri ve tarihi yok).
- BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş-Cuma ÇİVİ, *Genel Öğretim Metodları*, Beta Yayın Dağıtım, İstanbul 1999, s.71-72.
- CHESNEAU, Jean, *D’Aremon Seyahatnamesi*, (Çeviren: Işıl Erverdi), Dergâh Yayınları, İstanbul 2012.
- CLAVİJO, Ruy Gonzales De, *Anadolu, Orta Asya ve Timur*, (Tercüme: Ömer Rıza Doğrul) Ses Yayınları, İstanbul 1993.
- CURİPESCHİTZ, Benedict, *Yolculuk Günlüğü 1530*, (Çeviren: Özdemir Nutku), TTK Yayınları, Ankara 1977.
- ÇAĞRICI, Mustafa, “Seyahat”, *DİA*, C. 37, İstanbul 2009.
- ÇETİN, Firdevs, *Batılı Seyyahlara Göre İstanbullu Gayrimüslimler*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2012.
- DEMİRCİOĞLU, İsmail Hakkı, *Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar*, Anı Yayıncılık, Ankara 2005.
- DEMİREL, Özcan, “Eğitimde Nitelik Geliştirmede İşbirliğine Dayalı Öğrenme İle Tam Öğrenmenin Yeri ve Önemi”, *Eğitim ve Bilim*, 1991, C. 15, S. 82, s. 3-10. <http://eb.ted.org.tr/index.pdf>. Erişim Tarihi: 12.09.2016.
- DEMİREL, Özcan, *Genel Öğretim Yöntemleri*, Usem Yayınları, Ankara 1993.

- DERNSCHWAM, Hans, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, (Çeviren: Yaşar Önen), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.
- DİLEK, Dursun, *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2007.
- D'OHSSON, İgnatius Mouradgea, *XVIII. Yüzyıl Türkiye'sinde Örf ve Adetler*, (Çeviren: Zehra Yüksel), Tercüman 1001 Temel Eser, (yayın yeri ve tarihi yok).
- DURSUN, Haluk, *Osmanlı Coğrafyasına Yolculuk*, Timaş Yayınları, İstanbul 2007.
- EKREM, Mehmet Ali, *Romen Kaynak ve Eserlerinde Türk Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara 1993.
- ERCAN, Yavuz, " Seyyid Mehmed Emin Vahîd Efendi'nin Fransa Sefaretnamesi" *OTAM Dergisi*, 1991, S. 2, s.73-125.
<http://dergiler.ankara.edu.tr/search.pdf> Erişim Tarihi: 07.08.2016.
- EVLIYA ÇELEBİ, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. I-II, (Sadeleştiren: Tevfik Temelkuran, Necati Aktaş), Üçdal Neşriyat, İstanbul (yayın tarihi yok).
- EVLIYA ÇELEBİ, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. III-IV, (Sadeleştiren: Tevfik Temelkuran, Necati Aktaş), Üçdal Neşriyat, İstanbul 1986.
- FONTMAGNE, Durand de, *Kırım Harbi Sonrasındaki İstanbul*, (Çeviren: Gülçiçek Soytürk) Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1977.
- GERLACH, Stephan, *Türkiye Günlüğü 1573-1576*, (Editör: Kemal Beydilli, Çeviren: Türkis Noyan), Kitap Yayınevi, İstanbul 2010.
- GÖZÜTOK, F. Dilek, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ekinoks Kitapevi, Ankara 2007.
- GRELOT, Guillaume Joseph, *İstanbul Seyahatnamesi*, (Çeviren: Maide Selen), Pera Turizm Yayınları, İstanbul 1998.
- GÜLER, İbrahim, *Tarihin Toplumdaki İşlevi ve Yeri*, Elif Kitabevi, İstanbul 2012.
- GÜLER, İbrahim, "Osmanlı Tarihi Kaynakları Olarak Avrupalı Seyyah ve Gözlemciler ile Eserlerinin Önemi", *Geçmişten Günümüze Seyahatler ve Seyahatnameler*, (Editör: Mehmet Ali Beyhan), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2013, s.141-174.

- GÜRER, Serpil, “XVII-XVIII ve XIX. Yüzyıllarda Fransız Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumu”, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2010.
- HESAPÇIOĞLU, Muhsin, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Beta Basın Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul 1988.
- HAYRULLAH EFENDİ, *Avrupa Seyahatnamesi*, (Hazırlayan: Belkıs Altunış-Gürsoy) T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.
- İLYAS HANNA, *İlyas Hanna Seyahatnamesi*, (Çeviren: Bekir Keskin), Kitap Yayınevi, İstanbul 2010.
- KALE, Yeliz, “Tarih Öğretiminde Müzeler ve Tarihi Mekânlar”, *Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri*, (Editör: Mustafa Safran), Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2016, s.242-250.
- KANTARCI, Şenol, “Tarihi Boyutuyla Ermeni Sorunu: Başlangıçtan Lozan’a”, *Ermeni Sorunu El Kitabı*, (Hazırlayan: Şenol Kantarcı, Kamer Kasım, İbrahim Kaya, Sedat Laçiner, Ömer E. Lütem), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2003, s.1-26.
- KARAUĞUZ, Güngör, “Seyyahların Gözüyle Kuzeybatı Anadolu: Sosyal, Kültürel Yaşam ve Arkeolojik Kalıntılar” *III. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi 04-05 Nisan 2014, Bildiriler Kitabı, Aydın*, s.520-529. http://www.anatoliajournal.com/kongre_arsivi/lisansustu/lisansustukitaplar/2014a.pdf. Erişim Tarihi: 18.02.2017.
- KOMİSYON, *Yenilikçi Tarih Öğretimi Etkinlik Örnekleri*, (Baş Editör: Hüseyin Köksal). Harf Eğitim Yayıncılığı, Ankara 2012.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri, *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi*, Sebat Ofset Matbaacılık, Konya 2006.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri, “Arnavutluk Seyahati ve Düşündürdükleri”, *Bilgi Yurdu Gençlik Dergisi*, Kasım / Aralık 2015, S. 52, s.34-38.
- KOLOMB, Kristof, *Seyir Defterleri*, (Çeviren: Sait Maden), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.
- KURT, Yasemin Dinç, “Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Gezi Türünün Gelişimi (1920-1980)”, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2008.

- KÜÇÜKKALAY, Abdullah Mesud, *Coğrafi Keşifler ve Ekonomiler Avrupa ve Osmanlı Devleti*, Çizgi Kitabevi, Konya 2001.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., *Tarih Araştırmalarında Usul*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1998.
- LAMARTİNE, Alphonse de, *Alphonse de Lamartine ve İstanbul Yazıları*, (Çeviren: Çelik Gülersoy, Nurullah Berk), Yenilik Basımevi, İstanbul 1971.
- LÜDEKE, Christoph Wilhelm, *Türklerde Din ve Devlet Yönetimi İzmir, İstanbul 1759-1768*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2013.
- MADEN, Sedat “Türk Edebiyatında Seyahatnameler ve Gezi Yazıları” *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 2008, S. 37, s.147-158.
<http://www.turkiyatjournal.com/OncekiSayilarDetay.aspx> pdf. Erişim Tarihi: 01.02.2017.
- MEB, *Ortaöğretim 10. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı ve 10. Sınıf Seçmeli Tarih Dersi Öğretim Programı*, Ankara 2011.
- MIKES, Kelemen, *Türkiye Mektupları 1717-1760*, (Çeviren: Aysel Kurutluoğlu), Tercüman 1001 Temel Eser , (yayın yeri ve tarihi yok).
- MOLTKE, Helmuth Von, *Moltke'nin Türkiye Mektupları*, (Çeviren: Hayrullah Örs), Remzi Kitabevi, İstanbul 1969.
- MÜLLER, Georgina Max, *İstanbul'dan Mektuplar*, (Çeviren: Afife Buğra) Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1978.
- MONTAQU, Mary Wortley, *Türkiye Mektupları 1717-1718*, (Çeviren: Aysel Kurutluoğlu) Tercüman 1001 Temel Eser, (yayın yeri ve tarihi yok).
- MUŞMAL, Hüseyin, “Osmanlı Döneminde Konya” *Kısa Konya Tarihi*, (Editör: Caner Arabacı), Türkiye Makina Mühendisleri Odası Konya Şubesi Yayınları, Konya 2016, s.103-149.
- NEAVE, Dorina L., *Eski İstanbul'da Hayat*, (Çeviren: Osman Öndeş), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1978.
- NİKOLAY, Nicolas De, *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğu'nda*, (Çeviren: Menekşe Tokyay, Şirin Tekeli), Kitap Yayınevi, İstanbul 2014.
- ORTAYLI, İlber, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayıncılık, İstanbul 2004.
- ÖZBARAN, Salih, *Tarih, Tarihçi ve Toplum*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları; İstanbul 1997.

- ÖZYÜREK, Leyla, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1983.
- PARDOE, Jullia, *18. Yüzyılda İstanbul*, (Çeviren: Bedriye Şanda), İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1997.
- RACZYNSKİ, Edward, *1814'te İstanbul ve Çanakkale'ye Seyahat*, (Çeviren: Kemal Turan), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1980.
- RALAMB, Claes, *İstanbul'a Bir Yolculuk 1657-1658*, (Çeviren: Ayda Arel), Kitap Yayınevi, İstanbul 2013.
- RAMBER, Lui, *Gizli Notlar*, (Hazırlayan: Niyazi Ahmet Banoğlu), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, (yayın tarihi yok).
- SAĞLAM, Seyfeddin, "Türkiye Seyahatnamelerine Dair", *Türk Yurdu*, Haziran 2013, C.33, S. 310, s. 24-31.
- SAYDAM, Abdullah, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, Kemal Ofset Matbaacılık, Trabzon 1995.
- SCHİLTBERGER, Johannes, *Türkler ve Tatarlar Arasında 1394-1427*, (Çeviren: Turgut Akpınar), İletişim Yayınları, İstanbul 1997.
- SCHWEİGGER, Salomon, *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581*, (Çeviren: Türkis Noyan), Kitap Yayınevi, İstanbul 2014.
- SLADE, Adolphus, *Müşavir Paşa'nın Kırım Harbi Anıları*, (Çeviren: Candan Badem) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012.
- ŞAHAN, Hasan Hüseyin, *Öğretim Yöntem ve Teknikleri*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2010.
- ŞAHİN, Gürsoy, *İngiliz Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumunu ve Türk İmajı*, Gökkuşbe Yayınları, İstanbul 2007.
- ŞİMŞEK, Ahmet "Taslak Tarih Öğretim Programı (Eleştiriler-Öneriler)" *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, İlbahar 2016, 5(1), s. 316-331.
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/> Erişim Tarihi: 05.02.2017.
- ŞİRİN, İbrahim, "Seyahatnamelerin Sosyal Bilimlerde Kullanım Değeri: Seyahatname Geliştirme Metodolojisi Geliştirmenin Zorunluluğu", *Türk Yurdu*, Haziran 2013, C.33, S.310, s.38-43.
- TAVERNIER, Jean-Baptise, *Tavernier Seyahatnamesi* (Editör: Stefanos Yerasimos, Çeviren: Teoman Tunçdoğan), Kitap Yayınevi, İstanbul 2010.

- TEKELİ, İlhan, *Tarih Bilinci ve Gençlik*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998.
- THEVENOT, Jean, *1655-1656'da Türkiye*, (Çeviren: Nuray Yıldız), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1978.
- TOGAN, A. Zeki Velidi, *Tarihte Usul*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1985.
- TOURNEFORT, Joseph de, *Tournefort Seyahatnamesi*, (Editör: Stefanos Yerasimos, Çeviren: Teoman Tunçdoğan), Kitap Yayınevi, İstanbul 2013.
- TUNÇ, Şafak, *Şehristan Seyyahların Hayal Şehri İstanbul*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 2010 .
- UNAT, Faik Reşit, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, (Tamamlayan Bekir Sıtkı Baysal), TTK Basımevi, Ankara 1968.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devlet Teşkilatında Kapıkulu Ocakları*, TTK Basımevi, Ankara 1943.
- WITHERS, Robert, *Büyük Efendi'nin Sarayı*, (Çeviren: Cahit Kayra), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2010.
- WITMAN, William, *Osmanlı'ya Yolculuk 1799-1800-1801*, (Çeviren: Belkıs Dişbudak). ODTÜ Yayıncılık, Ankara 2011.
- www.listelist.com/osmanli-fotograf-arsivi, Erişim tarihi: 02.02.2017.
- www.azbilgi.com/osmanli-devletinde-toplumsal-yapi-nasildi, Erişim Tarihi: 03.03.2017
- www.yardimcikaynaklar.com/cografi-kesifler-neden-ilk-olarak-ispanya-ve-portekizden-baslamistir/, Erişim Tarihi:05.03.2017.
- <https://onedio.com/haber/7-maddede-insanligin-en-onursuz-hareketi-olan-kolelik-ve-tarihi-543483>, Erişim Tarihi:05.03.2017.
- www.turkcebilgi.com/coğrafi_keşifler, Erişim Tarihi:05.03.2017.
- www.suleymaniyeyek.gov.tr, Erişim Tarihi : 03.04.2017.
- www.akat.org/ast_tarihinden/osmanli_astronomisi, Erişim Tarihi: 03.04.2017.
- www.turkiyegazetesi.com.tr/kultursanat/267383.aspx, Erişim Tarihi: 19.04.2017.
- YALÇINKAYA, Mehmet Alaaddin, “Osmanlı Zihniyetindeki Değişimin Göstergesi Olarak Sefaretnamelerin Kaynak Defteri” *OTAM Dergisi*, 1996, S.7, s. 320-338. <http://dergiler.ankara.edu.tr/search.php> Erişim Tarihi: 07.08.2016.
- YAŞAR, Şefik, *Yabancı Dilde Okuma Becerilerinin Geliştirilmesinde Küçük Gruplarla Öğretim Yönteminin Etkililiği*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 693, Eskişehir 1993.

YAŞAR, Şefik-Mehmet GÜLTEKİN, “Anlamlı Öğrenme İçin Etkili Öğrenme Stratejileri”, *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*, (Editör: Cemil Öztürk), Pegem Akademi Yayınevi, Ankara 2009, s.77-109.

YAZICI, Hüseyin, “Seyahatname”, *DİA*, C. 37, İstanbul 2009.

YILMAZ, Özgür, “Osmanlı Şehir Tarihleri Açısından Yabancı Seyahatnamelerin Kaynak Değeri” *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Aralık 2013, S. XVIII / 2, s.587-614.

<http://dergipark.gov.tr/egetid/issue/5067/69151> Erişim Tarihi: 10.07.2016.